Bertolt Brecht

Bütün Oyunları

Açıklamalı Berlin ve Frankfurt
Baskılarından
Yayına Hazırlayanlar
Werner Hecht
Jan Knopf
Werner Mittenzwei
Klaus-Detlef Müller

Türkçeye Çevirenler
Ahmet Cemal
Aziz Çalışlar
Yücel Erten
Özdemir Nutku
Filiz Ofluoğlu
Yılmaz Onay
Ayşe Selen

Bertolt Brecht

Cilt 8

Cesaret Ana ve Çocukları
Lukullus'un Sorgulanması (1940)
Lukullus'un Sorgulanması (1951)
Lukullus'un Mahkûmiyeti
Sezuan'ın İyi İnsanı

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ
Kayıt No 21329
Tasnif No 832.91

Türkçesi
Ayşe Selen *(Cesaret Ana ve Çocukları)*
Ahmet Cemal *(Lukullus)*
Özdemir Nutku *(Sezuan'nın iyi İnsanı)*

MitosBOYUT Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Ltd Şti

Danışman: Klaus-Detlef Müller

Copyright Hakları:
Oyunlar:
© Suhrkamp Verlag, Frankfurt (Main), 1989
Açıklamalar:
©Aufbau Verlag Berlin ve Weimar ve Suhrkamp Verlag, 1989

Türkiye Yayın Hakları:
© TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti. (MitosBOYUT Yayınları), 1997

ISBN 975.8106.71.3
Basım Tarihi: Ekim/1999
Baskı: Pastel Matbaası, Topkapı-İstanbul
Cilt: Yeni Güven Ciltevi, Topkapı-İstanbul (Tel. 212-567 69 20)

MitosBOYUT Yayınları
TEM Yapım Yayıncılık Ltd. Şti.
Ağa Çırağı Sok. 7/2; Gümüşsuyu - 80090 İstanbul
Tel. (212) 249 87 37-8; Faks. (212) 249 02 18

İÇİNDEKİLER

Oyunlar

Cesaret Ana ve Çocukları 7
Lukullus'un Sorgulanması (1940)..... 73
Lukullus'un Sorgulanması (1951)..... 99
Lukullus'un Mahkûmiyeti 127
Sezuan'ın İyi İnsanı 155

Açıklamalar

Cesaret Ana'ya ait Açıklamalar 245
Temel Metinler 247
Tarihçe 247
Metnin Oluşum Öyküsü 247
Metin Yazımları 252
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 258
Satır Açıklamaları 267
Lukullus'a ait Açıklamalar 277
Temel Metinler 279
Tarihçe 279
Metnin Oluşum Öyküsü 280
Metin Yazımları 284
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 288
Satır Açıklamaları 292
Sezuan'ın İyi İnsanı'na ait Açıklamalar 301
Temel Metinler 303
Tarihçe 303
Metnin Oluşum Öyküsü 303
Metin Yazımları 310
Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları 315
Satır Açıklamaları 322

Brecht'in Yazıları, Notları

Cesaret Ana Üzerine Yazıları, Notları 333
Cesaret Ana Üzerine Yazılar, Not. ait Dipnotlar ... 347

Lukullus Üzerine Yazıları, Notları 353
Lukullus Üzerine Yazıları, Notlarına ait Dipnotlar. 362
Sezuan'ın İyi İnsanı Üzerine Yazıları, Notları 367
Sezuan'ın İyi İnsanı Üzerine Yaz., Not. ait Dipn ... 377

Yayınevlerinin Notları
Alman-Suhrkamp Yayınevi'nin Notu 379
MitosBOYUT Yayınevi'nin Notu 381

CESARET ANA ve ÇOCUKLARI

Otuz Yıl Savaşlarına ait Bir Tarihçe[1]

(Mutter Courage und ihre Kinder)
(Eine Chronik aus dem Dreissigjährigen Krieg)

Türkçesi
Ayşe Selen

Redaksiyon: Elisabeth Hauptmann

İkinci Dünya Savaşı patlak vermeden bir süre önce[2] İskandinavya'da yazılmış olan *Cesaret Ana ve Çocukları* oyunu, *Versuche*'lerin (Deneme) yirmincisidir.
Oyunun müziklerini Paul Dessau bestelemiştir.

Kişiler
•Cesaret Ana. •Dilsiz Kızı Kattrin. •Büyük Oğlu Eilif. •Küçük Oğlu Schweizerkas. •Çığırtkan. •Çavuş. •Aşçı. •Komutan. •Rahip. •Levazımcı. • Yvette Pottier. •Tekgöz. •Başka Bir Çavuş. •Yaşlı Albay. •Yazıcı. •Genç Bir Asker. •Yaşlı Bir Asker. •Bir Köylü. •Köylü'nün Karısı. •Genç Adam. •Yaşlı Kadın. •Başka Bir Köylü. •Köylü Kadın. •Genç Bir Köylü.
•Askerler. •Bir Ses.

2. Dünya Savaşı - Hitler - otuz yıl savaşları
tarihselleştirme (estetik uzaklık için)
Hem bir katolik protestan, hem de bir
ticaret savaşı. Bu oyunda birbirine bağlı 3
asal öğe ⇒ savaş - satış arabası - cesaret ana
çağdaş olanı, tarihsel yoldan aydınlatmak
için yazılmıştır. Kapitalizm eleştirisi:
"Eğer Cesaret Ana bir şey öğrenmiyorsa,
onu izleyen seyirci bir şeyler öğrenecektir"
Kapitalizm için savaş hayatidir. Grimmelshausen
~~Hitler~~

1

1624 YILI İLKBAHARI. KOMUTAN OXENSTJERNA[3], DALARNE'DE[4] POLONYA SEFERİ[5] İÇİN ASKER TOPLAMAKTADIR. CESARET ANA ADIYLA TANINAN SATICI[6] KADIN ANNA FIERLING DE BİR OĞLUNDAN OLUR BÖYLECE.

Kent yakınında bir yol. Bir Çavuş ve Çığırtkan soğuktan titreşmektedirler.

ÇIĞIRTKAN Sen sen ol da adam topla buralarda. İnan ki Çavuş zaman zaman intihar etmeyi düşünüyorum. Komutan ayın onikisine kadar dört birlik[7] hazır olmalı diyor da başka bir şey demiyor. Yanım yörem hinoğluhin. Gözüme uyku girmez oldu. Tut ki birini yakaladım. Ne eğrisine baktım ne böğrüsüne. Kafayı çektirip askerlik kâğıdını imzalattım. Ben, daha zıkkımlandığı içkinin parasını ödemeye davranırken, o sıvışmak için kapıda alıyor soluğu. Tabii, kuşkulandığım için, ben de ardından... Ama koydunsa bul. Ne mertlik kaldı ne onur ne de doğruluk. Ben burada insanlığa olan güvenimi yitirdim Çavuş.

ÇAVUŞ Anlaşılıyor ki, epey olmuş buraları savaş yüzü görmeyeli. Sonra ahlak kalır mı ya sorarım? Barış demek, düzensizlik, başıboşluk demektir; oysa düzeni ancak savaş sağlar. Tohuma kaçıyor insanlık barışta. İnsanlar da, hayvanlar da sanki hiç değersizmiş gibi ziyan ediliyor. Neymiş, francala, onun üstünde bir dilim peynir, efendime söyleyeyim, daha üstünde bir dilim et. Şimdi şu kentte kaç delikanlı, kaç dayanıklı beygir var, bilen var mıdır ha? Hiçbir zaman sayılmamış yetmiş yıldır savaş görmemiş yerlerden geliyorum ben! Oralarda insanların daha adları bile yoktu, kendi kendilerini tanımıyorlardı. Oysa, savaş zamanı düzenli listeler yapılır, kayıtlar tutulur; pabuçlar balyalara, tahıl da çuvallara konur, insanlar ve hayvanlar dikkatle sayılıp öyle taşınır; çünkü bilinir ki, düzen olmadan savaşılmaz!

ÇIĞIRTKAN Tam üstüne bastın.

ÇAVUŞ Bütün iyi şeyler gibi, savaş da önceleri güç gelir insanlara. Ama işler bir kez yoluna girdi mi, gör sen o zaman. İnsanlar tıpkı zar atanların oyunun bitmesinden korkmaları gibi barıştan korkar olurlar. Çünkü ne kadar kaybettiklerini hesaplamak zo-

rundadırlar barışta. Ama önceleri korkarlar savaştan. Çünkü savaş onlar için çok yeni bir şeydir.

ÇIĞIRTKAN Bak, tenteli bir araba geliyor şurdan. İki kadın, iki de delikanlı var görünürde. Sen kocakarıyı oyalayadur Çavuş. Bu kez de iş çıkaramazsam, Nisan ayazında beklemeye paydos.

(Bir ağız mızıkası işitilir. İki delikanlının çektiği araba yaklaşır. Arabanın üstünde Cesaret Ana'yla dilsiz kızı Kattrin oturmaktadır)

CESARET ANA Günaydın Çavuş!

ÇAVUŞ *(Yollarını keserek)* Günaydın. Kimsiniz bakalım?

CESARET ANA Satıcıyız.

(Şarkı söyler)

Kumandanlar, sussun davullar
Dursun dinlesin erler,
Cesaret Ana'da postal var
Onlarla daha iyi koşar asker.
Bitiyle, tüm haşaratıyla
Elde silah tam teçhizat
Saldırtacaksan onları düşmana
Postalın en sağlamı şart.
Bahar geldi! Kalk ey Hıristiyan!
Kar eridi! Öldü ölen!
Ve kim kaldıysa daha yaşayan
Yola koyulmalı hemen.
Kumandanlar, et ister asker
Uğrunuza ölmek için.
Cesaret'ten yesinler içsinler
Ruh ve beden aç gitmesin.
Boş mideye top mermisi
İyi gelmez kumandanlar
Ama bir doyarsa asker, hakkını helal olsun
Gitsin cehenneme kadar.
Bahar geldi! Kalk ey Hıristiyan!
Kar eridi! Öldü ölen!
Ve kim kaldıysa yaşayan
Yola koyulmalı hemen.

ÇAVUŞ Hey ayaktakımı[8]! Siz neyin nesisiniz?

BÜYÜK OĞUL Biz İkinci Fin Alayındanız[9].

ÇAVUŞ Hani kâğıtlarınız?

CESARET ANA Ne kâğıdı?

KÜÇÜK OĞUL Ama onun adı Cesaret Ana!

ÇAVUŞ Hiç duymamıştım. Neden Cesaret adı?

CESARET ANA Evet Cesaret. İflas etmek üzereydim Çavuş, o yüzden Riga'daki ateş hattından[10] geçiverdim arabamdaki 50 ekmekle birlikte. Ekmekler küfleniyordu, başka seçeneğim yoktu.

ÇAVUŞ Bırak gırgırı. Kâğıtlar nerede?

(Cesaret Ana teneke kutudan bir tomar kâğıt çıkarır. Arabadan iner)

CESARET ANA İşte Çavuş. Bütün kâğıtlarım Altötting'den gelme. Bütün bir dua kitabı[11], hıyarları sarmak için. Bu da Mähren haritası. Tanrı bilir varır mıyım oraya, varamazsam harita da boşuna demektir. Bu da beygirin şap hastalığı için sağlık raporu. Ama, yine de ömrü vefa etmedi zavallının. Onbeş Gulden'e mal olmuştu, ama neyse ki buna değil, Tanrıya şükür. Bu kadar kâğıt yeter mi?

ÇAVUŞ Sen beni kafaya mı alıyorsun? Bu ne küstahlık böyle? Geçiş belgesi sorduğumu anladın elbet.

CESARET ANA Terbiyeni takın. Yavrucuklarımın yanında böyle "kafaya almak, kafaya vermek" diye konuşma. İkinci Fin Alayına ait olduğumu gösteren kimliğim elbet benim kendi suratımdır. Okuyamıyorsan ben ne yapayım? Damga vurduramam ya şurama, burama!

ÇIĞIRTKAN Dik başlı birine benziyor Çavuş. Biliyor musun askere ne gerek? Disiplin.

CESARET ANA Bence tayın.

ÇAVUŞ Adın?

CESARET ANA Anna Fierling.

ÇAVUŞ Öyleyse hepinizin soyadı Fierling'tir.

CESARET ANA Ne münasebet! Benim adım Fierling, onlarınki başka başka.

ÇAVUŞ Ben bunların hepsi senin çocukların sanmıştım, öyle değil mi?

CESARET ANA Öyle olmasına öyle. Ama soyadları neden aynı olsunmuş? *(Büyük oğlunu göstererek)* Mesela, şunun adı Eilif. Soyadı Nojocki. Neden? Babası soyadının Kojocki mi Nojocki mi ne öyle bir şey olduğunu söyler dururdu hep. Çocuk babasını çok iyi hatırlıyor. Ama gerçekte hatırladığı bir başkası. Keçi sakallı bir Fransız. Zekâsı, asıl babasına çekmiş. Babası çok zekiydi. Bir köylünün kıçından pantolonunu aşırırdı da adamın ruhu duymazdı. İşte böyle, hepimizin kendi adı var.

ÇAVUŞ Yani hepinizin ayrı adı var, öyle mi?

CESARET ANA Anlamazlığa gelme Çavuş.

ÇAVUŞ *(Küçük oğlu göstererek)* E, bu da Çinli herhalde.

CESARET ANA Bilemediniz. İsviçreli.

ÇAVUŞ Fransız'dan sonra mı?

CESARET ANA Fransız mı? Hangi Fransız? Karıştırma kafamı, yoksa akşama kadar burada kalırız. Oğlan İsviçreli olmasına İsviçreli, fakat soyadı Fejos. Ama bu da babasının adı değil, babasının adı aslında başka bir şeydi, taş ustasıydı, çok içerdi. *(Küçük oğul gülerek baş sallar, dilsiz Kattrin gülümser)*

ÇAVUŞ Peki adı niye Fejos oluyormuş o zaman?

CESARET ANA Darılma ama Çavuş, şu kadarcık düş gücün yokmuş. Elbet Fejos olacak. Çünkü, dünyaya geldiğinde bir Macar'la birlikteydim. Umurunda değildi yaptıklarım. Böbrekleriyle uğraşıp duruyordu; halbuki, ağzına bir damla içki koymazdı. Namuslu adamdı. Oğlan da ona çekmiş.

ÇAVUŞ Ama babası o adam değildi ki!

CESARET ANA Ama yine de ona çekmiş işte. Schweizerkas (İsviçre Peyniri. Ç.N) koydum adını. Neden? Çok iyi araba çeker de ondan. *(Kızını göstererek)* Bunun adı da Kattrin Haupt. Alman melezi.

ÇAVUŞ Kıyak aile be.

CESARET ANA Şu arabayla dünyayı gezdim.

ÇAVUŞ Hepsi zapta geçecek. *(Yazar)* Sen Bavyera'dan, Bamberg'densin, burada ne işin var?

CESARET ANA Savaşın bir an önce Bamberg'e gelmesini bekleyemezdim herhalde.

ÇIĞIRTKAN Arabayı siz ikiniz çektiğinize göre sizin adınız Jakob Ochs ve Esau Ochs[12] olmalıydı. Boyunduruktan hiç çıkmıyorsunuz herhalde.

EILIF Anne, dağıtayım mı şunun çenesini? Seve seve yaparım.

CESARET ANA Otur oturduğun yerde. Eeee, komutan beyler. İyi tabancalarım var. Palaska ister misin Çavuş? Seninkinde hayır kalmamış.

ÇAVUŞ Benim başka şeylere ihtiyacım var. Şu delikanlılara bakıyorum da, sırık gibi ikisi de. Göğüs kafesleri geniş, güçleri yerinde. Asker olmayı niye istemiyor bunlar?

CESARET ANA *(Telaşla)* Nafile Çavuş, askerlik benimkilere uymaz.

ÇIĞIRTKAN Neden uymasın? Askerlikte para var, şöhret var. Boşu

boşuna taban eskitmek karı işidir. *(Eilif'e dönerek)* Yaklaş biraz delikanlı. Kasların güçlü mü, yoksa ağzın süt mü kokuyor anlayalım.

CESARET ANA Süt kokuyor ya. Biraz sert baksan düşer bayılır.

ÇIĞIRTKAN Ama bu arada da azgın boğayı susta durdurur. *(Eilif'i kolundan çeker)*

CESARET ANA Rahat bırak çocuğu. Dişine göre değil o.

ÇIĞIRTKAN Bana ağır hakaret etti ve çenemi dağıtmaktan söz etti. Şu tarlada hesaplaşacağız erkekçe.

EILIF Merak etme anne, hallederim onu ben!

CESARET ANA Dur ulan serseri[13]! Kavgadan başka şey bilmez misin? Çizmesinde bıçak var, vurur.

ÇIĞIRTKAN O bıçağı ben süt dişi gibi çekerim yerinden. Gel bakalım delikanlı!

CESARET ANA Bak Çavuş, komutanına şikâyet ederim seni. Kodesi boylarsın! Teğmen benim kızı isteyip duruyor zaten.

ÇAVUŞ Sakin ol kardeşim! *(Cesaret Ana'ya)* Niye beğenmiyorsun asker ocağını? Babası asker değil miydi? Şerefiyle ölmedi mi? Kendin söylüyordun.

CESARET ANA Çocuk o daha. Sizse onu mezbahaya kesime göndermeye kalkıyorsunuz. Tabii, onu getirdiniz diye beş Gulden alacaksınız.

ÇIĞIRTKAN Önce kıyak bir miğfer ve fiyakalı bir çizme alacak, öyle değil mi?

EILIF İstemez.

CESARET ANA Balıkçı, solucana "Gel beraber balığa gidelim," demiş. *(Schweizerkas'a)* Koş. Kardeşimi çalıyorlar diye bağır. *(Bıçak çeker)* Hele bir kılına dokunun, yakarım hepinizi! Serseriler, görürsünüz siz! Biz dürüstçe kumaş ve et satarız, ayrıca barışsever insanlarız anladınız mı ?

ÇAVUŞ Barışsever olduğunuz pek belli oluyor elinizdeki bıçaktan. Utan be! Cadı karı! At o bıçağı. Az önce bizi yaşatan savaştır dememiş miydin? Zaten başka neyle yaşayacaksın? E peki, askerler olmasa, savaş nasıl olacak?

CESARET ANA İyi de, o askerler illa benim çocuklarım mı olacak?

ÇAVUŞ Güzel vallahi. Savaş, çöpünü[14] yutacak, armudu sana bırakacak. Sen savaştan mideni doldur, karşılığında hiçbir şey ödeme! Savaş kendi başının çaresine bakabilir, öyle mi? Kendine Cesaret Ana diyorsun, sonra da ekmek teknenden, yani savaştan korkuyorsun. Oğulların korkmuyorlar ama, bunu biliyorum.

EILIF Ben hiçbir savaştan korkmam.

ÇAVUŞ Neden korkacakmışsın ki zaten? Bakın bana, askerliğin bana bir zararı olmuş mu? Onyedi yaşında katıldım askere.

CESARET ANA Yetmişine gelmemişsin daha.

ÇAVUŞ Ama geleceğim.

CESARET ANA Belki toprağın altında.

ÇAVUŞ Bana hakaret etmek ve öleceğimi mi söylemek istiyorsun?

CESARET ANA Peki ya doğruysa? Ya yüzünden kaderini okuyabiliyorsam[15]? Ya izne çıkmış bir cesede benziyorsan?

SCHWEİZERKAS Anama keramet sahibi der herkes. Geleceği haber verir.

ÇIĞIRTKAN Öyleyse de bakalım Çavuş Efendi'ye geleceğini. De de, biraz eğlensin.

ÇAVUŞ Umurumda bile değil.

CESARET ANA Miğferi ver. *(Verir)*

ÇAVUŞ Hani bir bok olacağından değil. Dalgamızı bulalım diye.

CESARET ANA *(Bir parşömen kâğıdı alır ve yırtar)* Eilif, Schweizerkas, Kattrin! Savaşa karışırsak işte böyle parçalanırız. *(Çavuş'a)* Hadi sana bir kıyak yapayım, parasız bakayım. Şu kâğıt parçasına siyah bir haç çiziyorum. Siyah ölüm anlamına gelir.

SCHWEİZERKAS Öbürünü de boş bırakıyor, görüyor musun?

CESARET ANA Şimdi de katlıyor ve karıştırıyorum. Hani hepimiz ana karnından fırladıktan sonra nasıl karıştıysak işte öyle. Haydi çek de geleceğini öğren. *(Çavuş çekinir)*

ÇIĞIRTKAN *(Eilif'e)* Herkesi almam. Beni güç beğenir diye tanırlar. Ama sende hoşuma giden bir ateş var.

ÇAVUŞ *(Miğferi karıştırırken)* Saçma. Göz boyamadan başka bir şey değil.

SCHWEİZERKAS Aaaa, siyahı çekti. İşi bitik.

ÇIĞIRTKAN Sakın gözün korkmasın. Herkesin payına bir kurşun düşmez.

ÇAVUŞ *(Kısık sesle)* Sıçtın ağzıma!

CESARET ANA Asker olduğun gün kendi ağzına kendin yapmışsın o şeyi. Haydi bana müsaade. Her gün savaş olmaz. İşe gitmeliyim.

ÇAVUŞ Yooo. Durun bakalım. Tongaya basmam ben. Senin piçini alıyorum. Asker olacak.

EILIF İstiyorum anne.

CESARET ANA Sen sus, Finli şeytan.

EILIF Schweizerkas da istiyor.

CESARET ANA *(Durgunlaşır)* Yaa, demek öyle. Anlaşılan her üçünüze birden fal açmam gerekecek. *(Kâğıtlara haç işareti çizmek üzere arabanın arkasına geçer)*

ÇIĞIRTKAN *(Eilif'e)* Moralimizi bozmak için İsveç ordusunun dindar olduğunu söylüyorlar[16]. Yalnız pazar günü tek kıtalık bir ilahi okunuyor. O da sesin varsa.

CESARET ANA *(Kâğıt parçalarını doldurduğu Çavuş'un miğferi elinde, gelir)* Keratalar. Ananızı bırakıp savaşa gideceksiniz ha, kapandaki peynire koşan sıçanlar gibi. Şimdi kâğıtlarınıza bakacağım, o zaman dünyanın zevk vadisi[17] olmadığını anlayacaksınız. "Gel oğul, komutan ol," demezler adama. Çavuş korkuyorum, bu savaştan sağ çıkamayacaklar. Üçünün de berbat huyları var. *(Miğferi Eilif'e uzatır)* Çek bakalım. *(Eilif çeker. Kâğıdı açarken Cesaret Ana elinden çeker alır)* Al işte. Siyah haç. Ölüm işareti. Ah ben, mutsuz ana. Acı çekerek doğurduğun çocuk ölecek ha[18]? Hem de hayatının baharında. Babası gibi pek atılgan. Ama akıllanmazsa bok yoluna gidecek[19]. Kâğıt söylüyor bunları. *(Bağırır)* Akıllanacak mısın?

EILIF Neden olmasın?

CESARET ANA Öyleyse ananın yanında kalırsın. Anasının kuzusu diye alay etseler bile güler geçersin.

ÇIĞIRTKAN Donuna edersen, kardeşini alırım.

CESARET ANA Hani gülecektin? Gül! Gel bakalım. Şimdi sıra sende Schweizerkas. Senden o denli korkum yok. Dürüstsün. *(Schweizerkas miğferi karıştırıp çeker)* Niye öyle acayip baktın kâğıda? Mutlaka boştur. Kâğıtta haç olamaz, seni de yitiremem. *(Kâğıdı alır)* Bu da haç. Sen de mi? Bu kadar saf olduğun için mi? Ah, Schweizerkas sen de gidicisin demek. Eğer namuslu olursan, şimdiye kadar hep olduğun gibi namuslu olursan, çocukluktan beri öğrettiğim gibi, hani ekmek alman için gönderdiğimde paranın üzerini getirirdin ya, işte öyle namuslu olursan, işte o zaman kendini kurtarırsın. Bak Çavuş, siyah haç değil mi?

ÇAVUŞ Siyah haç. Asıl, ben nasıl çektim? Ona şaşıyorum. Savaşta hep gerilerde dururum. *(Çığırtkan'a)* Bak, numara filan değilmiş, kendilerine de çıkıyor.

SCHWEİZERKAS Ya! Bana da çıktı. Ama, söz dinleyeceğim.

CESARET ANA *(Kattrin'e)* Kaldın sen. Aslında sen doğuştan bir haç sın, çünkü iyi yüreklisin. *(Miğferi arabanın üstüne doğru tutar, fakat kâğıdı kendi alır)* Aman inanılacak gibi değil. Yanlış mı

karıştırdım yoksa? Bundan sonra iyi yürekli olma kızım, asla olma. Sana da haç çıktı. Hep sessiz kal, zaten pek zor değil bu, dilsizsin[20] çünkü. Artık hepiniz kaderinizi öğrendiğinize göre ayağınızı denk almanız şart.Şimdi arabaya binip yolumuza devam ediyoruz.

(Miğferi Çavuş'a verip arabaya biner)

ÇIĞIRTKAN *(Çavuş'a)* Bir çare bul.

ÇAVUŞ Kendimi iyi hissetmiyorum.

ÇIĞIRTKAN Miğferi çıkarınca rüzgârda kafanı üşütmüşsündür. Alışverişle oyalayadur kocakarıyı. *(Yüksek sesle)* Palaskaya bir göz ataydın Çavuş. Bu insancıkların karnı alışverişle doyar. Hey, buraya bakın, Çavuş palaska almak istiyor!

CESARET ANA Yarım Gulden isterim. İkiden aşağı vermezler ama. *(Arabadan iner)*

ÇAVUŞ Yeni değil ki. Burası da pek rüzgârlı. Şuracıkta bakayım rahat rahat.

(Kayışı alır. Arabanın arkasına gider)

CESARET ANA Bence pek estiği yok havanın.

ÇAVUŞ Yarım Gulden eder belki. Gümüş çünkü.

CESARET ANA *(Arabanın arkasına gider)* Ayarı da bozuk değildir.

ÇIĞIRTKAN *(Eilif'e)* Sonra erkek erkeğe kafayı çekeriz. Yanımda pey akçesinden[21] mangır var. Gel benimle.

(Eilif kararsızdır)

CESARET ANA Öyleyse çık yarım Gulden'i.

ÇAVUŞ Anlayamadım gitti. Hep geride dururum. Çavuşluktan daha emin bir yer yoktur. Başkalarını gönderirim, öne atılıp ün kazansınlar diye. Öf be, berbat oldu öğlen vakti. Tek lokma geçmeyecek boğazımdan.

CESARET ANA Bu durumda fazla üzülmemelisin artık bir şey yiyemeyeceğine. Yine geride dur. Çek bakalım bir yudum şurdan.

(İçki verir)

ÇIĞIRTKAN *(Eilif'in koluna girer, onu gerilere doğru götürür)* On Gulden sayacağım eline. Sen cesur birisin. Kral için dövüşeceksin, kadınlar paylaşamayacak seni. Canını sıkmıştım az önce, istersen kır çenemi.

(İkisi giderler. Dilsiz Kattrin arabadan atlar, anlamsız sesler çıkarır)

CESARET ANA Geliyorum Kattrin, geliyorum. Hele Çavuş Efendi hesabı ödesin. *(Yarım Gulden'i ısırır)* Paraya hiç güvenim yoktur. Sütten ağzım yandı Çavuş! Neyse bu halismiş. Gide-

biliriz. Eilif nerede?

SCHWEİZERKAS Çığırtkanla gitti.

CESARET ANA *(Bir an durur)* Ah akılsız. *(Kattrin'e)* Konuşamıyorsun biliyorum, senin suçun yok.

ÇAVUŞ Şimdi de sen çek bir yudum anacağım. Böyle oluyor işte. Askerlik en kötüsü değil. Hem savaşın sırtından yaşamak istiyorsun, hem de kendini ve seninkileri savaşın dışında tutmak istiyorsun, öyle değil mi?

CESARET ANA Kardeşinle birlikte çekeceksin arabayı Kattrin.

(İki kardeş arabayı çekmeye başlarlar. Cesaret Ana yanlarında yürür. Araba hareket eder)

ÇAVUŞ *(Arkalarından bakarak)*

Eğer istekliysen savaşın sırtından yaşamaya
Payını vermek zorundasın ona da.

2

1625 ve 1626 YILLARINDA CESARET ANA İSVEÇ ORDULARIYLA BİRLİKTE POLONYA'YI DOLAŞMAKTADIR. WALLHOF KALESİ[22] ÖNÜNDE OĞLUNA RASTLAR. BESİLİ BİR HOROZUN BAŞARIYLA SATIŞI ve YİĞİT OĞULUN BÜYÜK GÜNLERİ.

Başkomutanlık çadırı. Yanda mutfak görülür. Top sesleri işitilmektedir. Aşçı, horoz satmak isteyen Cesaret Ana'yla çekişmektedir.

AŞÇI Böyle sıska kuşa altmış Heller (Eski bir para birimi. ÇN) ha?

CESARET ANA Sıska mı? Etrafta kıtlık böylesine kol gezerken, siz, Tanrı korusun ama, öğleye pişirecek bir şey bulamazsanız, komutan altmış Hellercik ödeyemez mi yani?

AŞÇI Şu köşeyi döndüm mü, böylesinin düzinesini on Heller'e bulurum ben.

CESARET ANA Köşeyi dönünce böyle besili bir horozu zor bulursun. Kuşatmaya baksana. Öyle bir açlık var ki, herkes bir deri bir kemik kalmış. Sen köşeyi dönünce bulsan bulsan tarla faresi bulursun. Tabii o da kaldıysa. Millet şimdi yarım gün peşinden koşuyo tarla faresinin. Kuşatmada böyle kocaman bir horoz için elli Heller.

AŞÇI Biz kuşatıyoruz onları, onlar bizi kuşatmıyor. Bunu anlayın artık.

CESARET ANA Ama bizim de yiyeceğimiz yok ya, ona bak sen! Hatta kenttekilerin yiyecekleri bizden çok. Ne buldularsa yığmışlar oraya. Duyduğuma göre heriflerin keyfi kekâ. Bir de bize bak. Köylülerin yanındaydım, onların da bir şeyi kalmamış.

AŞÇI Var, ama saklıyorlar.

CESARET ANA *(Zaferle)* Yok diyorum. Yok işte. Mahvolmuş hepsi. Açlıktan bitki köklerini kemirenleri gördüm. Pişirilmiş köseleye ağızlarının suyu akıyor. Durum aynen böyle. Bense besili bir horozu kırk Heller'e bırakmalıymışım.

AŞÇI Kırka değil, otuza. Otuza dedim.

CESARET ANA Ama bu alelade bir horoz değil. Bir kere müthiş yetenekliymiş. Ancak müzik çalınınca yemek yermiş. Kendine göre de bir marşı varmış. O kadar zekiymiş ki, hesap yapmayı bile biliyormuş. Ve bu hayvana kırk Heller fazla ha? Komutanın masasına yiyecek bir şey koymazsanız, kafanızı koparır sizin.

AŞÇI Ya şuna ne buyrulur? *(Bıçağı bir parça sığır etine batırır)* İşte güzel bir parça sığır eti, bunu kızartacağım. İsterseniz bir kez daha düşünün.

CESARET ANA Kızart, kızart. Geçen yıldan kalma o be!

AŞÇI Dün akşamdan, daha dün akşam koşuyordu bu öküz, kendim gördüm..

CESARET ANA O zaman, ölmeden önce kokmaya başlamış olmalı.

AŞÇI İnada binerse beş saat kaynatırım. Bakalım yumuşar mı yumuşamaz mı? *(Kesmeye başlar)*

CESARET ANA Biberi bolca koyun da komutan kokuyu duymasın. *(Komutanın çadırına Komutan, Rahip ve Eilif girerler)*

KOMUTAN *(Eilif'in omuzunu sıvazlayarak)* Gel evladım. Çavuş'la birlikte içeriye gel ve sağ tarafıma otur. Çünkü sen dini bütün bir süvari olarak bir kahramanlık yaptın. Ve bir din savaşında[23] yaptığın her şeyi Tanrı adına yaptın, bunu çok takdir ediyorum; hele bir şu kenti alayım altın bir bilezikle bunu sana da göstereceğim. Biz onların ruhlarını kurtarmak için geldik. Ya o utanmaz, götü boklu köylüler ne yaptılar? Davarlarını kaçırdılar bizden. Ama yobaz papazlarına gelince, onlara üstten alttan tıkıyorlar etleri! Fakat sen iyi bir ahlak dersi verdin onlara. Bak, bir maşraba kırmızı şarap. İçelim bir dikişte. *(İçerler)*Ordu Rahibi hava alsın. O, sofunun biri. Eeee, öğleye ne yemek istersin bakalım aslanım benim.

EILIF Bir parça et varsa makbule geçer.

KOMUTAN *(Bağırır)* Aşçıbaşı, et hazırla!

AŞÇI Bir bu eksikti. Sanki kendine var da, bir de misafir çağırıyor. *(Kulak kabartmak isteyen Cesaret Ana onu susturur)*

EILIF Köylülerin derisini yüzmek acıktırıyor insanı.

CESARET ANA Oh Tanrım, Eilif'im bu.

AŞÇI Kim?

CESARET ANA En büyük oğlum. İki yıldır görmemiştim. Sokak ortasında kapıp götürüverdiler. Komutan onu yemeğe davet ettiğine göre yıldızı parladı demek. Ve senin pişirecek neyin var? Hiçbir şey! Duymadın mı konuk ne istiyor? Et! Onun için gel kaçırma şu horozu. Bir Gulden.

KOMUTAN *(Eilif ve Rahip'le sofraya oturmuşlardır. Bağırır)* Yemeği getirsene hayvan herif. Yoksa vururum seni!

AŞÇI Ver, Allahın belası şantajcı karı.

CESARET ANA Hani sıska bir kuştu?

AŞÇI Öyle tabii. Üstelik elli Heller de fahiş bir fiyat veririm.

CESARET ANA Bir Gulden dedim. Evladım için, komutanın değerli konuğu için hiç de pahalı değil.

AŞÇI *(Parayı verir)* Bari yoluver şunu, ben ateşi yakıncaya kadar.

CESARET ANA *(Horozu yolmak için oturur)* Beni görünce ne yapacak acaba? O benim yiğit ve en akıllı oğlumdur. Bir de aptalı var. Ama namusludur. Kızda pek iş yok. Hiç değilse dilsiz. Bu da bir şey sayılır.

KOMUTAN Bir kadeh daha iç oğlum. Bak bu en sevdiğim Flarner şarabı[24]. Çok çok bir iki fıçı var. Ama helal olsun sana. Çok şükür askerlerim arasında dini bütün kişiler varmış daha. Rahip Efendi ise, okur durur yalnızca. Habire vaaz verir. Bir iş görmeye gelince ne yapacağını bilemez. Eeee, anlat bakalım Eilif oğlum, köylüleri atlatıp yirmi sığırı nasıl ele geçirdin? Umarım yakında burada olurlar.

EILIF Bir iki gün içinde.

CESARET ANA Pek düşünceliymiş Eilif'im benim. Öküzleri hemen getirmemiş. Yoksa horozun yüzüne kim bakardı?

EILIF Bakın şöyle oldu: Köylülerin öküzleri, gizlice, özellikle de geceleri, saklandıkları ormandan çıkarıp bir koruda topladıklarını haber aldım. Şehirden gelip götüreceklermiş. Bıraktım öküzlerini toplasınlar, düşündüm ki, onları benden daha kolay bulurlar. Bu arada adamlarımı da, et burunlarında tüter hale getirdim; takımın tayınını da iyice kıstım. İki gün sonra "e"

desem "et" diyorum sanıp ağızlarının suyu akmaya başladı.

KOMUTAN Akıllıca bir numara.

EILIF Belki. Gerisi kolaydı. Ama köylülerde sopa vardı ve bizim üç mislimizdiler. Korkunç bir baskına uğradık. İçlerinden dördü beni bir çalılığa sürüklediler, kılıcımı düşürdüler ve "Teslim ol!" diye bağırdılar. Ne yapayım diye düşündüm, beni lokma lokma doğrar bunlar.

KOMUTAN Eeee, sonra n'aptın?

EILIF Güldüm.

KOMUTAN Ne yaptın?

EILIF Güldüm. Derken iş muhabbete döküldü. Derhal işe giriştim ve dedim ki, "Bir öküze yirmi Gulden çok. En fazla onbeş veririm." Sanki ödeyecek gibi pazarlık ediyordum. Herifler de şaşırıp kaldılar, kafalarını kaşımaya başladılar. Fırsatı kaçırmadım. Eğildiğim gibi kılıcımı kaptım. Bir çırpıda hakladım hepsini. Darlığa din iman olmaz, öyle değil mi?

KOMUTAN Sen ne dersin buna Rahip Efendi?

RAHİP Aslına bakarsanız İncil'de böyle bir şey yok. Fakat Hazreti İsa, beş ekmeği beşyüz yaptığında[25] kimse darda değildi anlaşılan. "Komşunuzu seviniz[26]" diye buyurduğuna göre, o zamanlar herkes toktu demek. Ama artık devir değişti.

KOMUTAN *(Güler)* Değişti ya. Haydi sen de bir yudum çek kâfir Ferisi[27]. *(Eilif'e)* İyi ettin onları tepelemekle. Aslanlarımın gözü et görecek böylece. İncil öyle der: "Kardeşlerime yapılmış en küçük iyilik, bana yapılmış demektir.[28]" Ne yapmış oluyorsun sen? Öküz etinle bir ziyafet vermiş oluyorsun. Zavallılar küflü ekmek yemeye alışık değil. Eskiden Tanrı için savaşa gitmeden önce beyaz ekmek yer, şarap içerlerdi.

EILIF Evet, kılıcımı kaptığım gibi doğrayıverdim kerataları.

KOMUTAN Genç bir Sezar[29] var senin içinde. Keşke kralı[30] görseydin.

EILIF Bir kez uzaktan görmüştüm. Nur akıyordu yüzünden. Örnek edineceğim onu.

KOMUTAN Krala benzeyen yanların yok değil. Senin gibi yiğit askere can kurban. Senin gibi birine öz evladım gözüyle bakarım ben. *(Onu haritanın önüne götürür)* Şu duruma bak Eilif, yapılacak daha çok şey var.

CESARET ANA *(Bir yandan kulak misafiri olurken bir yandan da hırslandığını belli ederek horozu yolmaya devam eder)* Kötü bir komutana benziyor bu.

AŞÇI Biraz çok yer ama neden kötü olsun?

CESARET ANA Yiğit asker peşinde de ondan. Harekât planı yapmasını bilse, askerin yiğidine ne hacet? Sıradan asker yetmez mi? Onun için, sen sen ol her erdemin ardında bir bityeniği ara.

AŞÇI Bense bir büyüklük var sanırdım.

CESARET ANA Hayır, hayır, bir bityeniği vardır. Bak mesela, bir komutan ya da bir kral aptal olur, adamlarını da bok yoluna sürüklerse tabii onların cesur olmalarını ister. Eh cesaret bir meziyettir. Cimri ve askeri azsa, her bir erin Herkül[31] olmasını ister. Eğer vurdumduymaz ise, hiçbir şeyi takmıyorsa, askerlerin yılan gibi kurnaz olmaları gerekir, yoksa işleri bitiktir. Çok fazla şey isteniyorsa, askerlerin sadakata epey ihtiyacı vardır. Görüyorsun ya, iyi bir kralı ya da iyi bir komutanı olan iyi bir ülkenin ihtiyacı olmayan erdemler. İyi bir ülkede erdemler gereksizdir. Herkes alelade, orta zekâlı, hatta korkak da olabilir[32].

KOMUTAN Bahse girerim baban da askerdi.

EILIF Hem de büyük bir askermiş. Onun için annem beni hep uyarırdı. Bu konuda bir de şarkı öğretmişti bana.

KOMUTAN Söyle de dinleyelim. *(Bağırır)* Hey, n'oldu yemek?

EILIF Şarkının adı: Kadın ve Askerin Şarkısı[33].

(Söyler. Bir yandan da elinde hançer, bir savaş dansı yapar)

Tüfekler patlar, saplanır süngüler.
Ve su, yiyip bitirir içinde çırpınanları
Ne yapabilirsiniz çeliğe karşı? Bırakın aptallığı.
Dedi kadın askere.
Ama kurşunu namluya süren asker
Güldü buna, duyunca davulları:
Kimseye zarar vermez yürümek!
İster güneye olsun ister kuzeye
Ve elleriyle yakalar bıçağı
Dedi asker kadına.

Çok pişman olur bilgenin öğüdünden ürken
Ve akıl danışmayan yaşlılara.
Ah, kötü bitecek, bakma o kadar yukarıya!
Dedi kadın askere.
Ama asker, palaskasında süngüsüyle
Buz gibi yüzüne gülüp nehre yürüdü,
Ona ne yapabilirdi sel?
Ay damlara vurduğu zaman,

Geri geliriz, bize dua et!
Dedi kadına askerler.

CESARET ANA *(Kaşıkla bir tencereye vurarak, mutfaktan şarkıya devam eder)*

Duman gibisiniz! Yitersiniz hemen!
Yiğitliğiniz bizi ısıtmaz.
Duman çabuk yiter! Onu korusun Tanrım!
Dedi askerlere kadın.

EILIF Bu da nesi?

CESARET ANA

(Şarkı söylemeyi sürdürür)

Bıçağı belindeydi askerin
Sel birden götürdü onu süngüsüyle
Götürdü birlikte her şeyini.
Ay damlara soğuk vuruyordu
Kaybolup gitti gözlerden asker
Askerler kadına ne dediler?
Duman gibidir, yitiverir hemen
Ve yiğitliği de hiç ısıtmaz
Pişmandır büyük sözü dinlemeyen
Dedi askerlere kadın.

KOMUTAN Bugün bizim mutfakta bir takım dolaplar dönüyor.

EILIF *(Mutfağa girip annesiyle kucaklaşır)* Şükür Tanrı'ya. Kavuştum sana. Kardeşlerim nerede?

CESARET ANA *(Kollarında)* Turp gibiler. Schweizerkas, mutemet İkinci Fin Alayında; böylece ateş hattından kurtulmuş oldu.

EILIF Ayakların nasıl?

CESARET ANA Sabahları güç kalkıyorum artık.

KOMUTAN *(Yanlarına gelmiştir)* Sen anasısın demek. Bunun gibi birkaç oğlun daha vardır elbet bana verecek.

EILIF Bak ana, sayemde ne günler gördün? Oğlun neymiş duydun mu?

CESARET ANA Evet duydum. *(Bir tokat atar)*

EILIF *(Yanağını tutar)* Öküzleri yakaladığım için mi?

CESARET ANA Hayır, dört kişi sana çullandığı zaman teslim olmadığın için. Kıtır kıtır keseceklerdi seni. Ayağını denk al dememiş miydim ben sana? Seni gidi Finli şeytan seni!
(Komutan ve Rahip kapıda durmaktadırlar, gülerler)

3

ARADAN ÜÇ YIL GEÇMİŞ, CESARET ANA
FİN ALAYININ BİRLİKLERİYLE TUTSAK DÜŞMÜŞTÜR.
KIZI ve ARABASI KURTULUR. NAMUSLU OĞLU ÖLÜR.

(Karargâh. Vakit öğleden sonradır. Bir direğe alay sancağı çekilmiştir. Cesaret Ana, tıka basa mallarla dolu arabasıyla büyük bir topun arasına gerdiği ipten çamaşır toplamakta, çamaşırları Kattrin'le birlikte katlamakta, bir yandan da Levazımcı'yla pazarlık etmektedir. Schweizerkas, bir torba kurşun konusundaki bu pazarlığı seyreder.
Güzel bir kız olan Yvette Pottier, önünde bir kadeh sıcak şarap, rengârenk bir şapka üstüne dikiş dikmektedir. Çorapladır. Kırmızı ayakkabılarını yanı başına koymuştur)

LEVAZIMCI Kurşunlar için iki Gulden veririm. Ucuz olmasına ucuz. Ama para lazım. Çünkü Albay iki gündür subaylarla içip duruyor. Şarap bitti.

CESARET ANA Birliğin cephanesi bu. Bir çakarlarsa mahkemeyi boylarım. Açaklar, siz kurşunları satıyorsunuz, askerin ise düşmana sıkacak kurşunu yok!

LEVAZIMCI Katı yürekli olmayın. Şıracının tanığı bozacı olur, demişler.

CESARET ANA Ordu malını almam ben. Hele bu fiyata.

LEVAZIMCI Oniki Guldenlik makbuz verdin mi dördüncü alayın levazımcısına, hemen bu akşam gizlice, sekiz bilemedin beş Gulden'e devredersin. Hiç cephaneleri kalmadı.

CESARET ANA Öyleyse neden kendin satmıyorsun?

LEVAZIMCI Güvenim yok. Arkadaşız.

CESARET ANA *(Torbayı alır)* Ver haydi. *(Kattrin'e)* Götür arkaya. Ona bir buçuk Gulden say. *(Levazımcı itiraz edecek gibi olur)* Bir buçuk dedim! *(Kattrin torbayı götürür. Levazımcı onu izler. Cesaret Ana, Schweizerkas'a)* Sen de şu donu al, iyi koru onu. Ekim ayındayız. Sonbahar bastırıverir bakarsın. "Bastırır," demedim. Neden? Çünkü anladım ki, hiçbir şey düşünüldüğü gibi çıkmıyor, mevsimler bile. Fakat, alay kasası tam çıkmalı. Kasa tam mı?

SCHWEİZERKAS Evet, anne.

CESARET ANA Seni, kardeşin gibi deli fişek değil de namuslu olduğun için mutemet yaptılar, bunu unutma. Özellikle de kasayla

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

beraber kaçmayı aklına getiremeyecek kadar saf olduğun için. Bu içimi rahatlatıyor. Donunu kaybetme!

SCHWEİZERKAS Şiltenin altına koyacağım. *(Gitmeye davranır)*

LEVAZIMCI Ben de geleyim seninle mutemet.

CESARET ANA Numaralarını öğreteyim deme ona. *(Levazımcı, Schweizerkas'la çıkar. Çıkarken de selam vermez)*

YVETTE *(Levazımcı'nın arkasından el sallayarak)* Selam yok mu Levazımcıbaşı?

CESARET ANA *(Yvette'e)* İkisini bir arada görmek hiç hoşuma gitmiyor. Schweizerkas'a göre arkadaş değil o. Savaş da iyi yayılıyor hani. Herkesin katılması dört beş yıl sürer. İhtiyatsızlık etmez, uzak görüşlü davranırsam, işim iştir. Sen de ne içip duruyorsun şu zıkkımı sabah sabah? Azacak hastalığın.

YVETTE Yalan! Kim demiş hastayım diye?

CESARET ANA Herkes!

YVETTE Herkes yalan söylüyor. Ne yapacağımı bilemiyorum Cesaret Ana. Bu yalanlar yüzünden kokmuş balığa bakar gibi bakıyorlar bana. Niçin süslüyorum şapkamı sanki? *(Şapkayı atar)* Anladın mı şimdi sabah sabah niye içtiğimi? Göz altları kırış kırış olurmuş, adam sen de. İkinci Fin Alayında bilmeyen yoktur beni. Birinci sevgilim ihanet edince evimde kalmalıydım. Gurur bizim neyimize? Çamuru da yutabilmeli gereğinde insan, yoksa tepeteklek oluverir.

CESARET ANA Bırak şimdi şu Pieter hikâyesini. Bizim kız duymasın. Yüzü gözü açılmamıştır daha.

YVETTE Duysun. Duysun da aşka karşı nasır bağlasın yüreği.

CESARET ANA Nasır bağlar mıymış yürek?

YVETTE Öyleyse, içim açılsın diye anlatayım. Hikâye şu: Güzel Flandra'da[34] büyüdüm. Büyümeseydim, onu tanımazdım. Ve şimdi de şu Polonya'da olmazdım, çünkü bir birlikte aşçıydı. Sarışındı. Hollandalıydı. Ama zayıftı. Kattrin, sen sen ol, sıskalardan sakın. Ama ben o zamanlar bunu bilmiyordum. Meğer daha o zamanlar başka bir kadın varmış. Ona Pipolu Pieter derlermiş. Çünkü ağzından hiç çıkmazmış piposu o işi yaparken bile, o kadar umursamazmış.

(Kaynaştırma Şarkısı'nı[35] okur)

On yedimdeydim daha
Düşman çıkageldi
Kılıcını koydu yana
Bana elini verdi.

Ve Mayıs Şenliğinden sonra
Geldi Mayıs geceleri
Alay dörder sıralı dizildi
Vurdu davullar âdet üzre
O zaman götürdü bizi düşman çalılığa
Ve düzdü kardeşlik adına.

Düşman çoğaldı sonra
Benimki bir aşçı
Gündüz kızardım ona
Ama geceleri ısıtırdı aşkı.
Mayıs Şenliğinden sonra
Geldi Mayıs geceleri
Alay dörder sıralı dizildi
Vurur davullar âdet üzre
O zaman götürdü bizi düşman çalılığa
Ve düzdü kardeşlik adına

İlahi bir güçtü sanki
Benim duyduğum sevgi.
Ama anlayamadılar bizimkiler
Ondan nefret etmeyip sevdiğimi.
Kasvetli bir sabah vakti
Başladı acılarım, hüzünlerle
Alay dörder sıralı dizildi
Vurdu davullar âdet üzre
Ve düşman, sevgilimle birlikte
Kentimizden çekip gitti.

Ardından gitme gafletinde bulundum, ama hiç bir yerde rastlayamadım. Beş yıl kadar oluyor.

(Sendeleyerek arabanın arkasına geçer)

CESARET ANA Hey, şapkanı unuttun.

YVETTE İsteyen alsın.

CESARET ANA Kulağına küpe olsun bunlar Kattrin. Asker milletine kuyruk sallama. Aşk ilahi bir güçtür[36], uyarıyorum seni. Hatta sivil bir erkekle bile kolay değildir bu işler. Önce, bastığın yeri öpeyim derler. Sahi yıkadın mı kız ayaklarını? Evet, öyle derler ama sonra bir bakarsın onun hizmetçisi oluvermişsin. Şükret ki dilsizsin. Tükürdüğünü yalamak zorunda değilsin ya da gerçeği söylediğin için dilini ısırmak zorunda değilsin. Dilsizlik, Tan-

rı'nın bir lütfudur. Aaaaa, komutanın aşçısı da ne arıyor buralarda?

(Aşçı ve Rahip gelirler)

RAHİP Oğlunuz Eilif'ten haber getirdim. Aşçıbaşı da takıldı ardıma, sizden etkilenmiş.

AŞÇI Biraz hava alayım dedim canım.

CESARET ANA Adam gibi davranırsanız başımla beraber. Yoksa yapacağımı bilirim. Ya Eilif ne istiyor? Beş param kalmadı.

RAHİP Aslında mutemet olan kardeşine bir mesajım var.

CESARET ANA Ne burada ne de başka bir yerde bulamazsınız onu. Hem Eilif'in mutemedi değil o. Aklını başına toplasın! Çocuğu baştan çıkarırsa bilirim yapacağımı. *(Çantasından para çıkarıp verir)* Verin şunu zıkkımlansın. Analık duygularımı sömürüyor. Yazıklar olsun.

AŞÇI Alay yakında gidiyor. Kim bilir, belki de ölüme. Senin yerinde olsam, beş-on kuruş daha verirdim. Ola ki pişmanlık duyarsın sonunda. Kadın milleti yapar yapacağını. Arkadan da pişman olur. Zamanında bir bardak içkiyi esirgediğiniz insan, bir kez kara toprağa girdi mi, artık ne yapsanız nafile.

RAHİP O kadar dokunaklı konuşmayın Aşçı Bey! Ne mutlu savaşta ölene. Neden? Tanrı yolunda savaşıyoruz. Bu öyle sıradan bir savaş değil. İmansızlar için yapılan bir savaş. Bizden razıdır Tanrı.

AŞÇI Bu doğru! Yani aslında bir bakıma bu bir savaş, çünkü yakılıyor, yıkılıyor, yağma ediliyor ve hatta az bir miktar tecavüzü de unutmamak gerekir. Fakat öte yandan, diğer savaşlardan da farklı, çünkü bu bir din savaşı. Bu açık. Fakat bu susatıyor insanı. Kabul edin bunu.

RAHİP *(Aşçı'yı göstererek Cesaret Ana'ya)* Getirmeyecektim. Gelmesine engel olmaya çalıştım, ama dedi ki, onu etkilemişsiniz. Rüyasına giriyormuşsunuz.

AŞÇI *(Piposunu yakar)* Aklımıza kötü bir şey gelmesin. Dilber elinden bir kadehtir muradımız, o kadar. Ama Rahip Efendi yol boyunca öyle şakalar yaptı ki, hâlâ utancımdan kızarıyorum.

CESARET ANA Cüppesinden utansın. Size içecek bir şey getirmeli. Yoksa can sıkıntısından, bana ahlak dışı bir teklifte de bulunursunuz.

RAHİP Saray Rahibi tabiatın sesine kulak ver, derdi ve kendisi de dinlerdi. *(Gitmek üzereyken Kattrin'i görür)* Bu hoş kız da kim?

CESARET ANA O hoş bir kız değil. Sadece terbiyeli.

(Rahip ve Aşçı, Cesaret Ana'yla birlikte arabanın arkasına geçerler. Kattrin bir süre onları süzer. Sonra çamaşırların yanından ayrılarak Yvette'in bıraktığı şapkaya doğru koşar. Şapkayı alır, havaya kaldırır. Oturur, kırmızı ayakkabıları giyer. Cesaret Ana, Rahip ve Aşçı'nın politika konuştukları duyulur)

CESARET ANA Aslında buraladaki, yani Polonya'raki Polonyalıların bu işe karışmamaları gerekirdi. Kralımızın atlar, adamlar ve arabalarla[37] onların topraklarına girdiği doğru, ama Polonya'da, barışı koruyacaklarına, kendi işlerine kendileri karışmaya kalktılar ve sakin sakin ilerleyen Kral'a saldırdılar[38]. Barışın bozulmasına neden oldular, dökülen kanın vebali onların boynuna.

RAHİP Kralımızın[39] tek derdi özgürlüktür. İmparator, Almanya'yı da Polonya'yı da inim inim inletiyordu ve Kral onları kurtarmak zorunda kaldı.

AŞÇI Al benden de o kadar. Sıcak şarabınız da dehşetmiş hani. Demek ki hakkınızda yanılmamışım. Kraldan söz ediyorduk. Almanlar'a özgürlük vereyim dedi. Tuzluya oturdu. Masrafı kurtarmak için tuza zam yaptı[40] İsveç'te. Yoksul halka bu pahalıya mal oldu. Baktı ki, Almanlar İmparator'a kölelik etmekte ısrar ediyorlar, onları içeri tıkmak ve bedenlerini dört parçaya ayırmak zorunda kaldı. Özgürlük istemeyene karşı şakası yoktu. Önce kötü insanlardan, özellikle de Kayzer'den Polonya'yı korumak istiyordu, sonra iştahı açıldı ve bütün Almanya'yı koruyuverdi. Ama Almanya oldukça sıkı bir karşılık verdi. Böylece ne oldu? İyi kalpli Kral iyiliğe karşı kötülük görmüş oldu. E tabii, masrafını çıkarmak için vergiler koydu. Bu daha beter oldu. Ama o yine de yılmadı. Bir tek şeye inandı. Kapı kadar Tanrı buyruğuna. Bu olmasaydı, çıkar için yapıyor derlerdi. Vicdanı rahat Kral'ın. Esas olan da bu.

CESARET ANA İsveçli olmadığınız belli. Yoksa kahraman Kralımız için böyle konuşmazdınız.

RAHİP Onun ekmeğini yiyorsunuz, unutmayın[41].

AŞÇI Ekmeğini yemiyorum, pişiriyorum.

CESARET ANA Kimse yenemez onu. Neden? Adamları inanıyorlar ona da ondan. *(Ciddi)* Kodamanların lafına bakılırsa, Tanrı içinmiş bu savaş; iyi ve güzel olan her şey içinmiş. Ama dikkatli bakınca onların bu kadar aptal olmadıklarını, savaştan çıkar beklediklerini görüyorsun. Yoksa benim gibi küçük insanlar

onları destekler miydi?

AŞÇI Öyle.

RAHİP Ve siz Hollandalı olarak Polonya'da önce hangi bayrağın dalgalandığına bakıp fikrinizi öyle açıklasanız daha iyi olur.

CESARET ANA Burada Protestanlık her yerdedir[42]. Şerefe. *(Kattrin, Yvette'in şapkasını giymiş, Yvette'in yürüyüşünü taklit ederek dolaşmaktadır. Birden top ve kurşun sesleri işitilir. Trampetler çalar. Cesaret Ana, Aşçı ve Rahip arabanın arkasından fırlarlar. Ellerinde kadehler vardır. Bir Asker'le Levazımcı topa doğru koşarak onu itmeye çabalarlar)*

CESARET ANA Ne oluyor? Önce çamaşırlarımı toplayayım hele. Teresler! *(Çamaşırları kurtarmaya çalışır)*

LEVAZIMCI Katolikler. Basıldık. Kaçıp kaçamayacağımızı bilmiyoruz. *(Asker'e)* Çek topu. *(Koşarak gider)*

AŞÇI Aman Tanrım. Komutanın yanına gitmeliyim. Yakında gevezelik etmeye gelirim. *(Telaşla koşar)*

CESARET ANA Durun, piponuzu unuttunuz.

AŞÇI Benim için saklayın. Lazım bana.

CESARET ANA Tam da işler tıkırındayken.

RAHİP Bana da gitmek düşüyor. Düşman bu kadar yakınsa tehlikeli olabilir. Ne mutlu barıştan yana olanlara[43]. Bir paltom olsaydı!

CESARET ANA Öleceğimi bilsem, kimseye ödünç palto vermem. Çok kazık yedim.

RAHİP Ama ben dini inancım nedeniyle özellikle tehlikedeyim.

CESARET ANA *(Bir palto getirir)* İyi niyetimden yapıyorum bunu. Haydi koşun.

RAHİP İyilikseverliğinize teşekkür ederim. Ama burada kalırsam belki daha iyi olur; koşarken görülürsem benden şüphelenirler ve düşmanı üzerime çekmiş olurum.

CESARET ANA *(Asker'e)* Bırak git eşek kafalı. Üstüne para mı veriyorlar? Ben topa bakarım. Olan sana olur.

ASKER *(Kaçarken)* Şahitsiniz. Denedim.

CESARET ANA Vallahi billahi yürümedi. *(Kızını görür şapkayla)* Ne geçirmişsin başına orospu[44] şapkasını? Delirdin mi? Tam da düşman geliyorken! *(Kattrin'in başından şapkayı çıkartır)* Seni fark edip orospu mu yapsınlar? Ayakkabıları da unutmamış haspa. Çıkar. *(Kattrin'in ayakkabılarını çıkarmaya çalışır)* Tanrı aşkına yardım et Rahip Efendi, yardım et de çıkarsın şu pabuçları. Şimdi geliyorum ben.

(Arabaya doğru koşar)

YVETTE *(Pudra sürünerek gelir)* Ne? Katolikler mi? Şapkam nerede? Kim bastı üstüne? Katolikler geldiğinde bu kılıkta nasıl dolaşırım, sonra ne düşünürler hakkımda: Aynam da yok. *(Rahip'e)* Nasılım? Pudram fazla mı?

RAHİP Tam kararında.

YVETTE Kırmızı ayakkabılarım? *(Kattrin ayaklarını eteğinin altına sakladığından göremez)* Şuracıkta bırakmıştım. Yalınayak çadırıma nasıl giderim? Rezalet.

(Elinde küçük bir kutu ile Schweizerkas gözükür)

CESARET ANA *(Elleri kül doludur. Kattrin'e)* İşte kül. *(Schweizerkas'a)* Nedir o taşıdığın?

SCHWEİZERKAS Alay kasası.

CESARET ANA At onu. Mutemetliğe paydos.

SCHWEİZERKAS Emanete hıyanet olmaz.

(Arkaya gider)

CESARET ANA *(Rahip'e)* Cüppeyi çıkar Rahip Efendi. Yoksa paltoya rağmen enselerler. *(Kattrin'in yüzünü küle bular)* Dur. Sessiz ol. Hah şöyle, biraz kirlendin mi emniyettesin. Ne felaket! Nöbetçiler içkiliydi muhakkak. Işığını gizleyebilmeli insan[45]. Asker, hele Katoliği, parlak bir yüz gördü mü, gelsin orospuluk. Haftalarca kemirecek bir şey bulamazlar. Sonra buldular mı, karılara da saldırırlar. Bakayım. Fena değil. Çamura düşmüş gibisin. Bir şeycikler olmaz. *(Schweizerkas'a)* Kasayı ne yaptın?

SCHWEİZERKAS Arabaya bıraktım.

CESARET ANA *(Tepkiyle)* Ne? Benim araba mı? Aptallığın dik âlâsı. Kendi başına bırakmaya gelmiyor. Üçümüzü de ipe çekerler namussuzum.

SCHWEİZERKAS Başka yere koyarım o zaman, ya da onunla birlikte kaçayım.

CESARET ANA Otur oturduğun yerde. Çok geç artık.

RAHİP *(Yarı giyinmiştir)* Aman Tanrım[46], sancak!

CESARET ANA *(Sancağı indirir)* Ulu Tanrım! Farkında bile değilim bayrağın, yirmibeş yıldır orada.

(Top atışları güçlenir)

Üç gün sonra, öğleden önce. Top yoktur. Cesaret Ana, Kattrin, Rahip, Schweizerkas düşünceli düşünceli yemek yemektedirler.

SCHWEİZERKAS Üç gündür tembel tembel oturuyorum. Şimdi bizim çavuş da meraklanmaya başlamıştır. "Schweizerkas ne-

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

reye gitti kasayla birlikte," diye.

CESARET ANA İzini bulamadıklarına şükret.

RAHİP Ya bana ne demeli? Burada bir ayin bile yapamıyorum, yaparsam başım belaya girer. Yüreği dolu olanın ağzından da taşar[47] derler. Gelsin de taşsın bakalım şimdi!

CESARET ANA Şu hale bak, birinizde para var, birinizde iman. Hangisinin daha tehlikeli olduğunu bilemiyorum.

RAHİP Şimdi, Tanrıya emanetiz.

CESARET ANA Halimizin bu kadar berbat olduğunu sanmıyorum[48] ya, geceleri gözüme yine de uyku girmiyor. Sen olmasan Schweizerkas, işler kolaydı. Ama yine de işler zıvanadan çıkmış sayılmaz. Onlara Hazreti İsa'ya karşı olanlara, yani İsveç'e karşı olduğumu söyledim, boynuzlu şeytana benzediklerini[49] söyledim. Hatta, şeytan gibi sol boynuzları aşınmış demeyi de ihmal etmedim. Tam sorgunun ortasında, "Acep ucuzundan adaklık mum bulunur mu buralarda," diye sordum. Bilirim bu yolları, çünkü Schweizerkas'ın babası Katolikti ve sık sık böyle şakalar yapardı. Yutmadılar yutmasına ama alaylarında satıcı da yok. İdare ettiler işte. Belki işler iyiye bile gider. Anlayacağınız, ha bizim esirliğimiz, ha arpa ambarındaki tavuğun esirliği.

RAHİP Süt iyi. Nicelik açısından İsveçlilere özgü iştahımızı biraz kısmamız gerekecek. Ne de olsa yenildik.

CESARET ANA Kim yenildi? Kodamanların yenilgisi başka, aşağıdakilerin yenilgisi başkadır. Hiç uymaz birbirine. Hatta bazan yenilgi aşağıdakiler için zafer bile sayılır; yitirilen tek şey onurdur. Hatırlarım, Livonya'da bir keresinde, düşman bizim komutana öyle bir darbe indirdi ki, karışıklık çıktı. Patırtı gürültü sırasında askeri ahırdan bir katıra konuverdim. Yedi ay benim arabayı çekti. Ta ki zafer kazanılıncaya kadar; tabii hemen sayım yapmaya başladılar. Genel olarak diyebilirim ki, yenilgi ve zafer bizim gibi sıradan insanlara pahalıya patlar. Bizim için en iyisi politikanın batağa batmasıdır. *(Schweizerkas'a)* Ye!

SCHWEİZERKAS Boğazımdan geçmiyor ki.... Çavuş aylıkları nasıl ödeyecek acaba?

CESARET ANA Geri çekilirken aylık maylık ödenmez.

SCHWEİZERKAS Ödenir tabii, hakları. Aylık ödenmezse, geri çekilmeleri de gerekmez O zaman bir adım atmaya bile mecbur tutulamazlar[50].

CESARET ANA Schweizerkas, senin şu dürüstlüğün beni korkut-

maya başladı. Aptal olduğundan, sana namuslu ol dedik, ama bunun da bir sınırı var. Ben şimdi Rahip Efendiyle birlikte Katolik bayrağı ve et almaya gidiyorum. Rahip bir et seçiyor ki aklın durur. Sanki uykuda gezermiş gibi kolay yapıyor bu işi. Öyle sanıyorum ki, ete bakarken ne zaman ağzı sulansa, hemen bu et iyidir diyor. İyi ki ticaret yapmama izin veriyorlar. Esnaf kısmına iman değil, fiyat sorulur. Donun Protestanı da Katoliği kadar sıcak tutar.

RAHİP Lutercilerin dünyanın altını üstüne getirecekleri söylendiğinde, bir dilenci keşiş, dilencilere hep ihtiyaç vardır demişti. *(Cesaret Ana arabaya giderek gözden kaybolur)* Ne de olsa kasa çıkmıyor aklından. Şimdiye kadar sanki hepimiz aynı arabadanmışız gibi yaptık ve fark edilmedik. Bakalım ne kadar sürecek?

SCHWEİZERKAS Kasayı buradan uzaklaştırabilirim.

RAHİP Öylesi daha tehlikeli. Ya görürlerse! Etraf casus dolu. Dün çukurda hacetimi giderirken biri çıktı karşıma. Öyle korktum ki! Az daha duaya başlayacaktım. Başlasaydım kendimi ele vermiş olacaktım. Herifler neredeyse pislik koklayacak, Protestan mı diye. Casus, gözü sarılı geberesicenin biriydi.

CESARET ANA *(Bir sepetle arabadan iner)* Nelerini buldum senin. Utanmaz şırfıntı! *(Böbürlenerek kırmızı ayakkabıları gösterir)* Yvette'in kırmızı ayakkabıları! Sıkılmadan yürütmüş. Hoş olduğunu söylediniz ya, ondan. *(Ayakkabıları sepete koyar)* Yvette'e geri vereceğim. Çalmak ha? O para için kendini harcıyor, bunu anlıyorum. Sen ise bunu, sırf eğlence için bedavaya yapmak istiyorsun. Kaç defa söyledim, barışı bekleyeceksin diye! Askerlerle olmaz, kırıştırmak için barışı bekle.

RAHİP Pek kırıtıyormuş gibi gelmiyor bana.

CESARET ANA Yine de fazla. Dalarne'deki taş[51] gibi kimsenin dikkatini çekmese, insanlar "Bu ucubenin farkında değiliz ki," deseler canıma minnet. *(Schweizerkas'a)* Kasayı olduğu yerde bırak, duyuyor musun? Kardeşine dikkat et, mezara sokacaksınız beni. Sizi besleyeceğime bir torba bit besleseydim daha iyiydi. *(Rahip'le birlikte uzaklaşır. Kattrin bulaşıkları toplar)*

SCHWEİZERKAS Artık gömlekle dgüneştin altında oturabileceğiniz günler azaldı. *(Kattrin bir ağacı gösterir)* Evet yapraklar sararmaya başlamış. *(Kattrin bir şey içmek isteyip istemediğini işaretle sorar)* İçmeyeceğim şimdi, düşünüyorum. *(Sessizlik)* Uyuyamıyorum diyor, şu halde kasayı alayım oradan. Sakla-

yacak yer buldum. Doldur Kattrin! *(Kattrin arabanın arkasına gider)* Irmak kenarındaki köstebek yuvasına bırakayım. Belki bu sabaha karşı alır, alaya teslim ederim. Üç günde kaçsalar kaçsalar nereye kaçarlar? Çavuş amma da şaşıracak. "Hiç beklemezdim, beni şaşırttın Schweizerkas," diyecek, "Ben sana kasayı emanet ettim ve sen onu geri getirdin."

(Kattrin dolu bir bardakla arabanın arkasından çıkarken iki adam yolunu keser. Biri Çavuş'tur. Gözü sargılı olan öteki şapkasını çıkartır)

GÖZÜ SARGILI Tanrı'nın selamı üzerinize olsun küçük hanım. İkinci Fin Alayı'ndan birini gördünüz mü buralarda?

(Kattrin korkuyla öne doğru kaçarken şarabı döker. Adamlar birbirlerine bakarlar. Schweizerkas'ı görür ve giderler)

SCHWEİZERKAS Yarısını dökmüşsün. Neyin var? Gözünü bir yere mi çarptın? Seni anlamıyorum. Ben de gidiyorum. Karar verdim. En iyisi bu. *(Ayağa kalkar. Kattrin tehlikeyi haber vermek için çırpınır. Schweizerkas ise onu iter)* Keşke anlayabilsem ne demek istediğini. İyiliğimi istiyorsun herhalde, ama anlatamıyorsun zavallıcık. Şarabı döktüysen ne olmuş? Daha çok şaraplar içeriz biz. *(Arabadan kasayı çıkarır. Ceketinin altına sokar)* Birazdan dönerim. Tutma ama beni, kızarım. Anladık, iyiliğimi istiyorsun, keşke konuşabilsen.

(Kardeşi engel olmak isteyince onu öper. Zorla elinden kurtulur, gider. Kattrin kesik kesik sesler çıkararak bir aşağı bir yukarı dolaşır. Rahip'le Cesaret Ana geri gelirler. Dilsiz kız annesine atılır)

CESARET ANA Ne var? Ne oldu? Dağıtmışsın kendini. Biri bir şey mi yaptı? Schweizerkas nerede? Doğru dürüst anlatsana Kattrin. Anan anlar seni. Ne? Kasayı mı götürdü? Vay sinsi vay. O kasayı kafasında kırarım ben onun. Yavaş ol. Zırvalama. Ellerinle anlat. Köpek gibi ulumandan hoşlanmıyorum. Rahip Efendi ne der sonra? Kızar tabii. Tek gözlü bir adam mı geldi?

RAHİP Tek gözlü casus! Yakaladı mı Schweizerkas'ı? *(Kattrin hayır anlamında kafasını sallar, omuzlarını kaldırır)* Mahvolduk!

CESARET ANA *(Sepetten bir Katolik bayrağı çıkarır. Rahip direğe bağlar)* Yeni bayrağımızı çekelim.

RAHİP *(Acı bir sesle)* Burada Katolikler her yerdedir[52]! *(Arkadan sesler işitilir. İki adam Schweizerkas'ı getirir)*

SCHWEİZERKAS Bırakın beni. Yok yanımda bir şey. Omzumu çıkaracaksınız. Suçsuzum.

ÇAVUŞ Kaldığı yer burası. Birbirinizi tanıyorsunuz.

CESARET ANA Biz mi? Nerden tanışacakmışız?

SCHWEİZERKAS Hiç tanımam bunları. Kim bilir, kim bunlar? İşim yok bunlarla benim. Öğleyin beş on kuruşluk alışveriş etmiştim. Herhalde o zaman görmüş olacaksınız. Yiyecek de zehir gibi tuzluydu.

ÇAVUŞ Kimsiniz sizler?

CESARET ANA Biz namuslu insanlarız. Doğru söylüyor, yiyecek satın almıştı, tuzlu diye beğenmemişti.

ÇAVUŞ Onu tanımıyormuş gibi davranmayın.

CESARET ANA Onu nereden tanıyacakmışım? Herkesi tanımam ben. Ben adamın ne ismini, ne cismini, ne de dinini imanını sorarım. Parayı ödedi mi, dinsiz değildir. Dinsiz misin sen?

SCHWEİZERKAS Asla.

RAHİP Efendi efendi oturdu. Ağzını yalnızca lokmasını atmak için araladı. Buna da mecburdu.

ÇAVUŞ Ya sen kimsin?

CESARET ANA Meyhaneci yamağı. Siz de susamışsınızdır. Bir bardak şarap getireyim. Kim bilir ne kadar koştunuz da susadınız?

ÇAVUŞ Vazife başında içki olmaz. *(Schweizerkas'a)* Sen bir şeyler götürüyordun. Irmak civarında saklamış olmalısın. Ceketin pek kabarıktı buradan giderken.

CESARET ANA Acaba bu muydu gerçekten?

SCHWEİZERKAS Başkası olmasın? Ceketi kabarık birini koşarken gördüm. Ben o adam değilim.

CESARET ANA Herhalde yanlışınız var. Ben insan sarrafıyım. Adım Cesaret. Duymuşsunuzdur belki. Herkes tanır beni. Şu kadarını söyleyeyim, bu namuslu birine benziyor.

ÇAVUŞ İkinci Fin Alayının kasasının peşindeyiz. Onun saklandığını biliyoruz. İki gündür arıyoruz. Bu adam sensin.

SCHWEİZERKAS Değilim.

ÇAVUŞ Paraları sökülmezsen yandın. Nerede söyle?

CESARET ANA *(Kesin bir sesle)* Olsa neden vermesin? Siz daha kuvvetlisiniz. O kadar aptal değil ya. Konuşsana enayi. Çavuş sana bir fırsat tanıyor bak.

SCHWEİZERKAS Bende yoksa ne yapayım?

ÇAVUŞ Öyleyse gel bizimle. Öğreniriz yerini. *(Onu götürürler)*

CESARET ANA *(Arkalarından seslenir)* Bilse söylerdi. O kadar da aptal değil ya. Omzunu çıkarmayasınız!

(Arkalarından koşar)

Aynı akşam Rahip'le Kattrin bardakları durulamakta, bıçakları temizlemektedirler.

RAHİP Dinlerin tarihinde okka altına girme hikâyesi çoktur. İşte Hazreti İsa Efendimiz ve dinsizler üzerine bir ıstırap destanı: *(Destanı[53] söyler)*

Günün ilk saatinde
Getirildi İsa
Katil diye sunuldu
Dinsiz Pilatus'a.

Pilatus onu suçsuz buldu
Ve idam etmedi
İşbu nedenle onu
Kral Herodes'e gönderdi.

Tanrının oğlu saat üçte
Kırbaçla kötü berelendi
Dikenlerden bir taçla
Başı zedelendi.
Alaylara uğradı
Kötü hırpalandı
Ve kendi çarmıhını
Kendisi taşıdı.

Saat altıda çıplaktı ve açıktaydı
Gerilmişti çarmıha
O çarmıhta ki kanını akıttı
Duayla karışıktı yakınmaları.

Alay ettiler ona bakanlar
Hatta yanında çarmıha çakılanlar
Ta ki, güneş bunlar karşısında
Batıp gidene kadar

İsa, dokuza dek yakındı
Yalnız kaldım diye
Birden ağzına geldi
Safra bitesiye.

Ruhunu teslim etti
Ve dünya titredi
Parçalandı tapınağın perdesi
Kimi kayalar parçalandı.

Meryem'in oğlu İsa
İşte böyle öldü
Bedenine bir uçtan
Bir mızrak gömülmüştü.

Aktı kanı seller gibi
Alay ettiler bununla da
İşte böyle şeyler yaparken
Bizler gibi insanoğullarına.

CESARET ANA *(Heyecanla geri gelir)* Ölüm kalım meselesi. Ama Çavuş halden anlarmış. Yalnız Schweizerkas'ın bizden olduğunu çaktırmamalı. Zorları para. Nereden bulsak? Yvette uğramadı mı hiç? Yolda gördüm. Bir albay tavlamış. Belki kandırır da dükkânı satıveririz.

RAHİP Sahi satacak mısınız?

CESARET ANA Başka türlü nasıl para bulayım Çavuş'a?

RAHİP Neyle geçineceksiniz peki?

CESARET ANA Ben de onu düşünüyorum.

YVETTE *(Tiriti çıkmış bir albayla görünür. Cesaret Ana'ya sarılır)* Sevgili Cesaret Ana! Bak hemen rastlaşıverdik. *(Fısıldayarak)* Alıcı cinsinden... *(Yüksek sesle)* Albay yakın arkadaşımdır. İşlerime yardımcı oluyor. Az önce kulağıma çalındı. Şartlar gereği arabanızı satmak istiyormuşsunuz. Bunu düşünebilirim.

CESARET ANA Satılık değil. Rehin! Acele etmeye de gerek yok. Savaş zamanı kolay alınmaz yenisi.

YVETTE *(Düş kırıklığı içinde)* Yalnız rehin mi? Ben satılık sanmıştım. Bilmem öylesi gelir mi işime? *(Albay'a)* Ne dersin?

ALBAY Tam senin fikrindeyim şekerim.

CESARET ANA Sadece rehin!

YVETTE Paraya ihtiyacın var sanmıştım.

CESARET ANA *(Çok açık)* Var olmasına var. Ama hemen satmaktansa, ayaklarıma kara sular ininceye kadar dolaşır, yağlı bir müşteri ararım. Senin için büyük fırsat Yvette. Bir daha nerede bulacaksın, hem danışabileceğin yakın bir dostun da var, öyle değil mi?

YVETTE Arkadaşım fırsatı kaçırma diyor, ama kararsızım. Ama sen madem ki sadece rehin bırakıyorsun... Sen de satın almak fikrindesin değil mi?

ALBAY Öyle.

CESARET ANA O zaman yollara düşüp satın alınacak bir şey buluncaya kadar araman gerek, tabii o kadar zamanın varsa. Arkadaşın da seninle beraber ararsa, bir iki hafta sonra münasip bir şey bulursunuz.

YVETTE O zaman aramaya başlayabiliriz. Gezmeyi severim ben. Poldi yanımda olduktan sonra varsın haftalarca sürsün. Diyelim verdik parayı, ne zaman geri ödersiniz?

CESARET ANA İki haftada öderim. Belki de bir.

YVETTE Çok kararsızım. Poldi, Chéri, bana bir akıl versene. *(Albay'ı bir kenara çeker)* Satmaya mecbur. Biliyorum. Bundan kuşkum yok. Sonra, şu sarışın sancaktar var ya. Bana ödünç para vermek için can atıyor. Abayı yakmış galiba. Birini hatırlatıyormuşum ona. Ne dersin?

ALBAY Dikkat et, iyi biri değildir o. Seni kullanır. Hem ben sana bir şey almam demedim ki tavşanım.

YVETTE Yok, yok senden para almam. Sancaktar da iyi biri değil diyorsun... Poldi, senden alacağım.

ALBAY Ben de bunu dedim zaten.

YVETTE Uygun buluyorsun yani!

ALBAY Tabii.

YVETTE *(Cesaret Ana'ya)* Arkadaşım tavsiye etti. Bana iki hafta sonra arabanın bütün teferruatıyla- şimdi bakarız onlara- benim olacağına dair bir makbuz yazın. İkiyüz Gulden'i sonra getiririm. *(Albay'a)* Sen önden karargâha git, ben gelirim. Arabadan bir şey eksilmesin. *(Onu öper. Albay uzaklaşır. Yvette arabanın üzerine çıkar)* Çizmeler oldukça azalmış.

CESARET ANA Yvette, senin bile olsa, gözden geçirecek zaman yok. Schweizerkas ile ilgili olarak Çavuş'la konuşacağına söz vermiştin. Kaybedecek bir dakika yok. Duyduğuma göre bir saat sonra yargılanacakmış.

YVETTE Bari gömlekleri sayaydım.

CESARET ANA *(Eteğinden çekip indirir)* Bana bak, canavar. Burada Schweizerkas'ın hayatı söz konusu. Ve teklifin kimden geldiğine dair tek kelime söyleme, sanki sevgilinmiş gibi davran, yoksa ona yataklık etmekten hepimiz hapı yutarız.

YVETTE Tekgöz'e çalılıkta randevu verdim. Şimdi gelmiştir bile.

RAHİP İkiyüzü şıp diye saymana gerek yok. Şimdilik yüzelli de yeter.

CESARET ANA Sizin paranız mı? İşime karışmayın lütfen.Soğan çorbanızı içersiniz nasıl olsa. *(Yvette'e)* Haydi koş, vakit kaybetme. Hayat memat meselesi.

(Onu iterek uzaklaştırır)

RAHİP Karışmak gibi olmasın ama neyle geçineceğiz? Kızınız bir işe yaramıyor, sırtınıza yük.

CESARET ANA Alay'ın kasası sağ olsun uyanık. Masrafı kabul ederler herhalde.

RAHİP Kız, bu işi becerebilir mi dersiniz?

CESARET ANA Çıkarı var. İkiyüzü harcayayım diye gözümün içine bakıyor. Yoksa nasıl konacak arabaya? Aklı fikri bu işte. Albay gibi yağlı kuyruk ona baki mi? Kattrin bıçakları temizle, bileyi taşını al. Siz de Rahip Efendi şaşkın şaşkın durmayın Zeytindağı'ndaki İsa gibi[54]. Bardakları yıkayın. Akşama en az elli süvari gelecek. Sonra da, "Konuşmaya alışık değiliz. Biz oturduğumuz yerde görev yapardık. Ah ayacıklarım," diye söylenmeye başlarsınız. Sanırım serbest bırakacaklar oğlanı. Şükürler olsun, rüşvete hayır demiyorlar. Kurt değil, insan onlar ve para peşindeler. Tanrı için acıma neyse, insan için de rüşvet o[55]. Bizler için tek çıkar yol rüşvet. Rüşvet olduğu sürece kararlar yumuşak olur, suçsuzlar bile mahkemede temize çıkabilir.

YVETTE *(Soluk soluğa)* İkiyüzden aşağı inmiyorlar. Hem de çabuk olmalı. Az sonra iş onlardan çıkacak. İyisi mi Tekgöz'le hemen Albay'a gideyim. Oğlun parmakları ezilince itiraf etti. Kasa ondaymış. Ama takip edildiğini anlayınca ırmağa atıvermiş. Yani kasa nanay! Şimdi gidip Albay'dan para alayım mı?

CESARET ANA Kasa nanay mı? İkiyüzü nereden denkleştireceğim ben şimdi?

YVETTE Ay siz kasaya mı güveniyordunuz? Az daha kafese giriyordum demek. Boşuna heveslenmeyin. Schweizerkas'ın yüzünü görmek isteyen keseye davranır. Ya da her şeyi olduğu gibi bırakayım, mal da sizde kalsın.

CESARET ANA Hesapta bu yoktu işte. Telaşlanma Yvette. Arabayı kendinin bil. Gitti elden onyedi yıllık emektar arabam. Biraz düşüneyim. Her şey öyle çabuk olup bitiyor ki. Ne yapabilirim ki? İkiyüzü veremem. Niye pazarlık etmedin sanki? Tutunacak bir dalın olmalı. Kaldık dımdızlak. Git, "Yüzyirmiye razı," de. Yoksa bu iş yatar. Öyle bile araba elden çıkıyor.

YVETTE Dünyada kabul etmezler. Tekgöz zaten işkilli. Habire arkasını önünü kolluyor. İkiyüzü vereyim daha iyi değil mi?

CESARET ANA *(Çaresiz)* Verememk ki. Otuz yıl didindim durdum. Bak şuna, yirmibeşine geldi, hâlâ kocasız. Avucuma bakıyor. Üstüme varma. Ne yaptığımı biliyorum. Yüzyirmi, de. Yoksa olmaz.

YVETTE Sen bilirsin.

(Gider.

Cesaret Ana, Rahip'in ve kızının yüzüne bakmadan oturur, Kattrin'e bıçak temizleme işinde yardım eder)

CESARET ANA Dikkat edin bardaklar kırılmasın Rahip Efendi. Onlar bizim değil artık. Sen de dikkat et Kattrin. Bir tarafını keseceksin. Schweizerkas gelecek. İkiyüze de patlasa gelecek. Kardeşine kavuşacaksın. Elde seksen teklik kalırsa bir torba mal alır, sil baştan yaparız. Aş her yerde suyla pişer.

RAHİP Tanrı herkesin rızkını verir, derler.

CESARET ANA İyice ovalayın, kurusunlar.

(Sessizce bıçak temizlemeye devam ederler. Kattrin birden hıçkırarak arabanın arkasına doğru koşar)

YVETTE *(Acele acele gelir)* Yapmıyorlar işte. Sizi uyarmıştım. Tekgöz hemen uzaklaşmak istedi. Faydasız diye. Her an trampetlerin sesini bekliyormuş. Trampetler çalınınca ikarar verildi demekmiş. Yüzelli verdim. Kılı bile kıpırdamadı. Sizinle bir kez daha konuşmam için onu güç alıkoydum.

CESARET ANA Söyle ona, ikiyüz veriyorum. Koş. *(Yvette koşarak gider. Hepsi sessizce otururlar. Rahip bardak kurulamaya ara vermiştir)* Anlaşılan pazarlığı fazla uzattım. *(Uzaktan trampet sesleri işitilir. Rahip ayağa kalkar. Arkaya doğru yürür. Cesaret Ana hâlâ oturmaktadır. Karanlık basar. Trampet sesleri kesilir. Sahne aydınlanır. Cesaret Ana aynı pozdadır)*

YVETTE *(Görünür. Yüzü solgundur)* İyi bir alışveriş yaptınız, araba sizde kaldı. Onbir kurşun yedi. Siz canımı sıkmaya değmezsiniz. Yalnız şunu söyleyeyim. Kasanın ırmakta değil sizde olduğunu sanıyorlar. Onunla bir bağlantınız olduğunu düşünüyorlar. Cesedi buraya getirmek istiyorlar. Bakalım onu görünce kendinizi ele verecek misiniz diye. Sizi uyarıyorum, onu tanımıyormuş gibi yapın, yoksa hepiniz gümbürtüye gidersiniz. Neredeyse gelirler. Kattrin'i götüreyim mi? *(Cesaret Ana kafasını sallar)* Biliyor mu? Belki de trampet seslerini işitmemiştir. Ya da anlamamıştır.

CESARET ANA Biliyor. Getir buraya.

(Yvette gidip Kattrin'i getirir. Kattrin annesinin yanında durur. Cesaret Ana onun elini tutar. İki asker bir sedye getirir, sedyede üstü örtülü bir şey yatmaktadır. Yanlarında Çavuş vardır. Sedyeyi yere bırakırlar)

ÇAVUŞ Adı sanı belli olmayan biri yatıyor burada. Her şeyin düzenli olması için kayda geçmesi gerekiyor. Senden alışveriş ettiğine göre. İyice bak. Tanırsın belki. *(Örtüyü kaldırır)* Onu tanıyor musun? *(Cesaret Ana başını sallar*[56]*)* Ne? Sende yemek yiyen adamı tanımadın demek? *(Cesaret Ana tekrar başını sallar)* Kaldırın onu. Gömün hayvan leşleriyle[57]. Tanıyan çıkmadı! *(Götürürler)*

4

CESARET ANA BÜYÜK TESLİMİYETİN ŞARKISINI SÖYLÜYOR

Bir subay çadırının önü. Cesaret Ana beklemektedir. Bir Yazıcı çadırdan kafasını uzatır.

YAZICI Tanıyorum sizi. Yanınızda bir Proteston mutemetini saklamıştınız. Şikâyete çıkmasanız iyi olacak.

CESARET ANA Hayır, şikâyet edeceğim. Suçsuzum ben. Ses çıkarmasam kötü niyetli olduğumu sanacaklar. Arabamdaki bütün malları süngüyle delik deşik ettiler. Üstelik ceza da yedim hiç yoktan.

YAZICI İyiliğiniz için söylüyorum, çenenizi tutun. Fazla satıcı olmadığından, vicdan azabı çekip ara sıra kefaret ödemeniz şartıyla ticaret yapmanıza göz yumuyoruz.

CESARET ANA Şikâyetçiyim.

YAZICI Siz bilirsiniz. Ancak Yüzbaşı'nın uygun vakti oluncaya kadar beklemeniz gerekiyor.

(Çadıra girer)

GENÇ ASKER *(İsyan ederek gelir)* Allah kahretsin![58] Nerede şu Yüzbaşı denen köpoğlusu... Bahşişimi orospularla[59] yemek nasılmış göstereyim ona!

YAŞLI ASKER *(Koşarak gelir)* Kapa çeneni. Tıkarlar içeri[60].

GENÇ ASKER Çık dışarı hırsız. Çık da işkembeni doğrayayım. Koskoca birlikten bir ben çıktım ırmağa atlayacak. Bahşişimi alıp zıkkımlanırsın ha? Bir bira bile içecek param yokken hem

de, çık da sereyim leşini.

YAŞLI ASKER Hey Tanrım. Belasını mı arıyor ne?

CESARET ANA Bahşişini mi yediler?

GENÇ ASKER Bırak beni. Yoksa seni de haklarım. Bu işi halletmem lazım.

YAŞLI ASKER Yüzbaşı'nın atını kurtardı. Bahşiş alamadı. Henüz genç ve tecrübesiz.

CESARET ANA Bırak, köpek değil ki zincire vurasın. Elbet isteyecek parasını. Yoksa ne diye kahramanlık yapsın?

GENÇ ASKER Bahşişimle içip zıbarasın diye mi ha? Hepiniz donunuza ediyorsunuz korkudan. Ben kahramanlık yaptım, paramı isterim.

CESARET ANA Delikanlı, benim derdim bana yetiyor zaten, kes sesini. Yüzbaşı geldiğinde sesine ihtiyacın olacak. Yoksa sesin kısılır, ağzından tek bir söz çıkmaz, o da geberene kadar kodese tıkar seni. Böyle böğürenleri çok gördük. Yarım saatte sus pus olur, yorgunluktan uyur kalırlar.

GENÇ ASKER Karnım aç. Çer çöp dolu ekmeği bile sakınıyorlar. Kalkmış bir de bahşişimi orospulara yediriyor ha? Karnım aç, göstereceğim ona!

CESARET ANA Anlıyorum. Açsınız. Geçen yıl, sizin komutan efendi emir verdi. Ordu, yol yerine tarladan yürüdü. Bütün ekinler mahvoldu tabii. Arabamda çizme olsaydı ve on teklik harcayacak adam bulunsaydı, çizme başına on teklik kazanırdım. Komutan bu yıl yolunun buraya düşeceğini sanmıyordu. Ama işte burada ve açlık kol geziyor. Öfkelenmenizi anlıyorum.

GENÇ ASKER Boşuna konuşmayın. Haksızlığa dayanamam.

CESARET ANA Haklısınız. Haksızlığa karşı ne kadar dayanılmaz? Bir saat mi, iki saat mi? Asıl mesele bu, ama siz kendinize bu soruyu bile sormuyorsunuz. Neden? Çünkü kodes berbattır ve orada birden haksızlığa katlanıverirsiniz de ondan.

GENÇ ASKER Niçin sizi dinliyorum, anlamıyorum. Ulan nerede şu anasını şey ettiğimin yüzbaşısı?

CESARET ANA Beni dinliyorsunuz, çünkü öfkeniz kısa soluklu. Size uzun soluklu bir öfke lazım, ama nerede?

GENÇ ASKER Yani bahşiş istemekte haklı olmadığımı mı söylemek istiyorsunuz?

CESARET ANA Tam tersine. Yalnız öfkeniz yeterli değil demek istiyorum. Yazık, yeterli olsaydı sizi kışkırtır, "Öldür köpeği," diye öğüt verirdim. Fakat siz kuyruğunuzu bacaklarınızın ara-

sına kıstıracak ve onu gebertemeyecekseniz, bütün bunların ne yararı olur?

YAŞLI ASKER Haklısınız, atıp tutuyor işte.

GENÇ ASKER Bakalım doğruyor muyum, doğramıyor muyum? *(Kılıcını çeker)* Hele bir çıksın ortaya.

YAZICI *(Dışarı bakar)* Yüzbaşı gelmek üzere. Oturun. *(Genç Asker oturur)*

CESARET ANA Oturdu bile. Gördünüz mü, demedim mi ben? Oturdun bile. Bunlar bizi çok iyi tanıyorlar ve bize nasıl davranacaklarını çok iyi biliyorlar. "Oturun!" dediler mi oturuyoruz. Oturarak ayaklanamaz insan[61]. İyisi mi bir daha ayağa kalkamayın, çünkü artık biraz önce burada durduğunuz gibi duramazsınız. Benden utanmana gerek yok, senden farklı durumda değilim. Bizim hepimizin fiyakamızı al aşağı ettiler. Kıpırdadım mı alışverişim elden gider. Büyük Teslimiyetin Şarkısı'nı söyleyeyim size.

(Büyük Teslimiyetin Şarkısı'nı söyler)

Bir zamanlar gençlik yıllarımın baharında
Ben de inanırdım çok üstün olduğuma
(Öyle rastgele bir ev kızı değildim, gözüm yükseklerdeydi, güzelliğimle, yeteneklerimle, yükselme hırsımla!)
Bir tek kıl görmek istemezdim çorbamda
Kimse bir şey alamazdı benden.
(Ya hep ya hiçti sözüm, herkes kendi mutluluğunu kurar; hiç söz dinlemezdim)
Ama damda öttü saksağan
Bekle bir yıl daha!
Ve yürürsün orkestrayla birlikte
Uygun adım, hızla veya aheste
Ve çalarsın küçük ezgini.
O yoldadır belki
Ve şimdi döner her şey tersine!
Düşür insanoğlu:
Tanrı yürütür[62] diye,
Oysa palavra hepsi.

Ve daha bir yıl geçmemişti ki
Öğrendim dünyanın kaç bucak olduğunu.
(Sırtımda iki evlat yükü, kafamda ekmekbaşka ihtiyaçların derdi!)
Benimle bir kez işleri bitti miydi

Ortalık yerde kış üstü kalırdım.
(İnsan iyi geçinmeli başkalarıyla, bir elin ayıbını öteki kapatır; kafanla saldıramazsın duvarlara!)
Ve damda öttü saksağan
Bir yıl bile olmadı daha!
Ve yürür kadın orkestrayla birlikte
Uygun adım, hızla veya aheste
Ve çalar küçük ezgisini.
O yoldadır belki
Ve şimdi döner her şey tersine!
Düşünür insanoğlu:
Tanrı yürütür, diye
Oysa palavra hepsi.

Çok kişi gördüm göğü fetheden
Hiçbir yıldız yeterince
Büyük ve uzak değildi onlara göre.
(Becerikli olan başarır, nerede bir irade varsa, orada bir yol da vardır, nasılsa yürütürüz işi!)
Ama taşlar yığıldı omuzlarına
Hasır şapka bile ağır geliyordu.
(İnsan ayağını yorgana göre uzatmalı!)
Ve damdan öttü saksağan
Bekle birkaç yıl!
Ve yürüdüler orkestrayla birlikte
Uygun adım, hızla veya aheste
Ve çaldılar küçük ezgilerini.
O yoldadır belki
Ve şimdi döner her şey tersine!
Düşünür insanoğlu:
Tanrı yürütür, diye
Oysa palavra hepsi.

CESARET ANA *(Genç Asker'e)* Onun için kılıcını çekeceksen öfken yeterli olmalı. Kılıcını çekmen için yeterli bir nedenin var, kabul; ama öfken gelip geçiciyse, çekip gitmen daha hayırlı.
GENÇ ASKER Götümü yala!
(Sendeleyerek çıkar, Yaşlı Asker ardından gider)
YAZICI *(Başını uzatır)* Yüzbaşı geldi. Şimdi şikâyetini arz et.
CESARET ANA Vazgeçtim. Şikâyetçi değilim.
(Gider)

5

İKİ YIL GEÇMİŞTİR. SAVAŞ GİTTİKÇE YAYILIR.
CESARET ANA'NIN KÜÇÜK ARABASI DURUP DİNLENMEDEN
POLONYA, MÄHREN, BAVYERA, İTALYA'YI DOLAŞIR,
GENE BAVYERA'YA DÖNER.
1631. TILLY'NİN MAGDEBURG ZAFERİ[63] CESARET ANA'YA
DÖRT SUBAY GÖMLEĞİNE MAL OLUR.

Cesaret Ana'nın arabası top atışlarıyla harap olmuş bir köyde durmaktadır. Uzaktan marş sesleri gelir. İki asker masa başında içerler. Cesaret Ana ve Kattrin hizmet etmektedir. Askerlerden biri kürklü bir kadın mantosunu sırtına atmıştır.

CESARET ANA Ne? Ödemiyor musun? Para yoksa, içki de yok. Zafer marşını çalmasını biliyorlar, ama maaşlara gelince ödemiyorlar.

ASKER İçkimi isterim. Yağmaya geç kaldım. Kazıkladı bizi komutan. Yağmaya yalnızca bir saat için izin verdi[64]. "Ben canavar değilim," filan dedi. Anlaşılan, ahali gördü onu el altından.

RAHİP *(Tökezleyerek gelir)* Avluda yatanlar var. Bir köylü ailesi. Yardım edin biriniz. Sargı bezi lazım.
(İkinci Asker, Rahip'le birlikte uzaklaşır. Kattrin heyecanlanır. Sargı bezi vermesi için anasını kandırmaya çalışır)

CESARET ANA Yok sargı bezi. Hepsini Alay'da satmıştım. Onlar için subay gömleklerini mi parçalayacağım?

RAHİP *(Sesi duyulur)* Sargı bezi lazım dedim.

CESARET ANA *(Kattrin'in arabaya girmesine engel olacak biçimde merdivende oturur)* Hiçbir şeyim yok. Para ödemiyorlar. Neden? Hiçbir şeyleri yok da ondan.

RAHİP *(Getirdiği bir kadına)* Niye kaçmadınız top atışlarından?

KADIN *(Bitkin)* Ev bark...

CESARET ANA Mal delisi bunlar. Ceremesini ben mi çekeyim? Çekmeyeceğim işte.

BİRİNCİ ASKER Bunlar Protestan. Neden Protestan olmak zorundalar ki?

CESARET ANA Dinleri imanları mal.

İKİNCİ ASKER Protestan değil ki bunlar, Katolik.

BİRİNCİ ASKER Bombardımanda cımbızla adam mı ayıklayalım?

BİR KÖYLÜ *(Rahip'le birlikte gelmiştir)* Kolum koptu.

RAHİP Sargı bezi nerede?
(Herkes Cesaret Ana'ya bakar. O kıpırdamaz)

CESARET ANA Bir şeycikler veremem. Bunca masraf, gümrük, faiz

ve rüşvet yıktı beni. *(Kattrin eline geçirdiği bir tahta parçasını kaldırarak anasını tehdit eder. Acayip sesler çıkarır)* Delirdin mi? At o Allahın belasını[65] yere. Öyle bir patlatırım ki sana!... Hiçbir şeyim yok. Veremem. Kendimi düşünmek zorundayım. *(Rahip onu merdivenden kaldırıp yere oturtur. Gömlekleri bulup şerit biçiminde yırtmaya koyulur)* Gömleklerim[66]! Tanesi yarım Gulden. İflas ettim.

(Evden acı dolu bir çocuk sesi yükselir)

KÖYLÜ Eyvah, çocuk içerde kaldı! *(Kattrin içeri koşar)*

RAHİP *(Kadın'a)* Rahatsız olma. Getirecekler buraya.

CESARET ANA Kattrin'i tutun. Dam çökebilir.

RAHİP Girmem artık içeri.

CESARET ANA *(Kattrin'in ardından gitmekle gömleklerin yırtılmasına engel olmak arasında tereddüt ederek)* Sebil oldu pahalı gömleklerim. *(İkinci Asker onu tutar. Kattrin yıkıntıdan bir bebek çıkarır)* Yine mi buldun bir tane kucağında gezdirecek? Ver onu anasına hemen. Yoksa onu elinden alıncaya kadar canım çıkacak yine. *(İkinci Asker'e)* Salak salak bakma. Git söyle de kessinler şu tıngırtıyı. Zafer kazandılar, anladık. Sizin zaferiniz bizim zararımıza oluyor.

RAHİP *(Kadın'ın yarasını sararken)* Kanama durmuyor.

(Kattrin belli belirsiz bir ninni mırıldanarak bebeği sallar)

CESARET ANA Şuna bakın. Bu felaketler arasında neşeli mi neşeli. Bebeği çabuk geri ver, annesi kendine geliyor. *(İçkilerden birini kapıp kaçmak isteyen Birinci Asker'i fark eder)* Ulan köpek[67]. Zaferler yetmedi mi? Uçlan mangını.

BİRİNCİ ASKER Yok.

CESARET ANA *(Kadın kürkünü Asker'in sırtından çeker)* Ver. Kim bilir kimden çaldın zaten?

RAHİP Aşağıda biri daha yatıyor.

6

BAVYERA'NIN INGOLSTADT ŞEHRİ ÖNÜNDE
CESARET ANA, İMPARATORLUK BAŞKOMUTANI TILLY'NİN
CENAZE TÖRENİNİ[68] İZLİYOR.
KAHRAMANLIK ve SAVAŞ SÜRESİ ÜZERİNE KONUŞMALAR.
RAHİP'İN KENDİNİ GÖSTEREMEMEKTEN YAKINMASI.
KATTRIN'İN KIRMIZI AYAKKABILARINA KAVUŞMASI.
YIL 1632.

Bir satıcı çadırı içi. Çadırın içinde arkada içki tezgâhı. Yağmur.

Uzakta trampet sesleri ve cenaze marşı. Rahip ve Yazıcı satranç oynamakta, Cesaret Ana'yla Kattrin mal sayımı yapmaktadırlar.

RAHİP Cenaze alayı hareket ediyor.

CESARET ANA Yazık oldu komutana... yirmi iki çift çorap... kaza diyor herkes. Sis neden olmuş. Komutan alaylardan birine, "İleri," diye bağırdıktan sonra atını geriye doğru mahmuzlamış. Ancak sis dolayısıyla şaşırıp cepheye dalmış. Ve kurşunu yemiş... Kala kala dört fener kalmış.... Ve kurşunu yemiş. *(Arkadan bir ıslık sesi işitilir. Tezgâha girer)* Ayıp, ayıp, komutanın cenaze töreninden kaçılır mı? *(İçki doldurur)*

YAZICI Maaşı törenden önce verirlerse böyle olur. Şimdi cenazeye gitmek yerine kafayı çekecekler.

RAHİP *(Yazıcı'ya)* Sizin de cenazeye katılmanız gerekmiyor muydu?

YAZICI Ben yağmurdan kaçmam.

CESARET ANA O zaman başka. Üniformanız ıslanır. Söylentiye göre, cenazede çan çalmak istemişler, ama onun emriyle kiliseler kapandığı için zavallı komutan mezara indirilirken çan seslerini duyamayacak. Büsbütün garip gitmesin diye de üç pare top atacaklar.

TEZGÂHIN GERİSİNDEN SESLER İçki! Şarap!

CESARET ANA Paraları sökülün önce. Yoo. Çamurlu çizmelerle çadırıma giremezsiniz! Yağmur yağsa da yağmasa da dışarıda zıkkımlanacaksınız. *(Yazıcı'ya)* Yalnızca subayları içeri bırakıyorum. Komutan son zamanlarda epey sıkıntı çekmiş, maaş ödeyemediği için. İkinci Alay'da karışıklık çıkmış. "Din uğruna savaşıyoruz, para isteyemezsiniz," diye kestirip atmış.
(Cenaze marşı. Herkes arkaya bakar)

RAHİP Şimdi müteveffa hazretlerinin önünden geçiyorlar.

CESARET ANA Acırım böyle komutanlara, imparatorlara. Belki de ileride kendilerinden bahsettirecek heykellerini diktirecek şöyle özel bir şey yapmak isterlerdi; örneğin dünyanın fethi gibi, bu bir komutan için yüce bir idealdir, zaten başka bir şeyi de beceremez. Kısacası, kıçı çatlayıncaya kadar çalışır, didinir, ondan sonra da, hayatta bir bardak biradan ya da iki laklaktan daha yüce bir ideali olmayan aşağılık halk gelip yaptıklarının içine eder. Onların bütün güzel planları, uygulamacıların basitlikleri yüzünden hep berbat olmuştur. Çünkü, imparatorlar hiçbir şeyi kendi başlarına yapamazlar. Halkın ve askerlerinin desteğine

muhtaçtırlar. Haklı değil miyim[69]?

RAHİP *(Güler)* Haklısınız Cesaret, ama askerler hariç. Onlar ellerinden geleni yaparlar. Mesela şu dışarıda yağmurda kafayı çeken askerler. Onlarla birlikte yüz yıl boyunca dövüşebilirim. Bir savaştan çıkar, ötekine girerek. Hatta icap ediyorsa, iki savaşı birden aynı anda yaparım. Üstelik komutanlığın "K" sından çakmam ha!

CESARET ANA Yani, savaş bitmeyecek mi?

RAHİP Komutan gitti, kavga bitti olur mu? Çocuk olmayın. Düzineyle kahraman var.

CESARET ANA Laf olsun diye sormuyorum, hani ucuz mal var da, alıp depoya atsak mı diye soruyorum. Ama savaş biterse, onları atmaktan başka çare kalmaz.

RAHİP Ciddi olduğunuzu anlıyorum. Ortalıkta dolaşıp, "Bir gün savaş bitecek," diyenlere hep rastlamışımdır. Şahsen ben diyorum ki, savaşın herhangi bir zamanda biteceğinden emin olamayız. Tabii bir ara mola verebilir. Soluklanmak için. Hatta başına bir kaza gelebilir. Bu dünyada hiçbir şey mükemmel değildir. İnsanın, bak bunun hiçbir kusuru yok diyebileceği kadar mükemmel bir savaş belki de hiç olmayacak! Ve hatta hatta savaş birdenbire durabilir, daha önce tesbit edilemeyecek bir nedenden dolayı. Hiç kimse her şeyi önceden düşünemez. Gözünü bir kırpmışsın, küt, savaş boka saplanmış. Eh, birinin tutup onu oradan çıkarması lazım. İşte bu biri, ya imparatordur, ya kral, ya da Papa. Savaşın hiç bir şeyden korku duymaması icap eder, çünkü önünde uzun bir yaşam vardır.

BİR ASKER *(Tezgâhın önünden şarkı söyler)*

Koş garson çabuk içki
Atlının yoktur vakti
Düvüşmek zorundadır İmparator için.
Duble olsun! Bugün bayram.

CESARET ANA Size bir güvenebilsem...

RAHİP Kendiniz düşünün bir. Savaşa karşı ne olabilir?

ASKER *(Geriden şarkı söylemeye devam eder)*

Göğsünü ver kadın
Atlının yoktur vakti.
Gitmesi gerek Mähren'e

YAZICI *(Birden)* Ya barış ne oluyor? Ben Bohemyalıyım. Gözümde tütüyor aile ocağı.

RAHİP Ya! Demek barış istiyorsunuz? Evet barış. Peynir yendikten

sonra geride bıraktığı delikleri ne olur?

ASKER *(Geriden şarkı söyler)*

Zaferi unut dostum
Atlının yoktur vakti
Gelmek zorundadır çağrıldıkça.

Kısa kes Rahip Efendi
Atlının yoktur vakti
Kayzer için ölmek zorunda.

YAZICI Sürekli olarak barışsız yaşanmaz ki.

RAHİP Bence savaşta bile barış var, yani küçük barış adacıkları var savaşta. Çünkü, savaş her ihtiyaca cevap verir, hatta barışınkilere bile. Bunun önlemi alınmıştır. Eğer barışın ihtiyaçlarına cevap vermezse sürüp gidemez savaş. Aynen sıkı bir barışta olduğu gibi, savaşın ortasında da bir güzel sıçabilirsin. İki muharebe arasında her zaman bir bira içecek kadar zaman vardır. Hatta bombardıman sırasında bile, siperin bir köşesine kıvrılıp şöyle koluna yaslanıp biraz kestirebilirsin. Tabii bir taarruz sırasın da kâğıt oynayamazsın, ama ona bakarsan barışta tarlanı sürerken de oynayamazsın. Zafer kazanılınca belki buna zamanın olur. Bacağın kopabilir savaşta, başlangıçta danalar gibi böğürürsün, sanki bir şey olmuş gibi. Sonra aradan zaman geçer, iki tek atar sakinleşirsin. Çekirge gibi seke seke gezmeye alışırsın ve savaş, öncesinden daha kötü gözükmez gözüne. Ayrıca mesela, katliamın bütün hızıyla sürdüğü bir sırada yararlı bir iş yapabilirsin; bir samanlık veya benzeri bir yerde gizlenip neslini çoğaltacak zevkli bir iş yapabilirsin. Bu karmaşanın içinde ortaya saçtığın döller senin adına savaşı sürdürebilir. Savaş her zaman bir çıkar yol bulur. Öyleyse neden bitmek zorunda olsun?

(Kattrin işini bırakmıştır ve Rahip'e bakar)

CESARET ANA Aldım gitti malları. Size güveniyorum. *(Kattrin bir sepet dolusu şişeyi yere çarparak dışarı çıkar)* Kattrin! *(Güler)* Kerata, dört gözle bekliyor barışı. Söz verdim. Barış olur olmaz koca bulacağım ona.

(Kattrin'in arkasından koşar)

YAZICI *(Ayağa kalkar)* Konuştuğunuz için ben kazandım. Uçların paraları.

CESARET ANA *(Kattrin'le içeri girer)* Aklını başına topla. Savaş birazcık daha sürecek. Paramız biraz daha artacak. Barış daha

güzel olacak. Şimdi bir koşu şehre in. On dakika bile sürmez. Altın Aslan Meyhanesi'nden malları al. Önce değerlilerini getir. Ötekileri arabayla gider alırız. Yazıcı da yardım eder sana. Millet cenazede: Haydi, çeyizini düşün. Hiçbir şey olmaz.

(Kattrin başını örter ve Yazıcı ile birlikte uzaklaşır)

RAHİP Yazıcı'yla gitmesi doğru mu?

CESARET ANA Kim başını derde sokar onunla? O kadar güzel değil ki!

RAHİP Böylesi bir ticareti sürdürüp her zaman yolunuzu bulmanıza hayranım. Boşuna Cesaret dememişler size.

CESARET ANA Yoksulların cesarete ihtiyaçları vardır. Neden? Çünkü onlar partiyi baştan kaybetmişlerdi de ondan. Onların durumunda biri için sabah erken kalkmak bile cesaret ister, ya da savaş zamanı saban sürmek kolay mıdır? Hatta çocuk doğurmaları bile onların cesur olduğunu gösterir, çünkü hiç bir umutları yoktur bu dünyadan. Birbirlerinin boğazına sarılıp, birbirlerinin analarını bellerler, ama birbirlerinin yüzüne bakabilmek için tabii cesaret gerekir. Sonra imparatorlara ve papalara tahammül ederler ki, bu olağanüstü cesaret ister, çünkü bu adamlar onların kanına girer. *(Oturur, bir pipo tüttürmeye başlar)* Biraz odun kırsan.

RAHİP *(İstemeye istemeye ceketini çıkarır ve odun kırmaya hazırlanır)* Aslında ben ruhlara biçim veriyorum, odunlara değil.

CESARET ANA Benim ruhum yok. Isınacak odun gerek bana.

RAHİP Bu güdük pipo da neyin nesi?

CESARET ANA Basbayağı pipo işte.

RAHİP Basbayağı değil işte, özel bir pipo bu.

CESARET ANA Yok ya!

RAHİP Tabii ya, o Oxenstjerna Alayındaki aşçının piposu bu.

CESARET ANA Madem biliyordun, neden bilmiyormuş gibi sordun?

RAHİP O özel pipoyu bilerek içip içmediğinizi başka nasıl anlayacaktım? Ola ki, eşyalarını kurcalarken eline gelmiş de, şunu bir yakayım demiş olabilirsin, yani tamamen rastlantı olarak.

CESARET ANA Öyle olmadığını nereden biliyorsun?

RAHİP Çünkü öyle değil de ondan. Bilerek içiyorsun.

CESARET ANA Ne çıkar bilerek içiyorsam?

RAHİP Cesaret, sizi uyarıyorum. Bunu söylemek boynumun borcu. Hoş yüzünü bir daha kim görecek? Bu da sizin şansınız demektir. O adamı hiç gözüm tutmadı - Tam tersine.

CESARET ANA Yok ya! İyi adama benziyordu halbuki.

RAHİP Ne? Böylesine iyi mi diyorsun? Ben demem. Kötü konuşmak istemem, ama onun için iyi bir insan da diyemem. Don Juan'ın[70] tekiydi, hem de rafine bir Don Juan. Bana inanmıyorsanız, şu pipoya bakın. Onun karakteri hakkında çok şey anlattığını inkâr edemezsiniz.

CESARET ANA Ben bir şey görmüyorum. Yalnızca kullanılmış bir pipo işte.

RAHİP Baksanıza diş izlerine. Vahşi herifin biri şu aşçı, dikkatsizce davranan vahşi bir herifin piposu bu. Bir lokma aklı olan anlar bunu.

CESARET ANA Odun yerine takozu kıracaksın.

RAHİP Oduncu olmadığımı söylemiştim. Ben psikoloji okudum. Burada, becerilerim ve yeteneklerim bedensel işlerle harcanıyor. Tanrı vergisi yeteneklerim ise hiç kullanılmıyor. Bu, bir günahtır. Ben bir alay askeri tek bir konuşmayla öyle havaya sokarım ki, askerler düşmanı bir koyun sürüsü gibi görürler. O zaman kendi yaşamları onlar için ancak nihai zaferi[71] düşünerek fırlatıp attıkları, kokmuş bir ayak sargısı kadar değer taşır. Tanrı, güçlü konuşma yeteğini ihsan etti. Ben bir vaaz verdim mi, kulaklarınız duymaz, gözleriniz görmez olur.

CESARET ANA Kulaklarımın işitmemesini, gözlerimin görmemesini istemem. Ne yaparım sonra ben?

RAHİP Cesaret, bu soğukkanlı konuşma biçiminin altında sıcak yürekli bir tabiatınız var mı yok mu diye epey düşündüm. Ama siz de bir insansınız ve sizin de insan sıcaklığına ihtiyacınız var.

CESARET ANA Yeterince odunumuz olunca çadır iyi ısınır.

RAHİP Lafı değiştirmeyin. Gerçekten de Cesaret, şöyle biraz birbirimize yaklaşsak nasıl olur diyorum. Yani diyorum ki, bu savaş rüzgârları bizi öyle garip bir biçimde birbirimize itti ki...

CESARET ANA Ben sizin yemeğinizi pişiriyorum, siz de bana odun kırıyorsunuz. Öyle sanıyorum ki birbirimize yeterince yakınız.

RAHİP *(Yaklaşır)* Yaklaşmakla neyi kastettiğimi anladınız. Yemek yemek, odun kırmak gibi adi şeylerle ilgisi yok bunun. Bırakın kalbiniz konuşsun. Kilit vurmayın kapılara.

CESARET ANA Baltayla gelme üstüme. Bu çok yakın bir ilişki oluyor baltalı olunca öyle.

RAHİP Ne olur alaya almayın. Ciddiyim. Sözlerimi düşünüp söyledim.

CESARET ANA Aklınızı başınıza toplayın. Sizi severim. Öğüt ver-

mek de bana düşmez. Bütün düşüncem şu arabayla kendimi ve çocuklarımı savaşın sonuna kadar idare etmek. Sizin dediğiniz zamazingoya vaktim yok. Komutan öldüğü ve herkesin barıştan söz ettiği sırada kendi tasam bana yeter. İflas edersem siz nereye gideceksiniz? Siz odun kırmaya bakın ki akşama ısınalım, bugünkü günde bu da bir şeydir. Bu da nesi? *(Ayağa kalkar. Kattrin soluk soluğa içeri girer. Gözü ve alnı sarılıdır. Beraberinde paket, deri eşya, trampet vb. gibi şeyler sürükler)* Saldırdılar ha? Dönüşte mi? Dönüşte saldırmışlar ona. Burada kafayı çeken süvarinin işidir. Ne halt ettim de yalnız bıraktım? Elindekileri bırak. Canım, önemli değil. Alt tarafı küçük bir çizik. Şimdi hemen sararım onu. Haftaya bir şeyciğin kalmaz. Bunlar hayvandan da beter. *(Yarayı sarar)*

RAHİP Onları suçlayamam. Evdeyken böyle hayvanlıklar yapmıyorlardı. Kabahatin büyüğü savaşı çıkaranlarda. İnsanı insanlığından ettiler.

CESARET ANA Yazıcı seni beraberinde geri getirmedi mi? Namuslu olduğun için kimse ilgilenmez tabii seninle. Fazla bir şey yok, iz miz kalmaz. Sarıldı bitti. Bak sana neler sakladım. *(Kırmızı ayakkabıları çıkarır)* Pişman olmadan giy şunları. Ne bakıyorsun? Aklın fikrin bunlarda değil miydi? Al haydi. *(Ayakkabıları giymesine yardımcı olur)* İz bırakmaz dedim. Bıraksa ne olur sanki? Aslında erkeklerin beğendiklerinin kaderi, en kötüsüdür. Onları, perişan oluncaya kadar beraberlerinde sürüklerler. İstediklerini hayatta bırakırlar. Yüzleri onca güzel olanları görmüştüm, ama kısa zamanda aynı yüzler bir kurtu bile korkutacak hale geldi. Kadınlar, başlarına bir şey gelmesinden korkmadan bir ağacın arkasına bile gidemezler.. Kadınların talihi ağaçlarınkine benzer. Düzgünlerini kereste yaparlar. Biçimsizleriyse oldukları yerde keyif çatarlar[72]. Haydi, kahır yüzünden lütfa uğradın. Ayakkabılar kıyak. Yağlayıp saklamıştım.

(Kattrin ayakkabıları olduğu yerde bırakır, arabaya girer)

RAHİP Umarım iz kalmaz.

CESARET ANA Geçmez o yara izi. Barışı beklese de boş artık.

RAHİP Mallara el sürdürmemiş.

CESARET ANA Kafasmdakileri bilebilseydim, bunca zapta rapta almazdım onu. Şimdiye kadar eve gelmediği tek bir gece oldu, onca yılda yalnızca tek bir gece. O zaman da bir şey olmamış gibi davrandı. Yalnız işe daha çok sarıldı. Bir türlü öğreneme-

dim başına gelenleri. Bir süre epey düşündüm.*(Kattrin'in getirdiği malları öfkeyle ayırmaya başlar)* Al işte savaş. İyi bir kazanç yolu doğrusu. *(Top sesleri duyulur)*

RAHİP Komutanı gömüyorlar. Tarihi bir an.

CESARET ANA Benim için tarihi an, kızımın gözüne vurdukları andır. Ziyan oldu gitti. Kocaya varamaz artık. Çocuk için deli olur halbuki. Dilsizliği de savaş yüzünden. Küçükken askerin biri ağzına bir şeyler tıkıştırmıştı. Schweizerkas'ı artık hiç göremeyeceğim. Eilif kim bilir nerelerde? Lanet olsun savaşa!

7

CESARET ANA İŞ HAYATININ ZİRVESİNDE

Yol. Rahip, Cesaret Ana ve Kattrin yeni mallarla donanmış arabayı çekmekteler. Cesaret Ana gümüş paralardan yapılmış bir kolye takınakta.

CESARET ANA Dil uzattırmam savaşa. Neymiş? Zayıfları silip süpürürmüş. Onların hali barışta da perişan değil mi? Erbabı için savaş nimettir, nimet.

(Okur)

Gücün yetmedi mi felaket,
Zafer nasip olmaz sana.
Savaş dediğin bir ticaret,
Peynir değil de kurşunla.
Yerleşik olmak neye yarar ki?
Yerleşikler ilk gidenler.

(Şarkı söyler)

Bazısı vurur vurgunu
Bazıları hava alır:
Bazısı kurnazca girmek ister bir deliğe
Erkenden mezara girer aslında
Bazıları gider dört nala
Koşarak doğru ölüme -
Bir kere mezara girdi mi,
Sorar, bu telaş neden diye.

(Uzaklaşırlar)

8

AYNI YIL İSVEÇ KRALI GUSTAV ADOLF, LUTZEN'DE VURULUR[73]. BARIŞ, CESARET ANA'NIN İŞLERİNİ TEHLİKEYE DÜŞÜRÜR. EILIF KAHRAMANLIĞI BİRAZ FAZLA İLERİ GÖTÜRÜR, SONU KÖTÜ OLUR.

Karargâh. Bir yaz sabahı. Arabanın önünde yaşlı bir kadınla oğlu durmaktadır. Oğul, içi yatak yorgan dolu bir denk vurmuştur sırtına.

CESARET ANA'NIN SESİ Karga bokunu yemeden mi gelmek zorundaydınız?

GENÇ ADAM Bütün gece yirmi mil yürüdük. Bugün de dönmek zorundayız.

CESARET ANA'NIN SESİ Kuş tüyü yatağı ne yapayım? İnsanların başını sokacak bir çatısı bile yok.

GENÇ ADAM Bir görseydiniz en azından.

YAŞLI KADIN Burada da iş yok. Yürü.

GENÇ ADAM Ne od bırakırlar ne ocak vergi diye diye. Boynundaki haçı versen, beş on kuruş alabilirsin belki. *(Çan çalmaya başlar)* Dinle anne.

BİR SES *(Arkadan)* Barış çanları! İsveç Kralı savaşta öldü.

CESARET ANA *(Başını arabadan uzatır. Saçları dağınıktır)* Hafta ortası bu çan sesleri de ne oluyor?

RAHİP *(Arabanın altından emekleyerek çıkar)* Ne diye bağırıyorlarmış?

CESARET ANA Bana barış demeyin. Malları daha yeni düzdük.

RAHİP *(Geriye bağırarak)* Doğru mu bu barış hikâyesi?

BİR SES Barış olalı üç haftayı bulmuş da haberimiz yokmuş.

RAHİP *(Cesaret'e)* Başka ne için çan çalabilirler?

BİR SES Az önce arabalarla kalabalık bir grup Luterci geldi, haberi onlar getirdi.

GENÇ ADAM Anne, barış oldu. Neyin var senin? *(Yaşlı Kadın birden yere yığılmıştır)*

CESARET ANA *(Arabaya döner)* Aman Yarabbi[74]. Kattrin, barış! Siyahlar giyin. Ayine gidiyoruz. Schweizerkas'a borçluyuz. Doğru mu acaba?

GENÇ ADAM Buradakiler de söylüyor. Barış! Kalkabilecek misin anne? *(Yaşlı Kadın sersemlemiş durumda kalkar)* Saraç dükkâ-

nını eski haline koyarım. Söz veriyorum sana. Her şey düzelecek. Babam da kavuşacak yine yatağına. Yürüyebilecek misin? *(Rahip'e)* Barış haberini duyunca fenalaştı. Barışın geleceğine bir türlü inanmıyordu. Halbuki babam hep söylerdi. Hemen eve dönmeliyiz.

(İkisi de çıkar)

CESARET ANA'NIN SESİ Bir içki verin ona.

RAHİP Gittiler bile.

CESARET ANA'NIN SESİ Karargâhta ne var ne yok?

RAHİP Millet toplanmış. Bir bakayım. Cüppemi giysem mi acaba?

CESARET ANA Hıristiyan düşmanı olduğunuzu belli etmeden işin içyüzünü anlayın. İflas ettim. Ama yine de barışın geldiğine sevindim. Çocuklardan ikisini kurtardık demek. Şimdi Eilif'i yine görebileceğim.

RAHİP Kimdir o karargâhtan doğru gelen? Komutanın aşçısı değil mi o?

AŞÇI *(Perişan haldedir. Elinde bir torba vardır)* Kimleri görüyorum? Papaz Efendi!

RAHİP Cesaret, konuğumuz var.

(Cesaret Ana arabadan iner)

AŞÇI Zaman bulur bulmaz geleceğime söz vermiştim, geldim. İçkinizin tadını unutmadım Bayan Fierling.

CESARET ANA Tanrım, komutanın aşçısı değil mi bu? Nice yıllardan sonra. Eilif'im, büyük oğlum nerede?

AŞÇI Görünmedi mi daha? Benden önce çıkmıştı yola, o da size gelmek istiyordu.

RAHİP Cüppemi giyeyim. Bekleyin biraz.

(Arabanın arkasında kaybolur)

CESARET ANA Her an gelebilir demek. *(Arabaya doğru bağırır)* Kattrin, Eilif geliyor. Aşçıbaşına bir bardak içki getir. *(Kattrin görünmez)* Canım, yaranın üstünü bir tutam saçla kapat, olsun bitsin. Bay Lamb yabancı mı? *(Gider içkiyi kendi alır)* Çıkmak istemiyor. Metelik vermiyor barışa. Epey bekletti onu barış. Gözüne fena vurdular. Geçti gitti ama. Herkes ona bakıyormuş. Öyle sanıyor.

AŞÇI Ah bu savaş! *(Cesaret Ana'yla otururlar)*

CESARET ANA Fena zamanda geldin aşçıbaşı. İflas ettim.

AŞÇI Ne? Ne talihsizlik!

CESARET ANA Büktü belimi barış. Rahip'e kandım. Malları yeni düzmüştüm. Artık dağılıp gider herkes, benim de elimde kalır

her şey, yazık.

AŞÇI Rahibin sözüne bakılır mı? Katolikler baskın vermeseydi o zamanlar, kulağını bükerdim. Palavracının biridir. Demek şimdi her şey onun sözüyle oluyor?

CESARET ANA Bulaşıkları yıkadı. Arabayı çekti.

AŞÇI Arabayı çekti ha? O kötü fıkralarından bir kaç tane de anlatmıştır belki. Bilirim kadınlar hakkında ne düşündüğünü. Onu değiştirmeye çalıştım, ama boşuna. Sağlam pabuç değildir.

CESARET ANA Siz çok mu sağlamsınız sanki?

AŞÇI Hiçbir şey olmayabilirim belki, ama sağlamım. Şerefe!

CESARET ANA Sağlammış! Sağlamım diyen biri peşime düşmüştü vaktiyle. Sıcak sudan soğuk suya sokturmazdı elimi. Gel gör ki ne yatak bıraktı, ne yorgan. Hepsini okuttu. Üstelik mızıkamı da dindarca bulmadı. Eğer sağlamım derseniz, kendinizi methetmiş olmazsınız.

AŞÇI Dilinizin kemiği yok, ama yine de hoşuma gidiyorsunuz.

CESARET ANA Rüyanızda, dilimin kemiğini gördüğünüzü söylemeye kalkışmayın.

AŞÇI Burada oturmuşuz, barış çanları çalıyor ve sizin içkinizin tadına doyulmuyor.

CESARET ANA Şu anda barış çanları beni ırgalamıyor. Bütün yarım kalmış maaşları nasıl ödeyecekler bilmiyorum. Sonra ben ünlü içkimi nerede satacağım? Hepiniz paralarınızı aldınız mı ?

AŞÇI *(Çekinerek)* Pek aldık sayılmaz. O yüzden dağıldık zaten. Ben de, eski dostları bulayım bari dedim düştüm yola. İşte şimdi de karşınızda oturuyorum.

CESARET ANA Yani meteliğiniz yok.

AŞÇI Şu tıngırtıyı kesseler. Bir baltaya sap olacak mıyız bakalım? Şuna buna aşçılık yapmaktan bıktım. Ağaç kökü, kösele cinsinden ne bulurlarsa önüne atarlar, çorba yapmanı isterler. Sonra yaptığımı beğenmeyip çorbayı kafamdan aşağı dökerler. Aşçılık şerefli bir meslek olmaktan çıktı. Tam asker olmaya karar vermiştim ki barış geldi. *(Eskiden giydiği cüppesiyle Rahip görünür)* Bunu sonra konuşuruz.

RAHİP Fazla bir şey olmamış neyse. Bir kaç yerini güve yemiş o kadar.

AŞÇI Niye zahmet çekiyorsunuz anlamadım. Size iş verirler mi şimdi? Kime, "Maaşınızı namusunuzla kazanın, iyi dövüşün," diyecekseniz artık? Zaten sizinle görülecek hesabımız var;

çünkü, savaş sürecek demişsiniz. Hanımefendi de yok yere mal almış.

RAHİP *(Kızgınlıkla)* Bu sizi ilgilendirir mi?

AŞÇI İlgilendirir tabii. İnsafsızca bir hareket bu. Ne diye başka insanların işlerine karışıp olmadık tavsiyelerde bulunuyorsunuz?

RAHİP Kim kimin işine burnunu sokmuş bakayım? *(Cesaret Ana'ya)* Beyefendinin bu kadar yakın dostu olduğunuzu ve ona her konuda hesap verdiğinizi bilmiyordum.

CESARET ANA Bozulma, aşçıbaşı fikrini söylüyor. Ayrıca sizin savaşın da kof çıktığını inkâr edemezsiniz.

RAHİP Barışa dil uzatıp günaha girmeyin Cesaret! Savaş alanlarının sırtlanısınız siz.

CESARET ANA Neymişim? Neymişim?

AŞÇI Arkadaşıma hakaret eden, bana hakaret etmiş demektir.

RAHİP Sizinle konuşan kim? Niyetiniz bozuk sizin. *(Cesaret Ana'ya)* Barışı, pis kokulu bir paçavra saymanıza insan olarak isyan ederim. Çıkar uğruna savaş istiyorsanız, şu atasözünü hatırlatırım: "Şeytanla sofraya oturacak adamın kaşığı uzun olmalı".

CESARET ANA Artık savaştan bana, benden ona ne? Sonra bana sırtlan demene gelince, seninle yollarımız ayrılıyor burada.

RAHİP Bütün millet şükrederken, barış geldi diye dövünmek de ne oluyor öyleyse? Arabandaki üç beş pılı pırtı için mi?

CESARET ANA Pılı pırtı değil, benim ekmeğim onlar. Şimdiye kadar sizin de ekmeğiniz oldu.

RAHİP Sen savaşın sırtından geçiniyorsun, işte bu kadar.

AŞÇI *(Rahip'e)* Koskoca adamsınız. Ne demeye gidip elaleme öğüt vermeye kalkarsınız. *(Cesaret Ana'ya)* En iyisi, fiyatlar iyice düşmeden okutun gitsin malları. Hemen hazırlanıp yola çıkın. Kaybedecek zaman yok!

CESARET ANA İyi bir öğüt bu. Öyle sanıyorum ki uyacağım.

RAHİP Aşçı dediği için mi?

CESARET ANA Siz niye söylemediniz o halde? Haklı. Şimdiden tezi yok, pazara gitmeli.

(Arabanın içine girer)

AŞÇI Bir öğüt daha Rahip Efendi. Bir daha çatan olursa, "Ben size akıl mı verdim? Yok canım yalnızca politikadan söz ediyorum," dersiniz, olur mu? Benimle aşık atmamalısınız. Böyle horoz dövüşü cüppenize yakışmaz.

RAHİP Çenenizi tutmazsanız dağıtacağım o çeneyi, cüppeye yakışsa

da yakışmasa da.

AŞÇI *(Çizmelerini çıkartıp ayağındaki bağları çözerken)* Savaşta Allahsız bir serseri haline gelmemiş olsaydınız, barışta yine vaaz verecek bir kürsü bulurdunuz. Pişirilecek bir şey kalmadı, o yüzden aşçıbaşına ihtiyaç da kalmadı .Ama insanlar hâlâ bir şeylere inanıyorlar, değişen bir şey olmadı.

RAHİP Lütfen Bay Lamb. Beni kovmayın. Serseri olduğumdan bu yana daha iyi bir insan oldum. Hiç değilse boş yere vaaz vermiyorum.

(Yvette siyahlar giymiş olarak gelir. Elinde baston vardır. Yaşlanmış ve şişmanlamıştır. Yüzü bolca pudralanmıştır. Arkasında bir uşak durmaktadır)

YVETTE Merhaba millet. Cesaret Ana'nın yeri burası mı ?

RAHİP Tastamam. Kiminle teşerrüf ediyorum?

YVETTE Albay Starhemberg'in eşiyim. Cesaret nerede?

RAHİP *(Arabanın içine doğru seslenir)* Albay Starhamberg'in hanımı sizinle görüşmek istiyor.

CESARET ANA'NIN SESİ Geliyorum.

YVETTE Benim, Yvette.

CESARET ANA'NIN SESİ Yvette ha?

YVETTE Hatırını sorayım dedim bir. *(Aşçı dehşet içinde geriye döner)* Pieter!

AŞÇI Yvette!

YVETTE İşe bak! Nasıl düştün buralara sen?

AŞÇI Bir at arabasıyla.

RAHİP Tanışıyorsunuz ha? Çok mu yakınsınız?

YVETTE Öyle. *(Aşçıya bakar)* Şişko.

AŞÇI Sen de çıta gibi sayılmazsın.

YVETTE Her neyse. Görüşmemiz iyi oldu, serseri. Senin için düşündüklerimi söylemenin tam sırası.

RAHİP Hiç çekinmeyin. Ama bekleyin, Cesaret Ana çıksın önce.

CESARET ANA *(Bir sürü öteberiyle çıkagelir)* Yvette! *(Kucaklaşırlar)* Niye siyahlar giydin?

YVETTE Yakışmamış mı?Kocam, yani Albay birkaç yıl önce öldü.

CESARET ANA Hani arabamı alacaktı, o ihtiyar mı ?

YVETTE Ağabeyi.

CESARET ANA Öyleyse halin fena sayılmaz. Savaşta bir yerlere gelmiş birilerini görmek iyi oluyor.

YVETTE Epey vartalar atlattık ama.

CESARET ANA Albaylara laf yok; denizde kum, onlarda para şimdi.

RAHİP *(Aşçı'ya)* Yerinizde olsam çizmelerimi giyerdim. *(Yvette'e)* Şu bay hakkında düşündüklerinizi söyleyecektiniz hanımefendi.

AŞÇI Çirkeflik etme Yvette.

CESARET ANA O benim bir dostum Yvette.

YVETTE Sana sözünü ettiğim pipolu Pieter bu işte.

AŞÇI Bırak canım takma adı. Benim adım Lamb.

CESARET ANA *(Güler)* Şu, karıları deli eden pipolu Pieter! Piponuzu sakladım.

RAHİP Kullandı da.

YVETTE Sakının bundan. İyi ki rastladınız bana. Flandr kıyılarında yoktur böylesi. Çıkınında bahtsız kızların ahını taşır.

AŞÇI Onlar geçmişte kaldı. Doğru değil bunlar.

YVETTE Bir hanımefendiyle konuşurken ayağa kalk! Ne sevmiştim bu adamı. Ama o aynı anda yampiri bir esmerle kırıştırıyordu. Onun da kanına girdi tabii.

AŞÇI Görünüşe bakılırsa seni ihya etmiş olsam gerek.

YVETTE Kapa çeneni moloz. Cesaret Ana, moloz da olsa dikkat edin ha!

CESARET ANA *(Yvette'e)* Gel, gel. Şu malı satmam gerek. Yoksa sıfırı tüketti fiyatlar. Alayda tanıdığın çoktur senin. *(Arabanın içine doğru seslenir)* Kattrin. Kiliseden vazgeçiyoruz. Pazara gidiyorum ben. Eilif gelirse içki verirsin.

(Yvette'le birlikte gider)

YVETTE *(Giderken)* Şunun gibisi beni nasıl baştan çıkardı şaşıyorum. Talihim varmış da iyi günler gördüm yine. Tekerine çomak soktum Pieter, öbür dünyada Tanrı beni ödüllendirecektir bunun için.

RAHİP Bu neşeli konuşmaya katacak tek bir cümle var, Tanrının değirmenleri yavaş öğütür[75]. Bir de benim şakalarıma bozulursun.

AŞÇI Şanssız adamım vesselam. Aş umduk, taş yedik. Mide zil, surat rezil. Kim bilir hakkımda neler anlatıyordur şimdi. İyisi mi dönmeden toz olayım.

RAHİP Bence de.

AŞÇI Bıktım usandım barıştan, Rahip Efendi. İnsanlık doğuştan günahkârdır. Ateşle kılıç ona haktır. Ah şu komutan yanımda olsaydı da hardal salçası içinde yüzen bir horoz uzatsaydım ona. Yanında turplu salatayla.

RAHİP Turplu mu? Horozla kırmızı lahana salatası daha iyi gider.

AŞÇI Doğru, ama komutan hep turp isterdi.

RAHİP O kadar bilirdi ağzının tadını işte.
AŞÇI Löp löp tıkınıyordunuz birlikte ama.
RAHİP Bir de bana sor.
AŞÇI Öyle de olsa ne günlerdi değil mi? İtiraf edin.
RAHİP Bak bu doğru işte.
AŞÇI Ona sırtlan dediniz, gözden düştünüz. Ne bakıyorsunuz öyle?
RAHİP Eilif! *(Süngülü askerler eşliğinde Eilif yaklaşmaktadır. Elleri kelepçeli, yüzü kireç gibidir)* Ne oldu sana?
EILIF Anam nerede?
RAHİP Şehirde.
EILIF Burada olduğunu duydum. Ziyaret etmeme izin verdiler.
AŞÇI *(Askerlere)* Nereye götürüyorsunuz çocuğu?
BİR ASKER Hayırlı bir yere değil.
RAHİP Ne yaptı peki?
ASKER Bir köy evini yağmalıyordu. Adamın karısı öldü.
RAHİP Nasıl yapabildin bunu?
EILIF Önceden ne yaptıysam, şimdi de onu yaptım.
AŞÇI Ama şimdi barış zamanı.
EILIF Kes dırıltıyı. *(Asker'e)* Oturabilir miyim anam gelene kadar?
ASKER Vaktimiz yok.
RAHİP Savaş zamanı aynı işten dolayı ona saygı duyuyorlardı. Komutanın sağında otururdu. Kahramanlık timsaliydi. Merkez Komutanıyla konuşulamaz mı?
ASKER Para etmez. Zavallı bir köylüden davar çalmak yiğitlik mi?
AŞÇI Enayilik.
EILIF Enayi olsaydım, aç kalırdım, göt herif.
AŞÇI Akıllı olduğun için kellen gidiyor.
RAHİP Bari Kattrin'le görüştürsek.
EILIF Bırak ona dokunma. Bir yudum içki ver daha iyi.
ASKER Buna vaktin yok, haydi gel.
RAHİP Ya annene ne diyeceğiz?
EILIF Her zaman ne yaptıysam onu yaptığımı söyle. Ya da bir şey söyleme daha iyi.
(Askerlerin zoruyla uzaklaşır)
RAHİP Gittiğin bu zor yolda seni yalnız bırakmayacağım.
EILIF Rahip mahip istemiyorum,
RAHİP Bunu henüz bilemezsin. *(Eilif'i izler)*
AŞÇI *(Arkalarından)* Annesine söyleyeceğim, görmek isteyecektir oğlunu.
RAHİP Söylemeyin en iyisi. Uğradı, belki yarın yine uğrar deyin

isterseniz. Ben gelir alıştıra alıştıra anlatırım. *(Telaşla gider. Aşçı kafasını sallayarak arkalarından bakar. Huzursuz bir biçimde dolaşır. Sonra arabaya yaklaşır)*

AŞÇI Merhaba. Çıkmak istemez misiniz? Anlıyorum, barıştan kaçıyorsunuz. Ben de sizin gibi yapmak isterdim. Komutanın aşçısıydım. Hatırladınız mı? Anneniz dönünceye kadar iki lokma yiyecek verir misiniz? Vakit geçsin diye. İki dilim sucuk ya da bir lokma ekmek bile olur. Hani ağzım işlesin. Başka bir şey değil. *(İçeri bakar)* Örtüyü başına çekmiş.

(Top sesleri)

CESARET ANA *(Soluk soluğa gelir. Mallar hâlâ elindedir)* Ömrü kısaymış barışın aşçıbaşı. Meğer üç gündür savaş içindeymişiz. Şükür ki, öğrendiğimde henüz malları satmamıştım. Kentte Lütercilerle çarpışıyorlar. Hemen yola çıkmalıyız. Kattrin, eşyayı topla. Neden keyifsiz duruyorsunuz? Bir şey mi var?

AŞÇI Yooo.

CESARET ANA Var, var. Yüzünüzden belli.

AŞÇI Yine savaş çıktı diye herhalde. Mideme sıcak aş girmesi ta yarın akşamı bulabilir artık.

CESARET ANA Yalan söylüyorsun aşçıbaşı.

AŞÇI Eilif buradaydı. Hemen gitmek zorunda kaldı.

CESARET ANA Buradaydı öyle mi? O zaman yürürken rastlarız ona. Ben de şimdi haraket ediyorum. Nasıldı?

AŞÇI Her zamanki gibi.

CESARET ANA Değişmez hiç. Savaş onu benden alamadı. Akıllı çocuktur. Toplanmama yardım eder misiniz? *(Malları toplamaya başlar)* Neler anlattı? Komutanla nasılmış arası? Kahramanlıklarından söz etti mi?

AŞÇI *(Düşünceli)* Öğrendiğime göre, kahramanlıklarından birini barış günlerinde de tekrar etmeye kalkmış.

CESARET ANA Neyse. Sonra anlatırsınız. Yola çıkmalıyız şimdi. *(Kattrin görünür)* Kattrin. Barış yine çekmiş mortuyu. Tekrar yola düzülüyoruz. *(Aşçı'ya)* Neyiniz var kuzum?

AŞÇI Askere yazılacağım.

CESARET ANA İyi fikir... Rahip Efendi nerede?

AŞÇI Eilif'le kente gitti.

CESARET ANA Öyleyse şimdilik takıl bana Lamb. Yardımcıya ihtiyacım var.

AŞÇI Yvette'in anlattıkları...

CESARET ANA Adam sende. Gözümden düşürmedi sizi. Meyve

veren ağaç taşlanır derler. Şimdi, bizimle geliyor musunuz, gelmiyor musunuz?

AŞÇI Hayır, demedim.

CESARET ANA Onikinci Alay hareket etti bile. Haydi, gir bakalım boyunduruğa. Al şu ekmek dilimini de. Arkadan dolaşıp, Lütercilere katılalım. Eilif'i de görürüm belki bu gece. Çocuklarımın arasında en sevdiğim odur. Neyse ki barış pek uzun sürmedi. Gidiyoruz.

(Aşçı ve Kattrin arabayı çekerlerken Cesaret Ana şarkı söyler)

Ulm'den Metz'e, Metz'den Mähren'e
Her yerdedir Cesaret!
Ve savaş besler adamını
Yalnızca barut ya da kurşun ister.
Yalnız kurşunla barutla yaşayamaz.
İnsanları da ister o.
Haydi koşun kışlalara.
Yoksa sona erer! Bugün biter!

9

DİN SAVAŞI PATLAK VERELİ ONALTI YIL GEÇMİŞTİR.
ALMANYA, NÜFUSUNUN YARISINI KAYBETMİŞTİR.
SAVAŞIN YARI BIRAKTIĞINI
SALGIN HASTALIKLARI TAMAMLAR.
BİR ZAMANLAR REFAH İÇİNDE YÜZEN BÖLGELERDE
ŞİMDİ AÇLIK KOL GEZMEKTEDİR.
YANIP KÜL OLAN ŞEHİRLERE KURT SÜRÜLERİ İNER.
1634 SONBAHARINDA CESARET ANA'YI
FICHTELGEBIRGE'DE İSVEÇ ORDULARININ
YAKININDA BULURUZ.
KIŞ O YIL ERKEN BASTIRIR ve ORTALIĞI KIRAR GEÇİRİR.
CESARET ANA'NIN İŞLERİ GİTTİKÇE SARPA SARAR.
SADECE DİLENCİLİK AYAKTA KALIR.
AŞÇI, UTRECHT'TEN ALDIĞI MEKTUP ÜZERİNE YOLA ÇIKAR.

Din adamlarının oturmasına ayrılan bir evin önü. Ev yarı haraptır. Kışın ilk aylarının karanlık bir sabahı. Zaman zaman

rüzgâr esmektedir. Cesaret Ana ve Aşçı, aşınmış koyun postlarına bürünerek arabaya yaslanmışlardır.

AŞÇI Her taraf kapkaranlık. Daha kimse uyanmamış.

CESARET ANA Ama burası papazın evi. Çanları çalmak için kalkacak elbet. Sıcak bir çorba bekliyordur şimdi onu.

AŞÇI Yangın köyü kül ettikten sonra, çorbayı nereden bulacak?

CESARET ANA Ama bu evde var birileri. Demin köpek havlaması işittim.

AŞÇI Olsa da vermez papaz.

CESARET ANA Türkü söylesek, belki...

AŞÇI Nah şurama kadar yetti. *(Birdenbire)* Utrecht'ten mektup aldım. Anam koleradan ölmüş. Aşevi bana kalmış. İşte bak, eğer inanmıyorsan. Teyzemin benim hakkımda söyledikleri seni ilgilendirmez ya, yine de gösteriyorum işte.

CESARET ANA *(Mektubu okur)* Ben de orada burada sürtmekten bıktım Lamb. Kasap köpeğine döndüm. Müşterilere et aşırıp kendim hava alıyorum. Ne benim satacak eşyam kaldı, ne de müşterilerde ödeyecek para. Saksonya'da adamın biri kocaman bir parşömen destesini iki yumurtaya bırakıyormuş. Bir kaşık tuza, sabanını verenler çıkıyor. Sabanı ne yapayım? Ne yetişiyor ki çalı çırpıdan başka? Pomeranya'da kendi öz çocuklarını yerken yakalanan köylüleri duymadın mı? Rahibeler de yol keserlerken yakalanmışlar[76].

AŞÇI Dünyanın sonu geldi.

CESARET ANA Böyle giderse ya cehennemde zift satacağım, ya da cennette yolunu şaşıranlara yolluk. Elimde kalan çocuklarla birlikte, silah atılmayan bir yer bulabilsem, birkaç sakin yıl yaşamak isterdim.

AŞÇI Aşevini işletebiliriz. Bir düşün Anna. Ben kararımı verdim. Utrecht'e dönüyorum, senle ya da sensiz. Ve bugün çıkıyorum yola.

CESARET ANA Gidip Kattrin'le konuşayım hele. Pek ani oldu. Ayazda karar veremem. Hele boş karınla hiç. Kattrin! *(Kattrin arabadan iner)* Kattrin sana söyleyeceklerim var. Aşçıyla Utrecht'e gitmek istiyoruz. Bir aşevi miras kalmış. Böylece bir yerin olur. Çok insan tanırsın. Görmüş geçirmiş kızları tercih eder erkekler. Her yerde güzellik aranmaz ya. Ben bu işe, he diyorum Aşçı'yla iyi geçiniyoruz. Kafası da alışverişe yatkın. Yemek derdini düşünmeyiz gayrı. Devamlı yaşanacak bir yer değil sokak. Sersefil olacaksın sonra. Şimdiden bitlendin. Karar ver-

meliyiz. Neden? İsveçlilerle kuzeye de çıkabiliriz. *(Eliyle sol tarafı göstererek)* Karar verdik değil mi Kattrin?

AŞÇI Anna, biraz yalnız kalabilir miyiz?

CESARET ANA Arabana dön Kattrin.

(Kattrin arabaya tırmanır)

AŞÇI Sözünü kestim kusura bakma, ama yanlış anlama var. Böyle açık açık söylemek istemezdim, ama söylemem gerekiyor. Eğer Kattrin'i de getirirsen bu iş yatar. Beni anlayacağına inanıyorum.

(Kattrin başını arabadan dışarı çıkarır ve kulak kabartır)

CESARET ANA Yani Kattrin'i bırakayım mı demek istiyorsun?

AŞÇI Ya nasıl olacak başka? Aşevi bu kadar kişiyi doyurmaz ki. İki kişi neyse. Ucu ucuna yeter. Ama üç fazla. Araba kalsın onda.

CESARET ANA Belki Utrecht'te bir kısmet bulur diye düşünmüştüm.

AŞÇI Güldürme beni. Kısmet bula bula onu mu bulacak? Hem dilsiz hem de bu yara iziyle! Üstelik yaşı da geçkin[77].

CESARET ANA Yavaş konuş.

AŞÇI Konuşmassam ne değişecek? Bu nedenle de istemiyorum onu. Müşterinin iştahı kaçar bu manzara karşısında. Bu yüzden onları ayıplayamazsın.

CESARET ANA Kapa çeneni. Yavaş ol demedim mi?

AŞÇI Papazın evinde ışık yandı. Şarkıya başlayabiliriz.

CESARET ANA Arabayı nasıl çeker tek başına? Savaştan korkar o, dayanamaz. Kim bilir ne rüyalar görüyor geceleyin. Ara sıra inlediğini duyuyorum. Merhamet hastalığına tutulmuş. Geçen gün, arabanın çiğnediği bir kirpiyi buldum yanında.

AŞÇI Aşevi küçük. *(Bağırır)* Muhterem Peder ve bu evde oturanlar. Şimdi, Hazreti Süleyman'ın Şarkısını[78], Jül Sezar ve diğer büyük akıllı kişilerin hazin akıbetlerine dair bir destan okuyacağız. Okuyacağız ki, bizlerin özellikle kışın geçim sıkıntısı çeken, gün görmüş kişiler olduğumuzu anlayasınız.

(Okurlar)

Bilge Süleyman'ı gördünüz
Gördünüz sonunu.
Her şey apaçıktı ona.
Doğduğu güne lanet okudu
Ve baktı her şey boştu[79], saçma
Süleyman bilgeydi, uluydu!

Bakın daha gece olmadan
Onun göründü sonu:
Bilgelik yüzünden oldu olan!
Bilge değilsen, ne mutlu!

Bu güzel destanın belirttiği gibi dünyada bütün erdemler tehlikelidir. Onun için biz erdem yerine rahat bir hayat, iyi bir kahvaltı, sıcak bir çorba daha makbule geçer diyoruz. Örneğin, benim hiçbir şeyim yok, ama olsun isterim. Askerim, yiğittim, ama ne işe yaradı ki bütün o savaşlardaki yiğitlik? Hiç! Aç kaldım. Keşke muhallebi çocuğu gibi evde otursaydım. Nedeni mi? *(Okur)*

Ya koskoca, cesur Sezar?
Gördünüz sonunu.
Tanrı gibiydi sarayda.
Bildiğiniz gibi öldürüldü.
Hem de en büyük olduğu zaman
O anda bağırdı: Sen de mi oğlum![80]
İşte daha gece olmadan
Onun da göründü sonu:
Cesaret yüzünden oldu olan!
Cesur değilsen, ne mutlu!

(Yarı kısık sesle) Bakmıyorlar bile. *(Yüksek sesle)* Muhterem Peder ve bu evde oturanlar. Belki cesur olmayı bırakın da namuslu olun diyeceksiniz. Dinleyin bakın.

Peki ya dürüst Sokrates
O hakikat dostu?
Onun değerini bildiler mi?
Adam koyup izlettiler onu
Ve içirdiler ölüm zehirini[81]
Ne dürüsttü halkın o yüce oğlu!
Bakın daha gece olmadan
Onun da göründü sonu:
Dürüstlük yüzünden oldu olan!
Dürüst değilsen, ne mutlu!

Evet, bize deniyor ki bencil olmayın ve elinizde ne var ne yok paylaşın. İyi ama elimizde hiçbir şey yoksa ne olacak? Ayrıca, paylaşanların durumu da pek iyi olmuyor, çünkü paylaşınca onlara ne kalıyor ki? Bencil olmamak erdemdir, çünkü karın doyurmaz.

Aziz Martin'i düşünün
Her imdada koşan

Karda kalmış bir yoksula
Paltosunu vermişti sırtından[82]
İkisi de öldüler o dondurucu soğukta.
Dünya nimetinde gözü yoktu!
Bakın daha gece olmadan
Onun da göründü sonu:
İyilikten oldu olan!
İyi değilsen, ne mutlu!

İşte biz böyleyiz. Çalmayız çırpmayız, adam öldürmeyiz, yakıp yıkmayız! Belimiz de bu yüzden büküldü zaten. Şarkının doğruluğu bizimle kanıtlanıyor. İçecek çorbamız yok. Ama hırsız ve katil olsaydık belki de doyardık. Ahlaksızlık karın doyurur, erdem değil. Dünya böyle, ama öyle olmak zorunda değil?

Bize bakın aziz dostlar
On emrin kullarına.
Uyduk da ne gördük sanki?
Ey siz, sobanız sıcaksa
Medet sizden, görün bizi!
Hep sevdik Tanrının oğlunu!
Bakın daha gece olmadan
Onun da göründü sonu!
Dindarlıktan oldu olan!
Dindar değilsen, ne mutlu!

BİR SES *(Yukarıdan)* Hey, gelin bakalım. Bir çorbamızı için.

CESARET ANA Benim boğazımdan geçmeyecek Lamb. Söylediklerine saçma demiyorum. Ama son sözün müydü? İyi anlaşıyorduk.

AŞÇI Evet, son sözümdü. Düşün bir.

CESARET ANA Düşünecek bir şey yok. Burada bırakamam onu.

AŞÇI Aptallık ediyorsun, ama ne yapabilirim? Ben canavar değilim, yalnızca aşevi küçük. Haydi çıkalım yukarı, burada yapacak başka bir şey yok, yoksa soğukta boşuna türkü söyledik demektir.

CESARET ANA Kattrin'i alayım.

AŞÇI Bırak şimdi canım. Yukarıda onun için bir şeyler saklarsın atkının altına. Hem, üçümüz birden dalarsak içeri korkarlar.

(İkisi çıkar.

Kattrin pılısını pırtısını toplayıp arabadan iner. İkisinin gidip gitmediğine bakar. Arabanın tekerleğine Aşçı'nın pantolonuyla anasının elbisesini asar. Tam gitmek üzereyken Cesaret Ana gelir)

CESARET ANA *(Elinde bir tabak çorba vardır)* Kattrin! Olduğun yerde kal! Kattrin! O çıkınla nereye gidiyorsun? Aklını mı kaçırdın? *(Eşyasını gözden geçirir)* Şuna bak, eşyalarını almış yanına. Dinliyor muydun yoksa? Utrecht'e gittiğim mittiğim yok. Malını başına çalsın salak. Ne yapayım aşevini? Savaştan alacağımız var daha. *(Pantolon ve elbiseyi görür)* Amma da aptalsın. Demek böyle şeyler düşündün ha? *(Gitmeye davranan Kattrin'i tutar)* Senin yüzünden onun pasaportunu eline verdiğimi sanma, arabamı bırakamam da ondan. Bunca yılın yadigârı o. Senin yüzünden değil yani, arabanın yüzünden. Şimdi ters yöne sürer gideriz. Alık aşçının eşyası kalsın yol kenarında. *(Arabaya tırmanır, pantolonun yanına bir iki parça eşya atar)* Bunun da ağzının payını verdik. Başkasını istemem gayrı. Artık ikimiz devam ediyoruz yola. Kar gelebilir. Bu kışın da farkı yok diğerlerinden. Gir boyunduruğa, kar gelebilir.
(Arabayı ters yöne çevirip, çeker giderler. Aşçı döner, şaşkın şaşkın eşyasına bakar)

10

CESARET ANA ve KATTRIN 1635 YILINI[83]
ORTA ALMANYA YOLLARINDA SÜRTEREK GEÇİRİRLER.
PERİŞAN ORDULARI İZLERLER.

Yol. Cesaret Ana'yla Kattrin'in çektiği araba bir köy evinin önünde durur. Evin içinden şarkı sesi yükselmektedir.

Bir gül diktim ortasına[84]
Evimin bahçesinin
Bayılırsın kokusuna
Can suyu verildi Mart'ta
Zahmet gider mi hiç boşa.
Bahçesi olan şükretsin
Gülü açar yazda baharda.
Kar tipiye vurduğunda
Camlarda ulur rüzgâr,
Bize bir şey olmaz ama!
Biz çatmışız çatımızı
Üstünü örtmüşüz bir sıkı.
Şükretsin çatısı olanlar

Kar tipiye vurduğunda.

(Cesaret Ana ve Kattrin şarkıyı dinlemek için durmuşlardır; bitince arabayı çekerek uzaklaşırlar)

11

1636 YILI OCAK AYI.
İMPARATORLUK KUVVETLERİ PROTESTANLARIN ELİNDE BULUNAN HALLE KENTİNİ TEHDİT ETMEKTE.
TAŞIN DİLE GELMESİ[85]. CESARET ANA'NIN KIZINI DA KAYBEDEREK YOLA YALNIZ DEVAMI.
SAVAŞIN BİTMESİNE DAHA ÇOK VAR.

Araba, kayalara yaslanmış, saman damlı bir köy evinin önünde durmaktadır. Harap olmuştur. Vakit gecedir. Korudan bir Sancaktar[86] ve ağır zırh giymiş üç Asker çıkagelir.

SANCAKTAR Gürültü istemem. Bağıran mızrağı yer.

1. ASKER Kılavuz istiyorsak kapıyı çalmalıyız.

SANCAKTAR Bu gibi sesler tabiidir. Tut ki, ineğin biri ahır duvarına sırtını sürterek kaşıyor.

(Evin kapısını vururlar. Bir kadın açar. Askerin biri kadının ağzını tıkar. İkisi içeri girer)

BİR ERKEK SESİ *(İçerden)* Ne var, ne oluyor?

(Askerler adamla oğlunu dışarı getirirler)

SANCAKTAR *(Kattrin'in göründüğü arabayı göstererek)* Burada biri daha var. *(Kattrin'i dışarı çekerler)* Hepiniz bu kadar mısınız?

KÖYLÜ KADINLA ERKEK Bu oğlumuz... bu da dilsiz garibin teki. Annesi alışverişe indi. Şehre. Ahali kaçıyor. O da ucuza mal toplayacakmış. Bunlar gezginci satıcılar.

SANCAKTAR Sizi uyarıyorum, kıpırdayayım demeyin. Çıt duymayacağım. Yoksa yersiniz mızrağı. Şehre giden yolu göstersin biriniz. Haydi. *(Genç Köylü'yü göstererek)* Sen gel buraya bakayım.

GENÇ KÖYLÜ Yolu bilmiyorum ben.

2. ASKER *(Sırıtır)* Yolu bilmiyormuş.

GENÇ KÖYLÜ Katoliklere hizmet etmem.

SANCAKTAR *(İkinci Asker'e)* Dokunduruver hele.

GENÇ KÖYLÜ *(Diz çökmeye mecbur edilir, mızrağın ucundadır)*

Ölsem göstermem.

1. ASKER Aklını getiririz başına. *(Alıra doğru koşar)* İki inek, bir öküz. Aklını başına toplamazsan, kıtır kıtır keseriz.

GENÇ KÖYLÜ Davara dokunmayın.

KÖYLÜ KADIN *(Ağlar)* Yüzbaşım, davarlara dokunmayın ne olur! Aç kalırız sonra.

SANCAKTAR İnadı bırakın öyleyse.

1. ASKER Ben başlıyorum. Önce öküz.

GENÇ KÖYLÜ *(Yaşlı'ya)* Başka çare yok mu? *(Köylü Kadın hayır anlamında başını sallar)* Göstereyim öyleyse.

KÖYLÜ KADIN Sağ olun Yüzbaşım, bizi bağışladığınız için Tanrı sonsuza dek... *(Yaşlı Erkek, Kadın'ın daha fazla teşekkür etmesini önler)*

1. ASKER Öküzle başlayalım demedim mi ben size? Onlar için her şeyden değerli.

(Sancaktar ve Askerler, Genç Köylü'nün kılavuzluğunda yollarına devam ederler)

YAŞLI KÖYLÜ Ne düşünüyorlar acaba?Herhalde niyetleri iyi değil.

KÖYLÜ KADIN Keşfe çıkmışlardır belki. Ne yapıyorsun?

YAŞLI KÖYLÜ *(Dama bir merdiven dayar)* Bakalım yalnızlar mıymış? *(Yukarıdan)* Koruda bir şeyler kımıldıyor. Açıklıkta zırhlılar duruyor. Bir de top. Alay dolusu asker. Tanrı şehirdekilere acısın.

KÖYLÜ KADIN Şehirde ışık var mı?

YAŞLI KÖYLÜ Yok. Herkes uykuda. *(Aşağı iner)* Bunlar girerse, sağ komazlar kimseyi.

KÖYLÜ KADIN Nöbetçiler zamanında fark ederler umarım.

YAŞLI KÖYLÜ Yamaçtakinin işini gördüler galiba. Borusunu öttürürdü yoksa.

KÖYLÜ KADIN Biraz kalabalık olsaydık.

YAŞLI KÖYLÜ Sakat kızla ne olur ki?

KÖYLÜ KADIN Yapacak bir şey yok mu dersin?

YAŞLI KÖYLÜ Yok ya.

KÖYLÜ KADIN Gece vakti aşağı koşamayız.

YAŞLI KÖYLÜ Yamaç onlarla dolu. İşaret bile veremeyiz.

KÖYLÜ KADIN Hesabımızı görürler mi burada?

YAŞLI KÖYLÜ Hiçbir şey yapamayız.

KÖYLÜ KADIN *(Kattrin'e)* Dua et zavallıcık. Bir şey gelmez elimizden kan dökülmesine karşı. Konuşamıyorsun. Ama dua

edebilirsin. Kimse işitmezse, o seni işitir. Yardım edeyim sana. *(Hepsi diz çöker. Kattrin köylülerin arkasındadır)* Ey gökteki kutsal Babamız! Şehirdekilere acı. Uyandır onları. Uyandır da gece vakti mızrak ve toplarıyla kırları aşıp gelenleri görsünler. *(Kattrin'e döner)* Anamızı koru. Nöbetçiler uyumasın. Yoksa geç olur. Enişte mizi koru. Dört masum yavruyla mışıl mışıl uyuyor şimdi. *(İnleyen Kattrin'e)* Birinin daha tüyü bitmedi. En büyüğü yedi yaşında. *(Kattrin allak bullak olmuş bir yüzle doğrulur)* Ey Tanrım bize yalnız sen yardım edebilirsin. Eğer yardım etmezsen hepimiz öleceğiz, çünkü biz zayıfız Tanrım. Kılıcımız, topumuz yok, biz sadece senin inayetine sığınıyoruz Yarabbim. Al bizi ellerine, öküzlerimizi de, davarımızı da, çiftliğimizi de, tabii şehri de. Al hepimizi ellerine ve koru. Bizi koru düşmanın gücünden. *(Kattrin kimse fark etmeden emekleyerek arabaya girer. Oradan aldığı bir şeyi önünde gizleyerek alırın damına çıkar)* Tehlikedeki çocukları düşün, özellikle de minicik yavruları ve de yatalak ihtiyarları ve de bütün canlıları koru Tanrım!

YAŞLI KÖYLÜ Merhametine sığındık, affet bizi. Bize karşı günah işleyenleri biz affediyoruz. Sen de bizi affet. Amin...

(Kattrin dama oturur. Önlüğünün altından çıkardığı trampeti[87] çalmaya başlar)

KÖYLÜ KADIN Tanrım, ne yapıyor bu?

YAŞLI KÖYLÜ Aklını kaçırmış.

KÖYLÜ KADIN Çabuk, indir onu ordan.

(Köylü merdivene doğru koşar. Kattrin merdiveni damın üstüne çeker)

KÖYLÜ KADIN Yakacak başımızı.

YAŞLI KÖYLÜ Aptal mahluk, kes şunu.

KÖYLÜ KADIN İmparatorun askerler igelecek şimdi.

YAŞLI KÖYLÜ *(Yerde taş arar)* Bak, çalarım beyninin ortasına.

KÖYLÜ KADIN Acımıyor musun bize? Geldiler mi işimiz bitik. Kalpsiz. Gebertirler hepimizi.

(Kattrin uzaklara bakarak trampeti çalmaya devam eder)

KÖYLÜ KADIN *(Yaşlı'ya)* Söylemiştim sana. Ne idüğü belirsizleri bırakma buraya diye. Davarları götürecekler. Umurunda mı ?

SANCAKTAR *(Askerler ve Genç Köylü'yle koşarak gelir)* Leşinizi sereceğim.

KÖYLÜ KADIN Yüzbaşım, suçumuz yok bizim. Elimizden bir şey gelmez. Oraya nasıl çıkmışsa çıkmış. Yabancı o.

SANCAKTAR Merdiven? Merdiven nerede?

YAŞLI KÖYLÜ Damda.

SANCAKTAR *(Yukarıya seslenir)* Derhal aşağı at trampeti. Emrediyorum. *(Kattrin vurmaya devam eder)* Birliksiniz hepiniz. Hepinizi geberteceğim, kimseye anlatamayacaksınız burada olanları.

YAŞLI KÖYLÜ Koruda ağaç kesmişler. Birini alıp, itelim aşağı.

1. ASKER *(Sancaktar'a)* Aklıma bir şey geldi komutanım. İzin verirseniz söyleyeyim. *(Sancaktar'ın kulağına bir şey fısıldar. Sancaktar onaylayarak başını sallar)* Dinle bak, senin iyiliğin için bir teklifimiz var. Gel bizimle şehre. Anneni göster. Dokunmayacağız ona. *(Kattrin trampeti çalmayı sürdürür)*

SANCAKTAR *(1. Asker'i kenara iter)* İnanmıyor. Sende bu yüz varken. *(Yukarı seslenir)*Peki sana ben söz verirsem,ben subayım ve şerefim var. *(Kattrin daha kuvvetli vurur)* Bunun dini imanı yok.

GENÇ KÖYLÜ Komutan bey, iş annesiyle bitmiyor.

1. ASKER Böyle devam edemez bu, neredeyse şehirdekiler duyacak.

SANCAKTAR Bir sesle trampeti bastırsak. Ama neyle?

1. ASKER Gürültü yasak değil mi Komutanım?

SANCAKTAR Masum bir gürültü benim dediğim, aptal! Savaş sesleriyle ilgisi olmayan bir gürültü.

YAŞLI KÖYLÜ Baltayla odun kırsam?

SANCAKTAR Olur, vur. *(Köylü baltayla ağaca vurmaya başlar)* Daha kuvvetli, daha hızlı. Daha da hızlı. Kelleni kurtarmak istiyorsan vur.

(Kattrin balta sesine kulak verir ve vuruşunu yavaşlatır, ama kesmez)

SANCAKTAR *(Köylü'ye)* Ses zayıf. *(1. Asker'e)* haydi sen de vur.

YAŞLI KÖYLÜ Ama balta bir tane. *(Vurmaya ara verir)*

SANCAKTAR Evi yakın şu halde. Dayanamaz dumana.

YAŞLI KÖYLÜ Yararı yok komutanım. Şehirden ateşi görürlerse her şeyi öğrenirler.

(Kattrin konuşmaları duymuştur. Güler)

SANCAKTAR Bak, bir de bizimle alay ediyor. Artık dayanamayacağım. Vurup indireceğim aşağı. Tüfeği getirin!

(İki Asker koşarak uzaklaşır. Kattrin trampet çalmayı sürdürür)

KÖYLÜ KADIN Buldum komutanım. Araba onların. Dümdüz etmenize razı olmaz herhalde. Başka hiçbir şeyleri yok çünkü.

SANCAKTAR *(Genç Köylü'ye)* Yapıştır. *(Yukarı seslenir)* Durmazsan

arabayı parçalayacağız.

(Genç Köylü arabaya hafifçe vurur)

KÖYLÜ KADIN Dur be hayvan kız.

(Kattrin arabaya bakarak acı dolu sesler çıkarır. Ama vurmaya devam eder)

SANCAKTAR Nerede şu tüfeği getirecek bok herifler?

1. ASKER Kentte duymuş olamazlar. Yoksa topların sesi gelirdi.

SANCAKTAR *(Yukarıya)* Duymuyorlar seni işte. Kurşunu yiyeceksin. Son ihtar. Trampeti at.

GENÇ KÖYLÜ *(Birden elindeki talıtayı atar)* Vur! Yoksa mahvolacak hepsi, vur! Vurmaya devam et!

(Asker, Genç Köylü'yü yere çalar. Mızrağıyla döver. Kattrin ağlamaya başlar, ama vurmaya da devam eder)

KÖYLÜ KADIN Arkasına vurma. Aman Tanrım, öldüreceksin.

(Askerler tüfekle gelirler)

2. ASKER Albay köpürüyor komutanım. Divanıharbe verecekmiş bizi.

SANCAKTAR Çabuk sürün kurşunu. *(Tüfek hazırlanırken)* Son ihtar. Kes çalmayı! *(Kattrin ağlayarak son gücüyle vurur)* Ateş! *(Askerler ateş ederler. Kattrin vurulur. Çırpınırken birkaç kez daha çalar. Sonra kaskatı kesilir)* Şamata bitti.

(Kattrin'in son vuruşlarına, şehrin top sesleri karşılık verir. Uzakta, hücum boruları ve trampetlerin sesleri birbirine karışır)

1. ASKER Kız başardı.

12

Sabaha karşı. Uzaklaşan birliklerin trampet ve flüt sesleri. Cesaret Ana, arabanın önüne oturmuş. Kattrin kaskatı uzanmış. Köylüler ayakta.

KÖYLÜ Gitmelisin hatun. Topu topu bir alay asker var geride. Yalnız gidemezsiniz.

CESARET ANA Belki de uyuyordur.

(Şarkı söyler)

Ninni de ninni[88]
Bu ne hışırtı?
Zırlaktır komşunun bebeği
Benimki ise mutlu.

Komşununki paçavralar içinde gezer
Senin üstünde ise ipek giysiler
Bir meleğin eteğinden
Bozma.
Onun ekmeği yok.
Senin elinde ise pasta
Biraz kuru kaçtıysa
Tek bir şey söyle yeter
Ninni de ninni
Bu ne hışırtı?
Biri Polonya toprağında
Öteki acep ne yanda?

Şimdi uyuyor. Ona eniştenizin çocuklarından söz etmeyecektiniz.

KÖYLÜ Avanta için şehre inmeseydin başına gelmezdi bunlar.

CESARET ANA Şimdi uyuyor.

KÖYLÜ KADIN Uyuduğu muyuduğu yok. Kabul edin artık, öldü o.

KÖYLÜ Siz de gitmelisiniz artık. Kurtlar var, daha da kötüsü başıbozuk askerler...

CESARET ANA *(Ayağa kalkar)* Doğru.
(Arabadan ölüyü örtmek üzere bir çadır bezi çıkartır)

KÖYLÜ Başka kimsen yok mu gidecek?

CESARET ANA Var biri. Eilif.

KÖYLÜ Bulmalısın onu. Ölüyü gömeriz biz. Merak etme.

CESARET ANA *(Kendini arabaya koşmadan önce)* Cenaze masrafları için şu parayı alın.
(Köylüye para verir. Köylü ve oğlu Kattrin'i taşırlar)

KÖYLÜ KADIN *(Giderken)* Acele edin.

CESARET ANA Umarım, tek başıma gücüm yeter çekmeye. Pek de bir şey yok içinde; işe devam etmeliyim. *(Trampet ve flüt sesleriyle bir alay daha geçer)* Hey! *(Arabayı çekmeye başlar)* Beni de alın!
(Arkadan şarkı duyulur)

Kazancıyla, tehlikesiyle
Savaş bu, bir türlü bitmez.
Savaş bu, sürer yüz yıl bile
Kâr getirmez sıradan adama.
Yediği pisliktir, sırtındaki ise yağmadan kalma!

Çünkü bölüğün cebine gider aylığın yarısı.
Gene de savaş bitmedi ya
Bakarsın mucize olur!
Bahar geldi! Kalk ey Hıristiyan!
Kar eridi! Öldü ölen!
Ve kim kaldıysa hayatta
Yola koyulmalı hemen.

SON

LUKULLUS'UN SORGULANMASI

(Das Verhör des Lukullus)

Bir Radyo Oyunu

[1940 Metni]

Türkçesi
Ahmet Cemal

Çalışmaya Katılan: Margarete Steffin

Kişiler

•Romalı Komutan Lukullus. •Ölüler Mahkemesinin Sözcüsü. •Ölüler Yargıcı.
Halktan seçilen yargıçlar: •Öğretmen, •Fahişe, •Fırıncı, •Balık Satan Kadın, •Çiftçi.
Kabartmanın üstündeki figürler: •Kral, •Kraliçe, •Yazıt Taşıyan İki Bakire, •Altından Bir Tanrıyı Taşıyan İki Köle, •İki Lejyoner, •Lukullus'un Aşçısı, •Kiraz Ağacını Taşıyan Adam.
•Boğuk Ses. •Yaşlı Bir Kadın. •Üçlü Ses. •İki Gölge •Haberci.
Kalabalık: •İki genç kız, •İki tüccar, •İki kadın, •İki Plebs, •Bir Arabacı.
•Askerlerin Korosu. •Kölelerin Korosu. •Çocukların Korosu. •Sesler.

1

CENAZE ALAYI

Büyük bir kalabalıktan gelen gürültüler)

HABERCİ

Dinleyin, öldü büyük Lukullus [12]
Doğuyu baştan başa fetheden
Yedi kralı tahtından eden[13]
Roma'mızı servetlerle dolduran kumandan öldü!
Askerlerin taşıdığı
Katafalkının önünde, yüzleri kapalı,
Büyük Roma'nın en saygın kişileri yürüyor,
Lukullus'un yanında filozofu[14], önünde[3] avukatı gidiyor
Dev bir kabartma sürüklemekteler arkasından,
Yaptıklarını canlandıran ve mezarına konacak.
Bir kez daha
Hayran onun olağanüstü yaşamına bütün halk
Fetihlerine ve başarılarına.
Ve bir zamanlarki zafer alayını anımsamakta[15].

KATAFALKI TAŞIYAN ASKERLERİN ŞARKISI

Omuz yüksekliğinde ve sıkı tutun onu:
Tutun ki, sallanmasın binlerce göz bakarken.
Doğunun efendisi katılırken artık
Gölgelere[16], dikkatli olun sendelemeyin!
Çünkü şu anda taşıdığınız, et ve çelikten olan
Egemendi dünyaya.

KABARTMAYI TAŞIYAN KÖLELERİN ŞARKISI

Dikkat edin, sendelemeyin sakın!
Sizler, zaferin resmini sürükleyenler!
Gözlerinize dolsa da ter damlaları
Taşı elinizden bırakmayın! Düşünün, kayarsa
Dönüşebilir toza.

KALABALIK

GENÇ KIZ
Bak şu kırmızı miğferliye! Hayır, iriyarı olanına!
BAŞKA BİR KIZ
Şaşı bakmakta.
BİRİNCİ TÜCCAR
Bütün senatörler burada!
İKİNCİ TÜCCAR
Bütün terziler de!
BİRİNCİ TÜCCAR
Düşünün, adam ta Hindistan'a kadar gitti[17]!
İKİNCİ TÜCCAR
Ama çoktan tükenmişti[18].
Bana sorarsanız eğer, ne yazık ki.
BİRİNCİ TÜCCAR
Pompeius'dan da büyüktü[19]!
Onsuz Roma, bir hiç olurdu.
Zaferleri çok büyüktü.
İKİNCİ TÜCCAR
Çoğu da talihin eseriydi.
BİRİNCİ KADIN
Asya'da yitirdiğim
Reus'umu geri getirmeyecek
Bütün bu gürültüler!
BİRİNCİ TÜCCAR
Cebini doldurmuştu kimileri
Onun yardımıyla.
İKİNCİ KADIN
Benim kardeşim de dönmedi bir daha.
BİRİNCİ TÜCCAR
Herkes biliyor onunla neler kazandığını Roma'nın!
Yalnızca ün, yeter de artar bile!
BİRİNCİ KADIN
Bunca yalan söylemeselerdi eğer
Kimse kanmazdı vaadlerine.
BİRİNCİ TÜCCAR
Ne yazık ki tükeniyor
Artık kahramanlık.
BİRİNCİ PLEBS
Ne zaman
Esirgeyecekler bizi Roma'nın kirli çamaşırlarından?

İKİNCİ PLEBS
Kapadokya'da[20] tam üç lejyon
Bir asker bile dönmedi geriye!
BİR ARABACI
Acaba
Geçebilir miyim şuradan?
İKİNCİ KADIN
Hayır, kapatıldı burası.
BİRİNCİ PLEBS
Komutanlarımızı gömerken çukurlarına
Öküz koşulu kağnılarımıza
Biraz beklemek düşer sabırla.
İKİNCİ KADIN
Pulcherius'umu zorla mahkemeye çıkardılar.
Vergi borcu var diye.
BİRİNCİ TÜCCAR
Rahatça söyleyebilirim ki
Onsuz Asya bugün olmazdı elimizde!
BİRİNCİ KADIN
Ton balığı yine mi pahalandı?
İKİNCİ KADIN
Peynir de!
HABERCİ
Şimdi
Kentin büyük evladı için diktiği
Zafer takının[21] altından geçmekteler.
Kadınlar çocuklarını havaya kaldırıyor. Süvariler
Geriye itmekte izleyicileri.
Alayın arkasındaki cadde öksüz gibi.
Büyük Lukullus oradan son kez geçti.

(Kalabalığın gürültüsü ve alaydan gelen ayak sesleri giderek kaybolur.)

2

HIZLI BİTİŞ VE GÜNLÜK YAŞAMIN GERİ DÖNÜŞÜ

HABERCİ
Alay kayboldu. Şimdi
Yeniden dolmakta cadde. Tıkanmış yan sokaklardan

Arabacılar kağnılarını çıkartmak peşinde. Kalabalık
Gevezelik ederek işine gücüne dönmekte.
Ve hep meşgul Roma
Kendini yine işine vermekte.

3

OKUMA KİTAPLARINDA YAZANLAR[22]

ÇOCUKLAR KOROSU

Okuma kitaplarında
Hep büyük kumandanların adları yazılıdır.
Savaşlarını ezbere öğrenip
Olağanüstü yaşamlarını incelerler
Onlar gibi olmak isteyenler.
Kitlenin içinden sivrilip
Onlar gibi olmaya çalışmak
Bir görevdir bizim için. Kentimiz
İster ki, günü geldiğinde
Bizim adlarımız da yazılsın ölümsüzlerin kitabelerine.

4

GÖMME TÖRENİ

HABERCİ

Kentin dışında, Appia Yolunda[23]
Küçük bir yapı[24] durmakta, on yıl önce dikilmiş
Amacı barındırmak bu büyük adamı
Öldüğünde duvarlarının arasında.
Lukullus'un önünden
Köleler sapıyorlar yola
Taşıyarak zaferin resmini. Sonra
Karşılıyor Lukullus'u da
etrafı şimşirle çevrili yuvarlak yapı.

BOĞUK BİR SES

Askerler, durun!

HABERCİ

Bir ses geliyor
Duvarın arkasından.

Yalnızca o buyruk verecek bundan sonra.

BOĞUK SES

Bırakın o katafalkı. Bu duvarın arkasında
Taşınmaz kimse. Bu duvarın arkasında
Herkes yürür kendi kendine.

HABERCİ

Askerler bırakıyorlar katafalkı. Kumandan
Şimdi ayakta durmakta, biraz tedirgin gibi.
Sonra filozofu da katılmak istiyor ona
Dudaklarında bilgece bir sözle. Ama ne var ki...

BOĞUK SES

Sen geri dur bakalım, filozof. Bu duvarın ötesinde
Gevezelik edemezsin kimseye.

HABERCİ

Diyor oradan emreden ses, ve
Bu kez avukat çıkıyor öne
Bildirmek için itiraz edeceğini.

BOĞUK SES

Ret edildi!

HABERCİ

Diyor oradan emreden ses.
Ve sonra sesleniyor komutana:

BOĞUK SES

Gel şimdi kapının altına.

HABERCİ

Ve komutan gidiyor küçük kapıya
Bir kez daha duruyor, çevresine bakınmak için
Ve askerleri süzüyor ciddi bakışlarla
Görüyor kabartmayı sürükleyen köleleri
Sonra şimşir ağaçlarını, son yeşillikleri. Duraklıyor.
Açık durduğundan giriş kapısı, bir rüzgâr
Esiyor yoldan doğru içeri.
(Bir rüzgâr eser.)

BOĞUK SES

Çıkart miğferini! Alçaktır bizim kapımız.

HABERCİ

Ve kumandan çıkartıyor o güzel miğferini.
Başı eğik, giriyor. Rahat bir soluk alan askerleri
Uzaklaşıyorlar mezardan, neşeyle gevezelik ederek.

5

YAŞAYANLARIN VEDALAŞMALARI

ASKERLERİN KOROSU

Hoşça kal bakalım Lakalles
Hesabımız tamamdır seninle!
İşimiz yok artık artık iskeletlerin evinde!
Gidip bir tek atalım!
Ün her şey demek değildir
İnsanın yaşaması da gerekir.
Kim geliyor bizimle?
Bir meyhane var
Aşağıda, limanda.
Arkadaş, sen de geri kalma.
Geliyorum sizlerle
Güvenebilirsin bana.
Peki kim ödeyecek hesabı?
Yaz tahtaya al haftaya.
Bak, nasıl da gitti hoşuna!
Ben sığır pazarına gidiyorum, öte yana.
Şu küçük esmer güzeline mi? Biz de varız.
Hayır, üç kişi olmaz.
Kızmıştı çünkü bir defasında.
O zaman
Biz de köpek yarışlarına[25] bakarız.
Ne diyorsun
Oraya giriş parayla. Seni tanırlarsa bedava.
Geliyorum öyleyse.
Yürüyün o halde!

6

KARŞILAMA

(Boğuk ses, gölgeler ülkesinin[26] kapıcısının sesidir. Anlatmayı sürdürür.)

BOĞUK SES

İçeri girdiğinden beri yeni gelen

Hareketsiz durmakta kapının yanında, kolunun altında miğferiyle
Sanki kendi kendisinin heykeli.
Yeni gelen öteki ölüler de
Sıraya tünemiş beklemekteler
Tıpkı eskiden kaç kez bekledikleri gibi
Mutluluğu ve de ölümü:
Meyhanede, şarabın gelmesini
Havuz başında, sevgilinin görünmesini
Ve savaşta, çalıların arasında emrin gelmesini.
Ama yeni gelen görünüşe bakılırsa
Pek öğrenmemiş beklemesini.

LUKULLUS *(Ansızın)*
Jüpiter aşkına[27]
Bu da ne demek? Durmuş bekliyorum burada!
Şu yerkürenin en büyük kenti
Hâlâ sarsılırken benim için tutulan matemle
Yok beni karşılayan kimse! Sahra çadırının önünde
Yedi kral beni beklemişlerdi!
Yok mu buranın bir düzeni?
(Sessizlik)
Emrediyorum, buradan bana rehberlik edilsin!
(Sessizlik)
Halkın arasında mı bekleyeceğim böyle?
(Sessizlik)
Şikâyet ediyorum. İki yüz gemi,
Zırhlarla kaplı beş lejyon asker
İlerlerlerdi bir zamanlar küçük parmağımın işaretiyle.
Şikâyet ediyorum.
(Sessizlik)

BEKLEYEN BİR YAŞLI KADININ SESİ
Otur, yeni gelen.
Üstünde taşıdığın onca metal, ağır miğfer
Ve göğsündeki zırhınla yorulabilirsin.
Onun için otur.
(Lukullus susmaktadır)

YAŞLI KADIN
İnat etme. Beklediğin sürece burada
Kalamazsın ayakta. Senden önce ben varım daha.
Bilinmez ne kadar süreceği içerdeki bir sorgulamanın.
Doğaldır elbet herkesin sınavında titiz davranılması
Ya Hades'in karanlığına[28], ya da

Cennetin çayırlarına[29] gönderilecektir. Kimi zaman
Çok kısadır sınav. Bir bakmak yeter yargıçlara[30].
Buradaki, derler
Masum yaşamış ve başarmış üstelik
Hemcinslerine yararlı olmayı, zira
En önem verdikleri şeydir bir insanın
Yararlı olması. Lütfen, derler ona
Git ve dinlen artık. Elbet başkalarında
Soruşturma günlerce sürer, hele bir de
Kendilerinden önce bir başkasını göndermişlerse
Yaşamı dolmadan gölgeler ülkesine.
Çok uzun sürmeyecek işi şimdi içerde olanın.
Kendi halinde yaşayıp gitmiş bir fırıncı. Bana gelince
Biraz endişeliyim, ama umarım ki
İçerdeki jüri üyeleri arasında, duyduğuma göre
savaş zamanlarında yaşamın
Bizler gibileri için ne çetin olduğunu bilen
Sıradan insanlar da vardır.
Sana öğüdüm, yabancı...

ÜÇLÜ SES[31] *(Kadının konuşmasını keserek)*
Tertullia!

BOĞUK SES
Kasılmış bekliyordu yeni gelen kapının yanında
Fakat nişanlarının ağırlığıyla
Kendi bağırışıyla
Ve yaşlı kadının dostça öğütleriyle değişti şimdi.
Etrafına bakınıyor yalnız mı gerçekten diye, sonra
İnadı bırakıp yürüyor sıraya doğru.
Gelgelelim daha oturamadan
Çağrılacak içeri.
Çünkü yargıçların yaşlı kadına bir bakmaları yetti.

ÜÇLÜ SES
Lakalles!

LUKULLUS
Lukullus'dur benim adım! Bilmiyor musunuz daha?
Nice devlet adamlarının ve kumandanların geldiği
Ünlü bir soydanım[32] ben. Yalnızca varoşlarda
limanlarda ve asker meyhanelerinde, bozuk ağızlarında
Cahillerin ve ayak takımının,
Lakalles denir bana.

ÜÇLÜ SES
Lakalles!

BOĞUK SES
Ve böylece birkaç kez çağrıldıktan sonra
Varoşların aşağılanan ağzıyla
Çıktı Lukullus,
Doğu'nun fatihi
Yedi kralı tahtından eden
Roma'yı hazinelerle dolduran kumandan,
Bütün Roma'nın mezarların üstüne kurulan
Sofralara oturduğu akşam saatlerinde
Gölgeler ülkesinin en yüksek mahkemesinin önüne.

7

SÖZCÜNÜN SEÇİMİ

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ[5]
Şimdi gölgeler ülkesinin en yüksek mahkemesinin önüne
Kendine Lukullus diyen kumandan Lakalles çıkıyor.
Ölüler yargıcının başkanlığında
Halktan beş kişi yapmakta soruşturmayı
Biri çiftçiymiş bir zamanlar
Biri köle olmuş öğretmenken
Biri balık satarak geçinen bir kadın
Bir eski fırıncı
Bir de eski fahişe.
Yüksek bir yere oturmuş hepsi de.
Ne alabilecek elleri var, ne de yiyebilecek ağızları,
Çoktan sönmüş gözleri ise duyarsız, görkeme karşı.
Onlar ki geleceğin ataları, satın alınamazlar.
Ölüler yargıcı başlatıyor sorgulamayı.
ÖLÜLER YARGICI
Şimdi sorgulanacaksın, ey gölge.
Hesabını vereceksin insanlar arasında geçirdiğin yaşamının.
Yararlı mı, zararlı mı oldun onlara.
Görmek istiyorlar mı yüzünü
Cennettin bahçelerinde.
Bir sözcüye ihtiyacın var.
Var mı senin için konuşabilecek cennette?
LUKULLUS
Dileğim Makedonyalı Büyük İskender'in[33] çağrılmasıdır buraya.

O anlatsın sizlere bilen biri olarak
Benimkisi gibi başarıları.

ÜÇLÜ SES

(Cennete doğru seslenir)
Makedonyalı İskender!
(Sessizlik)

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Çağrılan yanıt vermiyor.

ÜÇLÜ SES

Cennetlikler arasında yok
Makedonyalı İskender diye biri.

ÖLÜLER YARGICI

Ey gölge, adını verdiğin bilirkişi
Tanınmıyor cennetin bahçelerinde.

LUKULLUS

Ne? İndus Nehrine kadar fetheden
Bütün Asya'yı[34]
Yeryüzüne o unutulmaz damgasını vuran
Yüce İskender!

ÖLÜLER YARGICI

Tanınmıyor burada.
(Sessizlik)

LUKULLUS

O halde
Mezarım için yapılan
Ve zafer alayımı canlandıran kabartma getirilsin buraya.
İyi de,
Nasıl getirilsin? Köleler taşımaktaydı. Eminim ki
Yasaktır yaşayanlara
Buraya adım atmak.

ÖLÜLER YARGICI

Yasağın dışındadır köleler. Çünkü
Pek az fark vardır ölülerle aralarında.
Onlar için denilebilir ki
Yaşamın ucundadırlar sanki. Yukardaki dünyadan
Gölgeler ülkesine atacakları
Küçük bir adımdır yalnızca.
Getirilsin kabartma.

8

KABARTMANIN GETİRİLİŞİ

BOĞUK SES
Hâlâ beklemekteler Lukullus'un köleleri
Duvarın dibinde, bilmeksizin,
Nereye gidecek bu kabartma? Ta ki bir ses
Duvarın arkasından ansızın konuşana kadar:
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Gelin!
BOĞUK SES
Ve bu tek sözcükle
Birer gölgeye dönüşen köleler
Sürüklerler yüklerini
Şimşir ağaçlı duvardan içeriye.
KÖLELER KOROSU
Karşı çıkmadan sürüklüyoruz
Yükümüzü yaşamdan ölüme.
Zaten çoktandır bize ait değildi zamanımız
Yolumuzun hedefi de bilinmezdeydi.
O halde dinleyelim yeni sesi de
Eskileri gibi. Sormanın anlamı ne?
Ne bıraktığımız var geride, ne de beklentimiz.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve böylece geçiyorlar duvardan,
Çünkü yoksa bir bağları geçmişle
Bu duvar da alıkoyamaz onları geçmekten.
Ve koyuyorlar yüklerini
Zafer alayının kabartma tasvirini
Yüksek mahkemenin önüne.
Ey yargıçlar, bakın şimdi şu kabartmaya:
Tutsak bir kral[35], bakışları elem dolu,
Bakışları yabancı bir kraliçe[36], kalçaları baştan çıkarıcı
Küçük bir kiraz ağacı[37] ve kiraz yiyen bir adam
Altından çok şişman bir tanrı[38], iki kölenin sırtında
İki bakirenin ellerinde bir yazıt, üstünde 53 kentin[39] adı kazılı
Can çekişen bir lejyoner, selamlarken kumandanını
Elinde bir balıkla bir aşçı.
ÖLÜLER YARGICI
Bunlar mı tanıkların, ey gölge?

LUKULLUS
Evet bunlar. Ama nasıl
Konuşacaklar? Dilleri yoktur taştan olduklarına göre.
ÖLÜLER YARGICI
Dilsiz değiller bizim için. Konuşacaklar.
Hazır mısınız,
Siz taşlaşmış gölgeler
Burada tanıklık yapmaya?
KABARTMADAKİ FİGÜRLERİN KOROSU
Bizler ki resimleriz, bir zamanlar ışığa yargılı
Nice unutulmuş kurbanların taştan gölgeleriyiz
Yukarda konuşup yukarda susmaktı işlevimiz.
Bizler ki, bir zamanlar yenik düşenleri
Solukları kesilenleri, susturulanları, unutulanları
Galibin buyruğuyla ışıkta temsil etmekle görevliydik
Hazırız susmaya da konuşmaya da.
ÖLÜLER YARGICI
Ey gölge, büyüklüğünün tanıkları
Hazırlar bize her şeyi anlatmaya.

9

SORGULAMA

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve komutan çıkıp öne, kralı gösteriyor.
LUKULLUS
Burada yendiğim birini görmektesiniz.
Yeni ay ile dolunay arasındaki birkaç günde
Yenmiştim ordusunu bütün savaş arabaları ve zırhlı süvarileriyle
O birkaç günde
Yıkılıverdi imparatorluğu, yıldırım düşmüş bir kulübe gibi[40].
Kaçmaya başladı sınırlarında boy gösterdiğimde
Ve birkaç günlük savaş
Yetmedi neredeyse
Ülkesinin öteki ucuna gitmemize.
Öyle kısa sürdü ki sefer, aşçımın
Tütsülemek için astığı bir but
Daha tam tütsülenmemişti ben geri döndüğümde.

Ve bu, yendiğim yedi kraldan yalnızca biriydi.
ÖLÜLER YARGICI
Bu doğru mu, ey kral!
KRAL
Doğru.
ÖLÜLER YARGICI
Sorun sorularınızı, yargıçlar.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden öğretmen olan kölenin gölgesi
Eğilip sordu karanlık bakışlarla:
ÖĞRETMEN
Peki nasıl oldu?
KRAL
Söylediği gibi: Baskına uğradık.
Samanını yükleyen köylü
Daha çatalı havada dururken
Henüz tam yüklenmemiş arabası
Alınıverdi elinden.
Fırıncının ekmekleri ise pişmemişti daha
Yabancı eller onlara uzandığında.
Ne söylediyse size, kulübeye düşen
Yıldırım üzerine, doğru. Kulübe
Yıkıldı. Yıldırım ise
Şimdi burada.
ÖĞRETMEN
Ve sen, yedi kraldan...
KRAL
Yalnızca biriydim.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Şimdi yargıçlar
Kralın tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik)
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden fahişe olan gölge
Sordu:
FAHİŞE
Sen, oradaki kraliçe
Nasıl geldin buraya?
KRALİÇE
Bir zamanlar Taurion'da[41]
Sabahleyin yıkanmaya gittiğimde
Zeytinlikten fırlayan

Elli yabancı adam
Yendiler beni.
Tek silahım bir sünger
Sığınağım ise berrak suydu
Yalnızca onların zırhıydı koruyan beni
Ama fazla uzun sürmedi.
Çabuk yenik düştüm.

FAHİŞE

Peki neden bu alayla birliktesin şimdi?

KRALİÇE

Zaferi sergileyeyim diye.

FAHİŞE

Yani kendi yenilgini mi?

KRALİÇE

Ve güzel Taurion'un yenilgisini.

FAHİŞE

Peki neydi onun zafer diye adlandırdığı?

KRALİÇE

Kocam olan kralın
Bütün ordusuyla birlikte
Elindekileri koruyamamasıydı
Güçlü Roma'nın karşısında.

FAHİŞE

Kardeşim, seninle aynıymış yazgımız
Çünkü o güçlü Roma
Koruyamamıştı beni bir zamanlar
Güçlü Roma'dan.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve ortalık sessizleşir. Şimdi yargıçlar
Kraliçenin tanıklığını düşünmekteler.

(Sessizlik)

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve ölüler yargıcı komutana döner.
Devam etmek istiyor musun, ey gölge?

LUKULLUS

Evet. Farkındayım yenik düşenlerin
Tatlı sesle konuştuklarının. Ama
Eskiden daha sertti bu ses. Şu kendini
Size acındıran kral, çok zalimdi
Yukardayken. Faiz ve vergi toplamakta
Benden geri kalmazdı. Elinden aldığım
Kentlere gelince,

Kayba uğramadılar onu yitirmekle, ama Roma
53 kent kazandı sayemde.

BAKİRELER *(Ellerinde yazıtla)*
Yollar, insanlar ve evlerle
Tapınaklar ve havuzlarla
Bir peyzajdık eskiden, bugün ise
Yalnız adlarımız kaldı yazıtın üstünde.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden fırıncı olan gölge yargıç
Eğildi karanlık bakışlarla[6] ve sordu:

FIRINCI
Neden?

BAKİRELER
Bir gürültüdür koptu bir öğlen vakti
Bir nehir kapladı bütün caddeleri
Dalgaları insanlardı ve alıp götürdü
Ne varsa elimizde. Akşam olduğunda
Yalnızca bir duman sütunuydu gösteren
Bir zamanlarki kentin yerini.

FIRINCI
Peki neydi
Alıp götürdüğü, nehri gönderip
Romalılara 53 kent verdiğini söyleyenin?

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve altından tanrıyı sürükleyen köleler[42]
Başladılar titreyerek bağırmaya:

KÖLELER
Bizlerdik!
Mutluyduk eskiden, şimdi ise öküzlerden değersiz
Birer kurban olarak, başka kurbanları sürüklemekteyiz.

BAKİRELER
Onlar ki, bir zamanlar
Şimdi yalnızca adları ve dumanları kalan
53 kenti kurmuşlardı.

LUKULLUS
Evet, kovaladım onları. Sayıları
İki kere yüzellibindi.
Düşmandılar eskiden, şimdi ise artık değiller!

KÖLELER
İnsandılar eskiden, şimdi ise artık değiller.

LUKULLUS
Ve tanrılarını da kovdum onlarla birlikte

Böylece bizim tanrılarımızın iktidarı
Öteki tanrılarınkinden daha büyük görünsün diye.

KÖLELER

Ve çok iyi karşılandı tanrıları
Çünkü altındandı ve iki yüz kiloydu ağırlığı.
Bizler de her birimiz bir parça altın değerindeyiz
Ama yalnızca birer parmak kemiği büyüklüğünde.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve eskiden deniz kıyısındaki Marsilia[43] kentinde
Fırıncılık yapan gölge
Eğilip konuştu keyifle:

FIRINCI

O zaman, ey gölge, senin artılar hanene
Şöyle yazıyoruz: Altın getirmişti Roma kentine.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Şimdi yargıçlar
Kentlerin tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik)

ÖLÜLER YARGICI

Sorguya çekilen yorgun gözükmekte.
Bir ara veriyorum celseye.

10

ROMA

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Yargıçlar uzaklaşırlar. Sorguya çekilen oturur.
Başını geriye yaslayıp kapı ağzında büzülür.
Yorgundur, ama kapının arkasından, yeni gelen gölgelerin
Konuşmalarına kulak verir.

BİR GÖLGE

Bir kağnı yüzünden kazaya uğradım.

LUKULLUS *(Alçak sesle)*

Kağnı arabası.

GÖLGE

İnşaat yerine bir araba kum daha getirmişti.

LUKULLUS *(Alçak sesle)*

İnşaat yeri. Kum.

BAŞKA BİR GÖLGE
Şimdi yemek zamanı değil mi?
BİRİNCİ GÖLGE
Yemek zamanı mı? Ekmeğimle soğanım
Yanımdaydı. Odam yok artık.
Her yerden getirdikleri onca köle
Canına okudular kunduracılığın.
İKİNCİ GÖLGE
Ben de köleydim. Şöyle diyelim: Talihliler
Talihsizler yüzünden uğrarlar talihsizliğe.
LUKULLUS
(Biraz yüksek sesle)
Hey, sizler, yukarda rüzgâr esiyor mu hâlâ?
İKİNCİ GÖLGE
Dinleyin, biri bir şey sormakta.
BİRİNCİ GÖLGE
(Yüksek sesle)
Rüzgâr esiyor mu? Belki de.
Esiyordur bahçelerde.
Ama kokan sokaklarda
Varılmaz farkına

11

SORGULAMAYA DEVAM EDİLİR

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve yargıçlar geri dönüyorlar.
Yine başlıyor sorgulama.
Ve eskiden balık satan kadının[44] gölgesi
Konuşuyor:
BALIK SATAN KADIN
Altından söz edildi demin. Ben de yaşardım Roma'da.
Ama altın falan görmedim yaşadığım yerde
Bilmek isterdim nerede olduğunu.
LUKULLUS
Bu da soru mu!
Yani ben askerlerimle
Sefere, bir balıkçı kadına yeni bir tezgâh

Açayım diye mi çıkmalıydım?
BALIK SATAN KADIN
Ama hiçbir şey getirmezken balık pazarına
Bir şeyler aldın pazarımızdan: Oğullarımızı.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve kadın yargıç, kabartmadaki
Savaşçılara seslenir:
BALIK SATAN KADIN
Söyleyin, ne yaptı sizinle iki Asya'da?
BİRİNCİ SAVAŞÇI
Ben kaçtım.
İKİNCİ SAVAŞÇI
Ve ben de yaralandım.
BİRİNCİ SAVAŞÇI
Ben de onu taşıdım.
İKİNCİ SAVAŞÇI
Ve bu yüzden o da şehit düştü sonunda.
BALIK SATAN KADIN
Neden ayrılmıştın Roma'dan?
BİRİNCİ SAVAŞÇI
Aç kaldım[45].
BALIK SATAN KADIN
Peki ne geçti eline?
İKİNCİ SAVAŞÇI
Hiçbir şey.
BALIK SATAN KADIN
Elini uzatıyorsun
Komutanı selamlamak için mi?
İKİNCİ SAVAŞÇI
Hayır, ona göstermek için
Elimin hâlâ boş olduğunu.
LUKULLUS
İtiraz ediyorum buna.
Her savaştan sonra
Ganimet dağıtırdım[46] askerlerime.
BALIK SATAN KADIN
Ama ölenlere değil.
LUKULLUS
İtiraz ediyorum buna.
Savaşı yargılayamazlar
Savaştan anlamayanlar.

BALIK SATAN KADIN
Ben anlarım. Oğlum
Savaşta öldü.
Balık satardım Forum'daki[47] pazarda.
Dendi ki günün birinde, Asya savaşından
Dönenleri getiren gemiler
Girmiş limana. Koştum pazardan
Ve saatlerce bekledim Tiber kıyılarında
Boşalırken gemiler ve akşam olduğunda
Boşalmıştı hepsi, geçmemişti oğlum güverteden.
Esintili olduğu için liman, geceleyin
Yükseldi ateşim ve ateşliyken
Sürdürdüm oğlumu aramayı, derken
Daha çok üşüyüp öldüm, geldim
Bu gölgeler ülkesine ve yine aradım.
"Faber!" diye seslendim, buydu çünkü adı.
Ve koştum gölgelerin arasında
Ve gölgeden gölgeye koştum
"Faber!" diye seslenerek, ta ki bir kapıcı
Orada, savaşta ölenlerin kampında
Kolumdan tutup şöyle diyene kadar:
Bak ana, çok Faber var burada. Nice
Anaların oğulları, çoğu, ama çoğu kaybolmuş
Gelgelelim unutmuşlar oğullar adlarını[48].
Yalnız orduya yazılmaya yararmış
Ama gerekli değilmiş artık burada. Ve analarına
Rastlamak istemezlermiş[49], anaları onları
Kanlı savaşlara gönderdiğinden bu yana.
Ve kaldım öylece, yakalanmış kolumdan
Takılıp kaldı seslenişlerim gırtlağıma.
Susup döndüm, istemiyordum artık
Oğlumun yüzüne bakmayı.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve ölüler yargıcı bakıp
Yargıçların gözlerine, açıklıyor kararı:
ÖLÜLER YARGICI
Kararıdır mahkemenin: Ölenin anası
Anlamaktadır savaştan.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve ortalık sessizleşir. Şimdi yargıçlar
Savaşçıların tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik)

ÖLÜLER YARGICI
Çok sarsıldı kadın yargıç.
Titreyen ellerinde bozulabilir
Adaletin terazisi[50]. Şimdi
Tarafsızlığını kazanmaya ihtiyacı var,
Bir ara veriyorum.

12

ROMA, BİR KEZ DAHA

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve yine
Oturuyor sorgulanan ve kapının ardından
Kulak veriyor gölgelerin konuşmalarına.
Bir kez daha
Yukarıdaki dünyanın soluğu
Buralara esiyor.
İKİNCİ GÖLGE
Peki neden koştun öyle?
BİRİNCİ GÖLGE
Öğrenmek için: Dendi ki asker arıyorlarmış
Tiber meyhanelerinde, fethedilecek olan
Batıda savaşsınlar diye. Galya'ymış ülkenin adı.[51]
İKİNCİ GÖLGE
Hiç duymadım böyle bir ülke.
BİRİNCİ GÖLGE
Yalnızca büyükler bilir öyle yerleri.

13

SORGULAMAYA DEVAM EDİLİR

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve yargıç gülümsüyor şimdi balık satan kadına
Çağırıp sorgulananı, kederle bakıyor yüzüne.
ÖLÜLER YARGICI
Uçup gidiyor zamanımız. Yararlanmıyorsun ondan.

En iyisi bizi daha fazla öfkelendirme zaferlerinle!
Hiç herhangi bir zaafın için
Yok mu tanığın, ey insan?
İyi değil durumun. Erdemlerin
Pek yararlı değil, ama belki de
Zaafların biraz kopartabilir
Zorbalıklarının zincirini, ne dersin?
Zaaflarını hatırla, öğüdüm budur, ey gölge!

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve eskiden fırıncı olan yargıç
Bir soru[7] soruyor:

FIRINCI

Orada bir aşçı görüyorum bir balıkla
Komik görünüyor. Aşçı
Anlat bize, nasıl girdiğini zafer alayına.

AŞÇI

Yalnızca göstermek için
Komutanım savaşın ortasında
Bir balık tarifi için de zaman bulduğunu[52].
Bir aşçıydım ben. Hatırlarım hâlâ
Bana pişirttiği güzel balıkları
Kanatlıları ve av etlerini.
Ve yalnızca oturup sofraya
Beni övmekle kalmayıp
Kendi de hazırlardı benimle
Tencerenin başında bir şeyler.
Lukullus usulü kuzu eti
Ünlü kılmıştı mutfağımızı.
Suriye'den Pontus'a kadar
Lukullus'un aşçısı konuşulurdu.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Eskiden öğretmen olan yargıç konuştu:

ÖĞRETMEN

Bize ne, iyi yemekten hoşlanmasından?

AŞÇI

Ama bırakırdı beni gönlüme göre
Pişireyim diye. Ona teşekkür borçluyum.

FIRINCI

Anlıyorum onu fırıncı olduğum için.
Kaç kez kepek karıştırdım hamura[53]
Yoksul müşteriler yüzünden. Ama bu adam
Bir sanatçı olmalı.

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Kütüphanesi

AŞÇI
Onun sayesinde! Bu yüzden insandır diyorum ona.
ZaferlerdeKralların arkasından yürütürdü beni
Ve saygı gösterirdi sanatıma.
Ve yine biliyorum ki
Görkemli Atina'nın kardeş kenti
Ve tıka basa sanat hazineleriyle ve kitaplarla dolu
Amisus'ta[54], yağma sırasında göz yaşlarıyla
Askerlerinden yakmamalarını istemişti.
Göz yaşlarıyla sırılsıklam, gece bana bir şey yemeye gelmişti.
Bu da insancaydı, düşünün!
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve ortalık sessizleşir. Şimdi yargıçlar
Aşçının tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik)
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden çiftçi olan yargıç
Bir soru soruyor:
ÇİFTÇİ
Burada bir yemiş ağacı taşıyan biri de var.
KİRAZ AĞACINI TAŞIYAN
Bir kiraz ağacıdır[55] bu. Onu
Asya'dan getirdik. Ve sonra
Apenin'lerin sırtlarına diktik.
ÇİFTÇİ
Ah, Lakalles, sen misin bunu getiren?
Ben de dikmiştim ondan bir zamanlar, ama
Bilmiyordum senin getirdiğini.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve dostça bir gülümseyişle
Konuşuyor eskiden bir çiftçi olan yargıç
Şimdi, eskiden bir komutan[8] olan gölgeyle
Ağaç üzerine:
ÇİFTÇİ
Çok toprak da istemez.
LUKULLUS
Ama pek dayanamaz rüzgâra.
ÇİFTÇİ
Daha bir etlidir kırmızı kirazlar.
LUKULLUS
Siyahlar ise daha tatlıdır.

ÇİFTÇİ
Bakın dostlar, ne ele geçirmişse
Kanlı savaşlarla, sonradan anısından nefret ettiren,
En iyisi budur bence. Çünkü yaşıyor şu küçük ağaç.
Yeni, sevecen bir canlı, ekleniyor
Üzümlere ve çileklere
Ve her kuşakla daha bir serpilerek
Yemiş veriyor insanlara. Ve ben kutluyorum seni
Onu bize getireni. Bütün zafer ganimetleri
İki Asya'nın çoktan çürüyüp gittiğinde
Yaşayanlar her yıl yeniden
Ganimetlerinin bu herhalde en güzelini
Her ilkbahar rüzgârda bembeyaz dallarla
Sırtlarda titrerken görecekler.

14

SAP ve SAMAN

ÖLÜLER YARGICI
Ve böylece bitiriyorum sorgulamayı.
Tanıklıklara gelince, ey gölge
En parlakları en lehine olanlar değildi. Ama
Bir şeyler çıktı sonunda. Bomboş da
Olmadığı anlaşıldı kanlı ellerinin. Elbet
En büyük hayır olan kiraz ağacı
İçin bile ödenen bedel çok yüksekti, kolaylıkla
Tek bir kişiyle de başarabilirdin o fethi, ama
Sen 80 000 can yolladın Orkus'a. Şimdi
Bir aşçının birkaç mutlu saatiyle, kitapların yakılmasına
Ve onlar gibi pek işe yaramayan şeylerin
Uğruna dökülen göz yaşlarıyla yetinmek zorundayız
Ah, bu zorbalıklarla ve fetihlerle
Büyüyen tek bir ülke vardır ve o da
Gölgelerin ülkesidir!
YARGIÇLAR
Ölenleri yargılamakla yükümlü bizlerse
Onların yeryüzünden ayrılırken
Yeryüzüne ne verdiklerine bakarız.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve kalkıyorlar yüksekteki yerlerinden,
Almak için pek çok elleri,
Yemek için pek çok ağızları olan
Açgözlülükle her şeyi toplayan
Neşeli geleceğin ataları.
Mahkeme
Karar için çekiliyor.

SON

LUKULLUS'UN SORGULANMASI

(das Verhör des Lukullus)

[1951 Metni]

Türkçesi
Ahmet Cemal

Çalışmaya katılan: Margarete Steffin

1939'da, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkışından önce, *25. Deneme* (Versuch) olarak yazılan[56] *Lukullus'un Sorgulanması* (Das Verhör des Lukullus), bir radyo oyunudur. Oyun, *Lukullus'un Mahkûmiyeti* (Die Verurteilung des Lukullus) adlı, müziğini Pal Dessau'nun bestelediği operanın da temelidir.

Kişiler[9]

•Romalı Komutan Lukullus. •Ölüler Mahkemesinin Sözcüsü. •Ölüler Yargıcı.
Halktan seçilen yargıçlar: •Öğretmen, •Fahişe, •Fırıncı, •Balık Satan Kadın, •Çiftçi.
Kabartmanın üstündeki figürler: •Kral, •Kraliçe, •Yazıt Taşıyan İki Bakire, •Altından Bir Tanrıyı Taşıyan İki Köle, •İki Lejyoner, •Lukullus'un Aşçısı, •Kiraz Ağacını Taşıyan Adam.
•Boğuk Ses. •Yaşlı Bir Kadın. •Üçlü Ses. •İki Gölge •Haberci. •İki Genç Kız. •İki Tüccar. •İki Kadın. •İki Plebs. •Bir Arabacı. •Askerlerin Korosu. •Kölelerin Korosu. •Çocukların Korosu. •Sesler.

1

CENAZE ALAYI

HABERCİ
Dinleyin, öldü büyük Lukullus [57]
Doğuyu baştan başa fetheden
Yedi kralı tahtından eden[58]
Roma'mızı servetlerle dolduran kumandan öldü.
Askerlerin taşıdığı
Katafalkının önünde, yüzleri kapalı,
Büyük Roma'nın en saygın kişileri yürüyor,
Lukullus'un yanında ise filozof hocası[59]
Avukatı ve atı gidiyor.
KATAFALKI TAŞIYAN ASKERLERİN ŞARKISI
Omuz yüksekliğinde ve sıkı tutun onu
Tutun ki, sallanmasın binlerce göz bakarken.
Doğu'nun efendisi katılırken artık
Gölgelere[60], dikkatli olun sendelemeyin.
Çünkü şu anda taşıdığınız, et ve çelikten olan
Egemendi dünyaya.
HABERCİ
Dev bir kabartma sürüklemekteler arkasından,
Yaptıklarını canlandıran ve mezarına konacak.
Bir kez daha
Hayran onun olağanüstü yaşamına bütün halk
Fetihlerine ve başarılarına
Ve bir zamanlarki zaferlerini[61] anımsamakta.
SESLER
Düşünün o yenilmez, o güçlü adamı!
Düşünün iki Asya'nın korkusunu[62]
Roma'nın[63] ve tanrıların sevgilisi Lukullus'u
Altın arabasının üstünde,
Kentten geçerek size getirirken
Yabancı kralları ve hayvanları!
Filleri, develeri ve panterleri
Ve arabalar dolusu tutsak soylu dilberleri,
Taşıttığı eşyaların gürültülerini
Gemileri, resimleri, güzel fildişi

Kâseleri, bütün Korintos'u[65] dolduracak kadar
Tunç heykeli, sevinç çılgını halkın
Denizinden geçirişini! Düşünün o anı!
Düşünün çocuklara attığı paraları
Dağıttığı sucukları ve şarabı!
Altın arabasının üstünde
Kentten geçerken.
O yenilmez, o güçlü Lukullus
O, iki Asya'nın korkusu
Roma'nın ve tanrıların sevgilisi!

KABARTMAYI TAŞIYAN KÖLELERİN ŞARKISI

Dikkat edin, sendelemeyin sakın
Sizler, zaferin resmini sürükleyenler
Gözlerinize dolsa da ter damlaları
Taşı elinizden bırakmayın. Düşünün, kayarsa
Dönüşebilir toza.

GENÇ KIZ

Bak şu kırmızı miğferliye! Hayır, iriyarı olanına!

BAŞKA BİR KIZ

Şaşı bakmakta.

BİRİNCİ TÜCCAR

Bütün senatörler burada.

İKİNCİ TÜCCAR

Bütün terziler de.

BİRİNCİ TÜCCAR

Düşünün, adam ta Hindistan'a kadar gitti[66]!

İKİNCİ TÜCCAR

Ama çoktan tükenmişti[67].
Bana sorarsanız eğer ne yazık ki.

BİRİNCİ TÜCCAR

Pompeius'dan da büyüktü[68].
Onsuz Roma, bir hiç olurdu.
Zaferleri çok büyüktü.

İKİNCİ TÜCCAR

Çoğu da talihin eseriydi.

BİRİNCİ KADIN

Asya'da yitirdiğim
Reus'umu geri getirmeyecek
Bütün bu gürültüler.

BİRİNCİ TÜCCAR

Cebini doldurmuştu kimileri
Onun yardımıyla.

İKİNCİ KADIN
Benim kardeşim de dönmedi bir daha.
BİRİNCİ TÜCCAR
Herkes biliyor onunla neler kazandığını Roma'nın.
Yalnızca ün, yeter de artar bile.
BİRİNCİ KADIN
Bunca yalan söylemeselerdi eğer
Kimse kanmazdı vaatlerine.
BİRİNCİ TÜCCAR
Ne yazık ki tükeniyor artık kahramanlık.
BİRİNCİ PLEBS
Ne zaman
Esirgeyecekler bizi Roma'nın kirli çamaşırlarından.
İKİNCİ PLEBS
Kapadokya'da[69] tam üç lejyon
Bir asker bile dönmedi geriye.
BİR ARABACI
Acaba
Geçebilir miyim şuradan?
İKİNCİ KADIN
Hayır, kapatıldı burası.
BİRİNCİ PLEBS
Komutanlarımızı gömerken çukurlarına
Öküz koşulu kağnılarımıza
Biraz beklemek düşer sabırla.
İKİNCİ KADIN
Pulcherius'umu zorla mahkemeye çıkardılar.
Vergi borcu var diye.
BİRİNCİ TÜCCAR
Rahatça söyleyebilirim ki
Onsuz Asya bugün olmazdı elimizde.
BİRİNCİ KADIN
Ton balığı yine mi pahalandı?
İKİNCİ KADIN
Peynir de onun arkasında kalmadı.
HABERCİ
Şimdi
Kentin büyük evladı için diktiği
Zafer takının[70] altından geçmekteler.
Kadınlar çocuklarını havaya kaldırıyor. Süvariler
Geriye itmekte izleyicileri.
Alayın arkasındaki cadde öksüz gibi.

Büyük Lukullus
Oradan son kez geçti.

2

HIZLI BİTİŞ VE GÜNLÜK YAŞAMIN GERİ DÖNÜŞÜ

HABERCİ
Alay kayboldu, şimdi
Yeniden dolmakta cadde. Tıkanmış yan sokaklardan
Arabacılar kağnılarını çıkartmak peşinde. Kalabalık
Gevezelik ederek işine gücüne dönmekte.
Artık
Ve hep meşgul Roma
Kendini yine işine vermekte.

3

OKUMA KİTAPLARINDA YAZANLAR

ÇOCUKLAR KOROSU
Okuma kitaplarında[71]
Hep büyük kumandanların adları yazılıdır.
Savaşlarını ezbere öğrenip
Olağanüstü yaşamlarını incelerler
Onlar gibi olmak isteyenler.
Kitlenin içinden sivrilip
Onlar gibi olmaya çalışmak
Bir görevdir bizim için. Kentimiz
İster ki, günü geldiğinde
Bizim adlarımız da yazılsın ölümsüzlerin kitabelerine.
Sextus gidip Pontus'u[72] alacak.
Ve sen, Flaccus, alacaksın üç Galya'yı[73] birden.
Sana gelince, Quintillian,
Geçeceksin Alpler'den[74]!

4

GÖMME TÖRENİ

HABERCİ
Kentin dışında, Appia Yolunda[75]
Küçük bir yapı[76] durmakta, on yıl önce dikilmiş
Amacı barındırmak bu büyük adamı
Öldüğünde duvarlarının arasında.
Lukullus'un önünden
Köleler sapıyorlar yola
Taşıyarak zaferin resmini. Sonra
Karşılıyor Lukullus'u da
etrafı şimşirle çevrili yuvarlak yapı.
BOĞUK BİR SES
Askerler, durun!
HABERCİ
Bir ses geliyor
Duvarın arkasından.
Yalnızca o buyruk verecek bundan sonra.
BOĞUK SES
Bırakın o katafalkı. Bu duvarın arkasında
Taşınmaz kimse. Bu duvarın arkasında
Herkes yürür kendi kendine.
HABERCİ
Askerler bırakıyorlar katafalkı. Kumandan
Şimdi ayakta durmakta, biraz tedirgin gibi.
Sonra filozofu da katılmak istiyor ona
Dudaklarında bilgece bir sözle. Ama ne var ki...
BOĞUK SES
Sen geri dur bakalım, filozof. Bu duvarın ötesinde
Gevezelik edemezsin kimseye.
HABERCİ
Diyor oradan emreden ses, ve
Bu kez avukat çıkıyor öne
Bildirmek için itiraz edeceğini.
BOĞUK SES
Ret edildi.
HABERCİ
Diyor oradan emreden ses.
Ve sonra sesleniyor komutana:

BOĞUK SES
Gel şimdi kapının altına.
HABERCİ
Ve komutan gidiyor küçük kapıya
Bir kez daha duruyor, çevresine bakınmak için
Ve askerleri süzüyor ciddi bakışlarla
Görüyor kabartmayı sürükleyen köleleri
Sonra şimşir ağaçlarını, son yeşillikleri. Duraklıyor.
Açık durduğundan giriş kapısı, bir rüzgâr
Esiyor yoldan doğru içeri.
(Bir rüzgâr eser.)
BOĞUK SES
Çıkart miğferini. Alçaktır bizim kapımız.
HABERCİ
Ve kumandan çıkartıyor o güzel miğferini.
Başı eğik, giriyor. Rahat bir soluk alan askerleri
Uzaklaşıyorlar mezardan, neşeyle gevezelik ederek.

5

YAŞAYANLARIN VEDALAŞMALARI

ASKERLERİN KOROSU
Hoşça kal bakalım Lakalles
Hesabımız tamamdır seninle.
İşimiz yok artık artık iskeletlerin evinde.
Gidip bir tek atalım.
Ün her şey demek değildir
İnsanın yaşaması da gerekir.
Kim geliyor bizimle?
Bir meyhane var
Aşağıda, limanda.
Arkadaş, sen de geri kalma.
Geliyorum sizlerle
Güvenebilirsin bana.
Peki kim ödeyecek hesabı?
Yaz tahtaya al haftaya.
Bak, nasıl da gitti hoşuna.
Ben sığır pazarına gidiyorum, öte yana.
Şu küçük esmer güzeline mi? Biz de varız.

Hayır, üç kişi olmaz, çok kalabalığız.
Kızmıştı çünkü bir defasında.
O zaman
Biz de köpek yarışlarına[77] bakarız.
Ne diyorsun
Oraya giriş parayla. Seni tanırlarsa bedava.
Geliyorum öyleyse.
Yürüyün o halde!

6

KARŞILAMA

(Boğuk ses, gölgeler ülkesinin[78] kapıcısının sesidir. Anlatmayı sürdürür.)

BOĞUK SES
İçeri girdiğinden beri yeni gelen
Hareketsiz durmakta kapının yanında, kolunun altında miğferiyle
Sanki kendi kendisinin heykeli.
Yeni gelen öteki ölüler de
Sıraya tünemiş beklemekteler
Tıpkı eskiden kaç kez bekledikleri gibi
Mutluluğu ve de ölümü
Meyhanede, şarabın gelmesini
Havuz başında, sevgilinin görünmesini
Ve savaşta, çalıların arasında emrin gelmesini.
Ama yeni gelen görünüşe bakılırsa
Pek öğrenmemiş beklemesini.
LUKULLUS
Jüpiter aşkına[79]
Bu da ne demek? Durmuş bekliyorum burada.
Şu yerkürenin en büyük kenti
Hâlâ sarsılırken benim için tutulan matemle
Yok beni karşılayan kimse.
Sahra çadırımın önünde
Yedi kral beni beklemişlerdi.
Yok mu buranın bir düzeni?
En azından aşçım Lasus nerede?
Havadan başka bir şey olmasa da elinde
Yine de bana bir şeyler pişirebilirdi!

Hiç olmazsa onu gönderselerdi yanıma
O da burada olduğuna göre
Daha bir evimde hissedersem kendimi, - Ah, Lasus!
Nerede o dereotu ve defne yapraklı yaptığın kuzu eti!
Kapadokya'nın av etleri! Pontüs'ün ıstakozları!
Ve ekşi böğürtlenli Frigya pastaları!
(Sessizlik)
Emrediyorum[10], buradan bana rehberlik edilsin.
(Sessizlik)
Halkın arasında mı bekleyeceğim böyle?
(Sessizlik)
Şikâyet ediyorum. İkiyüz gemi
Zırhlarla kaplı, beş lejyon asker
İlerlerlerdi küçük parmağımın işaretiyle.
Şikâyet ediyorum.
(Sessizlik)

BEKLEYEN BİR YAŞLI KADININ SESİ
Otur, yeni gelen.
Üstünde taşıdığın onca metal, ağır miğfer
Ve göğsündeki zırhınla yorulabilirsin.
(Lukullus susmaktadır)

YAŞLI KADIN
İnat etme. Beklediğin sürece burada
Kalamazsın ayakta. Senden önce ben varım daha.
Bilemem ne kadar süreceğini içerdeki bir sorgulamanın.
Doğaldır elbet herkesin sınavında titiz davranılması,
Ya Hades'in karanlığına[80], ya da
Cennetin çayırlarına[81] gönderilecektir. Kimi zaman
Çok kısadır sınav. Bir bakmak yeter yargıçlara[82].
Buradaki, derler
Masum yaşamış ve başarmış üstelik
Hemcinslerine yararlı olmayı, zira
En önem verdikleri şeydir bir insanın
Yararlı olması. Lütfen, derler ona
Git ve dinlen artık. Elbet başkalarında
Soruşturma günlerce sürer, hele bir de
Kendilerinden önce bir başkasını göndermişlerse
Yaşamı dolmadan gölgeler ülkesine.
Çok uzun sürmeyecek işi şimdi içerde olanın.
Kendi halinde yaşayıp gitmiş bir fırıncı. Bana gelince
Biraz endişeliyim, ama umarım ki
İçerdeki jüri üyeleri arasında, duyduğuma göre

savaş zamanlarında yaşamın
Bizler gibileri için ne çetin olduğunu bilen
Sıradan insanlar da vardır.
Sana öğüdüm, yabancı...

ÜÇLÜ SES *(Kadının konuşmasını keserek)*
Tertullia!

YAŞLI KADIN
Beni çağırıyorlar.
Artık kendin bakmalısın başının çaresine
Yabancı.

BOĞUK SES
Kasılmış bekliyordu yeni gelen kapının yanında
Fakat armalı zırhlarının ağırlığıyla
Kendi bağrışıyla
Ve yaşlı kadının dostça öğütleriyle değişti şimdi.
Etrafına bakınıyor yalnız mı gerçekten diye.
Sonra inadı bırakıp yürüyor sıraya doğru.
Gelgelelim daha oturamadan
Çağrılacak içeri. Çünkü yargıçların
Yaşlı kadına bir bakmaları yetti.

ÜÇLÜ SES
Lakalles!

LUKULLUS
Lukullus'dur benim adım. Bilmiyor musunuz daha?
Nice devlet adamlarının ve kumandanların[83] geldiği
Ünlü bir soydanım ben. Yalnızca varoşlarda
Limanlarda ve asker meyhanelerinde, bozuk ağızlarında
Cahillerin ve ayaktakımının,
Lakalles denir bana.

ÜÇLÜ SES
Lakalles!

BOĞUK SES
Ve böylece birkaç kez çağrıldıktan sonra
Varoşların aşağılanan ağzıyla
Çıktı Lukullus,
Doğu'nun fatihi
Yedi kralı tahtından eden
Roma'yı hazinelerle dolduran kumandan,
Bütün Roma'nın mezarların üstüne kurulan
Sofralara oturduğu akşam saatlerinde
Gölgeler ülkesinin en yüksek mahkemesinin önüne.

7

SÖZCÜNÜN SEÇİMİ

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Şimdi gölgeler ülkesinin en yüksek mahkemesinin önüne
Kendine Lukullus diyen kumandan Lakalles çıkıyor.
Ölüler yargıcının başkanlığında
Halktan beş kişi yapmakta soruşturmayı.
Biri çiftçiymiş bir zamanlar
Biri köle olmuş öğretmenken
Biri balık satarak geçinen bir kadın
Bir fırıncı
Bir de fahişe.
Yüksek bir yere oturmuş hepsi de.
Ne alabilecek elleri var, ne de yiyebilecek ağızları
Çoktan sönmüş gözleri ise duyarsız görkeme karşı.
Onlar ki geleceğin ataları, satın alınamazlar.
Ölüler yargıcı başlatıyor sorgulamayı.
ÖLÜLER YARGICI
Şimdi sorgulanacaksın, ey gölge.
Hesabını vereceksin insanlar arasında geçirdiğin yaşamının
Yararlı mı, zararlı mı oldun onlara.
Görmek istiyorlar mı yüzünü
Cennettin bahçelerinde.
Bir sözcüye ihtiyacın var.
Var mı senin için konuşabilecek cennette?
LUKULLUS
Dileğim Makedonyalı Büyük İskender'in çağrılmasıdır buraya
O anlatsın sizlere bilen biri olarak
Benimkisi gibi başarıları.
ÜÇLÜ SES *(Cennete doğru seslenir)*
Makedonyalı İskender!
(Sessizlik)
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Çağrılan yanıt vermiyor.
ÜÇLÜ SES
Cennetlikler arasında yok
Makedonyalı İskender diye biri.
ÖLÜLER YARGICI
Ey gölge, adını verdiğin bilirkişi

Tanınmıyor iyilikle anılanlar arasında.

LUKULLUS

Ne? İndus Nehrine kadar fetheden
Bütün Asya'yı[84]
Yeryüzüne o unutulmaz damgasını vuran
Yüce İskender...

ÖLÜLER YARGICI

Tanınmıyor burada.

(Sessizlik)

ÖLÜLER YARGICI

Ey zavallı! Büyüklerin adları
Kimseyi korkutamaz artık bu dünyada.
Burada
Artık tehdit edemezler. Büyük sözleri
Yalan sayılır. Yaptıkları ise
Geçmez kayıtlara. Ve ünleri
Bir duman gibidir bizce, bir zamanlar
Bir ateşin yakıp yıktığını gösterir.-
Ey gölge, davranışlarına bakılırsa
Epey büyük işlere
Karışmış adın.
Oysa büyük işler
Bilinmez burada.

LUKULLUS

O halde
Mezarım için yapılan
Ve zafer alayımı canlandıran kabartma getirilsin buraya.
İyi de,
Nasıl getirilsin? Köleler taşımaktaydı. Eminim ki
Yasaktır yaşayanlara
Buraya adım atmak.

ÖLÜLER YARGICI

Yasağın dışındadır köleler. Çünkü
Pek az fark vardır ölülerle aralarında.
Onlar için denilebilir ki
Yaşamın ucundadırlar sanki. Yukardaki dünyadan
Gölgeler ülkesine atacakları
Küçük bir adımdır yalnızca.
Getirilsin kabartma.

Dokuz Eylül Üniversite
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

8

KABARTMANIN GETİRİLİŞİ

BOĞUK SES
Hâlâ beklemekteler Lukullus'un köleleri
Duvarın dibinde, bilmeksizin,
Nereye gidecek bu kabartma? Taki bir ses
Duvarın arkasından ansızın konuşana kadar:
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Gelin!
BOĞUK SES
Ve bu tek sözcükle
Birer gölgeye dönüşen köleler
Sürüklerler yüklerini
Şimşir ağaçlı duvardan içeriye.
KÖLELER KOROSU
Karşı çıkmadan sürüklüyoruz
Yükümüzü yaşamdan ölüme.
Zaten çoktandır bize ait değildi zamanımız
Yolumuzun hedefi de bilinmezdeydi.
O halde dinleyelim yeni sesi de
Eskileri gibi. Sormanın anlamı ne?
Ne bıraktığımız var geride, ne de beklentimiz.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve böylece geçiyorlar duvardan
Çünkü yoksa bir bağları geçmişle
Bu duvar da alıkoyamaz onları geçmekten.
Ve koyuyorlar yüklerini
Zafer alayının kabartma tasvirini
Yüksek mahkemenin önüne.
Ey yargıçlar, bakın şimdi şu kabartmaya:
Tutsak bir kral[85], bakışları elem dolu
Bakışları yabancı bir kraliçe, kalçaları baştan çıkarıcı
Küçük bir kiraz ağacı[87] ve kiraz yiyen bir adam
Altından çok şişman bir tanrı[88], iki kölenin sırtında
İki bakirenin ellerinde bir yazıt, üstünde 53 kentin[89] adı kazılı
Can çekişen bir lejyoner, selamlarken kumandanını
Elinde bir balıkla bir aşçı.
ÖLÜLER YARGICI
Bunlar mı tanıkların, ey gölge?

LUKULLUS
Evet bunlar. Ama nasıl
Konuşacaklar? Dilleri yoktur taştan olduklarına göre.
ÖLÜLER YARGICI
Dilsiz değiller bizim için. Konuşacaklar.
Hazır mısınız,
Siz taşlaşmış gölgeler
Burada tanıklık yapmaya?
KABARTMADAKİ FİGÜRLERİN KOROSU
Bizler ki resimleriz, bir zamanlar ışığa yargılı
Nice unutulmuş kurbanların taştan gölgeleriyiz
Yukarda konuşup yukarda susmaktı işlevimiz.
Bizler ki, bir zamanlar yenik düşenleri
Solukları kesilenleri, susturulanları, unutulanları
Galibin buyruğuyla ışıkta temsil etmekle görevliydik
Hazırız susmaya da konuşmaya da.
ÖLÜLER YARGICI
Ey gölge, büyüklüğünün tanıkları
Hazırlar bize her şeyi anlatmaya.

9

SORGULAMA

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve komutan çıkıp öne, kralı gösteriyor.
LUKULLUS
Burada yendiğim birini görmektesiniz.
Yeniay ile dolunay arasındaki birkaç günde
Yenmiştim ordusunu bütün savaş arabaları ve zırhlı süvarileriyle
O birkaç günde
Yıkılıverdi imparatorluğu, yıldırım düşmüş bir kulübe gibi[90].
Kaçmaya başladı sınırlarında boy gösterdiğimde
Ve birkaç günlük savaş
Yetmedi neredeyse
Ülkesinin öteki ucuna gitmemize.
Öyle kısa sürdü ki sefer, aşçımın
Tütsülemek için astığı bir but
Daha tam tütsülenmemişti ben geri döndüğümde.

Ve bu, yendiğim yedi kraldan yalnızca
Biriydi.

ÖLÜLER YARGICI
Bu doğru mu, ey kral!

KRAL
Doğru.

ÖLÜLER YARGICI
Sorun sorularınızı, yargıçlar.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden öğretmen olan kölenin gölgesi
Eğilip sordu karanlık bakışlarla:

ÖĞRETMEN
Peki nasıl oldu

KRAL
Söylediği gibi: Baskına uğradık.
Samanını yükleyen köylü
Daha çatalı havada dururken
Henüz tam yüklenmemiş arabası
Alınıverdi elinden.
Fırıncının ekmekleri ise pişmemişti daha
Yabancı eller onlara uzandığında.
Ne söylediyse size, kulübeye düşen
Yıldırım üzerine, doğru. Kulübe
Yıkıldı. Yıldırım ise
Şimdi burada.

ÖĞRETMEN
Ve sen, yedi kraldan...

KRAL
Yalnızca biriydim.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Şimdi yargıçlar
Kralın tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik)

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden fahişe olan gölge
Sordu:

FAHİŞE
Sen, oradaki kraliçe
Nasıl geldin buraya?

KRALİÇE
Bir zamanlar Taurion'da[91]
Sabahleyin yıkanmaya gittiğimde

Zeytinlikten fırlayan
Elli yabancı adam
Yendiler beni.
Tek silahım bir sünger
Sığınağım ise berrak suydu
Yalnızca onların zırhıydı koruyan beni
Ama fazla uzun sürmedi.
Çabuk yenik düştüm.

FAHİŞE
Peki neden bu alayla birliktesin şimdi?

KRALİÇE
Zaferi sergileyeyim diye.

FAHİŞE
Yani kendi yenilgini mi?

KRALİÇE
Ve güzel Taurion'un yenilgisini.

FAHİŞE
Peki neydi onun zafer diye adlandırdığı?

KRALİÇE
Kocam olan kralın
Bütün ordusuyla birlikte
Elindekileri koruyamamasıydı
Güçlü Roma'nın karşısında.

FAHİŞE
Kardeşim, seninle aynıymış yazgımız
Çünkü o güçlü Roma
Koruyamamıştı beni bir zamanlar
Güçlü Roma'dan.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve ortalık sessizleşir. Şimdi yargıçlar
Kraliçenin tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik.)

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve ölüler yargıcı komutana döner.

ÖLÜLER YARGICI
Devam etmek istiyor musun, ey gölge?

LUKULLUS
Evet. Farkındayım yenik düşenlerin
Tatlı sesle konuştuklarının. Ama
Eskiden daha sertti bu ses. Şu kendini
Size acındıran kral, çok zalimdi
Yukardayken. Faiz ve vergi toplamakta

Benden geri kalmazdı. Elinden aldığım
Kentlere gelince,
Kayba uğramadılar onu yitirmekle, ama Roma
53 kent kazandı sayemde.

YAZIT TAŞIYAN BAKİRELER

Yollar, insanlar ve evlerle
Tapınaklar ve havuzlarla
Bir peyzajdık eskiden, bugün ise
Yalnız adlarımız kaldı yazıtın üstünde.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve eskiden fırıncı olan gölge yargıç
Eğilip sordu karanlık bakışlarla:

FIRINCI

Neden?

BAKİRELER

Bir gürültüdür koptu bir öğlen vakti
Bir nehir kapladı bütün caddeleri
Dalgaları insanlardı ve alıp götürdü
Ne varsa elimizde. Akşam olduğunda
Yalnızca bir duman sütunuydu gösteren
Bir zamanlarki kentin yerini.

FIRINCI

Peki neydi
Alıp götürdüğü, nehri gönderip
Romalılara 53 kent verdiğini söyleyenin?

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve altından tanrıyı sürükleyen köleler[92]
Başladılar titreyerek bağırmaya:

KÖLELER

Bizlerdik!
Mutluyduk eskiden, şimdi ise öküzlerden değersiz
Birer kurban olarak, başka kurbanları sürüklemekteyiz.

BAKİRELER

Onlar ki, bir zamanlar
Şimdi yalnızca adları ve dumanları[93] kalan
53 kenti kurmuşlardı.

LUKULLUS

Evet, kovaladım onları. Sayıları
İki kere yüzellibindi.
Düşmandılar eskiden, şimdi ise artık değiller!

KÖLELER

İnsandılar eskiden, şimdi ise artık değiller.

LUKULLUS
Ve tanrılarını da kovdum onlarla birlikte
Böylece bizim tanrılarımızın iktidarı
Öteki tanrılarınkinden daha büyük görünsün diye.
KÖLELER
Ve çok iyi karşılandı tanrıları
Çünkü altındandı ve iki iki yüz kiloydu ağırlığı.
Bizler de her birimiz bir parça altın değerindeyiz
Ama yalnızca birer parmak kemiği büyüklüğünde.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden deniz kıyısındaki Marsilia[94] kentinde
Fırıncılık yapan gölge
Eğilip konuştu keyifle:
FIRINCI
O zaman, ey gölge, senin artılar hanene
Şöyle yazıyoruz: Altın getirmişti Roma kentine.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Şimdi yargıçlar
Kentlerin tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik)
ÖLÜLER YARGICI
Sorguya çekilen yorgun gözükmekte.
Bir ara veriyorum celseye.

10

ROMA - BİR KEZ DAHA

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Yargıçlar uzaklaşırlar. Sorguya çekilen, oturur.
Başını geriye yaslayıp Kapı ağzında büzülür.
Yorgundur, ama kapının arkasından, yeni gelen gölgelerin
Konuşmalarına kulak verir.
BİR GÖLGE
Bir kağnı yüzünden kazaya uğradım.
LUKULLUS *(Alçak sesle)*
Kağnı arabası.
GÖLGE
İnşaat yerine bir araba kum daha getirmişti.

LUKULLUS *(Alçak sesle)*
İnşaat yeri. Kum.
BAŞKA BİR GÖLGE
Şimdi yemek zamanı değil mi
BİRİNCİ GÖLGE
Yemek zamanı mı? Ekmeğimle soğanım
Yanımdaydı. Odam yok artık.
Her yerden getirdikleri onca köle
Canına okudular kunduracılığın.
İKİNCİ GÖLGE
Ben de köleydim. Şöyle diyelim: Talihliler
Talihsizler yüzünden uğrarlar talihsizliğe.
LUKULLUS *(Biraz yüksek sesle)*
Hey, sizler, yukarda rüzgâr esiyor mu hâlâ?
İKİNCİ GÖLGE
Dinleyin, biri bir şey sormakta.
BİRİNCİ GÖLGE *(Yüksek sesle)*
Rüzgâr esiyor mu? Belki de.
Esiyordur bahçelerde.
Ama kokan sokaklarda
Varılmaz farkına.

11

SORGULAMAYA DEVAM EDİLİR

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve yargıçlar geri dönüyorlar.
Yine başlıyor sorgulama.
Ve eskiden balık satan kadının[95] gölgesi
Konuşuyor:
BALIK SATAN KADIN
Altından söz edildi demin. Ben de yaşardım Roma'da.
Ama altın falan görmedim yaşadığım yerde
Bilmek isterdim nerede olduğunu.
LUKULLUS
Bu da soru mu!
Yani ben askerlerimle
Sefere, bir balıkçı kadına yeni bir tezgâh
Açayım diye mi çıkmalıydım?

BALIK SATAN KADIN
Ama hiçbir şey getirmezken balık pazarına
Bir şeyler aldın pazarımızdan: Oğullarımızı.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve kadın yargıç, kabartmadaki
Savaşçılara seslenir:
BALIK SATAN KADIN
Söyleyin, ne yaptı sizinle iki Asya'da?
BİRİNCİ SAVAŞÇI
Ben kaçtım.
İKİNCİ SAVAŞÇI
Ben yaralandım.
BİRİNCİ SAVAŞÇI
Ben de onu taşıdım.
İKİNCİ SAVAŞÇI
Bu yüzden o da şehit düştü sonunda.
BALIK SATAN KADIN
Neden ayrılmıştın Roma'dan?
BİRİNCİ SAVAŞÇI
Aç kaldım[96].
BALIK SATAN KADIN
Peki ne geçti eline?
İKİNCİ SAVAŞÇI
Hiçbir şey.
BALIK SATAN KADIN
Elini uzatıyorsun
Komutanı selamlamak için mi?
İKİNCİ SAVAŞÇI
Hayır, ona göstermek için
Elimin hâlâ boş olduğunu.
LUKULLUS
İtiraz ediyorum buna.
Her savaştan sonra
Ganimet dağıtırdım[97] askerlerime.
BALIK SATAN KADIN
Ama ölenlere değil.
LUKULLUS
İtiraz ediyorum buna.
Savaşı yargılayamazlar
Savaştan anlamayanlar.
BALIK SATAN KADIN
Ben anlarım. Oğlum

Savaşta öldü.
Balık satardım Forum'daki[98] pazarda.
Dendi ki günün birinde, Asya savaşından
Dönenleri getiren gemiler
Girmiş limana. Koştum pazardan
Ve saatlerce bekledim Tiber kıyılarında
Boşalırken gemiler ve akşam olduğunda
Boşalmıştı hepsi, geçmemişti oğlum güverteden.
Esintili olduğu için liman, geceleyin
Yükseldi ateşim ve ateşliyken
Sürdürdüm oğlumu aramayı, derken
Daha çok üşüyüp öldüm, geldim
Bu gölgeler ülkesine ve yine aradım.
Faber! diye seslendim, buydu çünkü adı.
Faber, oğlum Faber
Karnımda taşıyıp büyüttüğüm
Oğlum Faber.
Ve koştum gölgelerin arasında
Ve gölgeden gölgeye koştum
Faber! diye seslenerek, ta ki bir kapıcı
Orada, savaşta ölenlerin kampında
Kolumdan tutum şöyle diyene kadar:
Bak ana, çok Faber var burada. Nice
Anaların oğulları, çoğu, ama çoğu kaybolmuş
Gelgelelim unutmuşlar oğullar adlarını[99].
Yalnız orduya yazılmaya yararmış
Ama gerekli değilmiş artık burada. Ve analarına
Rastlamak istemezlermiş[100], anaları onları
Kanlı savaşlara gönderdiğinden bu yana.
Faber, oğlum Faber
Karnımda taşıyıp büyüttüğüm
Oğlum Faber.
Ve kaldım öylece, yakalanmış kolumdan
Takılıp kaldı seslenişlerim gırtlağıma.
Susup döndüm, istemiyordum artık
Oğlumun yüzüne bakmayı.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve ölüler yargıcı bakıp
Yargıçların gözlerine, açıklıyor kararı:

ÖLÜLER YARGICI

Kararıdır mahkemenin: Ölenin anası
Anlamaktadırlar savaştan.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve ortalık sessizleşir. Şimdi yargıçlar
Savaşçıların tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik)
ÖLÜLER YARGICI
Çok sarsıldı kadın yargıç.
Titreyen ellerinde bozulabilir
Adaletin terazisi[101]. Şimdi
Tarafsızlığını kazanmaya ihtiyacı var
Bir ara veriyorum.

12

ROMA - SON KEZ

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve yine
Oturuyor sorgulanan ve kapının ardından
Kulak veriyor gölgelerin konuşmalarına.
Bir kez daha
Yukarıdaki dünyanın soluğu
Buralara esiyor.
İKİNCİ GÖLGE
Peki neden koştun öyle?
BİRİNCİ GÖLGE
Öğrenmek için: Dendi ki asker arıyorlarmış
Tiber meyhanelerinde, fethedilecek olan
Batı'da savaşsınlar diye. Galya'ymış ülkenin adı[102].
İKİNCİ GÖLGE
Hiç duymadım böyle bir ülke.
BİRİNCİ GÖLGE
Yalnızca büyükler bilir öyle yerleri.

13

SORGULAMAYA DEVAM EDİLİR

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve yargıç gülümsüyor şimdi balık satan kadına
Çağırıp sorgulananı, kederle bakıyor yüzüne.

ÖLÜLER YARGICI
Uçup gidiyor zamanımız. Yararlanmıyorsun ondan.
En iyisi bizi daha fazla öfkelendirme zaferlerinle!
Hiç herhangi bir zaafın için
Yok mu tanığın, ey insan?
İyi değil durumun. Erdemlerin
Pek yararlı değil, ama belki de
Zaafların biraz kopartabilir
Zorbalıklarının zincirini, ne dersin?
Zaaflarını hatırla, öğüdüm budur, ey gölge!
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden fırıncı olan yargıç
Bir soru soruyor:
FIRINCI
Orada bir aşçı görüyorum bir balıkla
Komik görünüyor. Aşçı
Anlat bize, nasıl girdiğini zafer alayına.
AŞÇI
Yalnızca göstermek için
Komutanın savaşın ortasında
Bir balık tarifi için de[103] zaman bulduğunu.
Bir aşçıydım ben. Hatırlarım hâlâ
Bana pişirttiği güzel balıkları
Kanatlıları ve av etlerini.
Ve yalnızca oturup sofraya
Beni övmekle kalmayıp[11,104]
Kendi de bir yemek hazırlardı.
Lukullus usulü kuzu eti
Ünlü kılmıştı mutfağımızı.
Suriye'den Pontus'a kadar
Lukullus'un aşçısı konuşulurdu.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Eskiden öğretmen olan yargıç konuştu:
ÖĞRETMEN
Bize ne, iyi yemekten hoşlanmasından?
AŞÇI
Ama bırakırdı beni gönlüme göre
Pişireyim diye. Ona teşekkür borçluyum.
FIRINCI
Anlıyorum onu fırıncı olduğum için.
Kaç kez kepek karıştırdım hamura[105]
Yoksul müşteriler yüzünden. Ama bu adam

Bir sanatçı olmalı.

AŞÇI

Onun sayesinde! Bu yüzden insandır diyorum ona.
Zaferlerde
Kralların arkasından yürütürdü beni
Ve saygı gösterirdi sanatıma.
Ve yine biliyorum ki
Görkemli Atina'nın kardeş kenti
Ve tıka basa sanat hazineleriyle ve kitaplarla dolu
Amisus'ta, yağma sırasında göz yaşlarıyla
Askerlerinden yakmamalarını istemişti.
Göz yaşlarıyla sırılsıklam, gece bana bir şey yemeye gelmişti.
Bu da insancaydı, düşünün!

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve ortalık sessizleşir. Şimdi yargıçlar
Aşçının tanıklığını düşünmekteler.
(Sessizlik)

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve eskiden çiftçi olan yargıç
Bir soru soruyor:

ÇİFTÇİ

Burada bir yemiş ağacı taşıyan biri de var.

KİRAZ AĞACINI TAŞIYAN

Bir kiraz ağacıdır bu[106]. Onu
Asya'dan getirdik. Ve sonra
Apenin'lerin sırtlarına diktik.

ÇİFTÇİ

Ah, Lakalles, sen misin bunu getiren?
Ben de dikmiştim ondan bir zamanlar, ama
Bilmiyordum senin getirdiğini.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve dostça bir gülümseyişle
Konuşuyor eskiden bir çiftçi olan yargıç
Şimdi, eskiden bir komutan olan gölgeyle
Ağaç üzerine:

ÇİFTÇİ

Çok toprak da istemez.

LUKULLUS

Ama pek dayanamaz rüzgâra.

ÇİFTÇİ

Daha bir etlidir kırmızı kirazlar.

LUKULLUS
Siyahlar ise daha tatlıdır.
ÇİFTÇİ
Bakın dostlar, ne ele geçirmişse
Kanlı savaşlarla, sonradan anısından nefret ettiren,
En iyisi budur bence. Çünkü yaşıyor şu küçük ağaç.
Yeni, sevecen bir canlı, ekleniyor
Üzümlere ve çileklere
Ve her kuşakla daha bir serpilerek
Yemiş veriyor insanlara. Ve ben kutluyorum seni
Onu bize getireni. Bütün zafer ganimetleri
İki Asya'nın çoktan çürüyüp gittiğinde
Yaşayanlar her yıl yeniden
Ganimetlerinin bu herhalde en güzelini
Her ilkbahar rüzgârda bembeyaz dallarla
Sırtlarda titrerken görecekler.

14

KARAR

KORO
Ve ayağa fırlıyor eskiden pazarda balık satan kadın yargıç.
BALIK SATAN KADIN
Demek ki sizce
Henüz beş paralık da olsa değeri var
Bu kanlı ellerin, öyle mi? Yoksa haydut
Mahkemeyi de mi satın alıyor ganimetle?
ÖĞRETMEN
Kiraz ağacı! Bu fethi
Tek bir kişiyle de yapabilirdi!
Ama seksen bindi
Gönderdiklerinin sayısı.
FIRINCI
Ne kadar
Ödemeleri gerekir yukarda
Bir kadeh şarap ve bir ekmek için?
FAHİŞE
Bir kadınla yatmak hep böyle
hayatları pahasına mı olmalı? Hiçliğe gönderin onu!

BALIK SATAN KADIN
Evet, hiçliğe gönderin onu!
ÖĞRETMEN
Evet, hiçliğe gönderin onu!
FIRINCI
Evet, hiçliğe gönderin onu!
KORO
Ve hepsi kiraz ağacını öven
Çiftçiye baktılar:
Sen ne diyorsun, çiftçi?
(Sessizlik.)
ÇİFTÇİ
Evet, hiçliğe gönderin onu!
ÖLÜLER YARGICI
Evet, hiçliğe gönderilmeli! Çünkü
Zorbalıklarla ve fetihlerle
Büyüyen tek bir ülke vardır:
Gölgelerin ülkesi.
YARGIÇLAR
Ve şu kasvetli
Yeraltı dünyamız doldu bile
Yarım yaşanmış hayatlarla. Ama burada
Ne sabanlarımız var kaslı kollar için, ne de
Yukarda onca bol olan
Aç ağızlarımız! Tozdan başka
Ne yığabiliriz 80 000 öldürülenin üstüne!
Ve siz yukarıdakiler, evler istemektesiniz!
Daha kaç kez rastlayacağız onlara
Hiçbir yere götürmeyen yollarımızda ve
Heyecanlı, ama korkunç sorularını duyacağız,
Yılların akışında yazlar, sonbaharlar ve
Kışlar nasıldır diye?
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve kabartmanın üstündeki
Lejyonerler kıpırdanıp bağırmaya başlarlar.
LEJYONERLER
Evet, hiçliğe gönderin onu! Hangi eyalet
Değerlidir onca vaatlerle dolu
Ama yaşanamamış yıllarımız kadar?
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve kabartmayı sürükleyen
Köleler kıpırdanıp bağırmaya başlarlar.

KÖLELER
Evet, hiçliğe gönderin onu! Daha ne kadar
Oturacaklar o ve onun gibi
İnsanlıkla ilgisizler insanların başında ve
Tembel elleriyle kanlı savaşlarda
Halkları birbirine kırdıracaklar?
Daha ne kadar
Biz ve bizim gibiler dayanmalıyız onlara?
HEPSİ
Evet, hiçliğe gönderilmeli o ve onun gibi
Herkes!
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve kalkıyorlar yüksekteki yerlerinden,
Almak için pek çok elleri,
Yemek için pek çok ağızları olan
Açgözlülükle her şeyi toplayan
Yaşamaktan hoşlanan geleceğin sözcüleri.

SON

LUKULLUS'UN MAHKÛMİYETİ

Müzik: Paul Dessau

Türkçesi
Ahmet Cemal

Kişiler

Romalı Komutan Lukullus	(Tenor)
Kral	(Bas)
Kraliçe	(Soprano)
İki Çocuk	(Soprano ve Mezzo)
İki Lejyoner	(Baslar)
Lasus, Lukullus'un Aşçısı	(Tenor)
Kiraz Ağacını Taşıyan Adam	(Bariton)
Balık Satan Kadın	(Alto)
Fahişe	(Mezzo)
Öğretmen	(Tenor)
Fırıncı	(Tenor)
Çiftçi	(Bas)
Tertullia, yaşlı bir kadın	(Mezzo)
Üç Romalı kadın	(Soprano)
Üç kadın habercinin sesleri	
Ölüler Yargıcı	(Yüksek bas)
Yorumlayan bir kadın sesi	
Ölüler Mahkemesinin Sözcüsü	
Üç Haberci	
İki Genç Kız	
İki Tüccar	(Konuşma rolleri)
İki Kadın	
İki Plebs	
Bir Arabacı	

Korolar: Askerler. Köleler. Gölgeler. Çocuklar

1

CENAZE ALAYI

BİRİNCİ HABERCİ
Dinleyin, öldü büyük Lukullus [107]
Doğuyu baştan başa fetheden
Yedi kralı tahtından eden[108]
Roma'mızı servetlerle dolduran kumandan öldü.
İKİNCİ HABERCİ
Askerlerin taşıdığı
Katafalkının önünde, yüzleri kapalı,
Büyük Roma'nın en saygın kişileri yürüyor,
Lukullus'un yanında ise filozofu[109], avukatı
Ve atı gidiyor.
KATAFALKI TAŞIYAN ASKERLERİN ŞARKISI
Omuz yüksekliğinde ve sıkı tutun onu
Tutun ki, sallanmasın binlerce göz bakarken.
Doğunun efendisi katılırken artık
Gölgelere[110], dikkatli olun sendelemeyin.
Çünkü şu anda taşıdığınız, et ve çelikten olan,
Egemendi dünyaya.
ÜÇÜNCÜ HABERCİ
Dev bir kabartma sürüklemekteler arkasından,
Yaptıklarını canlandıran ve mezarına konacak.
Bir kez daha
Hayran onun olağanüstü yaşamına bütün halk
Fetihlerine ve başarılarına
Ve bir zamanlarki zafer alayını[111] anımsamakta.
ÜÇ ROMALI KADININ ŞARKISI
Düşünün o yenilmez, o güçlü adamı!
Düşünün iki Asya'nın korkusunu[112]
Roma'nın[113] ve tanrıların sevgilisini
Altın arabasının üstünde,
Kentten geçerek size getirirken
Yabancı kralları ve hayvanları!
Düşünün çocuklara attığı paraları
Dağıttığı sucukları ve şarabı!
Altın arabasının üstünde
Kentten geçerken.

O yenilmez, o güçlü Lukullus
O, iki Asya'nın korkusu
Roma'nın ve tanrıların sevgilisi!

KABARTMAYI TAŞIYAN KÖLELERİN ŞARKISI

Dikkat edin, sendelemeyin sakın
Sizler, zaferin resmini sürükleyenler
Gözlerinize dolsa da ter damlaları
Taşı elinizden bırakmayın. Düşünün, kayarsa
Dönüşebilir toza.

GENÇ KIZ

Bak şu kırmızı miğferliye! Hayır, iri yarı olanına!

BAŞKA BİR KIZ

Şaşı bakmakta.

BİRİNCİ TÜCCAR

Bütün senatörler burada.

İKİNCİ TÜCCAR

Bütün terziler de.

BİRİNCİ TÜCCAR

Düşünün, adam ta Hindistan'a kadar gitti![114]

İKİNCİ TÜCCAR

Ama çoktan tükenmişti[115].
Bana sorarsanız eğer, ne yazık ki.

BİRİNCİ TÜCCAR

Pompeius'dan da büyüktü[116].
Onsuz Roma, bir hiç olurdu.
Zaferleri çok büyüktü.

İKİNCİ TÜCCAR

Çoğu da talihin eseriydi.

BİRİNCİ KADIN

Asya'da yitirdiğim
Reus'umu geri getirmeyecek
Bütün bu gürültüler.

BİRİNCİ TÜCCAR

Cebini doldurmuştu kimileri
Onun yardımıyla.

İKİNCİ KADIN

Benim kardeşim de dönmedi bir daha.

BİRİNCİ TÜCCAR

Herkes biliyor onunla neler kazandığını Roma'nın.
Yalnızca ün, yeter de artar bile.

BİRİNCİ KADIN

Bunca yalan söylemeselerdi eğer

Kimse kanmazdı vaatlerine.

BİRİNCİ TÜCCAR

Kahramanlık
Ne yazık ki tükeniyor artık.

BİRİNCİ PLEBS

Ne zaman
Esirgeyecekler bizi Roma'nın kirli çamaşırlarından?

İKİNCİ PLEBS

Kapadokya'da[117] tam üç lejyon
Bir asker bile dönmedi geriye.

BİR ARABACI

Acaba
Geçebilir miyim şuradan?

İKİNCİ KADIN

Hayır, kapatıldı burası.

BİRİNCİ PLEBS

Komutanlarımızı gömerken çukurlarına
Öküz koşulu kağnılara
Biraz beklemek düşer sabırla.

İKİNCİ KADIN

Pulcherius'umu zorla mahkemeye çıkardılar.
Vergi borcu var diye.

BİRİNCİ TÜCCAR

Rahatça söyleyebilirim ki
Onsuz Asya bugün olmazdı elimizde.

BİRİNCİ KADIN

Ton balığı yine mi pahalandı?

İKİNCİ KADIN

Peynir de.

BİRİNCİ HABERCİ

Şimdi
Kentin büyük evladı için diktiği
Zafer takının[118] altından geçmekteler.
Kadınlar çocuklarını havaya kaldırıyor. Süvariler
Geriye itmekteler izleyicileri.
Alayın arkasındaki cadde öksüz gibi.
Büyük Lukullus
Oradan son kez geçti.

İKİNCİ HABERCİ

Şenlik bitti. şimdi
Yeniden dolmakta cadde. Tıkanmış
Yan sokaklardan

Arabacılar kağnılarını çıkartmak peşinde. Kalabalık
Gevezelik ederek işine gücüne dönmekte.
Meşgul Roma
Kendini yine işine vermekte.

2

GÖMME TÖRENİ

KORO

Kentin dışında, Appia Yolunda[119]
Küçük bir yapı[120] durmakta, on yıl önce dikilmiş
Amacı barındırmak bu büyük adamı
Öldüğünde duvarlarının arasında.
Lukullus'un önünden
Köleler sapıyorlar yola
Taşıyarak zaferin resmini. Sonra
Karşılıyor Lukullus'u da
Etrafı şimşirle çevrili yuvarlak yapı.

(Katafalk ve kabartma, askerler ve köleler tarafından içeri taşınır. Katafalk yerine yerleştirildikten sonra dev kabartma mezarın önüne konur. "Çekilin!" komutu üzerine askerler uzaklaşırlar.)

3

YAŞAYANLARIN VEDALAŞMALARI

ASKERLERİN KOROSU

Hoşça kal bakalım Lakalles
Hesabımız tamamdır seninle.
İşimiz yok artık artık iskeletlerin evinde.
Gidip bir tek atalım.
Ün her şey demek değildir
İnsanın yaşaması da gerekir.
Kim geliyor bizimle?
Bir meyhane var
Aşağıda, limanda.
Arkadaş, sen de geri kalma.

Geliyorum sizlerle
Güvenebilirsin bana.
Peki kim ödeyecek hesabı?
Yaz tahtaya al haftaya.
Bak, nasıl da gitti hoşuna.
Ben sığır pazarına gidiyorum, öte yana.
Şu küçük esmer güzeline mi? Biz de varız.
Hayır, üç kişi olmaz.
Kızmıştı çünkü bir defasında.
O zaman
Biz de köpek yarışlarına[121] bakarız.
Ne diyorsun
Oraya giriş parayla. Seni tanırlarsa bedava.
Geliyorum öyleyse.
Yürüyün o halde!

4

OKUMA KİTAPLARINDA YAZANLAR

KONUŞAN SES
O günden sonra öğretmenler okuldaki çocuklara
Gösterdiler büyük fatihin mezarını.
ÇOCUKLAR KOROSU
Okuma kitaplarında
Büyük fatihlerin adları yazılıdır.
Savaşlarını ezbere öğrenip
Olağanüstü yaşamlarını incelerler
Onlar gibi olmak isteyenler.
Kitlenin içinden sivrilip
Onlar gibi olmaya çalışmak
Bir görevdir bizim için. Kentimiz
İster ki, günü geldiğinde
Bizim adlarımız da yazılsın ölümsüzlerin kitabelerine.
ÖĞRETMEN
Sextus gidip Pontus'u[122] alacak.
Ve sen, Flaccus, alacaksın üç Galya'yı[123] birden.
Sana gelince, Quintillian,
Geçeceksin Alpler'den[124]!

5

KARŞILAMA

KORO
İçeri girdiğinden beri yeni gelen
Hareketsiz durmakta kapının yanında, kolunun altında miğferiyle
Sanki kendi kendisinin heykeli.
Yeni gelen öteki ölüler de
Sıraya tünemiş beklemekteler
Tıpkı eskiden kaç kez bekledikleri gibi
Mutluluğu ve de ölümü
Meyhanede, şarabın gelmesini
Havuz başında, sevgilinin görünmesini
Ve savaşta, çalıların arasında emrin gelmesini.
Ama yeni gelen görünüşe bakılırsa
Pek öğrenmemiş beklemesini.

LUKULLUS
Jüpiter aşkına
Bu da ne demek? Durmuş bekliyorum burada.
Şu yerkürenin en büyük kenti
Hâlâ sarsılırken benim için tutulan matemle
Yok beni karşılayan kimse.
Sahra çadırının önünde.
Yedi kral beni beklemişlerdi.
Yok mu buranın bir düzeni?
En azından aşçım Lasus nerede?
Havadan başka bir şey olmasa da elinde
Yine de bana bir şeyler pişirebilirdi!
Hiç olmazsa onu gönderselerdi yanıma
O da burada olduğuna göre
Daha bir evimde hissedersem kendimi, - Ah, Lasus!
Nerede o dereotu ve defne yapraklı yaptığın kuzu eti!
Kapadokya'nın av etleri! Pontüs'ün ıstakozları!
Ve ekşi böğürtlenli
Küçük Frigya pastaları
Hele o binbir çeşit baharat:
Adaçayı ve zeytinler
Kekik, Hint cevizi ve tarçın
O soslar, o salatalar. Ah Lasus!
(Sessizlik)

LUKULLUS
Emrediyorum, buradan bana rehberlik edilsin.
(Sessizlik)
LUKULLUS
Halkın arasında mı bekleyeceğim böyle?
(Sessizlik)
LUKULLUS
Şikâyet ediyorum. İki yüz gemi
Zırhlarla kaplı, beş lejyon asker
İlerlerlerdi küçük parmağımın işaretiyle.
Şikâyet ediyorum.
(Sessizlik)
TERTULLİA
Otur, yeni gelen.
Üstünde taşıdığın onca metal, ağır miğfer
Ve göğsündeki zırhınla yorulabilirsin.
Otur o halde.
LUKULLUS *(Susar)*
TERTULLİA
İnat etme. Beklediğin sürece burada
Kalamazsın ayakta. Senden önce ben varım daha.
Bilinmez ne kadar süreceği içerdeki bir sorgulamanın.
Doğaldır elbet herkesin sınavında titiz davranılması
Ya Hades'in karanlığına[125], ya da
Cennetin çayırlarına[126] gönderilecektir. Kimi zaman
Çok kısadır sınav. Bir bakmak yeter yargıçlara[127].
Buradaki, derler
Masum yaşamış ve başarmış
Hemcinslerine yararlı olmayı, zira
En önem verdikleri şeydir bir insanın
Yararlı olması. Lütfen, derler ona
Git ve dinlen artık. Elbet başkalarında
Soruşturma günlerce sürer, hele bir de
Kendilerinden önce bir başkasını göndermişlerse
Yaşamı dolmadan gölgeler ülkesine.
Çok uzun sürmeyecek işi şimdi içerde olanın.
Kendi halinde yaşayıp gitmiş bir fırıncı. Bana gelince
Biraz endişeliyim, ama umarım ki
İçerdeki jüri üyeleri arasında, duyduğuma göre
savaş zamanlarında yaşamın
Bizler gibileri için ne çetin olduğunu bilen
Sıradan insanlar da vardır.

Sana öğüdüm, yabancı...

ÜÇ KADIN HABERCİNİN SESLERİ

(Kadının konuşmasını keserek)

Tertullia!

TERTULLİA

Beni çağırıyorlar.
Artık kendin bakmalısın başının çaresine
Yabancı.- Otur!

KORO

Kasılmış bekliyordu yeni gelen kapının yanında
Fakat armalı zırhlarının ağırlığıyla
Kendi bağrışıyla
Ve yaşlı kadının dostça öğütleriyle değişti şimdi.
Etrafına bakınıyor yalnız mı gerçekten diye.
Sonra inadı bırakıp yürüyor sıraya doğru.
Gelgelelim daha oturamadan
Çağrılacak içeri. Çünkü yargıçların
yaşlı kadına bir bakmaları yetti.

ÜÇ KADIN HABERCİNİN SESLERİ

Lakalles!

LUKULLUS

Lukullus'dur benim adım. Bilmiyor musunuz daha?
Nice devlet adamlarının ve kumandanların[128] geldiği
Ünlü bir soydanım ben. Yalnızca varoşlarda
limanlarda ve asker meyhanelerinde, bozuk ağızlarında
Cahillerin ve ayak takımının
Lakalles denir bana.

ÜÇ KADIN HABERCİNİN SESLERİ

Lakalles!

KORO

Ve böylece birkaç kez çağrıldıktan sonra
Varoşların aşağılanan ağzıyla
Çıktı Lukullus,
Doğunun fatihi
Yedi kralı tahtından eden
Roma'yı hazinelerle dolduran kumandan,
Bütün Roma'nın mezarların üstüne kurulan
Sofralara oturduğu akşam saatlerinde
Gölgeler ülkesinin en yüksek mahkemesinin önüne.

6

SÖZCÜNÜN SEÇİMİ

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Şimdi gölgeler ülkesinin en yüksek mahkemesinin önüne
Kendine Lukullus diyen kumandan Lakalles çıkıyor.
Ölüler yargıcının başkanlığında
Halktan beş kişi yapmakta soruşturmayı.
Biri çiftçiymiş bir zamanlar
Biri köle olmuş öğretmenken
Biri balık satarak geçinen bir kadın
Bir fırıncı
Bir de fahişe.
Yüksek bir yere oturmuş hepsi de.
Ne alabilecek elleri var, ne de yiyebilecek ağızları
Çoktan sönmüş gözleri ise duyarsız görkeme karşı.
Onlar ki geleceğin ataları, satın alınamazlar.
Ölüler yargıcı başlatıyor sorgulamayı.
ÖLÜLER YARGICI
Şimdi sorgulanacaksın, ey gölge.
Hesabını vereceksin insanlar arasında geçirdiğin yaşamının
Yararlı mı, zararlı mı oldun onlara.
Görmek istiyorlar mı yüzünü
Cennettin bahçelerinde.
Bir sözcüye ihtiyacın var.
Var mı senin için konuşabilecek cennette?
LUKULLUS
Dileğim Makedonyalı Büyük İskender'in[129] çağrılmasıdır buraya
O anlatsın sizlere bilen biri olarak
Benimkisi gibi başarıları.
ÜÇ KADIN HABERCİNİN SESLERİ
Makedonyalı İskender!
(Sessizlik)
ÜÇ KADIN HABERCİNİN SESLERİ
Cennetlikler arasında yok
Makedonyalı İskender diye biri.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Çağrılan yanıt vermiyor.
ÖLÜLER YARGICI
Ey gölge, adını verdiğin bilirkişi

Tanınmıyor cennetin bahçelerinde.

LUKULLUS

Ne? Indus Nehrine kadar fetheden
Bütün Asya'yı[130]
Yeryüzüne o unutulmaz damgasını vuran
Yüce İskender...

ÖLÜLER YARGICI

Tanınmıyor burada.
Ey zavallı! Büyüklerin adları
Kimseyi korkutamaz artık bu dünyada.
Burada
Artık tehdit edemezler. Büyük sözleri
Yalan sayılır. Yaptıkları ise
Geçmez kayıtlara. Ve ünleri
Bir duman gibidir bizce, bir zamanlar
Bir ateşin yakıp yıktığını gösterir.-
Ey gölge, davranışlarına bakılırsa
Epey büyük işlere
Karışmış adın.
Oysa büyük işler
Bilinmez burada.

LUKULLUS

O halde
Mezarım için yapılan
Ve zafer alayımı canlandıran kabartma getirilsin buraya.
İyi de
Nasıl getirilsin? Köleler taşımaktaydı. Eminim ki
Yasaktır yaşayanlara
Buraya adım atmak.

ÖLÜLER YARGICI

Yasağın dışındadır köleler. Çünkü
Pek az fark vardır ölülerle aralarında.
Onlar için denilebilir ki
Yaşamın ucundadırlar sanki. Yukarıdaki dünyadan
Gölgeler ülkesine atacakları
Küçük bir adımdır yalnızca.
Getirilsin kabartma.

ÜÇ KADIN HABERCİNİN SESLERİ

Getirilsin kabartma!

7

KABARTMANIN GETİRİLİŞİ

KABARTMAYI GETİREN KÖLELER
Karşı çıkmadan sürüklüyoruz
Yükümüzü yaşamdan ölüme.
Zaten çoktandır bize ait değildi zamanımız
Yolumuzun hedefi de bilinmezdeydi.
O halde dinleyelim yeni sesi de
Eskileri gibi. Sormanın anlamı ne?
Ne bıraktığımız var geride, ne de beklentimiz.
LUKULLUS
Ey yargıçlar, bakın şimdi şu kabartmaya.
Tutsak bir kral[131], Pontuslu Tigranes
Onun yabancı bakışlı kraliçesi[132]. Güzel kalçalarına bakın.
Küçük bir kiraz ağacı[133] ve kiraz yiyen bir adam
İki bakirenin ellerinde bir yazıt, üstünde 53 kentin[134] adı kazılı
Can çekişen bir lejyoner, selamlarken kumandanını
Elinde bir balıkla benim aşçım!
KORO
Bakın, anıt dikiyorlar kendilerine
Yitirilen kurbanların taşlaşan gölgeleriyle
Yukarda konuşup yukarda sussunlar diye
Aciz tanıklar, yenik düşenleri
Solukları kesilenleri, susturulanları, unutulanları
Galibin buyruğuyla ışıkta temsil etmekle görevli
Dahası hazırlar susmaya da konuşmaya da.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ey gölge, yargıçlar kabul ediyorlar
Zaferlerini anlatan kabartmayı.
Orada anlatılanlardan da fazlasını
Öğrenmek için sabırsızlanıyorlar.
Onun için, kabartmanda tasvir edilenleri
Çağırmayı öneriyorlar.
ÖLÜLER YARGICI
Onlar çağrılmalı.
Çünkü hep
Yenen yazdı yenilenin tarihini.
Öldürüleni hep yanlış anlatır
Öldüren. Dünyadan

Zayıf olan gider, kalan ise
Yalandır sadece. Biz aşağıdakilerin
İhtiyacı yok senin taşlarına. Çünkü
Seninle karşılaşanların, ey komutan
Pek çoğu şimdi burada.- Şimdi
Tasvirlerin yerine tasvir edilenleri
Çağırıyoruz. Yeğliyoruz
Taşlara gölgeleri.

LUKULLUS

İtirazım var.
Görmek istemiyorum onları.

ÜÇ KADIN HABERCİNİN SESLERİ

Komutan Lakalles'in
Asya seferlerinin kurbanları!

(Arkadan, zafer kabartmasında tasvir edilen gölgeler çıkıp kabartmanın karşısına dizilirler.)

8

SORGULAMA

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Eğil ey gölge.
Senin tanıkların bunlar.

LUKULLUS

İtiraz ediyorum.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Senin tanıkların bunlar.

LUKULLUS

Ama düşman hepsi de!
Burada yendiğim birini görmektesiniz.
Yeniay ile dolunay arasındaki birkaç günde
Yenmiştim ordusunu bütün
savaş arabaları ve zırhlı süvarileriyle.
O birkaç günde
Yıkılıverdi imparatorluğu, yıldırım düşmüş bir kulübe gibi[135].
Kaçmaya başladı sınırlarında boy gösterdiğimde
Ve birkaç günlük savaş

Yetmedi neredeyse
Ülkesinin öteki ucuna gitmemize.
Öyle kısa sürdü ki sefer, aşçının
Tütsülemek için astığı bir but
Daha tam tütsülenmemişti ben geri döndüğümde.
Ve bu, yendiğim yedi kraldan yalnızca bir tanesiydi.

ÖLÜLER YARGICI
Bu doğru mu, ey kral!

KRAL
Doğru.

ÖLÜLER YARGICI
Sorun sorularınızı, yargıçlar.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden öğretmen olan kölenin gölgesi
Bir soru sormak istemekte:

ÖĞRETMEN
Peki nasıl oldu bu?

KRAL
Söylediği gibi: Baskına uğradık.
Samanını yükleyen köylü
Daha çatalı havada dururken
Henüz tam yüklenmemiş arabası
Alınıverdi elinden.
Fırıncının ekmekleri ise pişmemişti daha
Yabancı eller onlara uzandığında.
Ne söylediyse size, kulübeye düşen
Yıldırım üzerine, doğru. Kulübe
Yıkıldı. Yıldırım ise
Şimdi burada.

ÖĞRETMEN
Ve sen, yedi kraldan...

KRAL
Yalnızca biriydim.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Yargıçlar, düşünün şimdi
Kralın tanıklığı üzerinde!
(Sessizlik)

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden fahişe olan gölgenin
Bir sorusu var:

FAHİŞE
Sen, oradaki kraliçe

Nasıl geldin buraya?

KRALİÇE

Bir zamanlar Taurion'da[136]
Sabahleyin yıkanmaya gittiğimde
Zeytinlikten fırlayan
Elli yabancı adam
Yendiler beni.
Tek silahım bir sünger
Sığınağım ise berrak suydu
Yalnızca onların zırhıydı koruyan beni
Ama fazla uzun sürmedi.
Çabuk yenik düştüm.
Dehşetle bakındım çevreme
Hizmetçilerime seslendim.
Ve hizmetçiler de dehşetle
Çığlıklar attılar çalıların arasında.
Hepsi de yenik düştüler.

FAHİŞE

Peki neden bu alayla birliktesin şimdi?

KRALİÇE

Zaferi sergileyeyim diye.

FAHİŞE

Yani kendi yenilgini mi?

KRALİÇE

Ve güzel Taurion'un yenilgisini.

FAHİŞE

Peki neydi onun zafer diye adlandırdığı?

KRALİÇE

Kocam olan kralın
Bütün ordusuyla birlikte
Elindekileri koruyamamasıydı
Güçlü Roma'nın karşısında.

FAHİŞE

Kardeşim, seninle aynıymış yazgımız
Çünkü o güçlü Roma
Koruyamamıştı beni bir zamanlar
Güçlü Roma'dan.
Çıktığımda aşk pazarına
Ve henüz onaltı yaşındaydım
Hergün küfürler ve yumruklardı fiyatım
Bir de azıcık yağ ve berbat bir börek.
Onun için anlayabiliyorum

O kötü günde çektiklerini
Ve duygularını paylaşabiliyorum, kadınım.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Yargıçlar, düşünün şimdi
Kraliçenin tanıklığı üzerinde!
(Sessizlik.)

ÖLÜLER YARGICI
Devam etmek istiyor musun, ey gölge?

LUKULLUS
Evet. Farkındayım yenik düşenlerin
Tatlı sesle konuştuklarının. Ama
Eskiden farklıydı bu ses. Şu kendini
Size acındıran kral da matah değildi
Yukardayken. Faiz ve vergi toplamakta benden geri kalmazdı.
Çıkarttığı gümüşler de ulaşmadı onun eliyle halka.

ÖĞRETMEN *(Krala)*
O zaman neden burada, bizimlesin, ey Kral?

KRAL
Kentler kurduğum için. Siz Romalılar
Bizden istediğinizde, onları savunduğum için.

ÖĞRETMEN
Biz istemedik. Oydu isteyen!

KRAL
Ülkeyi savunmak amacıyla çağırdığım için:
Erkekler ve kadınlar
İster çitlerde, ister su başında olun,
Balta, çatal ve sabanla
Gündüz ya da gece
İster suskun, ister konuşarak
Özgür ya da tutsak
Düşmanla yüzyüze
Ölümle yüzyüze.

ÖĞRETMEN
Ben, bu tanığın karşısında
Ve övmek için
Kentlerini savunanları
Ayağa kalkmamızı öneriyorum.
(Yargıçlar ayağa kalkarlar)

LUKULLUS
Nasıl Romalılarsınız sizler?
Alkış tutuyorsunuz düşmanınıza!
Ben kendim için değil

Emir aldığım için gittim[137].
Beni yollayan
Roma'ydı.

ÖĞRETMEN

Roma! Roma! Roma!
Kimdir bu Roma?
Roma'yı kuran duvarcılar mıydı seni yollayanlar?
Yoksa kenti besleyen fırıncılar, balıkçılar,
Çiftçiler, hayvan yetiştiricileri
ve bahçıvanlar mıydı?
Kenti giydiren terziler, kürkçüler,
Dokumacılar ve koyun kırpıcılar mıydı?
Ya da kenti süsleyen kumaş boyacıları mıydı?
Yoksa kenti talan eden vergi toplayıcıları,
Gümüş ve köle tüccarları
Ve Forum'daki bankalar mıydı seni gönderenler[138]?
(Sessizlik)

LUKULLUS

Her kimse gönderen:
Elliüç kenti
Tabi kıldım Roma'ya.

ÖĞRETMEN

Peki nerede onlar?
Yargıçlar, soralım kentlere.

YAZIT TAŞIYAN İKİ ÇOCUK

Yollar, insanlar ve evlerle
Tapınaklar ve havuzlarla
Bir peyzajdılar eskiden, bugün ise
Yalnız adları kaldı yazıtın üstünde.

FIRINCI

Neden?

İKİ ÇOCUK

Bir gürültüdür koptu bir öğlen vakti
Bir nehir kapladı bütün caddeleri
Dalgaları insanlardı ve alıp götürdü
Ne varsa elimizde. Akşam olduğunda
Yalnızca bir duman sütunuydu gösteren
Bir zamanlarki kentin yerini.

FIRINCI

Devam edin.

İKİ ÇOCUK

Ve kentlerde

İki kere yüzellibin çocuk vardı-
Yoklar artık. Büyük Lukullus
Madeni savaş arabasıyla geldi üzerimize
Ve hepimizi yendi.

LUKULLUS

Evet, yerle bir ettim o rezil kentlerini!
Altınlarını ve bütün servetlerini aldım
Ve kölelerimiz kıldım halklarını da.
Çünkü düzmece tanrılardı taptıkları.
Bense yıktım onları.
Yıktım ki, bizim tanrılarımızın iktidarı
Hepsinden daha büyük görünsün.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve eskiden deniz kıyısındaki Marsilia[139] kentinde
Fırıncılık yapan gölge
Bir öneride bulundu:

FIRINCI

O zaman, ey gölge, senin artılar hanene
Şöyle yazıyoruz: Altın getirmişti Roma kentine.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Yargıçlar, düşünün şimdi
Kentlerin tanıklığı üzerinde!
(Sessizlik)

ÖLÜLER YARGICI

Sorguya çekilen yorgun gözükmekte.
Bir ara veriyorum celseye.

9

ROMA

KORO

Sorguya çekilen, oturur
Yorgundur, ama kapının
Arkasından, yeni gelen gölgelerin
Konuşmalarına kulak verir.

BİRİNCİ GÖLGE

Bir kağnı yüzünden kazaya uğradım.

LUKULLUS *(Alçak sesle)*

Kağnı arabası.

BİRİNCİ GÖLGE
İnşaat yerine bir araba kum daha getirmişti.
LUKULLUS *(Alçak sesle)*
İnşaat yeri. Kum.
İKİNCİ GÖLGE
Şimdi yemek zamanı değil mi?
LUKULLUS
Yemek zamanı.
BİRİNCİ GÖLGE
Yemek zamanı mı? Ekmeğimle soğanım
Yanımdaydı. Odam yok artık.
Her yerden getirdikleri onca köle
Canına okudular kunduracılığın.
İKİNCİ GÖLGE
Ben de köleydim. Şöyle diyelim: Talihliler
Talihsizler yüzünden uğrarlar talihsizliğe.
LUKULLUS
Hey, sizler, yukarda rüzgâr esiyor mu hâlâ?
İKİNCİ GÖLGE
Dinle, biri bir şey sormakta.
BİRİNCİ GÖLGE
Rüzgâr esiyor mu? Belki de.
Esiyordur bahçelerde.
Ama kokan sokaklarda
Varılmaz farkına.

10

SORGULAMAYA DEVAM EDİLİR

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Şimdi eskiden balık satan kadının gölgesi
Bir şey sormakta:
BALIK SATAN KADIN
Altından söz edildi demin.
Ben de yaşardım Roma'da.
Ama altın falan görmedim yaşadığım yerde
Bilmek isterdim nerede olduğunu.
LUKULLUS
Bu da soru mu!

Yani ben askerlerimle
Sefere, bir balıkçı kadına yeni bir tezgâh
Açayım diye mi çıkmalıydım?

BALIK SATAN KADIN
Ama hiçbir şey getirmezken balık pazarına
Bir şeyler aldın pazarımızdan:
Oğullarımızı.
Söyleyin, ne yaptı sizinle iki Asya'da?

BİRİNCİ LEJYONER
Ben kaçtım.

İKİNCİ LEJYONER
Ben yaralandım.

BİRİNCİ LEJYONER
Ben de onu taşıdım.

İKİNCİ LEJYONER
Bu yüzden o da şehit düştü sonunda.

BALIK SATAN KADIN
Neden ayrılmıştın Roma'dan?

BİRİNCİ LEJYONER
Aç kaldım.

BALIK SATAN KADIN
Peki ne geçti eline?

İKİNCİ LEJYONER
Hiçbir şey.

BALIK SATAN KADIN
Elini uzatıyorsun
Komutanı selamlamak için mi?

İKİNCİ LEJYONER
Hayır, ona göstermek için
Elimin hâlâ boş olduğunu.

LUKULLUS
İtiraz ediyorum buna.
Her savaştan sonra
Ganimet dağıtırdım Lejyonerlere.

BALIK SATAN KADIN
Ama ölenlere değil.

LUKULLUS
İtiraz ediyorum buna.
Savaşı yargılayamazlar
Savaştan anlamayanlar!

BALIK SATAN KADIN
Ben anlarım. Oğlum

Savaşta öldü.
Balık satardım Forum'daki pazarda.
Dendi ki günün birinde, Asya savaşından
Dönenleri getiren gemiler
Girmiş limana. Koştum pazardan
Ve saatlerce bekledim Tiber kıyılarında
Boşalırken gemiler ve akşam olduğunda
Boşalmıştı hepsi, geçmemişti oğlum güverteden.
Faber, oğlum Faber
Karnımda taşıyıp büyüttüğüm
Oğlum çıkmamıştı.
Esintili olduğu için liman, geceleyin
Yükseldi ateşim ve ateşliyken
Sürdürdüm oğlumu aramayı, derken
Daha çok üşüyüp öldüm, geldim
Bu gölgeler ülkesine ve yine aradım.
Faber, diye seslendim, buydu çünkü adı.
Faber, oğlum Faber
Karnımda taşıyıp büyüttüğüm
Oğlum Faber.
Ve koştum gölgelerin arasında
Faber diye seslenerek, ta ki bir kapıcı
Orada, savaşta ölenlerin kampında
Kolumdan tutum şöyle diyene kadar:
Bak ana, çok Faber var burada. Nice
Anaların oğulları, çoğu, ama çoğu kaybolmuş
Gelgelelim unutmuşlar oğullar adlarını.
Yalnız orduya yazılmaya yararmış
Ama gerekli değilmiş artık burada. Ve analarına
Rastlamak istemezlermiş, anaları onları
Kanlı savaşlara gönderdiğinden bu yana.
Faber, oğlum Faber
Karnımda taşıyıp büyüttüğüm
Oğlum Faber.
Ve kaldım öylece, yakalanmış kolumdan
Takılıp kaldı seslenişlerim gırtlağıma.
Susup döndüm, istemiyordum artık
Oğlumun yüzüne bakmayı.

ÖLÜLER YARGICI

Kararıdır mahkemenin: Ölenin anası
Anlamaktadırlar savaştan.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Yargıçlar, düşünün şimdi
Savaşçıların tanıklığı üzerinde!
(Sessizlik)
ÖLÜLER YARGICI
Çok sarsıldı kadın yargıç.
Titreyen ellerinde bozulabilir
Adaletin terazisi. Şimdi
Tarafsızlığını kazanmaya ihtiyacı var.
Bir ara veriyorum.

11

SORGULAMAYA DEVAM EDİLİR

KORO
Artık dinlenmiştir kadın yargıç.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Sorguya çekilen, öne çık!
ÖLÜLER YARGICI
Lakalles! Uçup gidiyor zamanımız. Yararlanmıyorsun ondan.
En iyisi bizi daha fazla öfkelendirme zaferlerinle.
Hiç herhangi bir zaafın için
Yok mu tanığın, ey insan?
İyi değil durumun. Erdemlerin
Pek yararlı değil, ama belki de
Zaafların biraz kopartabilir
Zorbalıklarının zincirini, ne dersin?
Zaaflarını hatırla
Öğüdüm budur, ey gölge.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ve eskiden fırıncı olan yargıç
Soruyor:
FIRINCI
Orada
Bir aşçı görüyorum bir balıkla. Aşçı
Anlat bize, nasıl girdiğini zafer alayına
AŞÇI
Yalnızca göstermek için
Komutanın savaşın ortasında
Bir balık tarifi için de zaman bulduğunu.

Bir aşçıydım ben. Hatırlarım hâlâ
Bana pişirttiği güzel balıkları
Kanatlıları ve av etlerini.
Ve yalnızca oturup sofraya
Beni övmekle kalmayıp
Kendi de hazırlardı bir şeyler.
Lukullus usulü kuzu eti
Ünlü kılmıştı mutfağımızı.
Suriye'den Pontus'a kadar
Lukullus'un aşçısı konuşulurdu.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Eskiden öğretmen olan
Yargıcı dinleyin:

ÖĞRETMEN

Bize ne iyi yemekten hoşlanmasından?

AŞÇI

Ama bırakırdı beni gönlüme göre
Pişireyim diye. Ona teşekkür borçluyum.

FIRINCI

Anlıyorum onu fırıncı olduğum için.
Kaç kez kepek karıştırdım hamura
Yoksul müşteriler yüzünden. Ama bu adam
Bir sanatçı olmalı.

AŞÇI

Onun sayesinde! Bu yüzden insandır diyorum ona.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Yargıçlar, düşünün şimdi
Aşçının tanıklığı üzerinde!

(Sessizlik)

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve eskiden çiftçi olan yargıç
Soruyor:

ÇİFTÇİ

Burada bir kiraz ağacı taşıyan biri de var.

KİRAZ AĞACINI TAŞIYAN

Bir kiraz ağacıdır bu. Onu
Asya'dan getirdik. Ve sonra
Apenin'lerin sırtlarına diktik.

ÇİFTÇİ

Ah, Lakalles, sen misin bunu getiren?
Ben de dikmiştim ondan bir zamanlar, ama
Bilmiyordum senin getirdiğini.

KORO
Ve dostça bir gülümseyişle
Konuşuyor eskiden
Bir çiftçi olan yargıç
Şimdi, eskiden bir komutan
Olan gölgeyle
Ağaç üzerine:
ÇİFTÇİ
Çok toprak da istemez.
LUKULLUS
Ama pek dayanamaz rüzgâra.
ÇİFTÇİ
Daha bir etlidir kırmızı kirazlar.
LUKULLUS
Siyahlar ise daha tatlıdır.
ÇİFTÇİ
Bakın dostlar, ne ele geçirmişse
Kanlı savaşlarla, sonradan anısından nefret ettiren,
En iyisi budur bence. Çünkü yaşıyor şu küçük ağaç.
Yeni, sevecen bir canlı, ekleniyor
Üzümlere ve çileklere
Ve her kuşakla daha bir serpilerek
Yemiş veriyor insanlara. Ve ben kutluyorum seni,
Bize getireni. Bütün zafer ganimetleri
İki Asya'nın çoktan çürüyüp gittiğinde
Yaşayanlar her yıl yeniden
Ganimetlerinin bu herhalde en güzelini
Her ilkbahar rüzgârda bembeyaz dallarla
Sırtlarda titrerken görecekler.

12

KARAR

KORO
Ve ayağa fırlıyor eskiden pazarda balık satan kadın yargıç.
BALIK SATAN KADIN
Demek ki sizce
Henüz beş paralık da olsa değeri var
Bu kanlı ellerin, öyle mi? Yoksa haydut

Mahkemeyi de mi satın alıyor ganimetle?

ÖĞRETMEN

Kiraz ağacı! Bu fethi
Tek bir kişiyle de yapabilirdi!
Ama seksen bindi
Gönderdiklerinin sayısı.

FIRINCI

Ne kadar
Ödemeleri gerekir yukarda
Bir kadeh şarap ve bir ekmek için?

FAHİŞE

Bir kadınla yatmak hep böyle
Hayatları pahasına mı olmalı? Hiçliğe gönderin onu!

BALIK SATAN KADIN

Evet, hiçliğe gönderin onu!

ÖĞRETMEN

Evet, hiçliğe gönderin onu!

FIRINCI

Evet, hiçliğe gönderin onu!

KORO

Ve hepsi kiraz ağacını öven
Çiftçiye baktılar:
Sen ne diyorsun, çiftçi?

ÇİFTÇİ

Bir kiraz ağacı için seksen bin kişi mi!
Evet, hiçliğe gönderin onu!

ÖLÜLER YARGICI

Evet, hiçliğe gönderilmeli! Çünkü
Zorbalıklarla ve fetihlerle
Büyüyen tek bir ülke vardır:
Gölgelerin ülkesi.

YARGIÇLAR

Ve şu kasvetli
Yeraltı dünyamız doldu bile
Yarım yaşanmış hayatlarla.

ÇİFTÇİ

Ama burada
Sabanlarımız yok kaslı kollar için.

YARGIÇLAR

Ne de
Yukarda onca bol olan
Aç ağızlarımız! Tozdan başka

Ne yığabiliriz seksen bin öldürülenin üstüne!
Ve siz yukarıdakiler, evler istemektesiniz!
Daha kaç kez rastlayacağız onlara
Hiçbir yere götürmeyen yollarımızda ve
Heyecanlı, ama korkunç sorularını duyacağız,
Yılların akışında yazlar, sonbaharlar ve
Kışlar nasıldır diye?

KORO

Asya'daki lejyonlarda şehit düşenler
Söze girerler.

(Romalı lejyonerler askeri düzende gelirler.)

LEJYONERLER

Üstümüzde haydutların giysileriyle
Bir soyguncular alayında
Ölüp gittik hepimiz.
Yani halkın evlatları.
Tıpkı sürüye dalan
Kurdun öldürülmesi gibi
Öldürüldük.
Evet, hiçliğe gönderin onu!
Ayrılabilseydik
Saldırganın hizmetinden!
Keşke kendilerini
Savunanlara katılabilseydik!

KORO

Ve kabartmayı sürükleyen
Köleler bağırmaya başlarlar:

KÖLELER

Evet, hiçliğe gönderin onu! Daha ne kadar
Oturacaklar o ve onun gibi
İnsanlıkla ilgisizler insanların başında ve
Tembel elleriyle kanlı savaşlarda
Halkları birbirine kırdıracaklar?
Daha ne kadar
Biz ve bizim gibiler dayanmalıyız onlara?

HEPSİ

Evet, hiçliğe gönderilmeli o ve onun gibi
Herkes!

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Ve kalkıyorlar yüksekteki yerlerinden,
Almak için pek çok elleri,
Yemek için pek çok ağızları olan

Açgözlülükle her şeyi toplayan
Yaşamaktan hoşlanan
Geleceğin sözcüleri.

SON

SEZUAN'IN İYİ İNSANI

(Der gute Mensch von Sezuan)

Türkçesi
Özdemir Nutku

Çalışmaya katılanlar: Ruth Berlau[12] ve Margarete Steffin

Kişiler:

•Üç Tanrı. •Shen Te (Shen Te). •Shui Ta (Shui Ta). •Yang Sun, işsiz bir pilot. •Bayan Yang, annesi. •Wang (Wang), sucu. • Berber Shu Fu (Shu Fu). •Ev Sahibi Mi Tzü (Mi Tzü). •Dul Bayan Shin (Shin). •Sekiz kişilik aile. •Marangoz Lin To. •Hah Tüccarı ve Karısı. •Polis. •Rahip. •İşsiz. •Garson. •Ön Oyundaki yayalar.

Yer: Yarısı Avrupalaştırılmış Başkent Sezuan.

Sezuan'ın İyi İnsanı, bir öğreti oyunudur; yazımına 1938'de Danimarka'da[13] başlanmış, 1940'de İsveç'te tamamlanmıştır; yazarın 27. çalışmasıdır. Sezuan Eyaleti, insanların başka insanların sırtından geçindiği tüm ülkeleri simgeler. Oyun bugüne kadar Zürich ve Frankfurt-Main'da oynanmıştır. Frankfurt'taki gösteri için dekoru Teo Otto yapmış, Paul Dessau da müziklerini bestelemiştir.

ÖN OYUN

BAŞKENT SEZUAN'DA BİR SOKAK

(Akşam üzeri. Sucu Wang kendini seyircilere tanıtır)

WANG Burada, başkent Sezuan'da sucuyum[14]. İşim zor. Su sıkıntısı başladı mı, ta uzaklardan taşımak zorundayım. Su bollaşınca da kazancım azalır. Bu kentte yoksulluk kol gezer. Dediklerine göre, işimiz Tanrılara kalmış. Ama sevindirici bir haber aldım: hayvan ticareti yaptığı için çok gezen biri, en üst rütbeli Tanrıların Sezuan'a doğru yola çıktıklarını[15] söyledi. Yakınmalar Tanrılar katını[16] rahatsız etmiş olmalı. Üç gündür, özellikle akşamları, buraya, kent kapısına gelip bekliyorum; onları ilk karşılayan ben olayım diye. Sonraları, başlarına büyükler üşüşünce bana da avucumu yalamak düşer. Eğer görünce tanıyabilirsem, elbette! Herhalde, birlikte gelecek değiller. Göze batmamak için ayrı ayrı gelirler. Şu karşıdan gelenler olamaz, belli ki işten dönüyorlar. *(Geçip giden işçileri süzer)* Baksanıza, yük taşımaktan zavallıların omuzları çökmüş. Şu da Tanrı olamaz; parmakları mürekkep içinde. Olsa olsa çimento fabrikasında yazıcıdır. *(Kravatlı iki adam geçerken)* Kravatları da olsa, pek Tanrılara benzemiyorlar. Bunların suratlarında herkese horozlanıp dayak atan insanların zorba ifadesi var. Tanrılar kimseye dayak atmazlar. Ama dur bakayım: ya şu üç kişi! Bunlar bizimkilere benzemiyor. Bunlar bayağı besili. Belli bir işleri olmadığı da apaçık. Ayakkabılarındaki tozlara bakılırsa çok uzaklardan geliyorlar. Evet, onlar olmalı! *(Kendini yere atıp secdeye durur)* Efendilerim, buyruklarınızı bekliyorum, kutsayın bendenizi!

1. TANRI *(Memnun)* Bekleniyor muyduk?

WANG *(Su verir)* Uzun zamandan beri. Ama geleceğinizi yalnız ben biliyordum.

1. TANRI Önce yatacak bir yer bulmalıyız. Sen böyle bir yer biliyor musun?

WANG Bir yer mi? Dilediğiniz kadar! Bütün kent emrinizde, kutsal

kişiler! Nerde kalmak istersiniz?

(Tanrılar şaşkın birbirlerine bakarlar)

1. TANRI Önce şu ilk eve sor, evlat! Sonra da onun yanındakilere.

WANG Yalnızca bir sorun var: Ya siz büyüklerden biri kızarsa bana ilk evi seçtiğim için!

1. TANRI Öyleyse, sana emrediyoruz, ilk eve sor bakalım!

WANG Bu Fo'nun evi! Hemen, efendilerim!

(İlk eve gider kapıyı çalar. Kapı açılır, ama kapıdan kovulur. Düşünceli, döner) Çok yazık. Bay Fo evde yokmuş. Çok sert bir insan olduğundan uşağı da onun izni olmadan kimseyi alamazmış eve. Sizi almadıklarını duyarsa, onların canlarına okur, değil mi efendilerim?

TANRILAR *(Gülümseyerek, hep bir ağızdan)* Mutlaka!

WANG Bir dakika! Bitişiğindeki ev Dul Bayan Su'yun evi. Kadıncağız, eminim, çılgına dönecektir sevincinden. *(Koşarak gider. Oradan da kovulduğu görülür)* Meğer kadıncağızın tek odası varmış, o da darmadağınıkmış. Hiç meraklanmayın, hemen Tscheng'in (Çeng) evine bakarım.

2. TANRI Tek oda bize yeter, evlat? Söyle, geliyoruz..

WANG Derli toplu olmasa da mı? Belki örümcek ağları vardır.

2. TANRI Fark etmez. Örümceğin olduğu yerde sinek de azdır.

3. TANRI *(Wang'a dostça)* Sen git bir de Bay Tscheng'e (Çeng) sor. Örümcekten tiksinirim ben.

(Wang, kapıyı çalar ve içeri girer)

EVDEKİ SES Bizim derdimiz başımızdan aşmış!

WANG *(Tanrıların yanına döner)* Adamcağız müthiş üzüldü. Akrabaları eve doluşmuşlar. Sizlerin orada olmanızı pek istemiyor. Söz aramızda, hiçbiri sağlam ayakkabı değil galiba, sizin yargınızdan korkuyor olmalı, onları görmenizi istemiyor. Olay bu.

3. TANRI Biz o kadar korku verici miyiz?

WANG Kötüler için elbette, öyle değil mi? Kwan kasabasının yıllardır su baskınından kurtulamadığını herkes biliyor.

2. TANRI Yaa? Peki neden?

WANG Neden olacak, orada Tanrı korkusu kalmamış da ondan.

2. TANRI Saçma! Barajın yıkılmasına göz yumdular ondan.

1. TANRI Şışşt! *(Wang'a)* Hâlâ umutlu musun, evlat?

WANG Bu da sorulur mu? Yapacağım tek şey, bir sonraki eve gidip size yatacak bir yer bulmaktır. Sizi ağırlamak için herkes telaştadır şimdi. Anlayacağınız gibi, yalnızca işler rast gitmedi. Şimdi hemen gidiyorum!

(Koşarak giderken durur. Sokağın ortasında şaşkın kalakalır)

2. TANRI Ne demiştim?

3. TANRI Her zaman için bir umut vardır.

2. TANRI Schun'da da (Şun) umut için bakındık, Kwan'da da, şimdi de umudu Sezuan'da arıyoruz! Artık Tanrı korkusu kalmamış insanlarda; bunu yüzünüze karşı söylemeseler de, gerçek bu işte. Misyonumuzun başarısız olduğunu kabul edin!

1. TANRI Hâlâ iyi insanlara rastlayabiliriz, her an karşımıza çıkabilirler. Böyle bir çabayı hafife almamalıyız.

3. TANRI Karar şöyle: "yeterli sayıda, insanca yaşamayı bilen insanlar bulunduğu takdirde, dünya olduğu gibi kalabilir." Yanılmıyorsam sucu da böyle biri.

(Hâlâ kararsız, sokak ortasında duran Sucu'nun yanına yaklaşır)

2. TANRI Ama hep yanılır. Sucu bize su verirken bir şeye dikkat ettim. Şu maşrapaya bak! *(Maşrapayı 1. Tanrı'ya gösterir)*

1. TANRI İki dibi var.

2. TANRI Düzenbazın biri!

1. TANRI Peki Sucu'yu saymayalım. Ama birinin bozulmaya başlaması o kadar önemli mi! Göreceksin karara uygun bir yığın insan bulacağız. Tek bir kişi bulalım, yeter! İkibin yıldır[17] aynı terane: dünya böyle kaldığı sürece, bir gelişme de olmayacak. Böyle bir dünyada kimse iyi kalamaz. Karara uygun olanları bulmak zorundayız.

3. TANRI *(Wang'a)* Başımızı sokacak bir yer bulmak zor galiba?

WANG Sizler için hiç bulunmaz olur mu! Bulunur bulunmasına da hemen bulamıyorum, çünkü kabahat benim, ben aramasını bilmiyorum.

3. TANRI Hayır, kabahat senin değil. *(Ötekilerin yanına döner)*

WANG Galiba anladılar. *(Yoldan geçen birine)* Sizi böyle durdurduğum için özür dilerim bayım, ama yıllardan beri Sezuan'a geleceği beklenen Tanrılar gerçekten geldiler, kalacak bir yer arıyorlar. Bir dakika lütfen, gitmeyin! Eğer bana inanmıyorsanız, kendi gözlerinizle görün! Tanrı aşkına durumu kavrayın! Bu fırsat kaçmaz[18]! Başınıza devlet kuşu konmak üzere! Başkaları davranmadan evinizde kalmaları i çin onlara yalvarın! *(Adam yoluna devam eder. Wang başka birini yakalar)* Sayın bayım, söylediklerimi duymuşsunuzdur. Belki sizin boş ye riniz vardır. Öyle saray odaları filan aradıkları yok. İyi niyetinizi gösterin, yeter[19].

ADAM Senin Tanrılarının gerçek Tanrılar olduğunu nerden bileyim.

Hem sonra, evime alacaklarım hırlı mı hırsız mı bakalım? *(Tütüncü Dükkânına girer. Wang yanına koşar)*

WANG Efendilerim, hayır demeyecek birini bulduğuma eminim. *(Yerde duran maşrapasını görür. Bozulur, şaşkınca Tanrılara bakar; maşrapayı alır, koşarak kaçar)*

1. TANRI Durum, pek cesaret verici görünmüyor.

WANG *(Tütüncüden çıkan adama)* Bayım, şu yatacak yer konusunda ne diyorsunuz?

ADAM Ya otelde kalıyorsam? Ne biliyorsun?

1. TANRI Bulamayacak. Şu Sezuan'ı da listeden silebiliriz.

WANG Bunlar, en üst rütbeli Tanrılardan! İnanın bana! Tapınaktaki heykellerinin tıpatıp aynıları. Durmayın, davet edin evinize, elinizi çabuk tutarsanız belki kabul ederler.

ADAM *(Güler)* Sen, elin serserilerini evime sokmaya çalışıyorsun. *(Gider)*

WANG *(Arkasından küfreder)* Şaşı gözlü[6], sahtekâr herif! Sen de hiç Tanrı korkusu yok mu? Hepiniz, bu kayıtsızlığın için cehennemin fokurdayan katranlarında yanacaksınız! Tanrılar hepinizin canına okuyacak! Pişman olacaksınız, ama iş işten geçmiş olacak! Bu vurdum duymazlığınızın hesabını torunlarınızın torunları bile verecek[20]! Sezuan'ın adını lekelediniz! *(Duraklar)* Geriye, bir tek orospu Shen Te kalıyor; o hayatında kimseye 'hayır' dememiştir. *("Shen Te", diye seslenir. Pencerelerden birinden Shen Te başını uzatır)* Geldiler, ama onlara yatacak yer bulamıyorum. Sen bir geceliğine alamaz mısın onları?

SHEN TE Alamam Wang, birini bekliyorum. Ama nasıl olur da onlara kalacak yer bulamazsın?

WANG Anlatması uzun sürer. Şu Sezuan bok çukurundan başka bir şey değil.

SHEN TE Gezmeye götürecekti beni, ama bari geldiğinde saklanayım da, bulamayınca gider belki.

WANG Bu arada biz yukarı çıkalım mı?

SHEN TE Olur, ama yüksek sesle konuşmayın. Hiçbir şey saklamadan, açık açık konuşabilir miyim onlarla?

WANG Sakın ha! Yaptığın işi bilmesinler! İstersen biz aşağıda bekleyelim, ama sen de o herifle çıkayım, deme!

SHEN TE Ama durumum hiç de parlak değil. Yarın sabaha kadar kiramı denkleştiremezsem evden atılacağım.

WANG Şimdi bunların sırası değil.

SHEN TE Değilse değil. İnsanın karnı, ne yazık ki, imparatorun do-

ğum gününde de acıkır.
Peki, gelsinler bakalım.
(Işığı söndürür)

1. TANRI Sanırım, umut yok.
(Wang'a yaklaşırlar)

WANG *(Onları birdenbire yanlarında görünce irkilir)* Kalacağınız yeri buldum. *(Terini siler)*

TANRILAR Yaaa! Hemen gidelim öyleyse.

WANG Acelemiz yok. Bekleyelim, oda bir derlenip toplasın.

3. TANRI Peki, şuraya oturup bekleyelim, öyleyse.

WANG Burası çok ayakaltı. Öte yanda beklesek.

2. TANRI Ayakaltı oluşu daha iyi. İnsanları gözlemlemek hoşumuza gider. Zaten görevimiz de bu.

WANG Burası esiyor ama

3. TANRI Peki, burası nasıl? *(Bir evin merdivenine otururlar. Wang, onlardan biraz aşağıya, toprağa oturur)*

WANG *(Birden)* Tek başına yaşayan bir kızcağızın evinde kalacaksınız. Ama o Sezuan'ın en iyi insanıdır.

3. TANRI Güzel.

WANG *(Seyircilere)* Az önce maşrapayı yerden alırken ne tuhaf baktılar bana. Dalgayı çaktılar mı ne? Utanıyorum yüzlerine bakmaya.

3. TANRI Epeyce yoruldun.

WANG Çok değil; koştum da ondan.

1. TANRI Zor mu halkın yaşam koşulları burada?

WANG İyiler için zor elbette.

1. TANRI *(Ciddi)* Senin için de mi?

WANG Ne demek istediğinizi anladım. Ben iyi biri değilim, ama kolay değil ekmek parasını çıkartmak..
(Bu arada Shen Te'nin evi önüne biri gelir ve birkaç kez ıslık çalar. Wang her ıslıkta biraz daha büzülür ve kapanır)

3. TANRI *(Yavaşça Wang'a)* Gitti, sanırım.

WANG *(Şaşkın)* Evet. *(Yerinden kalkar ve su damacanaları ile terazisini orda bırakarak koşarak gider. Bu arada şunlar olur: Bekleyen adam gider, Shen Te kapıdan çıkıp alçak sesle "Wang" der, Wang ise sokağın öte yanından pencereye doğru "Shen Te" diye seslenir, yanıt alamayınca)* Beni atlattı. Kirasını çıkartmak için o herifle gitti. Efendilerim için yine kalacak yer yok. Yorgunlar ve bekliyorlar. Bir daha karşılarına geçip de nasıl "olmadı," derim! Benim yattığım yer ise bir lağım borusu, oraya götüremem ya Tanrıları.

Ayrıca, onlar da benim gibi bir düzenbazın yanında kalmak istemezler. Ölürüm de dönmem yanlarına. Eyvah, su takımım da orada kaldı! Varsın kalsın! Gidip almayı aklıma bile getirmem. Başkenti terkederim, onların gözlerinde ırak bir yere giderim, Çok saygı duyduğum Tanrılara hiçbir yardımda bulunamadım. *(Koşarak kaçar.*

Henüz gitmiştir ki, Shen Te öte yandan aranarak gelir ve Tanrıları görür)

SHEN TE Efendilerim sizler misiniz? Adım Shen Te. Geceyi benim odamda geçirmeyi kabul ederseniz, beni çok mutlu edersiniz.

3. TANRI Sucu nereye gitti acaba?

SHEN TE Ben de ona bakındım, ama göremedim

1. TANRI Gelmeyeceksin sandı. Bu yüzden yanımıza dönmeye yüzü tutmadı.

3. TANRI *(Su takımlarını alır)* Senin eve bırakalım. Bunlara gereksinimi var.

(Shen Te yol gösterir, Tanrıları evine götürür. Sahne kararır ve yeniden aydınlanır. Tan ağarırken Tanrılar evden çıkarlar, Shen Te elinde lamba yol gösterir. Vedalaşırlar)

1. TANRI Sevgili Shen Te, konukseverliğin için teşekkür ederiz. Bizi konuk etmeyi kabul eden ilk sen oldun. Bunu hiç unutmayacağız. Sucuya da su takımlarını ver. Senin gibi iyi bir insanı bize tanıttığı için ona da teşekkür ettiğimizi söyle.

SHEN TE İyi bir insan değilim ben. Bir itirafta bulunmak istiyorum: Wang sizin kalacak bir yer aradığınızı söylediğinde, başta kararsızdım.

1. TANRI Önemli olan kararsızlık değil, onun üstesinden gelmek. Şurasını bilmelisin ki Shen Te, sen bize yalnızca yatacak yer vermekle kalmadın. Birçokları, hatta aramızdan bazı Tanrılar, artık iyi insan kalmadı mı diye kaygılanıp duruyordu. Aslında, biz bunu anlamak için indik dünyaya. Seni bulduğumuz için mutluyuz. Hoşça kal!

SHEN TE Durun gitmeyin, efendilerim! İyi bir insan olduğuma pek inanamıyorum. İyi olmayı istiyorum, ama kiramı nasıl ödeyeceğim? Açıklayayım, yaşayabilmek için kendimi satıyorum. Yine güçlükle ayakta durabiliyorum; çünkü benim gibi birçok kadın bu işi yapmak zorunda. İyi olmak için her şeye razıyım, zaten kim iyi olmak istemez ki? Çocuk sevgisi ve namus konusunda Tanrı buyruklarını tutabilseydim elbette mutlu olurdum. Komşumu kıskanmaz, kocamı aldatmaktan kaçınırdım. Kimsenin

sırtından geçinmek, yardıma muhtaç olanları da kandırmak istemiyorum[21]. Ama olmuyor, bütün her şeyle başa çıkamıyorum. Buyrukları tutamadığıma göre, rahat yaşayabilsem bari...

1. TANRI Shen Te, bütün bunlar iyi insanların duyabileceği kuşkulardan başka bir şey değil.

3. TANRI Hoşça kal Shen Te' O Sucu'ya[1] selamımızı ilet. Bize dostluk gösterdi.

2. TANRI Ama korkarım, kendisi bunu anlamadı.

3. TANRI Her şey istediğin gibi olsun!

1. TANRI En önemlisi, hep böyle iyilik yap! Hadi hoşça kal!

(Gitmek için dönerler, el sallarlar)

SHEN TE *(Korkuyla)* Ama ben kendime güvenemiyorum, efendilerim. Herşey ateş pahası, nasıl iyilik yapabilirim?

2. TANRI Ne yazık ki bu konuda bir şey yapamayız.. Para işlerine bulaşamayız.

3. TANRI Durun! Bir dakika! Biraz parası olsa, daha kolayca başarılı olabilir.

2. TANRI Ona para veremeyiz. Yukarıya ne deriz sonra?

1. TANRI Niye vermeyelim?

(Kafa kafaya verip hararetle tartışırlar)

1. TANRI *(Shen Te'ye sıkılarak)* Kiranı denkleştiremediğini söyledin. Bizler yoksul değiliz, yatak paramızı elbette ödeyebiliriz! Al! *(Para verir)* Yalnız yatak parası verdiğimizi kimseye söyleme. Yanlış anlaşılabilir.

2. TANRI Hem de nasıl.

3. TANRI Yok canım, o kadar da değil. Elbette yattığımız yerin parasını ödeyeceğiz. Kararnamede buna aykırı tek bir madde yok. Hadi artık gidelim, hoşça kal!

(Tanrılar hızla uzaklaşırlar)

1

KÜÇÜK BİR TÜTÜN DÜKKÂNI

(Dükkân henüz yerleştirilmemiş ve açılmamıştır)

SHEN TE *(Seyircilere)* Tanrılar gideli üç gün oldu. "Yattığımız yerin parasını ödeyeceğiz," dediler. Bir de ne göreyim: Verdikleri para

bin gümüş Dolar'dan[22] fazla değil mi! İşte o parayla bu tütün dükkânını kiraladım. Dün de taşındım. Umarım, artık bol bol iyilik yapabilirim. İşte şu Bayan Shin, bu dükkânın eski kiracısı. Dün hemen geldi, çocukları için pirinç istedi. İşte yine tenceresi elinde geliyor.

(İçeri Shin girer. Kadınlar karşılıklı eğilerek birbirlerini selamlarlar)

İyi günler, Bayan Shin!

SHİN İyi güler, Bayan Shen Te! Yeni yuvanızdan memnun musunuz?

SHEN TE Memnunum. Çocuklarınız geceyi iyi geçir di mi?

SHİN Hiç sorma. Evi yadırgadılar. Ev demeye de bin şahit ister ya! Küçüğü öksürüp durdu.

SHEN TE Vah vah, çok kötü.

SHİN Sen kötüyü nerden bileceksin. Senin tuzun kuru. Ama yakında bu küçük dükkânda senin de gözün açılır. Burası tanrının cezası yoksul bir mahalledir.

SHEN TE Öğleleri çimento fabrikasındaki işçiler gelir, demiştiniz?

SHİN Hepsi o kadar işte. Civardakiler on paralık alışveriş yapmazlar.

SHEN TE Ama dükkânı devrederken bana bunları söylememiştiniz.

SHİN Şimdi beni suçlamaya kalkma. Hem dükkânı elimden alıp çocuklarımı orta yerde bırakırsın, dükkânımı küçük bulursun, hem de mahalleliye dil uzatırsın. Yoo, bu kadarı da fazla.

(Ağlar)

SHEN TE *(Telaşla)* Pirincinizi getireyim.

SHİN Biraz da para isteyecektim.

SHEN TE *(Tencereye pirinç koyarken)* Veremem. Daha bir şey satmadım ki.

SHİN Ama çok ihtiyacım var. Ben neyle yaşayacağım? Herşeyimi elimden aldın, şimdi de gırtlağımı sıkmak istiyorsun. Çocuklarımı kapının önüne bıraktım mı görürsün gününü sen, boğazkesen karı!

(Tenceresini, Shen Te'nin elinden kaparcasına alır)

SHEN TE Bu kadar öfkeli olmayın canım! Pirinçleri dökeceksiniz!

(İçeri ihtiyar bir karı koca ile üstü başı dökülen bir adam girer)

KADIN Ah benim sevgili Shen Te'm, durumun çok iyiymiş ha! İş kadını olmuşsun! Bir düşünsene, bizim halimiz harap. Dükkânı elden çıkartmak zorunda kaldık. Acaba, dedik, Shen Te bizi bir geceliğine konuk edemez mi? Yeğenimi tanıyorsun, değil mi? O da bizimle geldi; bizden hiç ayrılmaz, sağ olsun.

YEĞEN *(Çevresine göz gezdirir)* Güzel dükkân.

SHİN Bunlar da kim?

SHEN TE Köyden geldiğimde ilk onların evinde kiracı olmuştum. *(Seyircilere)*
Param azdı, bitince beni sokağa atmışlardı.
Şimdi de, 'hayır' diyeceğimden korkuyorlardır.
Zavallı, yoksul kişiler.
Damları yok başlarının üstünde,
Dostları yok;
Yardıma ihtiyaçları var.
Nasıl 'hayır' diyebilir ki insan?
(Gelenlere güler yüzle)
Hoş geldiniz! Elbette benimle kalabilirsiniz. dükkânın arkasında yalnızca ufacık bir odam var.

ERKEK Bu bize yeter. Üzülme sen. *(Shen Te çay getirmeye giderken)* Sana engel olmamak için, biz, şuracıkta, arkada kıvrılıp yatarız. Bizim dükkândan heveslenmiş olmahsın? Sana yardımımız dokunur diye düşündük. Buraya gelmemizin asıl nedeni de bu.

SHİN *(Müstehzi)* Bir de müşteri gelse!

KADIN Bu taş bize mi?

ERKEK : Şişşşt! İşte bir müşteri!
(Üstü başı dökülen biri içeri girer)

İŞSİZ Bağışlayın. İşsizim.
(Shin güler)

SHEN TE Nasıl yardım edebilirim?

İŞSİZ Duyduğuma göre dükkânı yarın açacakmışsınız. Eşyaları yerleştirirken bazı şeyler kırılabilir, atılabilir, diye düşündüm. Sigaranız var mı?

KADIN Sigara dileneni de ilk görüyorum. Ekmek olsa neyse!

İŞSİZ Ekmek pahalı. Sigaradan birkaç nefes çektim mi, kendime gelirim. Zaten halim duman.

SHEN TE *(Birkaç sigara verir)* Kendinize gelmeniz önemli. Siftalı sizinle yapıyorum, siz bana uğur getireceksiniz.
(İşsiz, hemen bir sigara yakar bir nefes çeker, öksürerek dükkândan çıkar)

KADIN Bu yaptığın doğru muydu, Shen Te?

SHİN Böyle giderse dayanamazsın, üç günde sermayeyi kediye yüklersin.

ERKEK Bahse girerim, cebinde parası vardı.

SHEN TE Ama yok dedi.

YEĞEN Size yalan söylemediğini nerden biliyorsunuz?

SHEN TE *(Sinirli)* Peki, yalan söylediğini nerden biliyoruz?

KADIN *(Başını sallayarak)* Bilirim, bu kız hiç 'hayır' diyemez. Sen fazla iyisin Shen Te! Dükkânından olmak istemiyorsan, hayır demeyi de öğrenmelisin.

ERKEK Dükkân benim değil, de! Bir akrabamın, ben onlara hesap vermek zorundayım, dersin olur biter. Bunu yapamaz mısın?

SHİN Elbet diyebilir, ama eğer hep böyle iyi insan numarası yapmazsa.

SHEN TE *(Güler)* Siz daha ileri geri konuşun bakalım! Sizi kapı dışarı edip ona verdiğim pirinci geri alırsam, görürsünüz gününüzü!

KADIN *(Dehşetle)* Pirinç de mi verdin?

SHEN TE *(Seyircilere)*

Bunlar kötü insanlar.
Kimseye dost olamazlar.
Çok görürler başkasına bir avuç pirinci,
Hep biz yiyelim, derler
Ne gelir elden böylesine, bilmem ki?

(İçeriye kısa boylu bir adam girer)

SHİN *(Adamı görünce aceleyle çıkar)* Yarın yine uğrarım.

MARANGOZ Heey! Durun, Bayan Shin! Ben de sizi arıyordum!

KADIN Bu kadın hep gelir mi böyle. Ne hakkı var?

SHEN TE Ne hakkı canım. Ama aç zavallı, bu daha önemli.

MARANGOZ Kaçarsın, tabii! Siz mi kiraladınız burayı? Vay vay, rafları yerleştirmişsiniz bile. Ama o raflar size ait değil, anladınız mı! Parasını öderseniz başka! Şu kaçan bok çuvalı rafların parasını ödemedi. Ben marangozum.

SHEN TE Ama ben bunların demirbaştır diye düşündüm, raflarla birlikte kiraladım burasını, parasını da ödedim ona.

MARANGOZ Laf! Hepsi laf bunların! Şu Shin denen kaltakla aynı bokun soyusunuz. 100 gümüş Dolar'ımı isterim, almazsam bana da Lin To demesinler!

SHEN TE Ödeyemem ki, hiç param kalmadı!

MARANGOZ Ben de haraç mezat sattırırım[23] burayı. Hemen! Ya hemen ödersiniz ya da sattırırım!

ERKEK *(Fısıldar)* Kuzenini söylesene!

SHEN TE Önümüzdeki aya olmaz mı?

MARANGOZ *(Bağırarak)* Olmaz!

SHEN TE Bu kadar katı olmayın Bay Lin To. Her isteneni hemen yapamam ki.

(Seyircilere)
İki misli artar gücümüz biraz hoşgörümüz olsa,
Bilin ki, katır durdu mu otlamak için çayırlıkta,
Görmezlikten gelin, daha iyi taşır yükünü
Haziran'da sık dişini, göreceksin
Ağaç şeftaliden yıkılacak Ağustosta.
Sabretmezsek nasıl yaşarız birarada?
Biraz zaman verirsek birbirimize
Ulaşabiliriz en uzak hedeflere.
(Marangoz'a) N'olur, birazcık sabredin Bay Lin To!

MARANGOZ Peki, ailem için, benim için kim sabredecek? *(Alıp götürecekmiş gibi boş raflardan birini oynatır)* Parayı vermezseniz rafları götürürüm!

KADIN Shen Te, yavrum, bu işi neden kuzenine havale etmiyorsun? *(Marangoz'a)* Faturanızı hazırlayın, Bayan Shen Te'nin kuzeni paranızı verir.

MARANGOZ Ben o tür kuzenleri çok gördüm!

YEĞEN Aptal aptal gülme! Onu şahsen tanıyorum.

ERKEK Fiyakalı bir adamdır.

MARANGOZ Pekâlâ, öyle olsun bakalım. *(Rafı indirir, üstüne oturur ve faturayı yazar)*

KADIN Dur demesek, birkaç tahta parçası için seni soyup soğuna çevirecek. Haklı haksız istenen her şeyi sakın kabul etme. Sonra herkes, haklı ya da haksız, daha başka isteklerle gelir karşına. Yanarsın ha! Bir kemik at da çöp tenekesine gör bak, nasıl mahallenin bütün köpekleri gelip seni kendi bahçende ısırırlar. Mahkemeler ne güne duruyor?

SHEN TE Evet ama, emeğinin karşılığını istiyor, eli boş dönemez ya! Onun da bir ailesi var. İşin asıl kötü yanı ona verecek param yok. Tanrılar ne diyecek, kim bilir?

ERKEK Sen bizi almakla üstüne düşeni yaptın. Bu yeter de artar bile. *(İçeri topal bir erkekle bir gebe kadın girer)*

TOPAL *(Erkekle Kadın'a)* Demek buradasınız! Bir de akraba olacaksınız! Bizi sokağın ortasında bıraktınız!

KADIN *(Shen Te'den özür dilercesine)* Bu benim kardeşim Wung, o da karısı. *(Her ikisine)* Sinirlenmeyin. Ses çıkarmadan şu köşede oturun, eski dostumuz Bayan Shen Te'yi rahatsız ediyorsunuz. *(Shen Te'ye)* Her ikisini de yanımıza almak zorundayız, görümce hanım beş aylık hamile. Ne dersin?

SHEN TE Hoş geldiniz!

KADIN Teşekkür edin. Oradan kendinize birer fincan alın. *(Shen Te'ye)* Nereye gideceklerini bilmiyorlardı, zavallılar. İyi ki senin şu dükkân var!

SHEN TE *(Çayları getirirken gülerek seyircilere)* Yaa, iyi ki benim şu dükkân var! *(İçeri mal sahibi Bayan Mi Tzü girer, elinde kira sözleşmesi vardır)*

MAL SAHİBİ Bayan Shen Te, ben mal sahibi Mi Tzü'yüm. Umarım iyi geçiniriz. İşte kira sözleşmesi. *(Shen Te sözleşmeyi okurken, ötekilere)* Küçük de olsa, bir iş yerinin açılması güzel bir an, değil mi baylar? *(Çevresine göz gezdirir)* Rafların bir kısmı boş, ama zamanla dolar elbet. Herhalde, birkaç kefil gösterebileceksiniz.

SHEN TE Bu gerekli mi?

MAL SAHİBİ Elbette, kim olduğunuzu bilmiyorum ki.

ERKEK Biz, Bayan Shen Te için kefil olabilir miyiz, acaba?

MAL SAHİBİ Peki, siz kimsiniz?

ERKEK Adım Ma Fu; tütün tüccarıyım.

MAL SAHİBİ Dükkânınız nerde?

ERKEK Şu anda yok. Çünkü sattım.

MAL SAHİBİ Yaa! *(Shen Te'ye)* Hakkınızda bilgi alacağım başka biri yok mu?

KADIN *(Fısıldar)* Kuzen! Kuzen!

MAL SAHİBİ Dükkânıma kimi aldığımı bilmeliyim! Hakkınızda bilgi alacağım biri olmalı. Burası yol geçen hanı değil, iki gözüm. Kefil gösteremezseniz, sözleşmeyi imzalamam.

SHEN TE *(Gözlerini indirerek, alçak sesle)* Bir kuzenim var.

MAL SAHİBİ Aa, demek bir kuzeniniz var. Burada mı? Hemen kendisiyle görüşmek isterim. Ne iş yapar?

SHEN TE Burada değil. Başka bir kentte yaşıyor.

KADIN Schung'da değil mi?

SHEN TE Evet Schung'da adı Bay Shui Ta.

ERKEK Aa, bu benim tanıdığım Shui Ta. Uzun boylu, zayıf.

YEĞEN *(Marangoz'a)* Siz de, raflar için Bayan Shen Te'nin kuzeniyle konuşmuştunuz, değil mi?

MARANGOZ *(Homurdanarak)* Ben de faturayı onun adına yazıyorum. İşte buyrun! *(Faturayı verir)* Yarın sabah erkenden uğrarım. *(Çıkar)*

YEĞEN *(Mal sahibinin duyacağı şekilde bağırarak)* Hiç dert etme, yarın sabah paran hazır!

MAL SAHİBİ *(Shen Te'yi sert bir şekilde süzer)*

Onunla ben de tanışırsam, memnun olurum. İyi akşamlar bayan! *(Çıkar)*

KADIN *(Kısa bir sessizlikten sonra)* Şimdi hapı yuttun işte! Emin ol, sabaha kalmaz, kim olduğunu öğrenir bu kadın.

GÖRÜMCE *(Yeğen'e usulca)* Burda iş yok oğlum, başımızın çaresini bakalım.

(Bir çocuğun rehberlik ettiği bir ihtiyar girer)

ÇOCUK Hah, işte buradalar, büyükbaba!

KADIN Günaydın, büyükbaba! *(Shen Te'ye)* Zavallı ihtiyarcık! Bizi çok merak etmiştir. Oğlanı nasıl buldun? Koskoca herif oldu baksana! Bir de iştahlı ki, ne varsa ortalıkta silip süpürüyor, kerata!

ERKEK *(Dışarı bakar)* Kızdan başka kimse yok.

KADIN *(Shen Te'ye)* Köyden gelen genç bir akraba. Umarım senin için fazla gelmeyiz. Sen bizle kalırken bu kadar kalabalık değildik, değil mi? İşte böyle, durmadan çoğaldık. İşler kötüleştikçe çoğaldık; çoğaldıkça işlerimiz kötüleşti. Ama dur şu kapıyı sürgüleyelim, yoksa rahatımız kaçar. *(Kapıyı sürgüler. Hepsi otururlar)* Önemli olan senin çalışmana engel olmamak. Yoksa, ocağımız nasıl tüter? Bak yavrum şöyle düşündük: Gündüzleri gençler çıkıp giderler. Gebe gelinle, büyükbaba, belki bir de ben dükkânda kalırız. Ötekiler, gündüzün en çok bir iki kez uğrasınlar, olmaz mı? Şu lambayı yaksanıza çocuklar. Hadi rahatınıza bakın.

YEĞEN *(Alaycı)* Kuzen gece yarısı kalkıp gelmese bari. Şu soylu Bay Shui Ta!

(Gelin güler)

TOPAL *(Uzanır bir sigara alır)* Bir tane içersem, kıyamet kopmaz a!

ERKEK Keyfine bak.

(Kimi puro, kimi sigara alıp tüttürürler. Topal kardeş şarap testisini dolaştırır)

YEĞEN Kuzen ödesin paraları!

BÜYÜKBABA *(Ciddiyetle Shen Te'ye)* Günaydın!

(Shen Te bu gecikmiş selamdan şaşırır, elinde olmadan eğilir. Bir elinde Marangoz'un faturası ötekinde kira sözleşmesi vardır)

KADIN Hadi çocuklar bir şarkı söyleyemez misiniz? Konuksever kızımızı biraz eğlendirelim.

YEĞEN Büyükbaba, sen başla!

(Şarkı söylemeye başlarlar)

DUMAN ŞARKISI[24]

BÜYÜKBABA

Bir zamanlar, saçlarım ağarmadan
Kurnaz olursam,
Dururum sanmıştım ayaklarımın üstünde.
Oysa bugün gördüm ki, kurnazlık yetmiyor.
Aç mideyi doyurmaya.
O zaman, boş ver, dedim.
Bak şu gri dumana
Gidiyor buz gibi soğuk gökyüzüne doğru
Oraya gideceksin sen de.

ERKEK

Baktım ki,
Hapı yutuyor çalışkanı, onurlusu,
Bari, dedim, ben sapayım eğri yola
Oysa gördüm ki, dikiş tutturamıyor
Bu işte bizim gibiler.
O zaman, boş ver, dedim,
Bak şu gri dumana
Gidiyor buz gibi gökyüzüne doğru
Oraya gideceksin sen de.

GENÇ KIZ

Duydum ki,
Umut edecek bir şey yokmuş yaşlılara
Zaman yapar her şeyi, zaman yıkar.
Ama biz gençler için kapılar açıkmış
Ardına kadar,
Hiçliğe açılırmış bu kapılar.
O zaman, boş ver, dedim,
Bak şu gri dumana,
Gidiyor buz gibi gökyüzüne doğru
Oraya gideceksin sen de.

YEĞEN Şarabı nerden buldun?

GÖRÜMCE Bir torba tütünle değiştirdi.

ERKEK Nee? Bir bu tütünler kalmıştı elimizde! Kalacak bir yer bulmak için bile o tütünlere el sürmemiştik! Domuz herif!

TOPAL Domuz herifmiş? Karım üşütüyordu, ne halt etseydim? Sen de içtin şaraptan. Ver şu testiyi öyleyse!

(Birbirlerine girerler. Raflardan mallar düşmeye başlar)

SHEN TE *(Çaresiz)* Durun, yapmayın, dükkâna zarar vermeyin! Burası bana Tanrıların armağanı! Ne isterseniz alın, ama dükkânımı yıkmayın!

KADIN *(Kuşkulu)* Burası düşündüğümden de küçükmüş. Keşke teyzeyle ötekilere hiç sözünü etmeseydik. Bir de onlar gelirse buraya sığamayız.

GÖRÜMCE Shen Te de, surat ediyor zaten.

(Dışardan sesler duyulur ve kapı vurulur)

SESLER Açsanıza kapıyı, biz geldik!

KADIN Sen misin teyzeciğim? Ne yapacağız şimdi?

SHEN TE Benim güzel dükkânım! Umutlarım yokoldu! Daha açılmadan, dükkânım, dükkânlıktan çıktı!

(Seyircilere)

Küçük cankurtaran sandalı
Batar gider derinlere:
O kadar çok ki denize düşenler
Hırsla tutunmuşlar kenarına.

SESLER *(Dışardan)* Açsanıza şu kapıyı!

ARA OYUN

BİR KÖPRÜ ALTI

(Wang, ırmak kıyısında büzülmüş oturmaktadır)

WANG *(Çevresine bakınır)* Etrafta çıt yok. Tam dört gündür burada gizleniyorum. Beni burada bulamazlar, onun için gözlerimi dört açıyorum. Onların geçeceğini bildiğimden buraya geldim. Köprüyü ikinci gün geçtiler; tepemde ayak seslerini duydum. Artık uzaklaşmış olmalılar. Kurtuldum sayılır.

(Sırt üstü uzanır. Uyur. Müzik. Bir köye aydınlanır ve Tanrılar gözükür)

WANG *(Tokat yiyecekmiş gibi kolunu yüzüne siper eder)* Hiçbir şey söylemeyin, ben her şeyi biliyorum! Sizi konuk edecek kimseyi bulamadım. Evlerine kimse sizi almak istemedi! İşte şimdi öğrendiniz! N'olur gidin buradan!

1. TANRI Aldanıyorsun, Bize birini buldun. Sen yanımızdan ayrılır ayrılmaz geldi. Gece bizi yatıya aldı, uyumamızı sağladı. Sabaha karşı biz ayrılırken de feneriyle yolumuzu aydınlattı. Hakkın varmış, bizi evinde ağırlayan iyi bir insandı.

WANG Sizi ağırlayan Shen Te'ydi ha?

3. TANRI Elbette.

WANG Ve ben inançsız adam, ordan kaçtım ha! Bense işkillenmiş, gelmez sanmıştım. Ne de olsa, durumu çok kötüydü.

TANRILAR

Ey sen güçsüz insan!
İyi niyetli, ama güçsüz insan[25]!
Açlıkta iyiliğin sökmediğini düşünen,
Tehlikede yiğitliğin sökmediğine inanan,
Zavallı insan!
Ey içini kemiren güvensizlik!
Ey önyargı! Ey aceleci şaşkınlık!

WANG Çok utanıyorum, efendilerim!

1. TANRI Sen, sucu, bizi memnun etmek istiyorsan, şimdi doğru başkente geri dön, iyi yürekli Shen Te'yi bul, bize ondan haber getir. Durumu düzelmiş olmalı. Küçük bir dükkân açacak kadar parası var şimdi.

Yufka yüreğinin sesine kulak verebilecek demektir. Onun iyiliği için ilgilen. İyilik beklenmezse eğer, hiçkimse uzun süre iyi kalamaz. Bize gelince, biz yine yola koyulup başka ülkelerde de Sezuan'daki iyi insanımız gibi, iyi insanlar aramaya gidiyoruz. Böylece, dünya yüzünde artık iyi insanların kalmadığı söylentisine de son vermiş olacağız.

(Birden kaybolurlar)

2

TÜTÜN DÜKKÂNI

(Her yanda uyuyan insanlar. Lamba hâlâ yanmaktadır. Kapı vurulur)

KADIN *(Uyku sersemi kalkar)* Shen Te! Kapı vuruluyor. Nerde bu kız?

YEĞEN Kahvaltı almaya gitmiştir. Ne de olsa, kuzen ödeyecek.

(Kadın gülerek kapıya doğru gider, açar. İçeri genç bir adam, ardından da Marangoz girer)

GENÇ ADAM Ben Kuzen'im.

KADIN *(Çok şaşırmıştır)* Kim dediniz?

GENÇ ADAM Adım Shui Ta.

KONUKLAR *(Birbirlerini dürterek)* Kuzen mi!

- Ama bu sadece şakaydı. - Kızın kuzeni yok ki. - Bırak şimdi, herif gelmiş ben o'yum, diyor işte. - Çattık be, kör karanlıkta, inanılır gibi değil!

YEĞEN Madem ki bizi konuk eden kızın kuzenisiniz, söyleyin, bize hemen kahvaltı getirsinler.

SHUİ TA *(Lambayı söndürür)* Müşteriler nerdeyse gelir, giyinir misiniz, lütfen!Giyinin de dükkânımı açayım.

ERKEK Aa, burası sizin mi? Bu dükkân sevgili dostumuz Shen Te'nin değil mi? *(Shui Ta değil, anlamında başını sallar)* Nee, vay canına!

GÖRÜMCE Bizi aldattı öyleyse! Hangi deliğe girdi o?

SHUİ TA Biraz işi çıktı. Ben geldiğime göre, yardımda bulunamayacağını size iletmemi söyledi.

KADIN *(Fena halde bozulmuştur)* Biz de onu iyi biri sanmıştık!

YEĞEN Ona inanmayın! Arayın kızı!

ERKEK Evet arayalım. *(İş bölümü yapar)* Sen, sen, sen, bir de sen köşe bucağı arayın. Biz büyükbaba ile burda kalır, kaleyi koruruz. Oğlan da bu arada yiyecek bir şeyler araklasın. *(Oğlan'a)* Köşedeki pasta fırınını görüyor musun? Kimseye görünmeden içeri süzül ve gömleğinin içine bulabildiklerini doldur.

GÖRÜMCE O küçük beyaz sütlü kurabiyelerden de getir!

ERKEK Gözünü dört aç, sakın yakalanayım deme, ha. Aynasızları başımıza sarma!

(Oğlan başını sallar gider. Oradakiler giyinmeye başlar)

SHUİ TA Bu kurabiye hırsızlığının, sizi barındıran bu dükkâna zararı olmaz mı, dersiniz?

YEĞEN Kulak asmayın ona, Shen Te'yi şimdi buluruz. Gelsin de, şuna ağzının payını versin.

(Yeğen, Kardeş, Görümce ve Genç Kız çıkar)

GÖRÜMCE *(Çıkarken)* Kahvaltıyı silip süpürmeyin, bize de bir şeyler kalsın.

SHUİ TA *(Sakin)* Onu bulamayacaklar. Shen Te, bu süresiz konukseverliğini sürdüremediğine üzülüyor. Yazık ki fazla kalabalık-

sınız! Burası bir tütün dükkânı, Bayan Shen Te de bu dükkândan geçinecek.

ERKEK Bizim Shen Te'miz ölürdü de, bunları söylemeye dili varmazdı.

SHUİ TA Haklı olabilirsiniz. *(Marangoz'a)* Mutsuzluk şurda: Bu kentte yoksulluk öylesine almış yürümüş ki, tek kişi başa çıkamaz bütün bunlarla. Onbirinci yüzyılda biri şu dörtlüğü yazmış; o gün bugün değişen pek bir şey yok:

"Vali sorar, nedir ihtiyacınız, ey ahali?
Soğuktan titreyenler yanıtlarlar Vali'yi:
Onbin ayak uzunluğunda bir örtü,
Örtsün, yeter, kentin tüm varoşlarını."[26]

(Shui Ta, dükkânı düzenleyip toparlar)

MARANGOZ Görüyorum ki, küçük bayanın işlerini düzene sokmaya çalışıyorsunuz. Benim de raflar için ufak bir alacağım var kendisinden. Tanıklarım da var. 100 gümüş Dolar.

SHUİ TA *(Cebinden faturayı çıkarır. Nazik)* Ne dersiniz, 100 gümüş Dolar biraz fazla değil mi?

MARANGOZ Hayır, değil. Beş para bile inmem. Çoluk çocuğum var benim.

SHUİ TA *(Sert)* Kaç çocuğunuz var?

MARANGOZ Dört.

SHUİ TA Öyleyse 20 gümüş Dolar veririm.

(Erkek güler)

MARANGOZ Aklınızı mı kaçırmışsınız siz? Raflar ceviz kaplama.

SHUİ TA Alın götürün öyleyse.

MARANGOZ Ne demek bu?

SHUİ TA Benim için çok pahalı. Onun için, şu ceviz kaplama raflarınızı geri götürün.

KADIN Aldın mı ağzının payını! *(Kıkırdar)*

MARANGOZ *(Şaşırmış)* Ben, Bayan Shen Te'nin gelmesini istiyorum. Anlaşılan, o sizden çok daha iyi.

SHUİ TA Doğru, ama battı kızcağız.

MARANGOZ *(Rafın birini hışımla indirir ve kapıya götürür)* İyi öyleyse, sizde tütünlerinizi yere serersiniz! Benim için hava hoş!

SHUİ TA *(Erkek'e)* Yardım edin şuna!

ERKEK *(Raflardan birini alır, bırıtarak kapıya götürür)* Hadi bakalım, raflar dışarı!

MARANGOZ Köpek herif! Ailem açlıktan mı ölsün?

SHUİ TA Tütünlerimi yere sermemek için size bir kez daha 20 gümüş

Dolar öneriyorum.

MARANGOZ 100!

(Shui Ta kayıtsızdır, pencereden dışarıyı seyretmektedir. Erkek Marangoz'la birlikte rafları dışarı taşır)

MARANGOZ Dikkat et, kapıya çarpma, kırarsın sonra, sersem herif! *(Çaresiz)* Ölçü üzerine yapıldı meretler! Bunlar yalnızca buraya uyar, başka bir yere değil. Kereste ona göre biçildi, bayım!

SHUİ TA İyi ya işte, ben de onun için 20 gümüş Dolar veriyorum. Malzeme buraya göre kesildiği için.

(Kadın gülmekten kırılır)

MARANGOZ *(Birden kendini yorgun hisseder)* Dayanamayacağım artık. Raflar siz de kalsın, ne vereceksenız verin, bitsin bu iş.

SHUİ TA 20 gümüş Dolar.

(Tezgâhın üzerine iki büyük gümüş para koyar. Marangoz alır)

ERKEK *(Rafları geri taşırken)* Kesilmiş tahtalar yeter da artar bile!

MARANGOZ Evet, sarhoş olmaya yeter!

(Çıkar)

ERKEK Hah şöyle, bundan da kurtulduk!

KADIN *(Gülmeden gelen göz yaşlarını siler)* "Ceviz kaplama" - "Alın götürün öyleyse" - '100 gümüş Dolar. Dört çocuğum var." - "Öyleyse 20 veririm!' - 'Bunlar kesilmiş"- "İyi ya işte! 20 gümüş Dolar". Bu herifler bundan anlar işte.

SHUİ TA Evet. *(Ciddi)* Hadi, siz de gidin.

ERKEK Biz mi?

SHUİ TA Evet, siz. Hırsız köpekler, asalaklar. Pılınızı pırtınızı toplayın, hemen, yoksa karışmam.

ERKEK En iyisi onu hiç yanıtlamamak. Aç karnına bağırmak iyi değildir. Oğlan da nerde kaldı?

SHUİ TA Yaa, nerde kaldı acaba? Size daha önce de söyledim, çalıntı malla sokmam onu dükkâna diye. *(Birden avazı çıktığı kadar bağırmaya başlar)* Gidin, diyorum size, hemen gidin buradan! *(Ötekiler yerlerinden kımıldamazlar. Shui Ta tekrar sakin)* Demek öyle.

(Kapının önüne çıkar, selam verir. Kapıda bir polis belirir)

SHUİ TA Yanılmıyorsam, bizim mahallenin düzenini siz sağlıyorsunuz, değil mi?

POLİS Evet, bay ...

SHUİ TA Shui Ta. *(Karşılıklı gülümserler)* Hava bugün çok güzel!

POLİS Evet, ama bunaltıcı.

SHUİ TA Evet, bunaltıcı.

ERKEK *(Karısına usulca)* Oğlan dönünceye kadar gevezelik ederse, yandığımızın günüdür.
(Gizliden Shui Ta'ya işmar etmeye çalışır)

SHUİ TA *(Görmezlikten gelir)* Havayı serin bir yerde değerlendirmekle tozlu bir sokak ortasında değerlendirmenin farkı var tabii.

POLİS Gayet tabii, çok fark eder.

KADIN *(Kocasına)* Telaşlanma! Oğlan, kapıda polisi görürse gelmez bu yana.

SHUİ TA Buyrun, içeri girmez misiniz? Bakın burası ne kadar serin. Kuzinimle bu dükkânı açtık. Mahalleli ile iyi ilişkiler içinde olmaya büyük değer verdiğimizi söylemeliyim.

POLİS *(İçeri girer)* Çok naziksiniz, Bay Shui Ta. Evet, burası gerçekten serinmiş.

ERKEK *(Karısına fısıldar)* Mahsus içeri aldı. Oğlan kapıda görmesin diye.

SHUİ TA Konuklar! Kuzinimin çok uzaktan akrabalarıymış. Yolculuğa çıkıyorlar. *(Karşılıklı eğilirler)* Biz de vedalaşmak üzereydik.

ERKEK *(Kısık)* Gidelim bari.

SHUİ TA Geceyi burada geçirdiğiniz için teşekkür ettiğinizi, ama onun dönüşünü bekleyemediğinizi söylerim ona.
(Sokaktan sesler duyulur: "Yakalayın! Hırsız var!")

POLİS Neler oluyor? *(Kapıda oğlan belirir. Gömleğinin altından çörek ve kurabiyeler dökülür. Kadın çıkması için işaret eder. Oğlan kaçmaya yeltenirken)* Dur bakalım. *(Yakalar)* Nerden aldın bunları?

OĞLAN Karşıdan.

POLİS Yani aşırdın!

KADIN Bizim bundan hiç haberimiz yok. Bak hele, ne haltlar karıştırmış. Seni utanmaz seni!

POLİS Siz bu işe ne dersiniz Bay Shui Ta? *(Shui Ta susar)* Anlaşıldı. Hadi bakalım, hepiniz yürüyün karakola.

SHUİ TA Benim yerimde böyle bir şey olmasına çok, ama çok üzüldüm.

KADIN Oğlan giderken o da buradaydı ama.

SHUİ TA İnanın, eğer bu hırsızlığı örtbas etmek isteseydim, sizi hiç içeri davet etmezdim, değil mi, efendim?

POLİS Elbette. Ama siz de anlamalısınız Bay Shui Ta, bu insanları karakola götürmek de benim görevimdir. *(Shui Ta eğilerek selam*

verir) Hadi düşün önüme!

(Hepsini dışarı çıkarır)

BÜYÜKBABA *(Saygıyla[2], kapıdan)* İyi günler.

(Shui Ta dışında hepsi çıkar. Shui Ta ortalığı toplamayı sürdürür. Mal sahibi girer)

MAL SAHİBİ Anlaşılan şu kuzen sizsiniz! Dükkânımdan polis bir sürü insan götürüyor; bu da ne demek oluyor? Kuzininiz bayan, ne hakla burayı yol geçen hanına çeviriyor? Daha dün metelik etmeyen oda köşelerinde[27] kıvrılıp yatan, fırıncıdan ekmek dilenen birine burayı vermeden önce, düşünmeliydim. Kabahat bende! Gördüğünüz gibi, ben her şeyi biliyorum!

SHUİ TA Anlıyorum. Kuzinim hakkında size çok kötü şeyler anlatttıkları belli oluyor. Yoksulluğunu kusur sayıp suçlamışlar! Onun yoksul olduğu zaten herkesçe biliniyordu. En kötüsü ise ünüydü, yufka yürekliliği onu giderek sefalete sürükledi!

MAL SAHİBİ Hadi canım, o sadece bayağı ...

SHUİ TA Yoksul bir kızcağızdı. Çekinmeyin, çıkarın şu baklayı ağzınızdan.

MAL SAHİBİ Rica ederim, şu duygu sömürüsüne boş verin! Ben onun kazancından değil, sürdüğü hayat tarzından söz etmek istedim. Bu dükkânı kiraladığına bakılırsa kazancı da hiç fena değilmiş hani. Mutlaka yolmuştur birkaç pinponu. Yoksa bu dükkân nasıl kiralanırdı? Bayım, burası namuslu bir yerdir! Buraya kira ödeyenler böyle bir kişiyle aynı damı paylaşmak istemezler. *(Duraklar)* Bakın ben katı yürekli biri değilim, ama önlemimi de almalıyım.

SHUİ TA *(Soğuk)* Bayan Mi Tzü, görüyorsunuz işim var. Ne söyleyecekseniz söyleyin: Bu "namuslu" yer bize kaça patlayacak?

MAL SAHİBİ Şunu söyleyeyim ki, doğrusu çok soğukkanlısınız!

SHUİ TA *(Sözleşmeyi çekmeden çıkarır)* Bu kira çok fazla. Bu sözleşmeden anladığıma göre, her ay da peşin istiyorsunuz.

MAL SAHİBİ *(Hemen)* Ama kuzininiz gibiler için değil!

SHUİ TA Anlamadım?

MAL SAHİBİ Shen Te gibiler için altı aylık peşin; yani 200 gümüş Dolar peşin.

SHUİ TA 200 gümüş Dolar ha! Bu insafsızlık! Nerden bulayım bu parayı? Buralarda pek öyle alış veriş olacağını hiç sanmam. Tek umudum Çimento Fabrikasının işçileri; çok sigara içerlermiş. Ama onların da kazançları azmış.

MAL SAHİBİ Bunları önceden düşünmeliydiniz.

SHUİ TA Bu kadar katı yürekli olmayın Bayan Mi Tzü! Doğru, kuzinim bağışlanması güç bir kusur işledi, yoksullara yatacak yerini verdi. Ama kendini düzeltebilir, ben onu doğru yola sokabilirim. Öte yandan, çamurdan gelenler yoksulluğun ne demek olduğunu iyi bilirler, onun için de daha iyi kiracı olurlar. Böyleleri kiralarını tam zamanında verebilmek için canlarını dişlerine takarlar, çalışırlar çabalarlar, hiçbir şeyden korkmazlar. Her şeylerini vermeye hazırdırlar. Bu arada, tek geldikleri yere dönmesinler diye, isteklerinizi yerine getirmede bir fare kadar ürkek, bir sinek kadar sessizdirler. Böyle bir kiracıyı altınla bile tartamazsınız, Bayan Mi Tzü!

MAL SAHİBİ Ya 200 gümüş Dolar peşin verir, ya da geldiği sokaklara geri döner.

(İçeri Polis girer)

POLİS Sizi rahatsız etmiyorum ya, Bay Shui Ta!

MAL SAHİBİ Bakıyorum da, polis bu dükkânla fazla ilgileniyor.

POLİS Bu ilgiyi yanlış yorumlamayın, Bayan Mi Tzü. Bay Shui Ta bize bir hizmette bulundu. Kendisine karakol adına teşekküre geldim.

MAL SAHİBİ Üstüme vazife değil zaten. Umarım yaptığım öneriyi Kuzininize aktarırsınız, Bay Shui Ta. Kiracılarımla iyi geçinmek en büyük dileğimdir. İyi günler, beyler!

(Çıkar)

SHUİ TA Güle güle, Bayan Mi Tzü.

POLİS Bayan Mi Tzü ile başınız dertte mi?

SHUI TA Kuzinimi gözü tutmadığı için altı aylık kirayı peşin istiyor.

POLİS Sizde de bu para yok, değil mi? *(Shui Ta susar)* Aman efendim, sizin gibi birine kim kredi vermez?

SHUİ TA Belki bana. Ya Shen Te gibi birine kim kredi verir ki?

POLİS Siz burada kalmayacak mısınız?

SHUİ TA Hayır. Bir daha da geleceğimi sanmıyorum. Yolum Sezuan'a düşmüşken biraz yardımcı olayım dedim. Yine tek başına kalacak. Altından nasıl kalkacak bilemiyorum.

POLİS Kiranızı vermekte güçlük çektiğinize üzüldüm, Bay Shui Ta. Açıkça söylemek gerekirse, siz gelmeden önce bu dükkâna kuşkuyla bakıyorduk. Ama sizi tanıdıktan sonra içimiz rahatladı. Biz polisler karşımızdakinin kim olduğunu bir bakışta anlarız.

SHUİ TA *(Acı)* Bayım, kuzinim bu dükkânı hale yola sokmayı çok istiyor. Çünkü dükkânın "Tanrıların bir armağanı" olduğunu

düşünüyor. Ben de yasalar elverdiği sürece bütün haklarımı kullamak isterim. Oysa yasalar öylesine kurnazca hazırlanmış ki, daha çok altta kalanlara sertlik gösterip onları çarpıyor. Kendimi, farelerin icabına bakan adama benzetiyorum, ama sonra bir de bakıyorum, ırmak çıkıyor önüme! *(Kısa bir duraklamadan sonra)* Sigara içiyor musunuz?

POLİS *(Cebine iki sigara koyar)* Bizler sizin gibileri kaybetmek istemeyiz, Bay Shui Ta. Ancak mal sahibine de hak vermeliyiz. Kendimizi aldatmayalım: Bayan Shen Te de kendini erkeklere satarak geçiniyordu. Diyeceksiniz ki, ne yapsaydı? Örneğin, ne yiyip içecekti? Ama bu bir şey değiştirmez, saygı duyulacak bir iş değildi yaptığı. Neden mi? Bir kere, aşk satılamaz, satılırsa o satılık aşk olur. İkincisi, bu iş, parayı verenle değil, sevdiği ile yapıldığında saygı duyulacak bir şey olur. Üçüncüsü, bu iş bir avuç pirince olmaz, aşkla olur. Söyleyin, süt bir kez bozulduktan, sonra hikmet yumurtlamak neye yarar? Ne yapmalı? Önemli olan bu! Demek altı aylık kirayı peşin vermesi gerekiyor? Bay Shui Ta, açıkça söylemek gerekirse ben de bilmiyorum. *(Düşünür)* Bay Shui Ta, buldum! Ona bir koca bulun!

(İçeriye küçük, yaşlı bir kadın girer)

YAŞLI Kocam için ucuz, ama iyi bir puro istiyorum. Yarın evliliğimizin kırkıncı yılı, kendi aramızda kutlayacağız da.

SHUİ TA *(Nazik)* Kırk yıl bir yastıkta, yine de kutlanabiliyor ha!

YAŞLI Karınca kararınca bir şeyler yapacağız işte. Tam karşınızdaki halıcı dükkânı bizim. Umarız, sizinle de dost oluruz. Zaman kötü, onun için bu çok gerekli.

SHUİ TA *(Kadının önüne birkaç puro kutusu koyar)* Korkarım, bu çok eskilerde kaldı.

POLİS Bay Shui Ta, bizim sermayeye ihtiyacımız var. Bence evlenmesi şart.

SHUİ TA *(Yaşlı kadından özür dileyerek)* Memur beyi özel dertlerime ortak edip ondan yol göstermesini istemiştim de.

POLİS Madem altı aylık peşin veremiyoruz, biz de bir para babasıyla evlendiririz.

SHUİ TA Bu, o kadar kolay değil.

POLİS Niye olmasın? O da boş değil; küçük, ama gelişmekte olan bir dükkânı var. *(Yaşlı Kadın'a)* Siz ne dersiniz?

YAŞLI *(Şaşırmış)* Bilmem...

POLİS Gazeteye bir ilan...

YAŞLI *(Çekingen)* Eğer bayan da razıysa...

POLİS Ne diye razı olmayacakmış? Şimdi yazar veririm. Bir hizmet, başka bir hizmetin yolunu açar. Bizlerin binbir güçlükle savaşan küçük esnafa karşı kalpsiz olduğumuzu sakın sanmayın. Siz bize yardımcı oldunuz, biz de sizin için bu evlenme ilanını hazırlayacağız! Ha ha ha!

(Çabucak not defterini çıkarır, kurşun kalemin ucunu ıslatır ve yazmaya başlar)

SHUİ TA *(Alçak sesle)* Hiç de fena fikir değil.

POLİS "Parası olan... namuslu... dul da olabilir... bir bey, geleceği parlak bir tütün dükkânı olan bir bayanla evlenmek ister mi?" Dur, şunu da ekleyelim: "Arkadaşlarım güzel ve sempatik olduğumu söylerler." Nasıl oldu?

SHUİ TA Bilmem. Abartılı olmadı mı biraz?

YAŞLI *(Dostça)* Hiç de abartılı değil. Ben onu gördüm.

(Polis defterden yaprağı koparıp Shui Ta'ya verir)

SHUİ TA Okkanın altına gitmemek için ne kadar çok şans gerektiğini dehşetle görüyorum. Kurnazlıklar! Dostluklar! *(Polis'e)* Çok serinkanlı davranmama rağmen, az kalsın pes edecektim. Oysa siz çıkıp geldiniz ve bana yardım ettiniz. Şimdi gerçekten bir çıkar yol olduğunu görüyorum.

AKŞAM ÜZERİ PARKTA

(Giysisi yırtık pırtık bir adam, parkın üzerinden, yükseklerden geçen bir uçağı gözleriyle izler. Sonra cebinde bir ip çıkarır ve bir şeyler arıyormuş gibi çevresine bakınır. Büyük bir söğüt ağacına doğru yürürken yoluna iki fahişe çıkar. Biri yaşlıdır, ötekisi de –Shen Te'nin dükkânındaki– sekiz kişilik ailenin en küçüğü olan Genç Kız'dır)

GENÇ KIZ İyi akşamlar delikanlı. Benimle gelir misin, şekerim?

SUN Olabilir sayın bayan, eğer karnımı doyurursanız?

YAŞLISI Sen kafayı üşüttün galiba? *(Genç Kız'a)* Yürü gidelim. Boşuna vakit kaybetmeyelim. Bu-o işsiz pilot işte.

GENÇ KIZ Parkta kimse kalmamıştır artık, hem yağmur da bastırmak üzere.

YAŞLISI Hiç belli olmaz.

(Uzaklaşırlar. Sun çevresine bakınarak cebinden ipi çıkarıp söğüdün dalına atar, sesler üzerine durur. İki kadın hızlı adımlarla geri dönerler, onu görmeden geçerler)

GENÇ KIZ Sağanak gelecek.

(Shen Te salınarak yoldan gelmektedir)

YAŞLISI Bak, canavar karı geliyor! Sana, bana, hepimize şanssızlık getirdi.

GENÇ KIZ Onun suçu yok. Ne yaptıysa kuzeni yaptı. Shen Te bizi yanına aldı. Hatta kurabiyelerin parasını bile vermeye kalkıştı. Yok hayır, ona hiç kızmıyorum.

YAŞLISI Ben kızıyorum ama! *(Yüksek sesle)* Ah, bakın şu bizim altın çömlekli hemşire de burada! Dükkânı var, ama bu yetmiyor, rızkımızı elimizden almaya gelmiş.

SHEN TE Bilmeden hemen ısırmaya kalkma! Ben ırmak kenarındaki çayhaneye gidiyorum.

GENÇ KIZ Üç çocuklu dul bir adamla evleneceğin doğru mu?

SHEN TE Evet, onunla buluşmaya gidiyorum.

SUN *(Sabrı tükenmiştir)* Çekin arabanızı buradan orospular! Bir kere olsun kafa dinleyemiyecek miyiz be?

YAŞLISI Kapa çeneni!

(Çıkarlar)

SUN *(Arkalarından)* Leş akbabaları! *(Seyircilere)* Bu gözden ırak yerde, çalılıklara gizlenmiş, yağmurda çamurda, bıkıp usanmadan av bekliyorlar.

SHEN TE *(Öfkeyle)* Ne söylenip duruyorsunuz arkalarından? *(İpi görür)* A aa.

SUN Neye öyle şaşırdın?

SHEN TE O ip de neyin nesi?

SUN Git kardeşim git işine! Param yok, meteliğim, hiçbir şeyim yok. Olsa bile seni değil, içecek su alırdım kendime.

(Yağmur başlar)

SHEN TE O ip n'olacak! Sakın bunu yapmayın!

SUN Sana ne bundan? Hadi, al voltanı!

SHEN TE Yağmur yağıyor.

SUN Bu ağacın altına sığınmaya kalkışma!

SHEN TE *(Olduğu yerde yağmurun altında hareketsiz durur)* Kalkışmam.

SUN Bak kızım, git buradan, sana bir yararı yok. Benimle iş yapamazsın. Bir kere çirkinsin. Bacakların çarpık.

SHEN TE Bu doğru değil.

SUN Dur, gösterme, istemem! Yağmur yağdığına göre, gir şu ağacın altına, Tanrının cezası!

(Shen Te ağır ağır ağacın altına gider, oturur)

SHEN TE Neden böyle bir şey yapmak istiyorsun?

SUN Bilmek ister misin? Bari anlatayım da kurtulayım senden. *(Susar)* Pilot nedir, bilir misin?

SHEN TE Bilirim. Çayhanede birkaç tane görmüştüm.

SUN Anlaşıldı, bilmiyorsun. Senin o gördüklerin var ya, onlar birtakım deri ceketli züppeler. Ne motordan çakarlar, ne de uçağın dilinden anlarlar. Öyleleri, ancak hangar memurunu yemledikleri için pilot olurlar. Bunlardan birine, "2000 metrede motoru kes, başla bulutlardan aşağıya inmeye, sonra yeniden çalıştır," desem ne derdi bana biliyor musun: "Bu sözleşmede yazılı değil, yapamam," der. Kıçınla oturur gibi oturtacaksın makineyi yere, anlaşıldı mı. Beceremezsen sersemin birisindir. Oysa ben sapına kadar pilotum işte. Ama yine de sersemlerin şahıyım. Pilotlukla ilgili bütün kitapları okudum Pekin'deki okulda. Bir sayfayı atlamışım meğer. O atladığım sayfada ne yazıyormuş biliyor musun? "Artık pilota ihtiyaç kalmamıştır". Ya işte böyle, kardeşim. Ben de uçaksız bir pilot oldum. Postasız posta pilotu. Hoş, bunu sen nerden anlayacaksın ki.

SHEN TE Yoo, galiba anlıyorum.

SUN Hayır. Anlayamazsın dedim, öyleyse anlayamazsın!

SHEN TE *(Yarı güler, yarı ağlar durumda)* Çocukken, bahçemize kanadı kırılmış bir şahin düşmüştü. Bize dostluk ederdi, hiçbir eğlencemizden geri kalmazdı ve hep zıplayarak arkamızdan seğirtir ve ondan fazla uzaklaşmayalım diye çığlıklar atardı. Keyfi bir ilkbaharda, bir de sonbaharda kaçardı, göçmen kuşların geçişini görürdü çünkü... Ve ben onu çok iyi anlardım.

SUN Ağlama!

SHEN TE Olur.

SUN Tenin bozulur.

SHEN TE Ağlamıyorum artık.

(Elinin tersiyle yaşlarını siler. Su ağaca yaslanmıştır, yüzünü ona çevirmeden eliyle kızın yüzüne uzanır)

SUN Doğru dürüst yaşlarını bile silemiyorsun. *(Mendiliyle kızın yüzünü siler)* Burada kalıp kendimi asmama engel olduğuna göre bari ağzını aç da iki laf et.

SHEN TE Ne söyleyeceğimi bilmiyorum.

SUN Neden peki, bana engel oldun?

SHEN TE Çok korktum. İnan, akşam garipliği dokundu sana, onun için de ölmek istedin.
(Seyirciye)

Hüzün verici akşamlar olmamalı
Yurdumuzda
Irmaklar üstündeki yüksek köprüler
Geceyle sabah arasındaki saatler
Ve koskoca bir kış dönemi,
Ölümün tuzaklarıdır hepsi.
Çünkü sefaletin manzarası
Bardağı taşıran damladır
Ve insanlar kurtulmak için
Yok ederler hayatlarını.

SUN Kendinden sözet biraz.

SHEN TE N'olacak ki? Küçük bir dükkânım var.

SUN *(Alaycı)* Orospu değilsin, hem de küçük bir dükkânın var ha!

SHEN TE *(Katı)* Evet ya var, ama önceleri öyleydim.

SUN Sakın bana, dükkânın Tanrıların armağanı olduğunu söyleme!

SHEN TE Tanrıların armağanıydı.

SUN Demek güzel bir yaz akşamı, karşına çıkıverdiler ve alsana para, dediler öyle mi?

SHEN TE *(Gülümser)* Bir sabahtı.

SUN Sohbetine de doyum olmuyor, doğrusu.

SHEN TE *(Susar, sonra)* Biraz sitar çalarım, taklitler yaparım. *(Sesini kalınlaştırarak ciddi adam taklidi yapar)* "Bak hele, gördün mü, para kesemi unutmuşum!" İşte sonra dükkân sahibi oldum. Önce sitarımı birine verdim. Şimdi kendi kendime diyorum ki: kurutulmuş bir morina balığı olsan da boş ver.
Zenginim ya artık, dedim.
Tek başına yatar, tek başına gezerim.
Bütün bir yıl geçse de
Bakmam artık erkeklerin yüzüne.

SUN Ama şimdi biriyle evleniyorsun, değil mi? Göl kenarındaki çayhanede seni bekliyormuş.
(Shen Te yanıtlamaz)
Aşk hakkında ne biliyorsun?

SHEN TE Her şeyi.

SUN Hiç sanmıyorum. Yoksa eskisi mi hoşuna gidiyordu?

SHEN TE Hayır.

SUN *(Yüzüne bakmadan eliyle kızın yüzüne okşar)* Peki, bu hoşuna gidiyor mu?

SHEN TE Evet.

SUN Çok azla yetiniyorsun. Vay be ne şehir ama!

SHEN TE Hiç arkadaşınız yok mu sizin?

SUN İt sürüsü kadar. Ama işsiz olduğumu ne duymak isterler, ne de bundan hoşlanırlar. Suratlarını bir asarlar ki, sanki denizde su olmasından onları sorumlu tutuyormuşum gibi. Peki, ya senin arkadaşın var mı?

SHEN TE *(Duraksayarak)* Bir kuzenim var.

SUN Kendini ondan korumalısın.

SHEN TE Zaten bir kez geldi. Bir daha dönmemek üzere de gitti. Neden bu kadar karamsar konuşuyorsun? Bir Atasözü vardır: "Umut garibin ekmeğidir."

SUN Devam et! Konuş! Yalnızca ses de olsa, yine de bir insan sesi.

SHEN TE *(Acele)* Büyük bir sefalet içinde oldukları halde, hâlâ güler yüzlü insanların olduğunu biliyorum. Küçükken, sırtımda ağır bir yükle yere yuvarlanınca yaşlı bir adamcağız kaldırmıştı beni yerden. Üstelik para[28] da vermişti. Bunu hiç unutamam, sık sık düşünürüm bu olayı. Yoksul olanlar daha cömert oluyorlar. Ne bileyim, belki de insanlar güç gösterisini seviyorlar; ya da bunu dostluktan çok gösteriş olsun diye yapıyorlar. Bence kötülük, bir tür salaklıktan başka bir şey değil. Bir insan, şarkı söylüyorsa, tezgâh başındaysa ya da ne bileyim pirinç ekiyorsa, bu dostluktur işte. Siz de öylesiniz.

SUN Görünüşe bakılırsa, sen de iyi olmaya çalışıyorsun.

SHEN TE Evet... Ay...bir yağmur damlacığı düştü yüzüme.

SUN Nereye?

SHEN TE Tam iki gözümün arasına.

SUN Hangisine daha yakın?

SHEN TE Sol gözüme!

SUN Güzel. *(Az sonra uykulu bir sesle)* Demek erkeklerle defteri kapadın ha?

SHEN TE *(Gülümser)* Ama bacaklarım çarpık değil.

SUN Belki değildir.

SHEN TE Elbette değil.

SUN *(Bitkin, ağaca yaslanır)* İki gündür ağzıma bir lokma girmedi, bir günden beri de su içmedim. Çok bitkinim, canım çekse de sevişemem seninle[29].

SHEN TE Oysa ne güzel olur yağmur altında.
(Sucu Wang gelir ve şarkı söyler)

SUCU'NUN YAĞMUR ALTINDAKİ ŞARKISI[30]

Suyum var satılacak
Ve ben kalmışım yağmur altında
Çok uzaklara gittim oysa
Bir parçacık su bulmaya.
Ve ban: hadi Sucu diye bağırsam da,
Nafile, satın almıyor kimsecikler;
Ölene dek için suyu kana kana Parasını verin de, zıkkımların
Su alın, köpekler su alın!
Bir tıkayabilsem şu deliği!
Düşümde gördüm bu yakında:
Yağmur yağmamış yedi yıldır
Satmışım suyumu damla damla!
Nasıl da bağrışıyorlardı "su, su," diye!
Kovamı yakalayanları
Şöyle bir süzüyordum önce
Gözüm tutuyor mu diye.
Susuzluktan kıvranıyordu itler!
(Gülerek)
Zıkkımların bakalım şimdi bitkicikler,
Sırtüstü yatıp haz içinde emin
Kocaman memesinden bulutun
Para vermeden, bedavadan
Ve ben: hadi Sucu, diye bağırsam da,
Nafile, satın almıyor kimsecikler;
Ölene dek için suyu kana kana
Parasını verin de zıkkımların
Su alın, köpekler, su alın!

(Yağmur dinmiştir. Shen Te Wang'ı görür ve ona koşar)

SHEN TE Aa, Wang, döndün demek! Eşyaların bende duruyor.

WANG Onları sakladığın için sağ ol! Nasılsın bakalım Shen Te?

SHEN TE İyiyim. Çok akıllı, çok yiğit biriyle tanıştım. Senden bir maşrapa su satın almak istiyorum.

WANG Başını arkaya atıp ağzını açarsan istediğin kadar su içebilirsin. Bak şu ağaçtan hâlâ su damlıyor.

SHEN TE

Ama ben senin suyundan istiyorum, Wang.
Uzaklardan taşıdığın
Seni yoran suyundan
Ve yağmur yağdığı için
Satamadığın suyundan.
Oradaki genç için ihtiyacım var suyuna.
O bir pilot.
Bir pilot daha yiğittir öteki insanlardan
Bulutlarla el ele,
Uçar göklerde, göğüs gerer fırtınalara
Ve sevgi dolu mektuplar getirir
Uzaktaki dostlardan.

(Parasını vererek bir maşrapa su alır ve onu koşarak Sun'a götürür)

SHEN TE *(Gülerek Wang'a)* Uyuya kalmış zavallıcık. Umutsuzluk, yağmur ve ben yorduk onu kuşkusuz.

ARA OYUN

WANG'IN KANALİZASYON BORUSUNDAKİ YERİ

(Wang uyumaktadır. Müzik. Kanal borusu saydam duruma gelir. Wang'ın düşünde Tanrılar görünürler)

WANG *(Canlı)* Shen Te'yi gördüm, kutsal efendilerim! Hiç değişmemiş.

1. TANRI Sevindik bu habere.

WANG Âşık olmuş! Onu gösterdi bana. Durumu gerçekten iyi.

1. TANRI Sevindirici haberler veriyorsun Wang. Umarız, iyilik etme çabası daha da artar.

WANG Mutlaka, artar. Elinden geldiğince herkese yardım etmeye çalışıyor.

1. TANRI Ne gibi yardımlar? Anlat bize, sevgili Wang!

WANG Herkesle iyi geçiniyor.

1. TANRI *(Merakla)* Eee, sonra?

WANG Parası olmayan herkese bedava tütün veriyor.

1. TANRI Fena değil! Başka?

WANG Sekiz kişilik bir aileye yer verdi dükkânında.

1. TANRI *(2. Tanrı'ya nispet verircesine)* Hem de sekiz kişilik, ha! *(Wang'a)* Daha anlatacakların vardır herhalde?

WANG Evet var. Yağmur yağdığı halde, benden parayla bir maşrapa su aldı.

1. TANRI Elbette, bu küçük iyilikleri de yabana atmamalı.

WANG Küçük müçük... Her şey paraya bakıyor. O küçücük dükkândan da fazla kazanmıyor hani.

1. TANRI Elbette, elbette! Ama akıllı bir bahçıvan da avuç içi kadar bir topraktan mucizeler yaratabilir.

WANG O da yaratıyor! Her sabah yoksullara pirinç bile dağıtıyor, inanın kazancının yarısı buna gidiyor.

1. TANRI *(Biraz düş kırıklığı ile)* Ben bir şey demedim ki! Başlangıç için hiç de fena değil..

WANG Unutmayın, efendilerim, zaman hiç de iyi değil! Bir gün dükkân konusunda başı darda kalınca kuzenini yardıma çağırdı.

Hiçbir yer yok rüzgârın erişemediği
Kara kıştan kaçan
Darmadağın olmuş kuşlar
Üşüştüler o yere
Aç tilki dişledi incecik duvarı
Tek bacaklı kurt devirdi yem çanağını.

Özetle, tek başına çıkamadı işin içinden kızcağız. Ama onun iyi bir insan olduğundan kimsenin kuşkusu yok. Herkes ona "Varoşların Meleği" diyor. Marangoz Lin To, ne derse desin, Shen Te durmadan iyilik yapıyor.

1. TANRI Bu da ne demek? Marangoz Lin To kötü mü konuşuyor Shen Te için?

WANG Dükkândaki rafların parasını tamamen ödememiş güya.

2. TANRI Ne diyorsun? Marangoza para ödenmemiş ha? Hem de Shen Te! Nasıl yapar bunu Shen Te?

WANG Parası çıkışmamıştır mutlaka.

2. TANRI Fark etmez. Borç borçtur, ödenmesi gerekir. Haksızlığı göz yumarmış görünmesi bile hata. Önce Tanrı kelamı yerine getirilmeli, sonra da ruhunu temizlemeli[31].

WANG Ama efendim, bunda Shen Te'nin hiç kusuru yok. Kuzeni yaptı bunu.

2. TANRI Öyleyse, kuzeni bir daha adım atmamalı o dükkâna!

WANG *(Yenik)* Anlıyorum, efendilerim. Ama Shen Te'yi savunmak

için bir şey daha açıklamak isterim: Kuzeni dürüst bir işadamı. Polis bile saygı duyuyor ona.

1. TANRI Neyse. Kendisini tanımadan yanlış bir yargıya varmayalım. Açık konuşmak gerekirse, ben ticaretten hiç anlamam. Araştırmak gerekli, anlamalı ne demek işadamı. Peki ya ticaret? Çok mu gerekli işten anlamak! Şimdi herkes bir iş peşinde! Çok mu gerekli? Yedi iyi kral[32] ticaret mi yaparlardı? Haksever Kung satar mıydı tuttuğu balıkları? Dürüst, ve erdemli bir yaşamla ticaretin ne ilgisi var?

2. TANRI *(Sinsi)* Herhalde, böyle bir şey olmamalı bir daha. *(Gitmeye hazırlanır. Ötekiler de dönerler)*

3. TANRI *(Sona kalmıştır. Mahcup)* Hoş gör bizi, sert konuştuk biraz. Çok yorgunuz ve hiç uyumadık. Geceyi geçirecek yer bulmak zor. Zenginler yoksulların evini salık veriyorlar, yoksullarınsa odaları yok.

TANRILAR *(Uzaklaşırken, sinirli söylenirler)* Yazık. En iyiniz bile güçsüz. Elle tutulur bir iyilik göremedik. Az... az. Bu kadarı yetmez. Her şeyi gönülden yapıyor, ama yeterli değil. Hiç olmazsa...

(Sesleri duyulmaz olur)

WANG *(Arkalarından seslenir)* Efendilerim, bağışlayın! Efendilerim, dün bir bugün iki... Başlangıç için fazla bir şey beklemeyin!

4

SHEN TE'NİN DÜKKÂNININ ÖNÜNDEKİ ALAN

(Bir berber dükkânı. Sabahtır[3]. bir halı mağazası ve Shen Te'nin tütün dükkânı. Shen Te'nin kapısı önünde sekiz kişilik aileden Büyükbaba, Görümce, İşsiz Adam ve Shin beklemektedirler)

GÖRÜMCE Dün gece eve gelmemiş!

SHİN Olacak şey değil! Hele şükür, şu kızgın kuzen gitti de rahatladık. Torbanın altında kalanlardan biraz pirinç alalım diye geldik, ama hanımefendi dışarlarda, Tanrı bilir nerelerde sürtüp duruyordur! *(Berber dükkânından sesler duyulur. Wang paldır küldür dışarı fırlar, ardından da şişko berber; berber Shu Fu'nun elinde kızgın saç maşası vardır)*

SHU FU Benim müşterilerimi kokmuş suyunla rahatsız etmek ne demekmiş sana gösterirm. Maşrapanı al, bas git buradan!
(Wang maşrapayı almak için uzandığında Berber elindeki kızgın maşa ile Wang'ın eline vurur. Wang acıdan bağırır)
Al bakalım, bu sana ders olsun!
(Dükkâna geri döner)

İŞSİZ *(Maşrapayı yerden kaldırıp Wang'a verir)* Onu polise şikâyet edebilirsin.

WANG Çok acıyor elim...

İŞSİZ Kırılan dökülen var mı?

WANG Elimi oynatamıyorum.

İŞSİZ Otur şuraya, üstüne biraz su dök!
(Wang oturur)

SHİN Neyse ki, suya para vermiyorsun.

GÖRÜMCE Sabah sekiz, adamın elini saracak bir bez bile bulamıyorsun. Niye, çünkü bayan gönül eğlendirmeye gitti! Rezalet!

SHİN *(Karamsar)* Unuttu bizi!
(Yolun başından Shen Te görünür, elinde bir tencere pirinç vardır)

SHEN TE *(Seyircilere)* Şehri bu kadar erken hiç görmemiştim. Eskiden bu saatlerde kirli yorganı başıma kadar çeker, uyanmaktan korkardım. Oysa bu sabah gazeteci çocuklarla, asfaltı süpüren çöpçülerle, köyden taze sebze getiren satıcılarla aynı saatte işbaşı yapıyorum. Taa Sun'un mahallesinden buraya kadar yürüdüm, ama her adımda daha neşelendim. Aşıklar bulutlarda yürürmüş, ama asıl güzel olan insanın havada değil, yerde, asfaltta yürümesi. Bir şey diyeyim mi size: sabahın alaca karanlığında, toz olmadığı için, gökyüzü pembe ve saydamken, evleri, içlerinde ışık yanan çöp yığınlarına benzettim. Bir şey daha: Âşık değilseniz, çok şey kaçırıyorsunuz, demektir. Ozanların dediği gibi[33], şehir, erken saatlerde aç, yaşlı bir işçinin temiz havayı ciğerlerine çektikten sonra kalkıp çekicine sarılmasına benziyor. *(Bekleyenlere)* Günaydın! İşte pirinciniz! *(Pirinci dağıtır, sonra Wang'ı görür)* Günaydın, Wang. Bugün içim içime sığmıyor. Gelirken, dükkân camekânlarında kendimi seyrettim ve kendime bir şal[34] almaya karar verdim. *(Susar, sonra)* Güzel görünmek istiyorum.
(Koşarak halıcı dükkânına girer)

SHU FU *(Dükkândan dışarı çıkar, seyircilere)* Komşum Shen Te ne güzel bu sabah. Bugüne kadar hiç fark etmemişim. Galiba, bir anda vuruluverdim ona. İnanılmayacak kadar cana yakın bir kız!

(Wang'a) Çek git buradan, rezil kerata!
(Dükkâna girer.
Shen Te ile halı dükkânının sahipleri yaşlı çift kapı önünde görünürler. Shen Te'nin omuzunda bir şal vardır, halıcı ayna tutmaktadır)

YAŞLI KADIN Çok güzel bir şal, aynı zamanda ucuz. Alt tarafında küçük bir deliği var diye çok da ucuza veriyoruz.

SHEN TE *(Kadının kolundaki şala bakarak)* Şu yeşil şal da güzel.

YAŞLI KADIN *(Gülümser)* Ne yazık ki, bu defolu değil.

SHEN TE Evet, yazık. Dükkânımdan fazla bir şey kazanamıyorum. Gelirim az, giderim çok.

YAŞLI KADIN Eliniz çok açık da ondan. Biraz hesaplı gidin. Başlangıçta bir avuç pirincin bile önemi vardır, değil mi?

SHEN TE *(Defolu şalı denerken)* Evet doğru, ama bugün kuş gibi uçuyorum. Bu renk bana gitti mi?

YAŞLI KADIN Bir erkeğe sormalısınız bunu.

SHEN TE *(Yaşlı Erkek'e döner)* Yakıştı mı?

YAŞLI ERKEK Bunu bir başkasına -

SHEN TE *(Nazik)* Hayır, size soruyorum.

YAŞLI ERKEK *(Nazik)* Çok yakıştı. Yalnız mat tarafı dışa gelecek.
(Shen Te şalın parasını verir)

YAŞLI KADIN Beğenmezse, gelin değiştirelim. *(Kızı kenara çeker)* Paralı mı bari?

SHEN TE *(Gülümser)* Hayır, değil.

YAŞLI KADIN Ee, altı aylık kirayı ödeyebilecek misiniz bari?

SHEN TE Altı aylık kira mı! Onu hepten unuttum!

YAŞLI KADIN Tahmin ettim. Bir daha Pazartesi aybaşı. Sizinle bir şey konuşmak istiyorum. Biliyor musunuz, kocam ve ben, sizi tanıdıktan sonra gazeteye verilen evlenme ilanına pek kulak asmadık. Gerektiğinde size kucak açmaya karar verdik. Biraz birikmiş paramız var; sana 200 gümüş Dolar verebiliriz, yavrum. İsterseniz, karşılığında tütünlerinizi gösterebilirsiniz. Aramızda elbette senet sepet gerekmez, kızım.

SHEN TE Benim gibi delifişeğe borç mu vereceksiniz?

YAŞLI KADIN Açık konuşmak gerekirse, ciddi bir insan olan kuzeninize belki de vermezdik, ama size gönül rahatlığıyla borç verebiliriz.

YAŞLI ERKEK *(Yanlarına gelir)* Anlaştık mı?

SHEN TE Ah keşke Tanrılar, eşinizin bana söylediklerini duysalardı Bay Deng. Onlar, mutlu iyi insanlar arıyorlar. Bana yardım et-

tiğinize göre mutlu kişiler olmalısınız. Aşkın başımı döndürdüğünü sezdiniz.

(Yaşlılar birbirlerine bakıp gülümserler)

YAŞLI ERKEK İşte para!

(Bir zarf uzatır. Shen Te alır ve eğilir. Yaşlılar da eğilirler. Halı dükkânına girerler)

SHEN TE *(Wang'a yönelir, zarfı havada sallar)* Bak altı aylık kira burada! Mucize, değil mi? Ya yeni şalıma ne buyurulur?

WANG Bu süslenme parkta gördüğüm delikanlı için mi?

(Shen Te başını sallar)

SHİN Nerelerde sürttüğünü sayıp dökeceğine şu adamcağızın eline baksan daha iyi olmaz mı!

SHEN TE *(Dehşetle)* Ne oldu eline?

SHİN Berber, kızgın maşa ile eline vurdu, hem de gözlerimizin önünde.

SHEN TE *(Kendi dikkatsizliğine içerlemiştir)* Nasıl da farkına varmadım! Hemen doktora gitmelisin yoksa elin sakat kalır, hiçbir iş yapamazsın. Ne büyük talihsizlik! Hadi çabuk kalk! Hemen doktora!

İŞSİZ Doktora değil, yargıca gitmeli! Berber zengin; heriften para koparabilir.

WANG Bilmem ki, olur mu dersin?

SHİN Kırıldıysa, elbette. Ama kırıldı mı bakalım?

WANG Kırıldı sanırım, baksana şişti bile. Vereceği para hayatının sonuna kadar yeter mi?

SHİN Her şeyden önce bir tanığa ihtiyacın var.

WANG Ama hepiniz gördünüz! Hepiniz tanıklık edebilirsiniz.

(Çevresine göz gezdirir. İşsiz, Büyükbaba ve Görümce duvarın dibine çökmüş tıkınmaktadırlar. Wang'la ilgilenmezler)

SHEN TE *(Shin'e)* En azından siz gördünüz!

SHİN Ben başımı polisle derde sokmak istemem.

SHEN TE *(Gelin'e)* Ya siz!

GÖRÜMCE Ben mi? Ben hiçbir şey görmedim!

SHİN Görmemişmiş, elbette gördün. Senin gördüğünü ben gördüm! Korkuyorsun ondan, herifçioğlunun arkası var diye.

SHEN TE *(Büyükbabaya)* Eminim, siz gördüklerinizi söylersiniz.

GÖRÜMCE Onun tanıklığı beş para etmez, bunağın teki o[35].

SHEN TE *(İşsiz'e)* Düşünün, Berber'in vereceği ömür boyu bir tazminat.

İŞSİZ İki kez içeri tıktılar beni, faydamdan çok zararım dokunur.

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

SHEN TE *(Şaşırmıştır)* Kimse çıkıp da gördüğünü söylemeyecek, öyle mi? Güpegündüz herkesin önünde adamın elini kırıyorlar ve siz gördüğünüz halde, susacaksınız demek?
(Öfkeli)
Ey mutsuzlar!
Kardeşinizi boğazlıyorlar, siz göz yumuyorsunuz
Çığlıkları duyuluyor, ama siz susuyorsunuz.
Aramızda dolaşıp kurbanını seçiyor zorbanın teki
Sessiz kalırsak bize dokunmaz diyorsunuz.
Bok yiyorsunuz!
Ne tuhaf yer burası, sizler nasıl insanlarsınız!
Haksızlık varsa bir yerde eğer, ayaklanmalı insanlar
Ayaklanma olmuyorsa, batsın o şehir yerin dibine,
Yansın bitsin[36], kül olsun karanlıklar basmadan!

SHEN TE Görenler, madem tanıklık etmeyecekler. Wang, o zaman senin tanığın ben olurum, gördüm derim.

SHİN Buna yalancı tanıklık denir.

WANG Bunu kabul edeceğimden pek emin değilim. Ama yine de belli olmaz. *(Eline bakar, endişelidir)* Ne dersiniz yeterince şiş mi? Bana biraz indi gibi geliyor.

İŞSİZ *(Onu yatıştırır)* Yok canım, hâlâ şiş.

WANG Sahi mi? Evet evet, hatta daha bile şişti. Belki de bileğim kırılmıştır! En iyisi hemen yargıca gideyim ben. *(Elini bir çocuk gibi taşıyarak, gözü hep elinin üstünde koşarak çıkar. Shin de berber dükkânına koşar)*

İŞSİZ Herife yaltaklanmaya gidiyor.

GÖRÜMCE Dünyayı biz değiştiremeyiz.

SHEN TE *(Cesareti kırılmıştır)* Hakaret etmek istemedim sizlere. Sadece telaşlandım. Yok hayır, size hakaret etmek istedim. Defolun çabuk, gözüm görmesin sizi!
(İşsiz, Görümce ve Büyükbaba homurdanarak ve bir yandan da tıkınarak çıkarlar)

SHEN TE
(Seyircilere)
Karşılık bile vermiyorlar
Nereye koyarsan orada kalıyorlar
Kovunca da gidiyorlar hemencecik..
Onları hiçbir şey coşturmuyor
Yemek kokusu canlandırıyor ancak.
(Yaşlı bir kadın telaşla gelir. Bu, Sun'un annesi Bayan Yang'dır)

BAYAN YANG *(Soluk soluğa)* Siz Bayan Shen Te misiniz? Oğlum, her şeyi anlattı. Ben Sun'un annesi Yang'ım. Düşünebiliyor musunuz kızım, oğlum pilotluk yapmak için iş aramaya başladı yeniden! Bu sabah da uçak postasıyla bir mektup geldi. Pekin'deki hangar müdüründen.

SHEN TE Ne diyorsunuz Bayan Yang! Demek yeniden uçacak ha?

BAYAN YANG Ama o iş için çok para istiyorlar tam tamına 500 gümüş Dolar!

SHEN TE Amma da çokmuş, ama para için üzülmeyin. Benim dükkânım var ya.

BAYAN YANG Ah bir şeyler yapabilsen, kızım!

SHEN TE *(Onu kucaklayarak)* Yardım etmeyi çok isterim!

BAYAN YANG Yetenekli bir gence bir fırsat vermiş olacaksın.

SHEN TE Çalışmak isteyeni kim engellemek isteyebilir ki! *(Kısa bir duraksamadan sonra)* Dükkâna o kadar para vermezler, 200 Dolar'ı da borç aldım. Bu parayı elbette hemen alabilirsiniz. Depodaki tütünleri satar öderim borcumu. *(Parayı verir)*

BAYAN YANG Ah Bayan Shen Te, Hızır gibi yetişiniz. Ona 'Ölü Pilot' diye at taktılar; ölü pilot nasıl uçamazsa onu da uçamaz sandılar.

SHEN TE Ama daha 300 Dolar gerekiyor. Bunu düşünmeliyiz, Bayan Yang. *(Alçak sesle)* Biri var, belki yardım eder bize. Bir zamanlar bana tavsiyelerde bulunmuştu. Aslında ona başvurmamam gerekiyor, çok katı ve kurnaz biridir. Ama son kez yine ona başvurmalıyım. Pilot dediğin uçmalı.

(Uzaklardan bir uçak sesi duyulur)

BAYAN YANG O düşündüğünüz kişi, o parayı bir verebilse! Duyuyor musunuz sabah uçağı postayı Pekin'e götürüyor!

SHEN TE *(Coşkuyla)* El sallayın, Bayan Yang! Pilot mutlaka bizi görür. *(Şalını havada sallar)* Siz de sallayın!

BAYAN YANG *(El sallar)* Pilot'u tanıyor musunuz?

SHEN TE Hayır. Ama uçması gereken başka birini tanıyorum. Umutsuz biri bulutlara yükselecek, Bayan Yang. İçimizden biri, bu yoksulluğun içinden sıyrılmalı kurtarmalı kendi, yükselmeli.

(Seyircilere)

Yang Sun sevgilim, el ele bulutlarla!
Fırtınalara göğüs gererek uçar göklerde
Yaban ellerdeki dostlara
Götürür müjdeli haberler.

ARA OYUN

PERDE ÖNÜNDE

(Shen Te, elinde Shui Ta'nın maskesi ve kostümüyle perde önüne gelir ve şarkı söyler)

TANRILARIN ve İYİLERİN GÜÇSÜZLÜĞÜNÜ ANLATAN ŞARKI[37]

Bizim ülkemizde,
İşe yarayanlar talihli olmak zorundadır
Arkaları güçlüyse ancak iş yapabilirler.
İyilerin eli kolu bağlı
Tanrılarınsa gücü kalmamış.
Neden tankı topu yok Tanrıların,
Zırhlıları, bomba uçakları, mayınları,
Kötüleri yok etmek, korumak için iyileri?
Böylesi çok daha iyi olurdu hepimiz için.
(Shui Ta kıyafetini giyer, onun gibi birkaç adım atar)
İyiler
Uzun süre iyi kalamazlar bizim ülkemizde.
Çanak boşsa eğer açlar boğuşurlar.
Tanrıların buyruklarıysa
Merhem olmuyor yoksulluğa.
Neden gezmez Tanrılar çarşı pazar,
Gülümseyerek bol bol dağıtmazlar malları,
Ekmek ve şarapla güçlenen kişilerin
Dost olmalarını neden sağlamazlar?
(Shui Ta'nın maskesini yüzüne geçirir onun sesiyle şarkıyı sürdürür)
Yiyebilmek için bir öğle yemeği
Katı yürekli olmak gerekiyor zenginler gibi[38].
Ezip geçmeden oniki kişiyi
Yardım edilemiyor bir yoksula bile.
Neden seslenmiyor Tanrılar yüce katlara
İyilere iyi bir dünya borçluyuz diye?
Neden iyilerin yanında değiller tankla topla?
Versinler ateş emrini!

Göz yummasınlar göz yummaya!

5

TÜTÜN DÜKKÂNI

(Shui Ta tezgâhın arkasında oturmuş, gazete okumaktadır. Ortalığı toplamakta olan Shin'le ilgilenmez)

SHİN İnanın bana, mahallede bir dedikodu yayılmaya görsün, böyle küçük bir dükkânı göz açıp kapayıncaya kadar mahveder. Tam zamanında geldiniz. Düzenli bir insan olarak Bayan Shen Te ile Sarı Sokağın Yang Sun'u arasındaki şu karanlık ilişkiyi aydınlatsanız iyi olur. Aklınızdan çıkarmayın, komşu Bay Shu Fu'nun tam oniki evi var ve ama sadece bir tek yaşlı karısı var[39]. Daha dün, Bayan Shen Te'yi çok beğendiğini bana hissettirdi. Kızımızın gelirini de soruşturmuş. Bana sorarsanız bu da niyetinin ciddi olduğunu gösteriyor.

(Yanıt almayınca elindeki kovayla dışarı çıkar)

SUN'UN SESİ Bayan Shen Te'nin dükkânı burası mı?

SHİN'İN SESİ Evet, burası. Ama içerde kuzeni var.

(Shui Ta, Shen Te'nin küçük adımlarıyla aynaya koşar. Saçlarını düzeltmek için aynaya bakınca Shui Ta olduğunu fark eder. Gülümseyerek döner. Yang Sun girer. Shin de meraktan arkasından girer, ama durmaz, arka bölmeye girer)

SUN Adım Yang Sun. *(Shui Ta eğilerek selam verir)* Shen Te burada mı?

SHUİ TA Hayır, burada değil.

SUN Neyse, herhalde durumdan haberdarsınızdır. *(Dükkânı gözden geçirir)* Bayağı da dükkânmış! Kız yüksekten atıyor sanmıştım. *(Fütursuzca paketlere bakar ve porselen tütün çanaklarının kapaklarını açar)* Tamam, aklım yattı bu işe - demek yeniden uçabileceğim! *(Bir sigara alır. Shui Ta ateş uzatır)* Ne dersiniz, bu dükkân kalan 300 Dolar'ı çıkarır mı?

SHUİ TA Sorabilir miyim, niyetiniz hemen satmak mı?

SUN Şöyle hazırda 300 Dolar'ımız var mı? *(Shui Ta hayır anlamında başını sallar)* 200 Dolar'ı hemen çıkarıp vermesi doğrusu çok namusluca bir iş oldu. Ama 300 daha bulamazsak bu iş yatar.

SHUİ TA Para için söz vermekte biraz acele etmiş anlaşılan. Dükkândan olabilir. Ne demişler: "Acele yürüyen yolda kalır."

SUN Bu para bana hemen lazım, aksi halde işe yaramaz. Hem sonra kız vermek konusunda hiç de öyle kararsız değil. Söz aramızda, hiç mi hiç nazlanmadı.

SHUİ TA Yaaa!

SUN Bu onun için iyi bir not.

SHUİ TA Şu 500 Dolar niçin gerekiyor, öğrenebilir miyim?

SUN Elbette. Ağzımı aradığınızı biliyorum, ama söyleyeyim: Pekin'deki hangar müdürü okuldan arkadaşımdır; ona 500 Dolar toka edersem, işi bana verecek.

SHUİ TA Bu para çok değil mi?

SUN Değil. Çünkü arkadaşım, kalabalık bir ailesi olan ve işine son derece bağlı bir pilotun falsosunu yakalayacak, kolay mı? Dalgayı çaktınız, değil mi. Bu aramızda kalmalı; Shen Te'nin bundan haberi olmamalı.

SHUİ TA Evet, belki. Yalnız bir şey var: Böyle bir hangar müdürü bir ay sonra sizi de satmaz mı?

SUN Beni satamaz. Ben falso hiç yapmam. Uzun süre işsiz kaldım ben.

SHUİ TA *(Başını sallar)* Aç köpek fırın delermiş. *(Sun'u dikkatle süzer)* Çok büyük sorumluluk bu. Bay Yang Sun, kuzinimin, bu küçük dükkânı, bu kentteki dostlarını hepten terk etmesini, kaderini sizin ellerinize bırakmasını istiyorsunuz. Umarım, Shen Te ile evlenmek niyetindesiniz.

SUN Evet, hazırım buna.

SHUİ TA Öyleyse, birkaç gümüş Dolar için burayı elden çıkarmaya değer mi? Bir malı acele satmak isterseniz, fazla para vermezler. Oysa elinizdeki 200 Dolar'la bu dükkânın altı aylık kirası verilmiş olacaktı. Bu dükkânda çalışmak hiç çekici gelmiyor mu size?

SUN Çekici mi? Ben, Pilot Yang Sun, hiç işim yok da tezgâhın arkasında oturacağım ha! "Bayım sert sigara mı arzu ederdiniz yoksa hafif mi?" Bu Yang Sun'ların yapacağı iş değil, hele hele bu yüzyılda!

SHUİ TA Peki sorabilir miyim acaba: Çok mu kazançlı pilotluk?

SUN *(Cebinden bir mektup çıkarır)* Bayım, her ay 250 gümüş Dolar alacağım! Buyrun siz de okuyun. İşte pulu, işte Pekin damgası.

SHUİ TA 250 Dolar ha! İyi paraymış.

SUN Ne sandınız, beleşten mi uçacaktım.

SHUİ TA Evet iyi bir iş olduğu anlaşılıyor. Bay Yang Sun, kuzinim, sizin için büyük anlam taşıyan işinize kavuşabilmeniz için size

yardımcı olmamı istedi. Kendimi Shen Te'nin yerine koyarsam, onun gönlünün sesini dinlemiş olmasına itiraz edebileceğim bir nokta göremiyorum. Aşkın mutluluğunu tatmak istemesinde çok haklı. Buradaki her şeyi paraya çevirmeye hazırım. Hah işte, dükkân sahibi, Bayan Mi Tzü de geliyor. Şu satma işini ona danışayım.

MAL SAHİBİ *(İçeri girer)* Günaydın, Bay Shui Ta. Öbür gün vermeniz gereken dükkân kirası için burdayım.

SHUİ TA Beklenmedik şeyler oldu Bayan Mi Tzü, kararsız kaldık; kuzinim belki de bu dükkânda kalmak istemeyecek. Evlenmeyi düşünüyor. Ve işte müstakbel damat, *(Yang Sun'u tanıştırır)* Bay Yang Sun, Shen Te'yi Pekin'e götürecek, artık orada yaşayacaklar. Tütünler için makul bir fiyat verilirse onları satacağım.

MAL SAHİBİ Ne kadar istiyorsunuz?

SUN Peşin 300.

SHUİ TA *(Atılır)* Hayır, 500!

MAL SAHİBİ *(Sun'a)* Belki size yardımcı olabilirim. Kaça almıştınız tütünleri?

SHUİ TA Kuzinim 1000 Dolar'a almıştı hepsini. Çok azı satıldı.

MAL SAHİBİ 1000 Dolar ha! Kazık atmışlar ona. Size bir şey söyleyeyim mi, eğer öbür gün dükkândan çıkarsanız, size 300 gümüş Dolar veririm.

SUN Oldu. Kabul ihtiyar!

SHUİ TA Bu çok az!

SUN Yeterli!

SHUİ TA Hiç olmazsa 500 verin.

SUN Ne diye?

SHUİ TA İzin verirseniz, kuzinimin nişanlısıyla biraz görüşmek istiyorum. *(Sun'u kenara çeker)* Dün size gönderilen 200 Dolar dükkândaki tütünler karşılığında iki ihtiyardan borç alındı.

SUN *(Duraksar)* Senet yaptınız mı?

SHUİ TA Hayır.

SUN *(Kısa bir duraklamadan sonra Mal Sahibi'ne)* 300'e tamam.

MAL SAHİBİ Bir şey daha, dükkânın borcu olup olmadığını bilmek istiyorum.

SUN Cevap versenize.

SHUİ TA Borç yok.

SUN 300'ü ne zaman alırız?

MAL SAHİBİ Öbür gün. Hem o güne kadar da bir daha düşünürsünüz. Bu kadar acele etmezseniz belki daha fazla veren de çıkar.

Ben yalnızca 300 veriyorum, o da sevişen bir çifti mutlu olmasına yardım etmek için.
(Çıkar)

SUN *(Arkasından seslenir)* İş iştir! Kutular, kâseler, torbalar, hepsi 300'e. Böylece dert bitti. *(Shui Ta'ya)* Öbür güne kadar belki daha fazla veren bir alıcı çıkar. O zaman 200 Dolar borcu da öderiz.

SHUİ TA Bu kadar kısa sürede, imkânsız. Bayan Mi Tzü'nün vereceği 300 Dolar dışında beş paranız yok. Yol ve ilk günler için paranız vardır, umarım.

SUN Tabii, tabii.

SHUİ TA Ne kadar var?

SUN Ne kadarsa o kadar, daha olmazsa çalarım!

SHUİ TA Anlaşıldı. Bu parayı da bulmak gerekiyor.

SUN Üzme tatlı canını, babalık. Nasıl olsa Pekin yolunu tutarım.

SHUİ TA Ama iki kişi için hiç de ucuza çıkmaz.

SUN Hangi iki kişi? Ha, Kızı burada bırakacağım. Başlarda ayak bağı olur sonra.

SHUİ TA Anlıyorum.

SUN Yüzüme neden öyle delik gazyağı tenekesi gibi bakıyorsunuz? İnsan, ayağını yorganına göre uzatmalı.

SHUİ TA Peki kuzinim neyle geçinecek?

SUN Siz yardım edemez misiniz?

SHUİ TA Elimden geleni yaparım. *(Susar)* Bay Yang Sun, şu 200 Dolar'ı bana geri verin. Pekin'e iki bilet getirince gelin parayı alın.

SUN Dalga mı geçiyorsun, kayınço. Sen burnunu sokmasan iyi edersin.

SHUİ TA Bayan Shen Te -

SUN Onu bana bırakın.

SHUİ TA Ne düşündüğünüzü öğrenince dükkânı satmaktan vazgeçebilir.

SUN Öğrense de vazgeçmez.

SHUİ TA Ya ben engel olursam; hiç çekinmiyor musunuz?

SUN Geç efendim, geç!

SHUİ TA Onun bir insan olduğunu, onun da bir aklı olduğunu unutmuş görünüyorsunuz.

SUN *(Alayla)* Hep şaşmışımdır: Bazı kişiler kadın akrabalarına ettikleri mantıklı öğütlerin onları etkileyeceğini sanır. Siz hiç aşkın gücü, tenin şehvet duyguları diye bir şey duymadınız mı? Onda akıl yok! Ömrü boyunca ondan yararlanmışlar, zavallı hayvan-

cık! Elimi omzuna atıp, "Gel kızım" desem, anasını bile hatırlamaz, etekleri zil çalarak gelir o.

SHUİ TA *(Zorlukla)* Bay Yang Sun!

SUN Bay... Adınız neyse o olsun!

SHUİ TA Kuzinim size bağlandı, çünkü -

SUN Şöyle diyebilir miyiz? Bağlandı, çünkü ellerim onun göğüslerini okşamasını bildi. Ağzının payını aldın, herhalde[40]! *(Bir puro alır, birkaç tane cebine koyar, sonunda puroları kutusuyla alır ve koltuğunun altına sıkıştırır)* Düğüne geldiğinde elin boş olmasın. 300'ü verirsin ya da ona verirsin, o getirir. İşte bu kadar!

(Çıkar)

SHİN *(Başını bölmeden uzatarak)* Hiç gözüm tutmadı! Zaten tüm mahalle delikanlının kızı avucunun içine aldığını biliyor.

SHUİ TA *(Bas bas bağırır)* Dükkân gitti! Sevmiyor da! Mahvoldum. Kaybettim ben! *(Kafese konulmuş bir hayvan gibi dolaşmaya başlar; durmadan "dükkân gitti" "gitti dükkân" diye söylenir. Sonra birden Shin'in karşısında durur)* Shin, siz sokakta yetiştiniz, ben de öyle. Biz akılsız mıyız? Hayır. Gerektiğinde katı davranmayı bilmez miyiz? Biliriz. Şimdi, benden çaldıklarınızı itiraf ettirinceye kadar gırtlağınıza biner bülbül gibi söyletirim sizi, bunu siz de bilirsiniz. Zaman çok kötü. Bu kentin cehennemden farkı yok. Yine de düz duvara tırmanmak için çabalayıp duruyoruz. Sonra içimizden biri talihsizliğe uğruyor: Âşık oluyor. Bu onun kaybetmesi için yetiyor. Küçük bir zaaf yerle bir ediyor insanı. Bütün bu zaaflardan nasıl sıyrılabilir insan ve en öldürücüsü olan aşktan? Aşk mı, imkânsız! Bedeli ise çok fazla! Söyleyin, hep tetikte yaşanır mı böyle, Shin? Ne biçim bir dünya bu?

Okşamalar dönüşüyor boğuşmaya.
Aşkın iç çekişleri korku çığlıklarına.
Niçin tepemizde uçuyor leş akbabaları?
Biri sevgilisiyle buluşmaya gidiyor orda!

SHİN Bence gidip Berber'i buraya çağırmalıyım. Namuslu bir adam. Bence Shen Te için en uygunu o.

(Cevap alamayınca koşarak çıkar.

Berber, Shu Fu gelinceye kadar Shui Ta bir aşağı bir yukarı dolaşır. Önde Shu Fu, arkada Shin girerler. Berber'in bir işaretiyle Shin çekilir)

SHUİ TA *(Kapıda karşılar)* Hoş geldiniz, efendim Kuzinimle ilgilendiğinizi söylediler. İzninizle, çekingen olmam gereken bu konuda, nezaket kurallarını bir yana bırakıp açık konuşmak isti-

yorum sizinle. Kızımız şu anda büyük bir tehlike içinde.

SHU FU Yaaa!

SHUİ TA Kuzinim birkaç saat öncesine kadar buranın sahibiydi, oysa şimdi bir dilenciden farkı kalmadı. Bay Shu Fu, bu dükkân bitti.

SHU FU Bay Shui Ta, Bayan Shen Te'nin iyilik büyüsü dükkânından değil, onun ta yüreğinden doğuyor. Mahallede onun için boşuna "Varoşların Meleği" denmiyor!

SHUİ TA Bu iyiliği ona bir günde 200 Dolar'a patladı! Buna son vermenin bir çaresini bulmalıyız.

SHU FU İzin verin, ben de düşündüklerimi açıklayayım: Buna son vermenin çaresi yine iyilik olmalıdır. Bayan Shen Te iyilik yapmak için yaratılmış. Her sabah, genç bayanın dört kişinin karnını doyurmasını etkilenerek seyrediyorum! Neden dörtyüz kişinin karnını doyurmasın[41]? İşittiğime göre birkaç evsizi nerde barındırabilirim diye kafa patlatıp duruyormuş. Hayvan pazarının arkasındaki evlerim bomboş duruyor. Dilediği gibi kullanabilir bu evleri ... Bay Shui Ta, son günlerde durmadan üzerinde durduğum bu düşüncelerimle Bayan Shen Te de ilgilenir miydi acaba, ne dersiniz?

SHUİ TA Bay Shu Fu, bu yüksek duygularınızdan ötürü size hayranlık duyacaktır.

(Wang, Polis'le girer. Shu Fu hemen arkasını döner ve rafları gözden geçirmeye başlar)

WANG Bayan Shen Te burada mı?

SHUİ TA Hayır.

WANG Adım Wang, sucuyum. Siz Bay Shui Ta olmalısınız.

SHUİ TA Evet doğru. Günaydın Wang.

WANG Ben Shen Te'nin arkadaşıyım.

SHUİ TA Biliyorum. Siz onun en eski arkadaşlarından birisiniz.

WANG *(Polis'e)* Gördünüz mü? *(Shui Ta'ya)* Elim için gelmiştim.

POLİS Eli kırılmış.

SHUİ TA *(Acele)* Anlıyorum, kolunuzu askıya almak için bir şey istiyorsunuz.

(Şalı alıp sargı yapar ve Wang'a atar)

WANG Ama bu onun yeni şalı.

SHUİ TA Artık ihtiyacı yok.

WANG Daha yeni almıştı, birinin hoşuna gitsin diye.

SHUİ TA Artık gereği kalmadığını söyledi, kullanmayacak.

WANG *(Şalla kolunu askıya alırken)* Benim tek tanığım o.

POLİS Berber Shu Fu Wang'ın eline kızgın saç maşasıyla vururken kuzininiz oradaymış, görmüş; bu konuda siz bir şey biliyor musunuz?

SHUİ TA Benim bildiğim sadece, o sırada kuzinimin orada olmadığıdır.

WANG Ortada bir anlaşmazlık var! Kendisi gelip anlatsın, o zaman herşey aydınlanır. Nerde o?

SHUİ TA *(Ciddi)* Bay Wang, kuzinimin arkadaşı olduğunu söylüyorsunuz. Kuzinimin şu sıralarda başı büyük dertte. Herkes onu feci halde sömürmüş. Artık bundan sonra hiç kimseye zaaf göstermemesi gerekiyor. Şaşırdım doğrusu, herhalde, bu olay için ondan yalancı tanıklık yapmasını istemezsin, değil mi Wang?

WANG *(Şaşkın)* Ama yargıca gitmemi söyleyen oydu.

SHUİ TA Elini yargıç mı iyi edecekti?

POLİS Değil elbette, Berber'den para koparmaya yarayacaktı.

(Shu Fu döner)

SHUİ TA Bay Wang, dostlarımın kavgalarına karışmamak ilkelerimin başında gelir.

(Shui Ta, Shu Fu'ya eğilerek selam verir, Shu Fu da aynı şekilde Shui Ta'yı selamlar)

WANG *(Kolundaki şalı çözer masanın üstüne bırakır, üzgündür)* Anlıyorum.

POLİS Bizim işimiz de sona erdi demektir. Yanlış kapı çalmışsın dostum, namuslu birine çatmışsın. Bir dahaki sefere gözünü dört aç, olur olmaz suçlamalara kalkma. Dua et de Bay Shu Fu sana iftira davası açmasın. Kodesi boylarsın sonra. Hadi şimdi, bas git burdan!

(İkisi de çıkar)

SHUİ TA Bu olanlar için özür dilerim.

SHU FU Sucu'yu bağışladım. *(Israrlı)* Şu "birinin hoşuna gitme" işi *(Şalı gösterir)* gerçekten bitti mi? Yani tamamen bitti mi?

SHUİ TA Tamamen bitti. O iş yok artık. Ancak yaraların kapanması için zaman gerekli.

SHU FU Elbette, çok dikkatli, çok nazik olmalıyız.

SHUİ TA Yarası henüz taze.

SHU FU Kent dışına çıksa.

SHUİ TA Bir iki hafta için. Ama gitmeden önce bütün bunları güvendiği biriyle konuşmak isteyecektir.

SHU FU Küçük, iyi bir restoranda bir akşam yemeğinde, belki.

SHUİ TA Tabii üstü kapalı bir şekilde. Kuzinime bunu anlatmak için sabırsızlanıyorum. Anlayışlı davranacaktır. Tanrıların armağanı saydığı bu dükkânı kaybedecek diye büyük bir panik içinde. Birkaç dakika sizi yalnız bırakacağım.

(Bölmeye girer)

SHİN *(İçeri kafasını uzatır)* Artık kutlayabilir miyiz?

SHU FU Evet, kutlayabiliriz. Bayan Shin, bugün hemen Bayan Shen Te'nin koruduğu kişilere haber ulaştır, benim Hayvan Pazarı'nın oradaki evlerimde kalabileceklerini söyle.

(Shin sıntarak baş sallar)

SHU FU *(Ayağa kalkarak seyircilere)* Nasıl buldunuz bu davranışımı sayın bayanlar ve baylar? Daha fazlası yapılabilir mi? Bundan daha alçak gönüllü olabilir mi insan? Bundan daha duyarlı? Kim var benim kadar ileriyi gören? Küçük bir akşam yemeği! Ama beylik, alışıldık şeyler gelmesin aklınıza! Hiçbir şey olmayacak orada. Tuzluğu uzatırken bile eli elime değmeyecek! Sadece konuşacağız o kadar. Ruhlarımız sofradaki çiçeklerin, özellikle de beyaz kasımpatlarının üzerinden geçerek buluşacak. *(Bunu not eder)* Hayır, bu akşam yemeğinde asla fırsat kollamayacağım, onun umutsuzluğundan bir nebze bile yararlanmıyacağım. Ona sessizce güven, anlayış ve yardım sunulacak. Belki de bunu yalnızca bakışlarından sezinleyeceğim, işte o bakışlar her şeyden daha çok şey anlatacak bana.

SHİN Anlaşılan her şey gönlünüzce olmuş Bay Shu Fu?

SHU FU Evet, her şey gönlünce oldu! Galiba buralarda bazı değişiklikler olacak. Belli biri için sepet havası çalmaya başladı. Dükkân için yapılan planlar da suya düşüyor, demektir. Kentimizin en lekesiz kızına dil uzatan kaşkavallar da karşılarında beni bulacaklar bundan sonra. Şu Yang Sun hakkında ne biliyorsun?

SHİN Dünyanın en pis, en tembel -

SHU FU Sıfırın biri yani. Sözü bile edilmez. Öyle bir adam yok artık, Shin.

(Sun girer)

SUN Neler oluyor burada?

SHİN Bay Shu Fu, Bay Shui Ta'yı çağırmamı ister misiniz? Dükkânda yabancıların bulunmasını isteyeceğini pek sanmıyorum.

SHU FU Bay Shui Ta, Bayan Shen Te ile önemli bir şey konuşuyor, onu rahatsız etmeyelim.

SUN Ne, Shen Te burda mı? Nasıl oldu da içeri girerken görmedim

onu! Neymiş şu önemli konuşma? Bu konuşmada ben de bulunmalıyım.

SHU FU *(Bölmeye geçmesini önler)* Biraz sabırlı olmalısınız, bayım. Sizin kim olduğunuzu anladım. Onun için bilginiz olsun diye açıklıyorum: Bayan Shen Te ile ben nişanlanmak üzereyiz.

SUN Ne?

SHİN Bu sizi şaşırttı, değil mi?

(Sun, bölmeye geçebilmek için Shu Fu ile itişirken, Shen Te bölmeden içeri girer)

SHU FU Özür dilerim, sevgili Shen Te. Belki siz ona açıklayabilirsiniz...

SUN Neler oluyor burada, Shen Te? Aklını mı kaçırdın yoksa?

SHEN TE *(Çok heyecanlı)* Sun, kuzenim Shui Ta ile Bay Shu Fu, anlaşmışlar. Bay Shu Fu mahalledeki yoksullara yardım edecekmiş. Onun fikirlerini dinlemem gerekiyormuş. *(Duraksar)* Kuzenim ilişkimize de karşı zaten.

SUN Sen kabul ediyor musun bunu?

SHEN TE Evet.

(Sessizlik)

SUN Benim kötü bir insan olduğumu söylediler, değil mi?

(Shen Te susar)

SUN Belki de öyleyim, Shen Te. Evet, onun için de sana ihtiyacım var. Ben aşağılığın tekiyim. Param yok, davranışlarım kaba. Ama kendimi savunabilirim. Seni mutsuzluğa itiyor bunlar, Shen Te. *(Ona yaklaşır, alçak sesle)* Şu herife dikkatle bak! Kör müsün sen? *(Elini Shen Te'nin omzuna koyar)* Zavallı yaratık, seni nereye sürüklüyorlar yine? Nereye olacak, bir para evliliğine! Ben yetişmeseydim, kasap tezgâhına yatırıp ufak ufak doğrayacaklardı seni. Söyle, ben olmasaydım onunla gider miydin?

SHEN TE Evet.

SUN Adamı sevmesen de mi?

SHEN TE Evet.

SUN Aramızda geçen her şeyi unuttun mu, yoksa? Yağmur nasıl yağıyordu?

SHEN TE Unutmadım.

SUN Beni ölümden kurtarmıştın, su bulmuştun, yeniden uçabilmem için para bulacağına söz vermiştin. Unuttun mu bütün bunları?

SHEN TE *(Titreyerek)* Ne istiyorsun benden?

SUN Benimle gelmeni.

SHEN TE Bay Shu Fu, bağışlayın beni, ben Sun'la gideceğim.

SUN Çünkü biz iki sevgiliyiz, anlaşıldı mı bayım! *(Shen Te'yi kapıya doğru götürür)* Dükkânın anahtarını nereye koydun? *(Shen Te cebinden anahtarı çıkarıp Sun'a verir)* İşiniz bitince eşiğe bırakın. Gel, Shen Te!

SHU FU Buna düpedüz zorbalık derler! *(Bölmeye doğru seslenir)* Bay Shui Ta!

SUN Söyle şu herife, böğürmesin.

SHEN TE N'olursunuz Bay Shu Fu, çağırmayın kuzenimi. O benim gibi düşünmüyor, biliyorum. Ama haksız olduğunu hissediyorum.

(Seyirciye)

Sevdiğim insanla gitmek istiyorum.
Nereye varırsa varsın sonu.
Düşünmüyorum, iyi mi kötü mü olur bu
Beni sever mi sevmez mi bilmiyorum
Sevdiğim insanla gitmek istiyorum.

(Çıkarlar)

ARA OYUN

PERDE ÖNÜNDE

(Shen Te gelinlik ve duvağıyla düğüne gitmek üzeredir. Seyircilere)

SHEN TE Bir bilseniz, ne korkunç bir olay geçti başımdan. Sevinçle, umutla tam kapıdan çıkıyordum ki, halıcının yaşlı karısı karşıma çıktı: bana ödünç verdikleri para için kocasının üzüntüden yataklara düştüğünü titreyerek anlattı. Bu parayı ne yapıp yapıp geri vermemin iyi olacağını söyledi. Ben de söz verdim tabii. Çok rahatladı ve ağlayarak bana mutluluk diledi. Sonra da özür dileyerek Kuzenimi ve Sun'u hiç gözü tutmadığını belirtti. Yaşlı kadın gittikten sonra, hemen oracığa, basamağa çöküverdim, korkudan bacaklarım titriyordu. Duygularıma kapılıp kendimi yine Sun'un kollarına atıvermiştim. Sesine, okşamalarına karşı koyamıyordum. Onun Shui Ta'ya söylemiş olduğu yenilip yutalamayacak sözler bile, ben Shen Te'nin aklını başına getirmemişti. Sun'un kollarında kendimden geçerken, Tanrıların, "kendine de iyiliğin dokunmalı," dediklerini anımsadım.

"Kendinin de ezilmesine göz yumma
Mutlu et herkesi, kendini de unutma
İyi olan budur işte[42]."

O iyi ihtiyarcıkları nasıl da unutabildim! Sun, Pekin'e doğru esen bir kasırga gibi dükkânımla birlikte bütün dostlarımı da silip süpürdü. Ama o kötü değil, beni de seviyor. Ben onunla olduğum sürece kötülük etmeyecektir. Erkek erkeğe konuştuklarına kulak asmamak gerek. Birbirlerine caka satmak, fiyaka yapmak, erkeklik göstermek isterler de ondan. İhtiyarların vergilerini ödeyebilmek için parayı geri istediklerini ona söyledim mi anlayacaktır. Onların paralarına konup uçmaktansa bir çimento fabrikasında çalışmaya razı olacaktır, eminim. Oysa uçmak onun için tutkudan da öte bir şey. Onun iyi yönlerini ortaya çıkarabilecek gücü kendimde bulabilecek miyim acaba? Şimdi, düğüne giderken bile, korku ve sevinç arasında bocalayıp duruyorum.

(Acele adımlarla çıkar)

6

VAROŞLARDAKİ UCUZ BİR LOKANTANIN ARKA ODASI

(Garson, düğün konuklarının kadehlerine şarap koymaktadır. Shen Te'nin yanında Büyükbaba, Görümce, Yeğen, Shin ve İşsiz vardır. Ötede bir köşede rahip[43] durur. Önde, Sun, annesi Bayan Yang ile konuşmaktadır. Sun bir smokin giymiştir)

SUN Tatsız bir haber, anne. Demin bana, bütün saflığıyla gelip dükkânı satmayacağını söyledi. Birtakım kişiler, ona 200 Dolar verdiği için iş karıştırmışlar, onu da geri vermek zorundaymış. Oysa kuzeni senet sepet yok demişti.

Bn. YANG Sen ne cevap verdin? Onunla evlenmezsin o zaman.

SUN Bu konuda konuşmanın anlamı yok, dik kafalı bir kız. Kuzenine haber yolladım.

Bn. YANG Deli misin? O, kızı Berber'le evlendirmek istiyor.

SUN O evlenme işi suya düştü. Herif neye uğradığını şaşırdı. Kızın kuzenine gelince, hiç de aptal değil, 200 Dolar'ı geri toslamazsam dükkânın elden gideceğini hemen çakozlayacak. 300 de vermek zorunda; vermezse Pekin işi yatar.

Bn. YANG Kapının önüne çıkıp kuzenini bekleyeyim bari. Sen de gelinin yanına dön, Sun!

SHEN TE *(Şarap dağıtılırken seyircilere)* Onun hakkında yanılmamışım. Beni düş kırıklığına uğratmadı. Uçmak onun için hayati önem taşıdığı halde, umutları yok olduğu anda bile neşesini kaybetmedi. Onu çok seviyorum. *(Eliyle işaret ederek Sun'u yanına çağırır)* Sun, sen gelinle kadeh tokuşturmadın daha!

SUN Neyin şerefine?

SHEN TE Geleceğin. *(İçer)*

SUN Damadın smokininin gelecekte kiralık olmaması şerefine!

SHEN TE Ama gelinin giysisi hep ıslanmalı yağmurda!

SUN Bütün isteklerimizin gerçekleşmesine!

SHEN TE Hem de tez elden!

Bn. YANG *(Dışarı çıkarken Shin'e)* Gurur duyuyorum oğlumla. İstediği kızı elde edebileceğini hep söylemişimdir ona. Neden, çünkü eğitimli bir pilot da ondan. Ama şimdi ne dese beğenirsin? Sevdiğim için evleniyorum anne, demez mi! Para her şey değilmiş. İşte sana aşk evliliği! *(Görümce'ye)* Bir gün nasıl olsa evlenecekti, değil mi? Analık bu, ne de olsa güç geliyor. *(Rahip'e seslenir)* Töreni sakın kısa kesmeyin. Pazarlıkta aceleniz yoktu, burda da acele istemem. Kız buna değer çünkü. *(Shen Te'ye)* Azıcık beklememiz gerekiyor sevgili kızım. Çok önemli bir konuğumuz henüz gelmedi. *(Davetlilere)* Lütfen izninizle. *(Çıkar)*

GÖRÜMCE Şarap olduğu sürece istediğin kadar bekleriz. *(Hepsi oturur)*

İŞSİZ Kaçıracağımız bir şey yok nasıl olsa.

SUN *(Herkesin duyabileceği bir sesle şaka yollu)* Nikâhımız kıyılmadan önce seni küçük bir sınavdan[44] geçirmeliyim. Evleneceğiz diye iki ayağımızı bir pabuca soktuk. *(Davetlilere)* Nasıl bir kadınla evlendiğimi bile bilmiyorum. Bu kaygılandırıyor beni. Söyle bakalım, üç çay yaprağından beş fincan çıkartabilir misin?

SHEN TE Hayır.

SUN Demek ki çay içemeyeceğiz. Peki rahibin okuduğu kitap büyüklüğünde bir saman döşekte uyuyabilir misin?

SHEN TE İki kişi mi?

SUN Hayır, tek başına.

SHEN TE O zaman yatmam.

SUN Vay be, nasıl bir karı alıyoruz?

(Herkes güler. Shen Te'nin arkası dönük olduğu kapıdan Bayan Yang belirir. Sun'a beklenen konuğun gelmediğini işaret eder)

Bn. YANG *(Saatini çıkarıp Bayan Yang'a gösteren Rahip'e)* Bu kadar

acele etmeniz gerekmez. Birkaç dakika daha sabredin canım. Herkes içiyor, sigara tüttürüyor, kimsenin acelesi yok.
(Davetlilerin arasına oturur)

SHEN TE Her şeyi nasıl düzenleyeceğimizi bir konuşsak iyi olmaz mı?

Bn. YANG Aman lütfen, bugün iş konuşmak yok! Bu törenin havasını bayağılaştırabilir, öyle değil mi?
(Giriş kapısı üzerindeki çıngırdak çalar, herkes kapıya bakar, ama kimse girmez)

SHEN TE Birini mi bekliyor annen, Sun?

SUN Sana bir sürpriz hazırladık. Ha sahi, kuzenin Shui Ta ne âlemde? Onunla çok iyi anlaşıyoruz. Çok akıllı bir adam! Kafası işliyor! Neden sustun?

SHEN TE Bilmem. Şu anda onu düşünmek istemiyorum.

SUN Neden?

SHEN TE Onunla anlaşmamalısın da ondan. Beni seviyorsan, onu sevemezsin.

SUN Öyleyse, cehenneme kadar yolu var; onun icabına cehennem zebanileri[45] baksın. İçsene, inatçı kız! *(Onu içmeye zorlar)*

GÖRÜMCE *(Shin'e)* Bu işte bir bit yeniği var, ama dur bakalım.

SHİN Başka bir şey mi bekliyordun?

RAHİP *(Saat elinde, kararlı bir biçimde Bayan Yang'a)* Gitmek zorundayım, Bayan Yang. Bundan sonra bir nikâhım daha var. Yarın erkenden de bir cenaze kaldıracağım.

Bn. YANG Bu işi başka bir güne bırakmak hoşuma mı gider sanıyorsunuz? Bir fıçı bira yeter sanıyordum. Yetmedi işte. *(Yüksek sesle Shen Te'ye)* Hiç anlamıyorum doğrusu, sevgili Shen Te, kuzenin neden bizi bu kadar bekletti acaba!

SHEN TE Kuzenim mi?

Bn. YANG Ama canım, deminden beri onu bekliyoruz işte. Eski kafalıyım ben: gelinin en yakın akrabasını düğüne beklemek elbette hakkım.

SHEN TE Ah Sun, 300 Dolar için mi?

SUN *(Shen Te'ni yüzüne bakmadan)* Niçinini söyledi anam. O eski kafalıdır. Onu kırmak istemem. Bir çeyrek daha bekleriz, eğer gelmezse, cehennemde alıkonuldu demektir; biz de törene o zaman başlarız!

Bn. YANG Mutlaka hepiniz duymuşsunuzdur: Oğlum posta pilotu olarak yeniden işe başlayacak. Buna çok seviniyorum. Böyle kötü zamanlarda insanın iyi kazanması gerekiyor.

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
Kütüphanesi

GÖRÜMCE Artık Pekin'de oturacaklar, değil mi?

Bn. YANG Evet, Pekin de.

SHEN TE Sun, Pekin işi olmayacak biliyorsun, bunu annene söylemelisin.

SUN Bunu kuzenin söylesin, o da senin gibi düşünüyorsa, tabii. Laf aramızda ben seninle aynı fikirde değilim.

SHEN TE *(Dehşetle)* Sun!

SUN Şu Sezuan'dan ne kadar nefret ediyorum, bir bilsen! Ne biçim şehir bu? Şöyle gözlerimi kısıp da baktığımda nasıl görüyorum bu şehrin insanlarını, biliyor musun? Hepsi cılız dolap beygirlerine benziyor. Burunlarını havaya kaldırıp bakıyorlar tepelerinden geçip giden gümbürtüye... İstenmiyorlar mı ne? Çürüğe mi çıkartıldılar yoksa? Ya da vakitleri mi doldu? Bu yoksul şehirlerinde birbirlerini yiyip bitirsinler, daha iyi. Ah, bir kurtulsam buralardan!

SHEN TE Ama ben ihtiyarların parasını geri vermeye söz verdim.

SUN Evet, bunu daha önce de söyledin. Böyle budalalıklar yaparsın, bilirim. İyi ki kuzenin geliyor. Sen içmene bak, iş konularını da bize bırak! Biz, onunla bir hal çaresi buluruz.

SHEN TE *(Korku ve telaşla)* Ama kuzenim gelemez ki!

SUN Neden gelemezmiş?

SHEN TE Şehirde değil de ondan.

SUN Peki, nasıl yaşarız biz, ne yer ne içeriz, lütfen söyler misin bana?

SHEN TE Ben şöyle düşünmüştüm: sendeki 200 Dolar'ı geri verirsek tütünler elimizde kalır. Tütünler 200 Dolar'dan daha fazla eder çünkü. Altı aylık kirayı veremediğimiz için, tütünleri çimento fabrikasının önüne götürür orada birlikte satarız.

SUN Sen çatlak mısın be! Böyle dalgalara sakın düşeyim deme. Neymiş, ben, pilot Yang Sun, hiç işim yokmuş gibi, fabrika önlerinde dilenci gibi tütün satacağım ha! 200 Dolar'ı bir gecede har vurup harman savururum daha iyi, ırmağa atarım daha iyi! Kuzenin beni tanır, yaparım bunu. Hem sonra biz onunla anlaştık, düğüne gelip 300 Dolar'ı toka edecek.

SHEN TE Kuzenim buraya gelemez.

SUN Ben de gelir diyorum.

SHEN TE Benim bulunduğum yere gelemez.

SUN Amma da karışık iş ha!

SHEN TE Sun, şunu iyi bil: o senin dostun değil. Senin dostun benim. Seni seviyorum. Kuzenim Shui Ta kimseyi sevmez. O bana

yardım eder, ama dostlarıma etmez Pekin'deki işi düşünerek o ihtiyarların 200 Dolar'ını almana göz yumdu. Ama 300 Dolar'ı buraya getirmeyecek.

SUN Neden?

SHEN TE *(Gözlerinin içine bakarak)* Söylediğine göre, Pekin için yalnızca bir bilet almışsın.

SUN Evet, o dündü, ama gelince ona ne göstereceğim bak! *(Göğüs cebinden iki kâğıt parçası çıkarıp yarım yamalak gösterir)* Benim koca karı görmesin. Bunlar Pekin'e iki bilet, biri benim, öteki senin. Ne dersin, hâlâ evlenmemize karşı koyar mı?

SHEN TE Hayır. İşin güzel. Sattım gitti dükkânı.

SUN Senin yüzünden evdeki eşyaları sattım.

SHEN TE Sus, konuşma artık. Biletleri de gösterme! Büyük bir korku var içimde, seninle gözüm kapalı gidebilirim diye. Ama Sun, o 300 Dolar'ı sana veremem, sonra ihtiyarcıklar ne yaparlar?

SUN Ya ben ne yaparım? *(Susar, sonra)* Hadi iç, kızım! Yoksa sen de o hesaplı içenlerden misin? Hiç hoşlanmam o cins karılardan. Ben içtim mi, uçmaya başlarım. Sen de içersen belki beni anlayabilirsin.

SHEN TE Seni anlamadığımı sanma. Senin uçmayı ne kadar istediğini biliyorum, biliyorum da yardımcı olamıyorum sana.

SUN Sen bana, "Al sana sevgilim, tek kanatlı bir uçak," diyorsun bana.

SHEN TE Sun, şu Pekin'deki işe namuslu bir gidiş olmaz bu. Onun için benden aldığın 200 Dolar'ı geri vermelisin. Hem de hemen.

SUN "Hem de hemen!" Ne demek istiyorsun sen be? Karım mısın, değil misin? Beni arkadan hançerlemek mi istiyorsun yoksa? Neyse ki, senin yapacağın bir şey yok artık, her şey kararlaştırıldı, bitti.

Bn. YANG *(Buz gibi)* Sun, gelinin şu kuzeninin geleceğinden emin misin? Bu evlenmeye pek rıza göstermemişti, bana kalırsa gelmez artık.

SUN Bunu nasıl düşünürsün, ana? İçtiğimiz su ayrı gitmez Bay Shui Ta ile. Bizi görsün diye şu kapıyı açık tutacağım. Gelince dostu Sun onu sağdıcı yapacak. *(Gider kapıyı ardına kadar ayağıyla açar. Çok içmiştir, sallanarak geri gelir ve Shen Te'nin yanına oturur)* Bekliyoruz bakalım. Kuzenin senden daha akıllı. Aşk, var oluşun bir parçasıdır, diyor. O kavradı işin önemini, senin için ne anlama geldiğini: Dükkân yoksa, düğün de yok!

(Herkes bekler)

Bn. YANG İşte...

(Kapının dışından ayak sesi duyulmuştur. Ama yak sesi uzaklaşır)

SHİN Rezaletin daniskası. Sezebiliyor insan, kokusu çıktı sonunda. Gelin, nikâhlanmayı bekliyor, damatsa kuzeni.

SUN Amma da ağırdan alıyor Bay Shui Ta.

SHEN TE *(Yavaşça)* Ah Sun, ah!

SUN Cebinde iki Pekin bileti, yanında sayı saymasını bilmeyen budala bir kadın, otur bekle bakalım! Biliyorum, bir gün, o 200 Dolar için polisi de başıma sararsın.

SHEN TE *(Seyircilere)* Bu adam kötü. Ve beni de kendi gibi yapmak istiyor. Onu seven ben yanındayım, oysa o kuzenimi bekliyor. Ama çevremdeki muhtaç kişiler; kocası için yüreği titreyen ihtiyar kadıncağız, her sabah pirinç için bekleşen yoksullar ve o hiç tanımadığım Pekin'deki iş sağlayan yabancı, bunların hepsi, ama hepsi koruyacaklar beni, çünkü bana güveniyorlar.

SUN *(Gözünü boşalmak üzere olan şarap şişesine dikmiştir)* Şu şarap şişesi bizlerin saatidir. Biz yoksul insanlarız, konuklar bu şarabı da içip bitirdiklerinde vaktimiz doldu demektir.

(Yeniden ayak sesleri duyulur. Bayan Yang susması için Sun'a işaret eder. İçeri Garson girer)

GARSON Bir şişe daha şarap getireyim mi Bayan Yang?

Bn. YANG Hayır, istemez. Yeterince içtik. Hem şarap insanı kızıştırmaktan başka bir işe yaramıyor.

SHİN Hem de pahalı, değil mi?

Bn. YANG İçki beni terletiyor.

GARSON Öyleyse, hesabı görebilir miyiz lütfen?

Bn. YANG *(Duymazlıktan gelir)* Herkesten biraz daha sabretmesini rica ediyorum. Beklediğimiz husumuz herhalde gelmek üzeredir. *(Garson'a)* Siz de törenin havasını bozmayın!

GARSON Hesabı ödemeden sizi bırakamam.

Bn. YANG Burda beni herkes tanır!

GARSON İyi ya işte.

Bn. YANG Görülmemiş şey, müşteriler artık böyle mi ağırlanıyor burda! Duydun mu, Sun?

RAHİP İzninizle.

(Aceleyle çıkar)

Bn. YANG *(Şaşkın)* Hepiniz oturun oturduğunuz yerde! Rahip birkaç dakikaya kadar döner.

SUN Boş ver ana. Bayanlar baylar, Rahip gittiğine göre, sizi de burda tutmamıza gerek kalmadı artık.

GÖRÜMCE Gel, büyükbaba!

BÜYÜKBABA *(Ciddiyetle bardağındaki şarabı bitirir)* Gelinin şerefine!

YEĞEN *(Shen Te'ye)* Kusuruna bakmayın, niyeti iyiydi. O sizi sever.

SHİN Rezaletten başka bir şey değil!

(Herkes çıkar)

SHEN TE Ben de gideyim mi, Sun?

SUN Hayır, sen bekle bizimle. *(Shen Te'nin duvağı ile oynar, duvak yana kayar)* Bu senin düğünün değil mi? Bak ben hâlâ bekliyorum, benim kocakarı da bekliyor. Ona kalsa benim bulutların arasında kartal gibi süzülmemi ister. Bende de jeton düştü artık, çıkmaz ayın son çarşambasında kuzenin bu kapıdan girecek, çıkmaz ayın son çarşambasında uçağım gürüldeyerek evlerin üstünden uçacak. *(Boş iskemlelerde konuklar oturuyormuş gibi)* Bayanlar ve baylar, neden konuşmuyorsunuz? Burda olmaktan hoşlanmıyor musunuz yoksa? Ne yapalım, beklediğimiz şu önemli hısımımız teşrif etmediler, gelinimiz de aşktan bihaber. Bu yüzden nikâhımız gecikti. Ama madem ki damat benim, sizi eğlendirmek de benim görevim. Size bir şarkı söyleyeceğim. *(Şarkı söyler)*

ÇIKMAZ AYIN SON ÇARŞAMBASI[46]

Bir gün, herkesin bildiği gibi,
Eski püskü beşikte yatan çocuk
O yoksul kadının oğlu bir gün
Oturuvermiş altın tahta
Günlerden çıkmaz ayın son çarşambası
Çıkmaz ayın son çarşambasında
Oturuvermiş altın tahta.
Ve bir gün göklere çıkarılacak iyiler
Uçurulacak kötülerin kelleleri
Onurlusu onursuzu yanyana
Bölüşecekler tuzu ekmeği
Çıkmaz ayın son çarşambasında
Bölüşecekler tuzu ekmeği.
Ve gökyüzünde büyüyecek çimenler
Çakıllar yuvarlanacak dereler boyunca
İnsan iyi olacak, fazla bir şey yapmadan
Cennete dönüşecek dünya
Çıkmaz ayın son çarşambasında

Cennete dönüşecek dünya.
Ve işte o gün pilot olacağım ben de
Sen de bir general olacaksın
Sen boşta gezen iş bulacaksın sonunda
Sen zavallı kadın huzura ereceksin
Çıkmaz ayın son çarşambasında
Zavallı kadın huzura ereceksin.
Ve biz artık bekleyemiyeceğimiz için
Bütün bu olacaklar demek
Gece değil, yedi buçukta, sekizde değil
Ama ilk horoz ötende gelecek
Çıkmaz ayın son çarşambasında
İlk horoz ötende gelecek.

Bn. YANG Gelmez artık.

(Oturan üç kişiden ikisinin gözü kapıdadır)

ARA OYUNU

WANG'IN YATTIĞI YER

(Wang'ın düşünde yine Tanrılar görünür. Wang, büyük boyutta bir kitabı okurken uyuyakalmıştır. Müzik)

WANG Ne iyi ettiniz de geldiniz, kutsal efendilerim! Kafamı kurcalayan bir şeyi size danışmak istiyorum. Şimdi çimento fabrikasında çalışmak zorunda kalan bir keşişin harap kulübesinde bir kitap buldum. Bu kitabın bir yeri çok tuhafıma gitti. Bunu mutlaka size okumalıyım. Şöyle yazıyor: *(Kucağında bir kitap olduğu halde hayalindeki kitabın sayfalarını çevirir. Aradığı yeri bulur, hayalindeki kitabı havaya kaldırarak okumaya koyulur. Gerçek kitap kucağındadır)* "Sung kentinde Dikenli Yol adlı bir yer vardır. Orada ceviz[47], servi ve dut ağaçları yetişir. Bir iki karış boyunda olanları keserler, köpeklere kulübe yaparlar. Üç dört kadem boyundakiler ise kibar ve varlıklı ailelerin tabutları için kesilir. Yedi sekiz kadem boya erişince, bunlar kesilir, keresteleri ile lüks köşkler yapılır. Bu yüzden daha ömürlerini doldurmadan testere ve baltalarla yokedilir bu canım ağaçlar. İşte bu, işe ya-

ramanın acı yazgısıdır.[48]"

3. TANRI Yani en iyisi işe yaramamak ha!

WANG Hayır, en mutlusu. İşe yaramayanlar en mutlu olanlardır.

1. TANRI Neler de uyduruyorlar!

2. TANRI Seni bu kadar sarsacak ne var bu benzetmede Sucu Wang?

WANG Shen Te geldi aklıma, efendilerim! "Komşunu seveceksin" buyruğunu[49] yerine getirebilsin diye kendi aşkını feda etmek zorunda kaldı. Belki de o bu dünya için fazlasıyla iyi, efendilerim!

1. TANRI Saçma! Sen, zayıf, sefil insan! Görünüşe göre, bir yandan bitlerin, bir yandan kuşkuların seni yiyip bitirmiş.

WANG Elbette, efendilerim! Bağışlayın beni! Belki siz bana yardım edebilirsiniz diye düşünmüştüm.

1. TANRI Olanaksız. Dostumuz *(Gözü morarmış olan 3. Tanrı'yı gösterir)* dün bir kavgayı ayırmaya kalktı, bak ne hale geldi.

WANG Ama yine kuzenini çağırmak zorunda kaldı. Cin gibi kurnaz bir adam; buna bizzat tanık oldum. Ama o da başaramayacak... Dükkân elden gidiyor galiba.

3. TANRI *(Huzursuzlanır)* Biz yardımcı olamaz mıyız?

1. TANRI Bence, bırakalım çıkar yolu kendisi bulsun.

2. TANRI *(Sert)* Durumu kötüleştikçe iyi insan olduğu daha çok ortaya çıkar. İnsan acı çekerek arınır[50]!

1. TANRI Bütün umudumuz Shen Te.

3. TANRI Bu geziden hiç de iyi sonuçlar alamadık. Gerçi şurda burda, prensip sahibi, bizi umutlandıran örneklere rastlamadık değil. Ama bütün bunları bir araya toplasan bile aradığımız iyi insanı bulamazsın İyi diyebileceğimiz iyi insanlara rastladık, ama onlar da insanca yaşamıyorlar.

(Sır verir gibi) Hele yatacak yer işini hiç sorma. Üstümüze başımıza yapışan şu saman çöplerine bak, o zaman anlarsın geceyi nerelerde geçirdiğimizi.

WANG Yalnız bir şey, bir küçük şey sora-

TANRILAR Hiçbir şey sorma. Biz yalnızca seyirciler[51]iz. Bizim iyi insanımızın bu karanlık dünyada doğru yolu bulacağına inanıyoruz. Gücü de artacaktır yükü çoğaldıkça. Acele etme sen Sucu Wang, acele etme, göreceksin her şey...

(Tanrıların hayalleri giderek sönükleşir, sesleri de yavaş yavaş kaybolur)

7

DÜKKÂNIN ARKASINDAKİ AVLU

(Bir arabaya ev eşyaları yüklenmiştir. Shen Te ile Shin ipten çamaşırları alırlar)

SHİN Hiç anlamıyorum doğrusu. İnsan canını dişine takıp dükkânı elden çıkarmamak için savaşmalı.

SHEN TE Ne diyorsun? Kirayı bile verecek param yok. İhtiyarlara olan 200 Dolar borcumu bugün ödemek zorundayım. Ama o parayı da başkasına verdim. Bunun için de tütünlerimi Bayan Mi Tzü'ye satıp borcumu ödeyeceğim.

SHİN Öyleyse hapı yuttun, desene! Koca yok, dükkân yok, geriye kalan bir şey yok! Gözü yukarlarda olup da bizim gibileri hor görenlerin sonu budur işte. Şimdi ne yapacaksın?

SHEN TE Bilmiyorum, belki tütün fabrikasında çalışır, ekmeğimi çıkarırım.

SHİN Bay Shui Ta'nı pantolonu burda ne arıyor? Çıplak gitti, herhalde.

SHEN TE Başka bir pantolonu daha var.

SHİN Hani bir daha gelmeyecek dememiş miydin? Pantolonunun niye burda bıraksın?

SHEN TE Belki de artık ihtiyacı kalmadı.

SHİN Bunu koymayalım öyleyse.

SHEN TE Koymayalım.

(İçeri koşarak Shu Fu girer)

SHU FU Hiçbir şey söylemeyin. Her şeyi biliyorum. Size güvenen ihtiyarcıkları mahvetmemek için mutluluğunuzu feda ettiniz. Bu mahalle, bu kuşkucu, bu kötü niyetli mahalle size boşuna 'Varoşların Meleği' dememiş. Nişanlınız olacak o adam sizin ahlak anlayışınıza erişemediği için bıraktınız onu. Ve şimdi de, nicelerinin sığınağı olan dükkânınızı kapatıyorsunuz! Göz yumamam buna. Her sabah kapımın önüne çıkar, sizin yoksullara pirinç dağıtışınızı seyrederdim. Tarihe mi karışmalı artık bütün bunlar? Yenildi mi yoksa iyi insan? N'olur izin verin de, iyilik yapmanızda yardımcı olayım size! Hayır bir şey söylemeyin! Hiçbir karşılık beklemiyorum. Söz vermenizi istemiyorum, yardımımı kabul ettiğinizi de söylemeyin! *(Cebinden çek defterini çıkarır, imzalar ve arabanın üzerine koyar)* Bakın buraya açık bir çek bırakıyorum. Bu çeki dilediğiniz gibi doldurun, hiç ses çı-

karmayacağım, çekin karşılığından söz etmeyeceğim size, saygıyla, ayaklarımın ucuna basarak sessiz sadasız uzaklaşacağım burdan. *(Çıkar)*

SHİN *(Çeki alır, inceler)* Kurtuldunuz! Sizin gibiler hep dört ayak üstüne düşer! Hep yolunacak bir kaz bulursunuz. Hadi ama, uzatmayın, yazın şuraya 1000 Dolar. Ben de, herifçioğlunun aklı başına gelmeden bankaya koşup parayı alayım.

SHEN TE Siz çamaşır sepetini arabaya koyun. Yıkama parasını çek olmadan da ödeyebilirim.

SHİN Ne? Yoksa çeki kabul etmek niyetinde değil misiniz? Bu bir suç! Evlenmek zorunda kalırım diye mi istemiyorsunuz? Buna düpedüz çılgınlık derler. Kızım, böylelerinin burnuna halkayı takar, istediğin gibi oynatırsın! Herif koşa koşa verdi bunu size. Belki de şu pilotu elden kaçırmak istemiyorsun. Oysa onun size ne kadar kötü davrandığını mahallede duymayan kalmadı.

SHEN TE Çok zor durumda da ondan.

(Seyirciye)

Gece düşümde yanaklarının şiştiğini
Gördüm: hayındı karanlıkta.
Sabah ceketini ışığa tuttum: duvarı gördüm arkasında.
Korku girdi içime kurnazca sıvıştığında.
Ama görünce delik pabuçlarını daha fazla sevdim onu.

SHİN Onu hâlâ mı savunuyorsunuz? Sizin gibi kaçığa da hiç rastlamadım hani. *(Öfkeyle)* Mahalleden gittiğiniz gün, inanın, derin bir soluk alacağım.

SHEN TE *(Çamaşırları indirirken sallanır)* Biraz başım döndü.

SHİN Uzandığınız ve eğildiniz zamanlar sık sık başınız dönüyor mu? Dönüyorsa, küçük bir yolcumuz var demektir! *(Güler)* Herif sizi iyi kazıklamış! Bir bu eksikti! Böyle bir şey varsa, hava alırsınız çekten.

(Elinde sepetle arka tarafa geçer)

SHEN TE *(Kımıldamadan arkasından bakar. Sonra karnına bakarak elleriyle yoklar. Yüzünde büyük bir sevinç belirir. Yavaşça)* Çok mutluyum! Küçük bir insan var oluyor içimde. Henüz bir şey görünmüyor. Ama orada, hissediyorum onu. Dünya, gizlice bekliyor onu. Güvenilmesi gereken biri geliyor şimdi. *(Oğlunu seyircilere takdim eder)*

Bir pilot!
Selamlayın bu yeni kahramanı
Geliyor işte bilinmez dağlardan, erişilmez yerlerden
Mektuplar taşıyor insandan insana
Kuş uçmaz, kervan geçmez çöllerden!

(Küçük oğlunu elinden tutup gezdirirmiş gibi) Gel oğlum, bak bakalım şu dünyaya. Buna ağaç, derler. Eğil ve onu selamla. *(Eğilir)* İşte tanıştınız artık. Dinle bak, şurdan Sucu geliyor. Dosttur, elini ver ona. Çekinme. "Oğlum için bir bardak soğuk su, lütfen. Hava çok sıcak." *(Bardağı oğluna verir)* Eyvah, polis! Yolumuzu değiştirelim. Şu zengin Feh Pung'un bahçesinden birkaç kiraz yürütelim, ha. Ama yakalanmamalıyız. Gel benim öksüzüm! Canın kiraz çekti demek! Tetikte olmalıyız, oğlum! *(Çevresine bakarak dikkatle yürür)* Hayır ordan değil, burdan, çalılar bize saklar. Acele etme, yavrum, acele etme. *(Anlaşılan oğlan onu sürüklemekte, Shen Te de karşı koymaya çalışmaktadır)* Akıllıca davranmalıyız. *(Birden karşı koymaktan vazgeçer)* Güzel, madem kendi başına yürümek istiyorsun... *(Çocuğu havaya kaldırır)* Yetişebiliyor musun kirazlara? At ağzına. Bak şurda olgunları var. *(Çocuğun ağzına tıktığı kirazı yer)* Tatlıymış. Hay aksi, polis, işte şimdi tabanları yağlamalıyız. *(Kaçarlar)* Bak, caddeye geldik. Şimdi sakin ol, gezermiş gibi yürüyelim ki göze batmayalım. Sanki bir şey olmamış gibi.

(Çocukla gezerken şarkı söyler)

Sahipsiz bir erik
Kaptı bir serseri
Çevik mi çevik
Boğazına inmeden kırdı kirişi[52].

(Bir çocuğun elini tutmuş halde Sucu Wang girer, şaşkınlıkla Shen Te'yi seyreder)

SHEN TE *(Wang'ın öksürmesi üzerine)* Aa, Wang! Günaydın.

WANG Shen Te, duyduğuma göre durumun hiç de iyi değilmiş, hatta borçlarını ödemek için dükkânı da satmışsın. Ama bak evsiz barksız küçük bir oğlan. Mezbahanın oralarda dolanıp duruyordu. Anlaşılan marangoz Lin To'nun çocuklarından biri. Lin To birkaç hafta önce dükkânı kaybetti, o gün bugündür içip duruyor. Çocukları da aç susuz sokaklarda sürünüyor. Ne yapmalı dersin?

SHEN TE *(Çocuğu elinden alır)* Gel, küçük adam!

(Seyircilere)

Hey bakın!
Yatacak yer arıyor biri burda.
Yarının büyüğü bugünü diliyor sizden!
Hani şu tanıştığınız kahramanın dostu
O salık veriyor bize bu adamı.

(Wang'a) Bay Shu Fu'nun evleri varmış, oraya yerleştirelim, belki ben de oraya taşınacağım. Benim de bir çocuğum olacak. Ama

sakın kimseye söyleme; Yang Sun'nun kulağına giderse iyi olmaz. Aşağı mahallede Bay Lin To'yu bul ve buraya gelmesini söyle.

WANG Sağ ol, Shen Te. Senin bir çare bulacağını biliyordum, zaten. *(Çocuğa)* Gördün mü, iyi insan daima bir çıkış yolu bulur. Şimdi bir koşu babanı buraya getireyim. *(Gidecekken)*

SHEN TE Wang, dur; sormayı unuttum, elin nasıl? Biliyorsun, ben sana tanıklık edecektim, ama kuzenim-

WANG Düşünme artık. Bak, artık sağ elim olmadan da işimi görebiliyorum. Sağ elime ihtiyacım yok.. *(Sol eliyle takımlarını nasıl kaldırdığını Shen Te'ye gösterir)* Bak gördün mü?

SHEN TE Olsun, ama sağ elini de öyle hareketsiz bırakmamalısın! Arabayı al, içindekileri sat ve o parayla bir doktora git. Sana yardım edemediğim için çok utanıyorum. Berber'in barakalarını kabul ettiğim için ne düşündüğünü söyle bana!

WANG Yoksulların başlarını sokacak bir yer buldun, orada sen de barınabilirsin. Bu, elimden daha önemli.. Şimdi gidip Marangoz'u getireyim.
(Çıkar)

SHEN TE *(Arkasından seslenir)* Benimle doktora gideceğine söz ver! *(Shin gelmiş ve o sırada, Shen Te'ye durmadan işaret etmiştir)* Ne var?

SHİN Aklınızı mı kaçırdınız, elinizde son kalan şeyleri de dağıtıyorsunuz? Onun elinden size ne? Berber bir duyarsa, o başını sokacağınız yerden de olursunuz. Bana da çamaşır borcunuzu henüz ödemediniz.

SHEN TE

Siz niye bu kadar öfkelisiniz?
Yorucu değil mi insanın insanı ezmesi[53]?
Bak çaba göstermeyip aç gözlü olanlara
Nasıl şişiyor şakaklarındaki damarları
Normal olanı yap uzat elini birine
Ve yardım et ona aynı doğallıkla.
Yalnızca[7] açgözlüler yorulurlar. Oysa
Ne baş döndürücüdür bir şey verebilmek!
Ne mutluluktur dost olabilmek!
Güzel sözler, keyifli hoş bir soluk gibi
Çıkıvermeli ağızdan.

(Shin kızarak çıkar. Shen Te çocuğa) Şuraya otur, baban gelinceye kadar bekle. *(Çocuk yere oturur. Shen Te'ni dükkânı açtığı gün gelen kalabalık ailedeki Kamkoca içeri girer. Her ikisi de birer büyük çuval sürüklemektedirler)*

KADIN Yalnız mısın Shen Te?

(Shen Te başı ile 'evet' der, yine aynı büyüklükte bir çuval taşıyan yeğeni için dışarı seslenir) Nerde kuzenin?

SHEN TE Gitti.

KADIN Yine gelecek mi?

SHEN TE Hayır. Ben de dükkânı bırakıyorum.

KADIN Biliyoruz biliyoruz. Zaten bu yüzden geldik. Burada birkaç çuval işlenmemiş tütünümüz var, biri borcunu bunlarla ödemişti. Yeni evine taşınırken bunları da eşyalarınla birlikte götürmeni rica ediyoruz. Bizim bunları saklayacak yerimiz yok.. Bu çuvalları sen götürürsen göze batmayacaktır. Senin dükkânında şanssız bir şekilde polisin eline düştüğümüze göre, bu küçük ricamızı geri çevireceğini pek sanmıyorum.

SHEN TE Elbette, memnuniyetle götürürüm.

ERKEK Biri bu çuvalların kimin olduğunu soracak olursa, benim dersin, olmaz mı!

ŞE TE Kim soracak ki?

KADIN *(Shen Te'ye sert bakar)* Örneğin, polis sorabilir. Bizi parmaklarına doladılar, içeri tıkmak için bahane arıyorlar. Bu durumda çuvalları nereye koyabiliriz ki?

SHEN TE Bilmem ki... Şu sıralarda benim de başım polisle derde girsin istemem doğrusu.

KADIN Sana vız geliyor, değil mi? Elimizde avucumuzda kalan şu bir kaç çuval tütünden de mi vazgeçelim?

(Shen Te inatla susar)

ERKEK Bak Shen Te, şu birkaç çuval tütünü işledik mi, belki de belimizi doğrulturuz.

SHEN TE Pekâlâ, hatırınız için torbaları götüreceğim. Şimdilik onları içeri koyalım.

(Shen Te onlarla içeri girer. Çocuk bir süre arkalarından bakar ve çekingen çöp tenekelerine gidip yiyecek bir şey arar. Bir şeyler bulur ve atıştırır. Shen Te ve ötekiler dönerler)

KADİN Biliyorsun, sana güveniyoruz.

SHEN TE Biliyorum.

(Çocuğu görür ve donakalır)

ERKEK Öbür gün seninle Bay Shu Fu'nun evlerinin orada buluşuruz.

SHEN TE Şimdi gidin, kendimi pek iyi hissetmiyorum. *(Üçünü de iter. Çıkarlar)* Acıkmış zavallı. Çöp tenekesini karıştırıyor.

(Çocuğu kucağına alır. Yoksul çocukların mutsuzluğu üzerine içini seyircilere döker. Bu insafsızlık ve acımasızlık içinde çocuğunu nasıl koruyacağı konusundaki kararlılığını açıklar)

Ey oğul, ey pilot oğul!
Ne biçim bir dünyaya geleceksin?
Çöp tenekelerinde mi aratacaklar
Sana da yiyeceğini?
Bakın şu küçücük karanlık ağıza!
(Çocuğugösterir)
Böyle mi davranır insan benzerine?
Hiç acıma duygusu yok mu sizde
Korku yok mu beneninizden bir meyveye[54]?
Siz mutsuzlar,
Acı çekmiyor musunuz kendinize de?
Ama ben koruyacağım kendi çocuğumu
Kaplan kesileceğim gerekirse.
Verdim kararımı, bunu görünce
Oğlumu kurtarıncaya dek huzur bulmayacağım
Onu kurtarmalıyım hiç olmazsa!
Okulum kaldırımlarda
Yumruklanmayı, aldatılmayı öğrendim
Sana yarayacak benim çektiklerim.
Oğlum, iyi bakacağım sana
Gerektiğinde saldıracağım başkalarına
Kaplanlar, vahşi hayvanlar gibi.
Biliyorum gerekeceğini de.

(Kuzen Shui Ta kılığına girmek için çıkar)

SHEN TE *(Çıkarken)* Çaresiz, bir kez daha, umarım son bir kez daha bu oyuna başvuracağım.

(Shui Ta'nın pantolonunu alır. Geri dönen Shin ona meraklı gözlerle bakar. İçeri Görümce ile Büyükbaba girer)

GÖRÜMCE Dükkân kapandı, eşyalar avluda. Bu da bitti desene.

SHİN Kaygısızlığın, şehvet düşkünlüğünün, bencilliğin sonu! Yolculuk nereye mi? Tepetaklak aşağıya! Shu Fu'nun evlerine, yani sizlerin yanına.

GÖRÜMCE Nasıl süründüğümüze şaşırıp kalacak! Oysa biz, ona dert yanmaya gelmiştik! Çürümüş zemini olan rutubetli fare deliklerinden ibaret bir yer! İşe yarasaydı Berber verir miydi orasını bizlere. Ordaki rutubet sabunlarının canına okumuş da ondan. "Size yatacak yer veriyorum, ne dersiniz?" Ne diyeceğiz? Rezalet!

(İşsiz içeri girer)

İŞSİZ Shen Te'nin birden gittiği doğru mu?

GÖRÜMCE Evet, doğru. Hem de kimseye duyurmadan gizlice ka-

çacaktı.

SHİN Bu duruma düştüğü için utanıyor, herhalde.

İŞSİZ *(Heyecanla)* Kuzenini çağırmalı! Kuzenini çağırmasını söyleyin ona! Ancak o bir şeyler yapabilir.

GÖRÜMCE Doğru! Herifin eli sıkı, ama dükkânı da ancak o kurtarabilir. Kızdan nasıl olsa istediğimizi alırız.

İŞSİZ Kendimizi düşünerek söylememiştim, Shen Te'yi düşünmüştüm. Ama yalan değil, kuzen'i çağırmak bizim için de iyi olur.

(İçeri Marangoz'u getiren Wang girer. Marangozun öteki iki çocuğu da yanındadır)

MARANGOZ Nasıl teşekkür edeceğimi bilmiyorum. *(Ötekilere)* Başımızı sokacak bir yer bulduk da.

SHİN Nerede bu?

MARANGOZ Shu Fu'un evlerinde! Bizim küçük Feng'in sayesinde oldu bu iş! Hah, burada işte bizim küçük! "Burada kalacak yer arayan biri var," demiş Bayan Shen Te, hemen bir yer bulmuş bize. Hadi küçük kardeşinize teşekkür edin!

(Marangoz ile çocuklar küçük kardeşlerinin önünde sevinçle eğilirler)

MARANGOZ Teşekkürler, velinimetimiz!

(İçeri Shui Ta girmiştir)

SHUİ TA Sorabilir miyim, burada niçin toplandınız?

İŞSİZ Bay Shui Ta!

WANG Günaydın, Bay Shui Ta. Döndüğünüzü bilmiyordum. Marangoz Lin To'yu tanıyorsunuz. Bayan Shen Te onu Bay Shu Fu'nun barakalarından birine yerleştirmeye söz verdi de...

SHUİ TA Bay Shu Fu'nun barakaları boş değil.

MARANGOZ Yani orada oturamayacak mıyız?

SHUİ TA Oturamayacaksınız. Orası başka işlerde kullanılacak..

GÖRÜMCE Ne yani, biz de mi çıkacağız oradan?

SHUİ TA Korkarım öyle.

GÖRÜMCE Bunca insan sokakta mı kalsın?

SHUİ TA *(Omuz silker)* Bayan Shen Te bir yolculuğa çıktı. Ama anladığıma göre, yardım elini hiçbirinizden esirgemeyecektir. Ancak bundan böyle bu işler daha düzenli bir biçimde yürütülecek. Bundan böyle, iş görmeyene yemek yok. Buna karşılık, herkese namuslu bir biçimde yükselmesi için fırsat verilecektir. Bayan Shen Te hepinize iş vermeye karar verdi. Şimdi, kim benimle Bay Shu Fu'nun barakalarına gelmek istiyorsa zararlı çıkmayacaktır.

GÖRÜMCE Yani bu, hepimiz Shen Te için çalışacağız, anlamına

mı geliyor?

SHUİ TA Evet. Tütün işleyeceksiniz. İçerde üç çuval tütün var. Getirin onları buraya!

GÖRÜMCE Unutmayın, bir zamanlar biz de dükkân sahibiydik. Çalışacak olduktan sonra kendimiz için çalışırız. Tütünümüz de var.

SHUİ TA *(İşsiz ile Marangoz'a)* Sizin tütünüz olmadığına göre, belki siz Bayan Shen Te için çalışmak istersiniz?

(Marangoz ile İşsiz, yüzleri asık, bölmeye giderler. Mal Sahibi girer)

MAL SAHİBİ Eveet, Bay Shui Ta alışverişe başlayabiliriz. 300 gümüş Dolar'ınız hazır.

SHUİ TA Bayan Mi Tzü, dükkânı satmaktan vazgeçtim, ama sözleşmeyi imzalamaya hazırım.

MAL SAHİBİ Yaa! Demek pilota vereceğiniz bu paraya ihtiyacınız kalmadı?

SHUİ TA Doğru.

MAL SAHİBİ Peki, kira parası hazır mı?

SHUİ TA *(Berber'in verdiği çeki arabadan alır ve çeki doldurur)* İşte bakın 10,000 Dolar'lık bir çek! Shen Te ile ilgilenen Bay Shu Fu'nun imzalayıp verdiği çek. İnanmazsanız buyrun bakın! Altı aylık kira karşılığı olan 200 Dolar bugün öğleden sonra saat altıya kadar elinize geçmiş olacak. Şimdi izin verin de işime devam edeyim. Bugün çok yoğunum ve sizden bağışlanmamı diliyorum.

MAL SAHİBİ Bakın hele, demek Bay Shu Fu pilotun artıklarını yiyecek ha! 10,000 gümüş dolar! Bugünkü kızların ne kadar kararsız, ne kadar yüzeysel olduklarına şaşıyorum doğrusu, Bay Shui Ta.

(Çıkar.

Marangoz ile İşsiz çuvalları getirirler)

MARANGOZ Bu torbaları sizin için niye getirmek zorunda olduğumu bilmiyorum.

SHUİ TA Benim bilmem yeterli. Oğlunuzun iştahı yerinde. Ama karnı aç, Bay Lin To.

GÖRÜMCE *(Çuvalları görür)* Kayınçom mu geldi buraya?

SHİN Evet.

GÖRÜMCE Tevekkeli değil. Bu çuvalları tanıdım. Bunlar bizim tütünlerimiz!

SHUİ TA Sizin yerinizde olsam, yüksek sesle konuşmazdım. Bu gördüğünüz tütünler benim. Benim dükkânımda olduklarına göre benimdir. Bu konuda bir kuşkunuz varsa polise gider bu

kuşkunuzu giderebiliriz. Gidelim mi, ne dersiniz?

GÖRÜMCE *(Kızgın)* Hayır.

SHUİ TA Anlaşılan sizin tütününüz mütününüz yok. Bu durumda, Shen Te'nin uzattığı yardım elini geri çevirmemelisiniz! Şimdi, önüme düşün de, Bay Shu Fu'nun evlerini gösterin bana.

(Shui Ta, Marangoz'un küçük oğlunun elini tutar ve çıkar. Arkasından Marangoz'un iki oğlu, Büyükbaba giderler; Görümce, İşsiz ve Marangoz çuvalları sürükleyerek çıkarlar)

WANG O kötü bir adam[8], ama Shen Te çok iyidir.

SHİN Anlamıyorum. Çamaşırlar içinden bir pantalon eksik, onu da kuzen giyiyor. Bir şeyler dönüyor, ama yakında bunun da kokusu çıkar.

(İçeriye halıcı, yaşlı karı koca girer)

Y. KADIN Bayan Shen Te burda yok mu?

SHİN *(Kayıtsız)* Yolculuğa çıkmış.

Y. KADIN Bu çok garip işte. Bize bugün bir şey verecekti de...

WANG *(Acıyla eline bakar)* Bana da yardım sözü vermişti. Çolak kalacağım herhalde. Eminim, yakında döner. Kuzeni her zaman burda çok kısa kalır.

SHİN Sahi! Kalmıyor değil mi?

ARA OYUN

WANG'IN KALDIĞI YER

(Müzik. Wang, düşünde, Tanrılara dert yanar, korkularını iletir. Tanrılar, uzun yolculukları yüzünden çok yorgun görünmektedirler. Tanrılar, Wang'ı kısa bir süre dinlemek için, sırtları dönük olarak, sadece başlarını çevirmişlerdir)

WANG Sizlerin görüntülerini uyandırmadan önce efendilerim, sevgili kardeşim Shen Te'yi gördüm düşümde. Kendini öldürenlerin cesetlerinin bulunduğu, ırmağın sazlık yerinde güçlükle ilerlemeye çabalıyordu. Garip bir biçimde sallanıyordu ve sanki yumuşak bir şey taşıyormuş gibi iki büklümdü. Ama ağır bir şey olmalı ki onu bataklığa doğru bastırıyordu. Seslenince, yasa balyalarını ıslatmadan ırmağın öte yakasına geçirmek zorunda olduğunu, ıslanırsa okunamayacak duruma geleceklerini söyledi. Ama ben omuzlarında balya falan görmedim. Birden deh-

şetle anımsadım: Siz Tanrılar, yatacak yer bulamayıp da Shen Te'nin evinde geceledığinizde, onu ödüllendirmek için büyük erdemlerden söz açtınız. Çok yazık! Shen Te'ye neden üzüldüğümü anladığınızdan eminim, efendilerim.

3. TANRI Ne yapmamızı önerirsin?

WANG Yasaları biraz olsun yumuşatmalısınız, efendilerim. Şu kötü günleri göz önüne alarak yasa balyalarını birazcık hafifletmelisiniz Ulu Tanrılarım!

3. TANRI Yani nasıl Wang, nasıl olsun?

WANG Örneğin, yalnızca iyilik yapma benimsensin sevgi yerine, ya da...

3. TANRI Bu daha zor, mutsuz adam!

WANG Ya da adalet yerine hoşgörü.

3. TANRI Bu fazladan bir iş demektir!

WANG Öyleyse, namus yerine ahlak!

3. TANRI Ama bu daha da zor, aklı karışmış adam!

(Yorgun argın uzaklaşırlar)

8

SHUİ TA'NIN TÜTÜN FABRİKASI

(Shu Fu'nun evlerinde, Shui Ta küçük bir tütün fabrikası kurmuştur. Parmaklıklar arkasında, Görümce, Büyükbaba, Marangoz ve çocuklarının bulunduğu birkaç aile üst üste, sırt sırta yerde, sıkışık düzende çalışmaktadırlar.
Bayan Yang, arkasında oğlu, öne çıkar)

Bn. YANG *(Seyirciye)* Herkesin saygısını kazanan, akıllı, ama sert Bay Shui Ta'nın sayesinde, haylaz oğlumun nasıl işe yarar bir adam durumuna geldiğini size anlatmalıyım[9]. Bütün mahallenin bildiği gibi, Bay Shui Ta, hayvan pazarının orada, küçük, ama kısa zamanda gelişen bir tütün fabrikası kurmuştu. İşte üç ay önce, oğlum Sun'u da yanıma alarak onu görmek zorunda kaldım. Bay Shui Ta biraz beklettikten sonra beni kabul etti.
(Fabrikadan Shui Ta çıkar, Bayan Yang'ın yanına gelir)

SHUİ TA Size ne gibi bir hizmette bulunabilirim, Bayan Yang?

Bn. YANG Bay Shui Ta, oğlum hakkında sizinle konuşmaya geldim. Bu sabah evimize polis geldi. Shen Te adına, oğlumu mahkemeye vermişsiniz. Onu, evlilik sözünü tutmadı diye, bir de 200 Dolar'ı geri vermedi diye suçluyormuşsunuz.

SHUİ TA Çok doğru Bayan Yang.

Bn. YANG Bay Shui Ta, Tanrılar adına, onun suçunu bir kez daha bağışlayamız mısınız? Bütün para gitti. Şu Pekin'deki pilotluk işi yatınca, iki günde paranın altından girip üstünden çıktı. Serserinin biri, biliyorum. Benim eşyalarımı da sattı. Hem de Pekin'e annesini yanına almadan gitmek için. *(Ağlar)* Ama bir zamanlar Bayan Shen Te sahip olduğu her şeyi onun önüne sermişti.

SHUİ TA Ya siz ne diyeceksiniz Bay Yang Sun?

SUN *(Asık yüzle)* Paranın hepsini harcadım.

SHUİ TA Bayan Yang, anlayamadığım nedenlerden ötürü kuzinimin oğlunuza olan zaafını göz önüne alarak, oğlunuzu bir daha deneyebilirim. Kuzinim, Sun'a dürüst bir iş bulunduğu takdirde düzeleceğini söylerdi. Fabrikamda ona iş verebilirim. Borcu olan 200 Dolar da taksit taksit aylığından kesilebilir.

SUN Demek ya kodese, ya fabrikaya?

SHUİ TA Seçim sizin.

SUN Shen Te ile görüşemeyeceğim herhalde?

SHUİ TA Hayır, görüşemeyeceksiniz.

SUN Nerde çalışacağım?

Bn. YANG Sağ olun, Bay Shui Ta! Çok iyisiniz, Tanrılar bunun için sizi ödüllendirecek. *(Sun'a)* Şimdi doğru yola girdin işte[55]. Namusunla çalış, ananın gözüne girmeye bak. *(Sun, Shui Ta'yı izleyerek fabrikaya girer. Bayan Yang tekrar sahnenin önüne gelir)* Sun, ilk günler çok güçlük çekti. İşi sevmedi. Kendini gösterecek fırsat da bulamadı. Ama üçüncü hafta içinde iyi bir fırsat çıktı. Yaşlı Marangoz ile birlikte tütün balyalarını taşıyorlardı. *(Sun ile Marangoz ikişer balya taşımaktadırlar)*

LİN TO *(Soluk soluğa, balyalardan birini indirir ve üstüne oturur)* Of be, bittim. Artık bu iş için çok yaşlıyım.

SUN *(O da oturur)* Neden balyaları kafalarına atıp burdan gitmiyorsun?

LİN TO Peki neyle geçineceğiz? Kıt kanaat yaşayabilmek için çocuklarımı bile işe koşuyorum. Bu durumumuzu Bayan Shen Te bir görseydi. İyi bir kızdı o.

SUN Evet, fena bir kız değildi. İşler bu kadar kötü gitmeseydi, onunla pekâlâ geçinipgiderdik. Nerede olduğunu bir bilseydim. En iyisi biz işimize bakalım. Herifçioğlu şu sıralarda buralarda dolaşır. *(Kalkarlar. Shui Ta'nın geldiğini görür)* Ver şu çuvalın birini bana, pimpirik!

LİN TO Hay yaşayasın be! Shen Te burada olup da yaşlı bir adama yardım ettiğini görseydi, ekmek elden, su gölden olurdu! *(Shui Ta girer)*

Bn. YANG Bir bakışta oğlumun nasıl çalışkan bir işçi olduğunu anlayıverdi Bay Shui Ta. Ve işe el koydu.

SHUİ TA Hey dur bakalım! Neler oluyor burada? Sen neden yalnızca bir balya taşıyorsun?

LİN TO Bugün çok yoruldum, Bay Shui Ta. Eksik olmasın Bay Yang Sun -

SHUİ TA Sen hemen dön, üç balya daha al, dostum. Yang Sun'un yaptığını sen de yapabilirsin. Yang Sun iyi niyetli, sen değilsin.

Bn. YANG *(Lin To balyaları almaya giderken)* Bay Shui Ta, Sun'a hiç sesini çıkarmadı, ama anlayacağını anlamıştı elbette. Cumartesi, gündelikler dağıtılırken...

(Orta yere bir masa konur. Shui Ta bir torba parayla gelir. İşsiz, fabrikanın ustabaşısı olmuştur. Gündelikleri o dağıtmaktadır. Shui Ta onun yanında ayaktadır. Sun masaya yaklaşır)

USTABAŞI Yang Sun: 6 dolar.

SUN Özür dilerim, bir yanlışlık olacak. Sadece 5 dolar olması gerekir. *(Ustabaşı'nın elinden listeyi alır)* Bakın, buraya yanlış geçmiş, altı çalışma günü yazılmış, ama mahkemeye gitmek için bir gün izinliydim. *(İkiyüzlü bir tavırla)* Hak etmediğim parayı alamam; hoş, verdiğiniz 1 Dolar gündeliğe para demez ya!

USTABAŞI Pekâlâ, 5 Dolar! *(Shui Ta'ya)* Görülmedik bir şey, Bay Shui Ta!

SHUİ TA Madem beş gün çalışmış, nasıl oluyor da altı gün gösteriliyor?

USTABAŞI Yanılmış olmalıyım, Bay Shui Ta. *(Sun'a soğuk)* Bir daha olmaz.

SHUİ TA *(Sun'u bir kenara çeker)* Geçen gün güçlü kuvvetli biri olduğunuzu gördüm. Firmamız bunu göz ardı edemez. Bugün de dürüst olduğunuza tanık oldum. Söyleyin bakalım, fabrikaya zarar verecek yanlışlıkları ustabaşı böyle sık sık yapıyor mu?

SUN İşçiler arasında ahbapları var. İşçiler onu kendilerinden sayarlar.

SHUİ TA Anlıyorum. Her hizmetin bir ödülü vardır. İkramiye ister misiniz?

SUN Hayır. Ama akıllı bir adam olduğumu bilmenizi isterim. Belli bir eğitimim var, bunu siz de biliyorsunuz. Ustabaşı kötü niyetli biri değil, ama bilgisiz; firma için gerekli olan anlayışa sahip değil. Beni bir hafta deneyin, Bay Shui Ta; o zaman firma için kafa gücümün kas gücünden daha yararlı olacağını göreceksiniz.

Bn. YANG Bunlar güvenle söylenmiş sözlerdi. O akşam Sun'a dedim ki: "Bak oğlum, sen bir pilotsun, onlara bu işte nasıl yükseleceğini göstermelisin! Hadi kanatlan benim şahinim!" Meğer

akıl ve bilgi insanlara ne çok yarar sağlarmış! Akılsız, bilgisiz insanlar nasıl erişir yüksek kişilerin katına? Oğlum, gerçekten de, Bay Shui Ta'nın fabrikasında mucizeler yaratmaya başladı!
(Sun elleri belinde, bacaklarını açmış çalışanların ardında durmaktadır. İşçiler başlarının üstünden, ham tütün dolu sepetleri elde ele geçirmektedirler)

SUN Hey siz dalgacılar! Buna çalışmak mı diyorsunuz? Sepeti daha hızlı geçirmelisiniz! *(Bir çocuğa)* Hey sen, çocuk, yere otur bakayım, yolu kapatıyorsun! Sen, prese geç, evet sana söylüyorum! Tembel köpekler, size niçin para veriyoruz? Daha çabuk, sepeti daha çabuk geçirin! Tanrının cezaları! Büyükbabayı şu kenara oturtun, çocuklarla birlikte yolma işini o yapsın!O tembellik günleri geçti artık! Herkes tempoyla çalışacak!
(Eliyle tempo tutar, sepet elde ele daha hızlı geçirilir)

Bn. YANG Cahil insanlar, çekebilirler mi çalışanı, çekemezler elbette. Kötü kötü dedikodular başladı. Ama olsun, oğlum hiç istifini bozmadan sürdürdü görevini.
(İşçilerden biri Sekizinci Filin Şarkısı'na başlar, ötekiler de nakaratı söyler)

SEKİZİNCİ FİLİN ŞARKISI[56]

1
Yedi fili vardı Bay Dschin'in (Cin)
Ama bir de sekizincisi
Yedisi yaban, sekizincisi eğitilmiş
Sekizincisi gözcüydü yedi file
Çabuk, daha çabuk!
Bir ormanı vardı Bay Dschin'in
Gece olmadan düzene sokulmalıydı
Gece bastırdı bastıracaktı!

2
Yedi fil düzenlerken ormanı
Bay Dschin üstünde sekizincinin.
Oturdu tembel sekiz numara bütün gün nöbette
Ne yaptıklarına baktı, gözetledi onları dikkatle
Çabuk, daha çabuk!
Bir ormanı vardı Bay Dschin'in
Gece olmadan düzene sokulmalıydı
Gece bastırdı bastıracaktı!

3
Canlarına yetti yedi filin
Bezdiler ağaçları sökmekten
Sinirlendi Bay Dschin, kızdı yedisine
Bir ölçek pirinç verdi sekizinciye
Ne demek bu?
Bir ormanı vardı Bay Dschin'in
Gece olmadan düzene sokulmalıydı
Gece bastırdı bastıracaktı!

4
Yedi filin sökülmüştü dişleri
Dişli olan yalnız sekizinciydi
Güçlüydü sekiz numara, okudu canlarına
Seyretti bunu Bay Dschin, attı bir kahkaha.
Çabuk, daha çabuk!
Bir ormanı vardı Bay Dschin'in
Gece olmadan düzene sokulmalıydı
Gece bastırdı bastıracaktı!

(Shui Ta ağzında bir puro, hayatından memnun öne gelir. Yang Sun son nakaratı gülerek birlikte söylemiş ve ellerini daha çabuk çırparak tempoyu hızlandırmıştır)

Bn. YANG Bay Shui Ta'ya ne kadar teşekkür etsek azdır. Sun'un iyi yönlerini ortaya çıkartmak için fazla çaba harcamadan, gücü ve aklıyla, Sun'un yeteneğini ortaya çıkardı. O çok beğenilen Shen Te gibi, olmayacak vaatlerde bulunmadı. Tam tersine, onu namuslu bir işçi olmaya zorladı. Bugün Sun, üç ay öncekinden çok başka bir insan oldu. Bunun hakkını vermek gerek! Eskilerin dediği gibi: "Soylu kişiler çana benzerler, vurursan ses getirirsin, vurmazsan ses alamazsın[57]."

9

SHEN TE'NİN TÜTÜN DÜKKÂNI

(Dükkân, geniş, rahat koltuklar ve halılarla bezenmiştir. Dışarda yağmur yağmaktadır. Shui Ta, şişmanlamıştır. Komşusu halıcıları uğurlamaktadır. Shin, onu neşeyle seyreder. O da göze batacak yeni giysiler içindedir)

SHUİ TA Üzgünüm, ne zaman döneceğini bilmiyorum.

YAŞLI KADIN Bugün bir mektup aldık. İçinden bizden borç olarak aldığı 200 Dolar çıktı. Gönderenin adresi yoktu. Ama eminiz, mektup Shen Te'dendi. Ona yazmak istiyoruz. Onun adresini biliyor musun?

SHUİ TA Ben de bilmiyorum.

YAŞLI ERKEK Gel gidelim artık.

YAŞLI KADIN Ama nasıl olsa bir gün geri dönecek..

(Shui Ta eğilerek selam verir. Yaşlılar kararsız ve huzursuz çıkar)

SHİN İş işten geçtikten sonra paralarını alabildiler. Vergilerini ödeyemedikleri için, dükkânı elden çıkardılar.

SHUİ TA Neden gelip benden istemediler?

SHİN İnsanlar size gelmeyi pek sevmiyorlar. Elde senet sepet olmadığı için önce Shen Te'nin gelmesini beklediler. O bunalımlı günlerinde yaşlı adam ateşler içinde yataklara düştü. Karısı gece gündüz başında bekledi.

SHUİ TA *(Fenalaştığı için oturur)* Yine başım dönüyor!

SHİN *(Yardım etmeye çalışır)* Kolay mı, yedinci aydasınız! Yorgunluk, heyecan size yaramaz. Dua edin, yanınızda ben varım. Yardımcı olmadan hiçkimse doğuramaz. Ama merak etmeyin bu zor günlerinizde sizin yanınızda olacağım. *(Güler)*

SHUİ TA *(Yorgun)* Size güvenebilirim, değil mi Bayan Shin?

SHİN Bir de soruyorsunuz! Elbette, küçük bir ücret karşılığında. Yakanızı açın, ferahlarsınız.

SHUİ TA *(Ağlamaklı)* Bütün bu yaptıklarım doğacak çocuk için, Bayan Shin.

SHİN Evet, hepsi çocuk için[58].

SHUİ TA Göbeğim çok çabuk büyüyor. Bu da göze batacak.

SHİN Batmaz. Zenginliğine yorarlar.

SHUİ TA Peki, ama doğunca ne yapacağız?

SHİN Günde üç kez bunu soruyorsunuz. Bakılacak elbette. Paramızın[10] yettiği en iyi bakıcıyı tutacağız.

SHUİ TA Evet. *(Korku dolu)* Shui Ta onu hiçbir zaman görmemeli.

SHİN Asla. Yalnızca Shen Te görecek..

SHUİ TA İyi, ama ya mahallelinin dedikoduları! Sucunun gezip durduğu yerdeki gevezelikleri! Durmadan dükkânı gözetliyorlar.

SHİN Berberin kulağına bir şey gitmediği sürece bir şey olmaz. Bir yudum su için.

(Sun girer, Bir işadamı gibi, elinde çantası vardır, şık giyinmiştir. Shui Ta'yı Shin'in kollarında görünce şaşırır)

SUN Rahatsız etmiyorum ya?

SHUİ TA *(Yerinden zorla kalkar, sallanarak kapıya doğru yürür)* Yarın

görüşürüz, Bayan Shin!

(Shin eldivenlerini giyer, gülümseyerek çıkar)

SUN Eldivenler! Nereden buldu? Nasıl, niçin? Sizden para mı sızdırıyor? *(Shui Ta yanıtlamaz)* Yoksa sizin de mi insanca duygularınız var? Bu komik işte! *(Çantasından bir kâğıt çıkarır)* Zaten son zamanlarda çok değiştiniz, eski gücünüz kalmadı. Huysuz, kararsızsınız... Hasta mısınız yoksa? Bu durumunuz işimize sekte vurabilir. Polisten yine bir yazı geldi. Fabrikayı kapatmak istiyorlar. Yasaların izin verdiğinin iki misli insanı o mekân içine tıkıştırmanıza göz yumduklarını, ama bundan fazlasına izin vermeyeceklerini bildiriyorlar. Buna artık bir çare bulmalısınız, Bay Shui Ta!

(Shui Ta, ona görmüyormuş gibi bakar ve bölmeye geçer ve bir poşetle geri gelir. Poşetten bir melon şapka[59] *çıkarır ve tezgâhın üstüne atar)*

SHUİ TA Firma temsilcilerinin iyi giyinmelerine önem verir.

SUN Bunu bana mı aldınız?

SHUİ TA *(Kayıtsız)* Giyin bakalım, olacak mı?

(Sun şaşkın, şapkayı giyer. Shui Ta şapkayı düzeltir)

SUN Sağ olun, ama yine kaçamak yapmaya kalkmayın. Bugün Berberle oturup yeni tasarı üzerinde konuşmalısınız.

SHUİ TA Berber çok ağır şartlar ileri sürüyor.

SUN Bu şartların ne olduklarını artık bana da söyleseniz, iyi olacak.

SHUİ TA *(Kaçamaklı)* Berberin barakaları pek de kötü değil.

SUN Evet, orada çalışan mendeburlar için pek de kötü değil, ama tütünler için hiç yeterli değil. Tütünler rutubetten ıslanıyor. Sizin Berber'le masaya oturmanızdan önce ben gidip Mi Tzü'nün mekânları için bir konuşayım. Orasını bir ele geçirdik mi, yaşadık; ricalar, minnetler, konuşmalar da biter. O barakalar işe yaramaz. Bayan Mi Tzü ile bir fincan çay içip tombul dizini gıdıkladım mı o mekâna yarı fiyatına sahip oluruz.

SHUİ TA *(Sert)* Olmaz öyle şey! Firmanın adını lekeleyecek en ufak bir harekette bulunmamalısınız. Ciddi ve nazik bir işadamı gibi davranmalısınız.

SUN Neden bu kadar sinirlendiniz? Mahalledeki dedikodulara mı üzülüyorsunuz yoksa?

SHUİ TA Dedikodulara hiç kulak asmam.

SUN Öyleyse, sebep yine yağmur olmalı. Yağmur yağdığında hep sinirli ve melankolik oluyorsunuz. Merak ediyorum, neden?

WANG'IN SESİ *(Dışardan)*

Su satmam gerekiyor

Ama yağmur da yağıyor
Çok uzaklara gittim
Şu kadarcık bir su için.
Ve şimdi, "Su alın!" diye bağırsam da
Ne bakan var, ne alan
Alın, için kana kana
Ödeyin parasını da zıkkımlanın.

SUN Geldi yine şu lanet Sucu. Yine ileri geri konuşmaya başlar.

WANG *(Dışardan)* Hiç iyi insan kalmadı mı bu kentte? Shen Te'nin yaşadığı bu sokakta da mı böyle biri yok? Aylar önce, yüreği mutluluktan uçarken benden yağmurda bile bir tas su alan o kız nerde. Evet, nerde o? Kimse görmedi mi onu? Kimse bir şey duymadı mı onun hakkında? Bir akşam şu eve girdi ve bir daha. Geri dönmedi.

SUN Artık kapamayayım mı çenesini şunun? Hem ona ne canım! Nerdeyse nerde! Zaten ben öğrenmeyeyim diye Shen Te'nin nerde olduğunu siz bana özellikle söylemiyorsunuz.

WANG *(İçeri girer)* Bay Shui Ta n'olur artık söyleyin Shen Te'nin ne zaman döneceğini. Yolculuğa çıkalı altı ay oluyor. *(Shui Ta susar)* Shen Te'nin yokluğunda çok dolap döndü burda. O olsaydı, bunlar olmazdı. *(Shui Ta hâlâ susmaktadır)* Bay Shui Ta, mahallede Shen Te'nin başına bir şey geldiği dedikodusu her gün biraz daha yayılıyor. Lütfen bir iyilik yapın ve söyleyin adresini!

SHUİ TA Üzgünüm, bugün hiç vaktim yok, Bay Wang. Gelecek hafta içinde uğrayın.

WANG *(Heyecanla)* Ama son zamanlarda, eskisi gibi, sabahları, kapının önüne pirinç konuyormuş yine. Buna ne buyurulur?

SHUİ TA Ee, bundan ne çıkar?

WANG Ne mi çıkar? Bundan Shen Te'nin hiçbir yere gitmediği çıkar?

SHUİ TA Gitmediyse ne oldu? *(Wang susar)* Öyleyse, size şunu söyleyeyim, kesin olarak gitti. Eğer Shen Te'nin dostuysanız, Bay Wang, size tavsiyem onun yokluğundan mümkün olduğunca az sözetmenizdir.

WANG Güzel bir tavsiye! Bay Shui Ta, Shen Te ortadan kaybolmadan önce, bana gebe olduğunu söylemişti.

SUN Ne?

SHUİ TA *(Telaşla)* Yalan!

WANG *(Büyük bir ciddiyetle Shui Ta'ya)* Bay Shui Ta, eminim siz de, Shen Te'nin dostlarının susmayacaklarını tahmin edebilirsiniz. İyi insan kolay kolay unutulmaz. Bunlar o kadar az ki...
(Çıkar.

(Shui Ta donmuş, arkasından bakakalır. Sonra aceleyle arka bölmeye geçer)

SUN *(Seyircilere)* Demek Shen Te gebe ha? Vay canına! Kazıklandım! Bunu hemen kuzenine söylemiştir; bu alçak herif de kızı burdan sepetlemiştir. Mutlaka şöyle demiştir: "Çocuğun babası işi çakmadan pılını pırtını topla ve toz ol burdan!" Bu yapılır mı? İnsanlık mı bu? Bir oğlum olacak ha! Dünyaya küçük bir Yang gelecek! Ama ne oluyor. Kız ortadan kayboluyor, beni de domuz gibi çalıştırıp anamı ağlatıyorlar. *(İyice öfkelenir)* Bir de başıma şapka oturtup gözümü boyuyor! *(Şapkayı ayaklarının altında ezer)* Zorbalar! Haydutlar! Çocuk hırsızları! Kızcağızı koruyacak da kimse yok! *(İçerden bir ağlama işitilir, durup dinler)* Biri mi ağlıyor? Kim acaba? Şimdi durdu. İçerde kim ağlayabilir? Şu pişkin it Bay Shui Ta ağlayacak değil ya. O zaman kimdi ağlayan? Hem sonra sabahları pirinci kim koyuyor kapıya? Yoksa kız buralarda mı? Belki de içerde saklanıyordur? Arka bölmede ondan başka kim ağlayabilir? Bir buldum mu işim iş demektir. Eğer gebeyse onu mutlaka bulmam gerekiyor!

(Shui Ta bölmeden çıkar. Kapıya gider ve yağmuru seyreder)

SUN Söyleyin, nerde o?

SHUİ TA *(Elini kaldırıp Sun'u susturur, dışarıyı dinler)* Bir dakika! Saat dokuz. Ama bugün bir şey işitilmiyor. Yağmur sesi bastırıyor.

SUN *(Alaycı)* Ne işitmek istiyorsunuz?

SHUİ TA Posta uçağını.

SUN Güldürmeyin beni.

SHUİ TA Uçmak istediğinizi söylemişlerdi bana. Yoksa artık ilgilenmiyor musunuz?

SUN Ağzımı arıyorsanız söyleyeyim, bu yeni işimden hiçbir şikâ yetim yok. Zaten gece görevinden de pek hoşlanmam. Posta pilotluğu ise gece görevidir. Fabrikayı çok seviyorum. Hem sonra, yolculuğa çıkmamış olsaydı bu fabrikanın sahibesiyle evlenmiş olacaktık. Yolculuğa çıktı, değil mi?

SHUİ TA Bunu niye soruyorsunuz?

SUN Kim bilir! Belki de hâlâ ona karşı ilgi duyuyorumdur.

SHUİ TA O bunu duysaydı hoşuna giderdi.

SUN Ona her zaman ilgi duymuşumdur. Ama eğer onun özgürlüğü elinden alınıp bir yere kapatılmışsa, buna göz yummam, bilmiş olun!

SHUİ TA Bunu kim yapabilir ki?

SUN Siz yapabilirsiniz!

(Sessizlik)

SHUİ TA Böyle bir durumda siz ne yapardınız?

SUN Ne mi yapardım! Önce fabrikadaki yerim hakkında yeni baştan görüşürdüm.

SHUİ TA Demek öyle! Peki eğer firmamız, yani ben, sizi iyi bir mevkiye getirirsem o zaman geçmişteki nişanlınızı aramaktan vazgeçer miydiniz?

SUN Belki.

SHUİ TA Peki fabrikada nasıl bir işe getirilmek isterdiniz?

SUN En yetkili ben olmak isterdim. Sizi de kapı dışarı ederdim.

SHUİ TA Ya firmamız beni değil de, sizi kapı dışarı ederse?

SUN O zaman geri gelir, kapınıza dayanırdım, ama bu yalnız olmazdı.

SHUİ TA Yani kiminle gelirdiniz?

SUN Polisle.

SHUİ TA Demek polisle. Diyelim ki polis burda kimseyi bulamadı?

SUN O zaman gider sizin şu arka odaya bir göz atardım! Bay Shui Ta, onu çok özledim. Onu kalbimden çıkarıp atamıyorum. Onu tekrar kollarıma almak için bir şeyler yapmam gerektiğini hissediyorum. *(Sakinleşir)* Şu anda gebe ve mutlaka candan birine ihtiyacı vardır şimdi. Gidip Sucu ile konuşmalıyım.
(Çıkar.
Shui Ta hareketsiz arkasından bakar. Sonra teaâşla arka bölmeye geçer. Shen Te'nin bir yığın giyecek eşyası ile döner. Halıcı karı kocadan satın aldığı şala uzun uzun bakar. Sonra bunları bir bohçaya koyar ve bohçayı tezgâhın altına saklar. O sırada ayak sesleri duyulur. İçeri Mi Tzü ile birlikte Berber Shu Fu gireriler. Shui Ta'yı selamlayıp şemsiye ile lastik çizmelerini bir köşeye bırakırlar)

Mİ TZÜ Güz geldi, Bay Shui Ta.

SHU FU Hüzünlü bir mevsim.

Mİ TZÜ Nerde o sevimli yazıcınız? Müthiş bir kadın avcısı! Ama siz onu bu yanıyla nerden tanıyacaksınız. Yine de bu sevimliliğini işine de yansıtabiliyor. Bu da sizin yararınıza elbette.

SHUİ TA *(Eğilerek)* Lütfen oturun! *(Otururlar ve purolarını yakarlar)* Dostlarım, kötü sonuçlar doğurabilecek, hiç ummadığım bir olayla karşı karşıyayım. Bu da firmamın geleceğini zora sokacağa benzer. Bay Shu Fu, fabrikam zor durumda.

SHU FU Her zaman zordaydı zaten.

SHUİ TA Ama bu kez, polis, kapatmak için açıkça tehdit ediyor. Yeni bir yol[4] bulmak zorundayım. Bay Shu Fu bildiğiniz gibi, burası, sizin de büyük bir ilgi göstermiş olduğunuz kuzinimin tek sahip olduğu şey.

SHU FU Bay Shui Ta, sizin şu işi genişletme projeniz üzerinde ko-

nuşmaya hiç niyetim yok. Kuzininizle bir akşam yemeği yiyelim dedik, hemen paradan yana sıkıntıda olduğunuzu sezdirdiniz. Evsizler için bir yer verdim, siz onu bir fabrikaya çevirdiniz. Ona açık bir çek verdim, ama onu siz doldurdunuz. Kuzininiz birden ortadan kayboldu ve siz benden, verdiğim evler yetmiyor diye. 100,000 Dolar istiyorsunuz. Bayım, kuzininiz nerde?

SHUİ TA Bay Shu Fu, sakinleşin lütfen. Bugün, onun çok yakında döneceğini müjdeliyorum size.

SHU FU Çok yakında mı? Ne zaman? Haftalardır aynı terane.

SHUİ TA Ben sizden yeni bir şey beklemiyorum. Sadece soruyorum, kuzinim geri dönerse yeni tasarımla ilgilenmez miydiniz?

SHU FU Size bin defa söyledim; sizin için parmağımı bile kımıldatmam, ama kuzininizle istediğini konuşmaya hazırım. Ama nedense onunla buluşmamıza hep engel çıkartıyorsunuz.

SHUİ TA Bundan sonra çıkartmayacağım.

SHU FU Peki öyleyse, ne zaman?

SHUİ TA *(Kararsız)* Üç ay sonra.

SHU FU *(Kızar)* Öyleyse ben de üç ay sonra imzalarım.

SHUİ TA Her şeyin önceden hazırlanması gerekir.

SHU FU Kuzininizin bu kez kesin olarak geleceğine inanıyorsanız, siz her şeyi hazırlayın, sonrası kolay.

SHUİ TA Ya siz Bayan Mi Tzü, evlerinizi fabrika yapmak için bana bırakacağınızı, yazıyla polise bildirmeye hazır mısınız?

Mİ TZÜ Evet, ama yazıcınızı bana vermeniz şartıyla. Bu şartımı haftalar öncesinden biliyorsunuz. *(Shu Fu'ya)* Bu gencin çalışmasını çok beğeniyorum. Bana da tam böyle biri gerekli.

SHUİ TA İşlerimin yoğun olduğu şu günlerde onu elimden çıkaramayacağımı anlamalısınız. Son zamanlarda sağlığım da eskisi gibi değil! Baştan beri onu size vermeye razıydım, ancak -

Mİ TZÜ Evet, ancak!

(Sessizlik)

SHUİ TA Pekâlâ, yarın sizinle görüşmesini sağlarım.

SHU FU Sizi kutlarım, sonunda bir karara varabildiniz, Bay Shui Ta. Zaten Bayan Shen Te gerçekten geri dönecekse, onun buralarda dolaşması yakışık almaz. Hepimiz biliyoruz, bir zamanlar kızı etkisi altına almak için epeyce ter dökmüştü.

SHUİ TA *(Eğilerek)* Haklısınız.. Kuzinim Shen Te ile Bay Yang Sun sorununda, bir iş adamına yakışmayacak biçimde uzun süre bocaladım. Bağışlayın. Ama bu iki genç bir zamanlar çok yakındılar birbirlerine.

Mİ TZÜ Olur böyle şeyler. Biz de hoş görüyoruz.

SHUİ TA *(Gözü kapıda)* Dostlarım, bir karara varmamız gerekiyor.

Mahallenin yoksullarının iyi yürekli Shen Te'ye uğrayıp tütün aldıkları bu küçük, bu yoksul dükkânında bir karara varalım; ve biz onun dostları olarak, Shen Te'nin güzel, temiz, oniki ayrı yerde iyi kalite tütün satmasını sağlayalım. İşittiğime göre, halk bana "Sezuan'ın Tütün Kralı" diyormuş. Oysa ben bu işe yalnızca Shen Te'nin çıkarlarını göz önüne alarak giriştim. Kendisi, çocukları ve torunları yoksulluk çekmesinler istedim.

(Dışardan gürültüler gelir. Sun, Wang ve Polis içeri girer)

POLİS Bay Shui Ta, beni bağışlayın, fabrikada çalışan adamlarınızdan birinin ihbarı üzerine, bir arama yapmak zorundayım. Hem böylece mahallenin heyecanını da yatıştırmış olacağım. Bayan Shen Te'nin özgürlüğünü elinden almakla suçlanıyorsunuz.

SHUİ TA Bu doğru değil.

POLİS Bay Yang Sun arka odada bir ağlama sesi duymuş ve bu bir bayana aitmiş.

Mİ TZÜ Daha neler. Ben ve Bay Shu Fu bu kentin saygı kişileriyiz. Polisi de aldatacak değiliz. Bir ağlama filan duymadık. Şurda sessiz sadasız oturmuş purolarımızı tüttürüyoruz.

POLİS Üzgünüm, ama şu sözü edilen odayı aramak için emir aldım. *(Shui Ta arka bölmenin kapısını açar. Polis, Shui Ta'nın önünde eğilerek arka bölmeye göz atar. Sonra döner gülümseyerek)* Haklısınız, kimsecikler yok.

SUN *(Polisin yanındadır)* Ama ağlayan biri vardı! *(Gözü tezgâhın altına ilişir, bohçayı görür ve o yana koşar)* Bu demin burda değildi!

(Bohça açılır. İçinden Shen Te'nin eşyaları çıkar)

WANG Bunlar Shen Te'nin eşyaları! *(Kapıya koşar, dışarıya seslenir)* Eşyalarını buldular.

POLİS *(Eşyalar alır)* Kuzininizin yolculuğa çıktığını söylüyorsunuz. Ama eşyaları tezgâhınızın altından çıkıyor. Kızı nerde bulabiliriz, söyler misiniz Bay Shui Ta?

SHUİ TA Adresini bilmiyorum.

POLİS Bu çok üzücü.

DIŞARDAN SESLER Shen Te'nin eşyalarını bulmuşlar! Tütün Kralı kızı öldürdü, cesedini de yok etti!

POLİS Bay Shui Ta, merkeze kadar gelmenizi rica ediyorum.

SHUİ TA *(Mi Tzü ile Shu Fu'nun önünde eğilerek)* Böyle bir skandal yaratıldığı için özür dilerim, dostlarım. Neyse ki Sezuan'da yargıçlar var. Kısa sürede herşeyin ortaya çıkacağına inanıyorum. *(Polis'le birlikte çıkar)*

WANG Tüyler ürpertici bir olay!

SUN *(Şaşkın)* Ama biri vardı orda, ağlıyordu.

ARA OYUN

WANG'IN YATTIĞI YER

(Müzik. Wang'ın düşünde Tanrılar son kez görünürler. Çok değişmişlerdir. Uzun yolculukları, yorgunlukları ve kötü deneyimler geçirmiş olmaları, onları tanınmayacak kadar perişan duruma getirmiştir. Biri şapkasını kaybetmiş, diğeri de ayağını tilki kapanına kaptırmıştır. Her üçü de yalınayaktır)

WANG Hele şükür gelebildiniz! Shen Te'nin dükkânında çok kötü şeyler oldu, efendilerim! Shen Te aylardan beri ortada yok, yolculuktaymış! Kuzeni Shui Ta, kızın bütün malına kondu. Ama bugün tutuklandı. Dükkâna sahip olmak için Shen Te'yi öldürdüğü söyleniyor. Ben pek inanmıyorum bu söylenenlere. Düşümde Shen Te'yi gördüm; bana kuzeni Shui Ta'nın onu hapsettiğini söyledi. Ah efendilerim, hemen gelin ve bulun onu.

1. TANRI Bu korkunç bir şey. Bütün çabalarımız boşa gitti desene. O kadar az iyi insana rastladık ki, rastladıklarımız da insanca yaşamıyorlardı. Elimizde kala kala bir Shen Te kalmıştı. Örneğimiz oydu.

2. TANRI Hâlâ iyi kalabildiyse yine de olur!

WANG İyi olduğu kesin, ama ortadan yok oldu!

1. TANRI Yandık desene.

2. TANRI Kendine gel.

1. TANRI Ne diye? Eğer Shen Te bulunamazsa, bize işten el çektirirler. Ne biçim bir dünya bu? Her yanda sefalet, bayağılık, pislik! Doğayı da katletmişler. Güzelim ağaçları tellerle idam etmişler. Dağların ötesinde duman bulutlarından göz gözü görmüyor. Gök gürültüsünün yerini top sesleri almış. Bütün bunların arasında paçasını kurtarabilen tek kişiye rastlamadık.

3. TANRI Ah Sucu Wang, meğer ne öldürücüymüş yasalarımız! Korkarım, törelerimizdeki Tanrı buyruklarını, baştan başa silip yerine yenilerini koymak gerekecek. İnsanlar sırf canlarını kurtarmak için öylesine çırpınıp duruyorlar ki... İyi niyet, onları uçurumun kenarına getiriyor, iyi bir iş gördüler mi de boyluyorlar uçurumun dibini. *(Öteki Tanrılara)* Böyle bir dünyada yaşanmaz, bunu kabul edin!

1. TANRI *(Kızgın)* Hayır, insanlar değersiz!
3. TANRI Çünkü dünya çok sevimsiz[60]!
2. TANRI Çünkü insanlar çok zayıf!
1. TANRI Telaşlanmayın, canlarım, telaşlanmayın! Kardeşlerim, umutsuzluğa düşmemeliyiz. Nasıl olsa bir tane bulduk, iyi niteliklerini de kaybetmedi, yalnızca ortadan kayboldu, o kadar. Onu bulmak için acele edelim. Bir tane de olsa yeter[61]. Bu dünyaya dayanabilecek tek bir kişi bile bulsak yeter dememiş miydik?

(Çabucak kaybolurlar)

10

YARGI SALONU

(Gruplar halinde: Bay Shu Fu ile Mal Sahibi Mi Tzü. Sun ile annesi, Wang, Marangoz, Büyükbaba, Genç Orospu, Yaşlı Karı Koca Halıcı, Shin, Polis ve Görümce)

YAŞLI ERKEK Onunla başa çıkamazlar.
WANG Oniki yeni dükkân açacakmış.
MARANGOZ Sanığın dostları Berber Shu Fu ile Bayan Mi Tzü olduğu sürece, yargıç ona nasıl hüküm giydirecek?
GÖRÜMCE Dün akşam Shin'i görmüşler, Bay Shui Ta'nın direktifi ile yargıcın mutfağına besili bir kaz götürmüş. Yağları sepetten damlıyormuş.
Y. ERKEK *(Wang'a)* Zavallı Shen Te'miz bulunamayacak, göreceksiniz.
WANG Evet. Gerçeği yalnız Tanrılar ortaya çıkarabilir.
POLİS Susalım! Yargıçlar geliyor.

(Üç Tanrı, yargıç cüppeleri giymiş olarak içeri girerler. Sahne önünden geçip yerlerine giderlerken fısıldaştıkları işitilir)

3. TANRI Foyamız ortaya çıkacak. Yargıç belgelerimiz acemice taklit edildi.
2. TANRI Evet. Bekledikleri yargıcın birdenbire midesinden rahatsızlandığını da yutmayacaklar.
1. TANRI Hayır, bence rahatsızlanması doğal, tek başına yarım kazı midesine indirdi.
SHİN Aaa! Başka yargıçlar!
WANG Hem de en iyileri.

(En arkadan gelen 3. Tanrı Wang'ın sözlerini işitir ve ona gülümser.

Tanrılar yerlerini alırlar. 1. Tanrı elindeki tokmağı masaya vurur. Polis Shui Ta'yı getirir. Oradakiler Shui Ta'yı ıslıklar. Ama o hiç istifini bozmadan dimdik yürür)

POLİS Yargıçları görünce sakın şaşırmayın. Bunların hiçbiri Fu Yi Tscheng değil. Ama bunlar da yumuşak kişilere benziyor.
(Shui Ta yargıçları görünce bayılır)

GENÇ OROSPU Bu da nesi? Tütün Kralı bayıldı.

GÖRÜMCE Karşısında başka yargıçlar görünce elbette bayılır!

WANG Onları tanıyor gibiydi! Hiç anlamadım.

1. TANRI Tütün tüccarı Shui Ta siz misiniz?

SHUİ TA *(Bitkin)* Evet.

1. TANRI Dükkânını ele geçirmek için öz kuzininiz Bayan Shen Te'yi ortadan kaldırmakla suçlanıyorsunuz. Suçunuzu kabul ediyor musunuz?

SHUİ TA Hayır.

1.TANRI *(Dosyaları gözden geçirerek)* Önce mahallenin polisini dinleyelim. Bize sanık ile kuzini hakkında bildiklerini anlatsın.

POLİS *(Öne çıkar)* Bayan Shen Te, herkes tarafından çok sevilen, başkalarına yardım eden bir kızdı. Bay Shui Ta ise ilkelerine bağlı bir adamdır. Bayanın fazlasıyla iyi yürekliliğini dizginlemek için zaman zaman sert çarelere başvuruyordu. Buna karşılık, Bay Shui Ta her zaman yasalara saygı duymuş bir kişidir, sayın yargıçlar. Kuzininin acıyarak evine aldığı kişilerin hırsızlıklarını o ortaya çıkardı. Shen Te'yi yalan yere yemin etmekten son anda o kurtardı. Bay Shui Ta'yı yasalara bağlı saygıdeğer bir yurttaş olarak tanıyorum.

1. TANRI Sanığın suçsuz olduğuna inanan başka kimse var mı aranızda?
(Shu Fu ile Mi Tzü öne çıkar)

POLİS *(Tanrılara fısıldar)* Bay Shu Fu çok etkin ve önemli bir kişidir, efendim.

SHU FU Bay Shui Ta, kentimizde saygıdeğer bir işadamıdır. Kendisi aynı zamanda Ticaret Odası'nın ikinci başkanıdır ve yakında bölgenin sulh yargıcı olacaktır.

WANG *(Dayanamaz bağırır)* Sizin adamınız o! Birlikte iş çeviriyorsunuz.

POLİS İşe yaramazın tekidir.

MİTZÜ Yardım Sevenler Derneği Başkanı sıfatıyla Yüce Heyetinize şunu belirtmek isterim ki, Bay Shui Ta fabrikasında çalıştırdığı sayısız insana temiz, aydınlık, sağlıklı yerler hazırlamakla kalmıyor, kendisi aynı zamanda savaş malullerine bağışlarda da bulunuyor.

POLİS *(Fısıldayarak Tanrılara)* Bayan Mi Tzü, Yargıç Fu Yi Tscheng'in yakın dostlarındandır!

1. TANRI Peki, peki. Ama şimdi bakalım, sanığı daha az övenler[62] var mı?

(Wang, Marangoz, İki Yaşlı, İşsiz, Görümce ve Genç Orospu öne çıkarlar)

POLİS Mahallenin yüz karaları!

1. TANRI Peki, anlatın bakalım, Shui Ta'nın genel tavrı hakkında siz ne söyleyiciksiniz?

HEP BİR AĞIZDAN Mahvetti bizi! Beni tehdit etti! Bizi kötü yola sürükledi! Yoksulları kapı dışarı etti! Yalan söyledi! Aldattı! Cinayet işledi!

1. TANRI Sanık! Bunlara ne diyeceksiniz?

SHUİ TA Ben, kuzinim Shen Te'nin ekmek parası için çalışmaktan başka bir şey yapmadım, sayın yargıçlar. Ben yalnızca o küçük dükkânını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığı zamanlar ortaya çıktım. Üç kez gelmem gerekti. Zaten gelmemle gitmem bir oluyordu. Ancak son kez geldiğimde, şartlar benim daha uzun süre kalmamı gerektirdi. Bu son gelişimde inanılmayacak güçlüklere göğüs gerdim. Kuzinim mahallede çok seviliyordu, bense pis işlerin peşinde koşmak zorundaydım. Onun için de benden nefret ettiler.

GÖRÜMCE Elbette nefret ederiz. Çocuklarımızı bizden aldı, sayın yargıçlar! *(Shui Ta'ya)* Dua et, çuvallardan söz etmeyeceğim.

SHUİ TA Neden etmiyorsun? Etsene!

GÖRÜMCE *(Tanrılara)* Shen Te bize evini açmıştı, bu herif polise verdi bizi.

SHUİ TA Fırından pasta kurabiye çalmıştınız da onun için.

GÖRÜMCE Umurunda sanki fırıncının pastaları kurabiyeleri! Dükkâna konmak istiyordu da ondan!

SHUİ TA Orası yoksullar yurdu değil. Bencil insanlar!

GÖRÜMCE Ama kalacak yerimiz yoktu!

SHUİ TA Çok kalabalıktınız.

WANG Ya bunlar? *(İki yaşlıyı gösterir)* Bunlar da mı bencildi?

Y. ERKEK Biriktirdiğimizi Shen Te'nin dükkânı için vermiştik. Peki sen niye bizi dükkânımızdan ettin?

SHUİ TA Çünkü kuzinim o parayı, uçması için bir pilota verdi. Benim de geri ödemek için o parayı bulmam gerekiyordu!

WANG Shen Te vermiş olabilir, ama sen Pekin'deki işi istiyordun. Çünkü dükkân sana yetmiyordu.

SHUİ TA Dükkânın kirası çok yüksekti!

SHİN Buna tanıklık ederim efendim.

SHUİ TA Kuzinim ticaretten anlamıyordu.
SHİN Bu da doğru! Hem Shen Te pilota da âşıktı.
SHUİ TA Ne yani, sevmeye hakkı yok muydu?
WANG Vardı elbette! Öyleydi de, neden kızı sevmediği bir kişiyle, şu Berber'le evlenmeye zorladın?
SHUİ TA Gönlünü kaptırdığı adam bir serseriydi de ondan.
WANG O mu? *(Sun'u gösterir)*
SUN *(Ayağa fırlar)* Madem serseriydim, beni neden yanına aldın?
SHUİ TA Seni yola getirmek için, doğru dürüst bir adam olman için.
GÖRÜMCE Hayır, işçilerin başına bela olsun diye.
WANG Adam olunca da, onu şu kadına satmadın mı? *(Mal sahibi Mi Tzü'yü gösterir)* O da gezip tozduğu yerlerde böbürlenerek bunu anlatıyor.
SHUİ TA Çünkü bana o yerleri tombul bacaklarını okşattığı takdirde kiralayacaktı!
Mİ TZÜ Yalan! Bir daha ağzınıza almayın bu işi! Artık her şey bitti! Katil herif!
(Onuru kırılmıştır, hışımla çıkar)
SUN *(Kesin)* Sayın yargıçlar, ondan yana konuşmak istiyorum.
GÖRÜMCE Elbet istersin. Sen onun adamısın.
İŞSİZ Yeryüzüne, bu Sun kadar acımasız bir işçibaşı gelmemiştir. Bayağının aşağısı bir heriftir.
SUN Sayın yargıçlar, sanığın bana yaptıkları bir yana, ama o katil değil. Tutuklanmasından birkaç dakika önce dükkânın arkasındaki odadan Shen Te'nin sesini duydum!
1. TANRI *(Merakla)* Demek yaşıyor? Bize ne işittinse hepsini anlat!
SUN *(Böbürlenerek)* Bir iç çekiş sayın yargıçlar, sadece bir iç çekiş.
3. TANRI Onun sesi olduğuna emin misin?
SUN Kesin onundu. Sesini tanımaz olur muyum?
SHU FU Tanırsın elbette, az mı ağlattın kızı!
SUN Ama yine de onu mutlu ettim. Sonra bu *(Shui Ta'yı gösterir)* onu sana satmaya kalkıştı.
SHUİ TA *(Sun'a)* Çünkü sen onu sevmiyordun!
WANG Hayır, ötekinin parası var ya!
SHUİ TA Para ne için gerekliydi acaba, sayın yargıçlar? *(Sun'a)* Sen, Shen Te'yi bütün dostlarından koparmak istedin. Oysa Berber, Shen Te yoksullara yardım edebilsin diye, ona para ve evlerini verdi. İyilik yapmaya devam etmesi için onu Berber'le nişanladım.
WANG Madem öyleydi, bıraksaydın da çeki aldığı zaman o yapsaydı iyiliği. Shen Te'nin dostlarını niye tütün fabrikanın o pis,

o berbat odalarına tıktın? Söyle bakalım, Tütün Kralı?

SHUİ TA Her şey doğacak çocuk içindi!

MARANGOZ Ya benim çocuklarım? Benim çocuklarımın canı yok mu?

(Shui Ta susar)

WANG Susarsın, tabii? Tanrılar, o dükkânı iyilik kaynağı olsun diye Shen Te'ye verdiler. Kız iyilik yapmak için kendini paraladı, ama sen geldin ve hep işleri berbat ettin.

SHUİ TA *(İyice öfkelenir)* O kaynağı kurutacaktınız, budala herif!

SHİN Doğru söylüyor, efendilerim!

WANG Maşrapamı dolduramadıktan sonra ne yapayım öyle kaynağı?

SHUİ TA İyiyilik et, kötülük bul!

WANG *(Küstah)* Ama kötülük et, zenginler gibi yaşa, değil mi? İyi yürekli Shen Te'ye ne yaptın, kötü adam? Kaç iyi insan kaldı ki, efendilerim? O iyi bir insandı! Şuradaki herif elimi kırdığı zaman, bana tanıklık etmek istemişti. Şimdi ben onun için tanıklık ediyorum. O iyi bir insandı, yemin ederim.

(Elini yemin için kaldırır)

3. TANRI Eline ne oldu Sucu? Kazık gibi.

WANG *(Shui Ta'yı gösterir)* Bütün kabahat onda, sadece onda! Doktora gitmem için Shen Te bana para vermek istedi, o bırakmadı. *(Shui Ta'ya)* Onun başdüşmanı sensin!

SHUİ TA Onun tek dostu bendim.

HEPSİ Shen Te nerde?

SHUİ TA Yolculuğa çıktı.

WANG Nereye gitti?

SHUİ TA Söylemem.

HEPSİ Peki, ama neden yolculuğa çıktı?

SHUİ TA *(Bağırır)* Kalsaydı, parçalayacaktınız onu! *(İskemleye yığılır)* Artık yapamayacağım. Her şeyi açıklayacağım. Salon boşaltılsın. Sadece yargıçlara itirafta bulunacağım.

HEPSİ İtiraf edecek! Kapana sıkıştı!

1.TANRI *(Tokmağını vurur)* Salonu boşaltın!

(Polis salonu boşaltır)

SHİN *(Çıkarken gülümseyerek)* Çok şaşıracaklar!

SHUİ TA Çıktılar mı[11]? Herkes çıktı mı? Artık susmayacağım. Sizi tanıdım, efendilerim!

2. TANRI Sezuan'daki iyi insanımıza ne yaptın?

SHUİ TA Peki öyleyse, korkunç gerçeği açıklayayım size, işte sizin iyi insanınız benim!

(Maskesini çıkarır giysilerini yırtarcasına çıkarır, Shen Te olarak

kalır)

2. TANRI Shen Te!

SHEN TE

Evet benim. Hem Shui Ta, hem Shen Te'yim.
Benim ikisi de.
Şu eski buyruğunuz var ya
İyi ol ve yaşa, diye
İşte yıldırım gibi o böldü beni ikiye[63].
Bilmiyorum neden?
Başkalarına iyilik derken
Kötülük ediyorum kendime[64].
Çok zor, kişinin yardım etmesi
Başkalarına ve kendisine.
Ah, öyle zor ki şu sizin dünyanız!
Yardıma muhtaç olanlar öyle çok ki,
Çoğu öyle umutsuz ki!
Elini uzatsan kolunu kapıyor yoksullar
Onlara yardım edenlerse
Kendileri yoksullaşıyorlar!
Göz göre göre açlıktan ölürken biri
Kim kötü olmak için direnebilir ki?
Nereden, neyi alsaydım
Herkesin ihtiyacı varken?
Kendimden alabilirdim ancak!
Ama bu da yıkıp geçti beni!
İyi niyetimin yükü beni yerle bir etti.
Oysa haksız davrandığımda
En iyi etleri yiyerek
Böbürlenerek dolaştım etrafta!
Bir terslik var sanki şu sizin dünyanızda.
Niçin kötüler ödüllendiriliyor da
Sert cezalar bekliyor iyileri?
Ben de şımarmak isterdim herkes gibi!
Ben de bu yaşamdan çok şey öğrendim
Çünkü analığım sokakta büyütmüştü beni!
Sokaktan öğrendim gözü pek olmayı.
Başkasının acısıyla kahroluyordum,
Yoksulluk kudurtuyordu beni.
Ve işte o zaman değiştiğimi hissederdim
Dilim damağıma yapışırdı.
Ağızdaki sigara gibi[5] tat verirdi iyi sözler.
Hep mahallinin meleği olmak isterdim.

Vermek benim için büyük bir hazdı.
Mutlu bir yüz görünce, bulutlara yükselirdim.
Lanetleyin beni! Ne yaptımsa
Komşularıma yardım içindi,
Sevgilimi sevebilmek
Ve yoksulluktan kurtarmak içindi oğlumu.
Ey Tanrılar, sizin büyük tasarılarınızda
Ben zavallı insan, çok küçük kaldım.

1. TANRI *(Dehşet içinde)* Sus, konuşma artık, mutsuz kadın! Seni yeniden bulmanın sevinci içindeyiz, ne dememizi istiyorsun!

SHEN TE Ama unutmayın efendilerim, pis işler çeviren o anlattıkları kötü kişiyim ben.

1. TANRI Hayır, sen herkesin övdüğü o iyi insansın!

SHEN TE Evet, ama kötüsü de benim!

1. TANRI Bir anlaşmazlık! Birtakım ters olaylar olmuş. Acımasız birkaç komşu! Fazla telaş gösterilmiş!

2. TANRI Peki ama bundan sonra nasıl yaşayacak?

1. TANRI Hayata karşı güçlüdür o! O güçlü bir insandır; becerir, kalkar bunun altından.

2. TANRI Ama söylediklerini duymadın mı?

1. TANRI *(Kızar)* Yanıltıcı, çok yanıltıcı! Saçma sapan, inanılmayacak şeyler! Yani şimdi koyduğumuz yasaların öldürücü olduğunu mu kabul edeceğiz? Vaz mı geçelim buyruklarımızdan? *(İnatla)* Asla! Dünyayı mı değiştireceğiz? Nasıl? Kim değiştirecek. Hayır, hayır, her şey yolunda. *(Hemen tokmağını vurur)*

Ve şimdi

(Bir el işareti ile müzik başlar. Pembemsi bir aydınlık belirir)

Hadi dönelim artık.
Bu küçücük dünya[65] zincirledi bizi buraya.
Sevindik mutluluklarıyla,
Kıvrandık acılarıyla.
Düşüneceğiz seni Shen Te,
Yıldızların ötesinde,
Düşüneceğiz iyi insanı sevgiyle.
Sen bizim temsilcimizsin burada,
Soğuk karanlıkta küçük bir aydınlıksın.
Hoşça kal, başarılar sana!

(Bir işaretle tavan açılır. Pembe bir bulut iner. Tanrılar bulut üzerinde yavaş yavaş yükselir)

SHEN TE Yoo, hayır durun, efendilerim! N'olur daha gitmeyin! Beni bırakmayın! Dükkânlarını kaybeden o iki yaşlının yüzüne nasıl bakarım? Ya o eli kaskatı kalan Wang'a ne derim? Sevmediğim

Berber'e, sevdiğim Sun'a nasıl karşı koyarım? Karnım şişti, yakında anne olacağım; aç mı kalsın minik oğlum? Artık buralarda duramam ben!

(Kendisini suçlayanların girecekleri kapıya korkuyla bakar)

1. TANRI Sen başarırsın. Yalnızca iyi ol yeter, her şey yoluna girecek!

(Tanrılar girer. Hayranlıkla ve şaşarak yükselen pembe buluta bakarlar)

WANG Hepiniz saygıyla eğilin önlerinde! Tanrılar bizlere göründüler! En yücelerinden üç Tanrı, iyi insanı aramak için Sezuan'a gelmişlerdi. İyi insanı bulmuşlardı da, ama...

1. TANRI Aması yok! İşte orda!

HEPSİ Shen Te!

1. TANRI Ölmemiş. Saklanmış sadece. İyi insan olarak aranızda kalacak!

SHEN TE Ama kuzenim Shui Ta'ya ihtiyacım var.

1. TANRI Çok sık olmasın!

SHEN TE Hiç olmazsa haftada bir!

1. TANRI Ayda bir yeter!

SHEN TE N'olur uzaklaşmayın efendilerim! Daha her şeyi anlatmadım size! Çok ihtiyacım var yardımınıza!

TANRILAR *(Üç ses üzerinden BULUTLA GÖZDEN KAYBOLAN TANRILAR[66] şarkısını söylerler)*

Yazık ki kalamayız buralarda
Uçucu bir saatten daha fazla:
Kalıp anlatsaydık gördüklerimizi
Solardı bunca cevherin güzelliği.
Yansıyor bedeninizin gölgeleri
Altın ışığın akışına
Bu yüzden izin vermelisiniz bize
Dönelim ülkemize, hiçliğimize.

SHEN TE Kurtarın beni!

TANRILAR

Madem bitti arayışımız
Hemen yukarıya çıkmalıyız!
Sağ olsun, var olsun, yaşasın
İyi insanı Sezuan'ın.

(Shen Te şaşkın onlara kollarını uzatırken, Tanrılar gülümseyerek el sallar ve sonra gözden kaybolurlar)

SONDEYİŞ

(Bir oyuncu perdenin önüne çıkar, özür dilemiş gibi seyirciye Sondeyiş'i iletir)

Değerli seyirciler, söylenmeyin sakın:
Böyle bitmemeliydi oyun, biliyoruz.
Yolumuzu aydınlatan bir altın masaldı[67].
Elimizde, işte bu acıklı sona vardı.
Biz kendimiz de uğradık düş kırıklığına
Perde kapandı, karşılık verilmedi hiçbir soruya.
Size bağlıdır bizim tüm yaşamımız
Siz de tiyatromuzun tadını çıkarmalısınız.
Ne yazık ki, saklayamayız bir gerçeği sizden:
Salık vermediniz mi bizi dostlara
Kilit vurmamız gerekir tiyatronun kapısına!
Oyuna bir son bulamayışımız korkumuzdandır belki,
Bizimki olağan. Ne dersiniz, nasıl bitmeli?
Parayla bile bir son bulamadık oyuna.
İnsan mı değişmeli, dünya mı yoksa?
Başka Tanrılar mı olmalı?
Ya da hiç mi olmasın Tanrı!
Şaka değil, gerçekten fırlatıp atılmışız!
Tek çıkar yol bu karmaşada:
Siz kendiniz düşünün bütün bunları,
Ne türlü yardım etmeli ki iyilere bu dünyada
Doğru dürüst yaşayabilsin ömrü boyunca.
Sayın seyirciler, hadi, bir son bulun bu oyuna.
Güzel bir son olmalı, olmalı olmalı, olmalı!

SON

AÇIKLAMALAR

	Türkçesi
Ayşe Selen	*Cesaret Ana ve Çocukları*
Ahmet Cemal	*Lukullus*
Özdemir Nutku	*Sezuan'ın İyi İnsanı*

CESARET ANA VE ÇOCUKLARI

Temel Metin

Cesaret Ana ve Çocukları. Otuz Yıl Savaşları'ndan Bir Tarihçe (Kronik), Denemeler, Sayı 9 [2. Baskı] (*Denemeler 20-21*), Berlin/ Batı: Suhrkamp Yayınevi 1950, S. 3-80 (20. Deneme).

Tarihçe

27 Eylül-3 Kasım 1939: İlk yazım.

Aralık 1940: *Internationale Literatur* (Moskova), gazetesinde 6. Sahnenin basımı.

1941: Sahne metni (teksir baskı) Basel, Kurt Reiss Tiyatro Oyunları Yayınevinde.

19 Nisan 1941: Zürich Tiyatrosunda dünya prömiyeri.

1946: Paul Dessau, Brecht'le işbirliği içinde oyunun müziklerini besteler. Brecht oyun metnini değiştirir.

11 Ocak 1949: Berlin, Deutsches Theater'de Almanya'daki ilk gösterimi.

1949: Suhrkamp Yayınevinde ilk basımı, Batı Berlin ve Frankfurt (Main).

1950: Almanya'da gerçekleştirilen ilk gösterimden sonra üzerinde değişiklik yapılmış metnin, Batı Berlin'deki Suhrkamp Yayınevi tarafından basımı.

8 Ekim 1950: Almanya'daki ilk gösterimine sadık kalarak Münih'te sergilenişi.

11 Eylül 1951: Berliner Ensemble tarafından yeniden ele alınışı.

Metnin Oluşum Öyküsü

Oyunun oluşumuna ilişkin ayrıntılı bilgi bulunmamaktadır. Brecht daha sonra yaptığı bazı açıklamalarında (1949-1953 arasında, örneğin *Cesaret Ana Hiç Ders Almıyor* gibi) 1938 yılında Danimarka'da sürgündeyken yazdığı bir oyundan söz etmiştir. Öte yandan Cesaret Ana

tipi için Johan Ludwig Runeberg'in *Fänrik Ståls Sägner* adlı yapıtında yer alan *Lotta Svärd* başlıklı baladdan (1848, Alm.: Fähnrich Stahls Erzählungen, 1852) etkilendiği de ileri sürülmektedir; söz konusu baladı İsveçli oyuncu Naime Wifstrand, Brecht için 1939 yazında Almancaya çevirmiştir. Bu da, birlikte çalıştığı Margarete Steffin'in 1939 yılında tuttuğu çalışma notlarıyla örtüşmektedir: "Brecht *Cesaret Ana*'ya başladı", 29 Ekim-3 Kasım arasındaki sayfalarda ise, "*Cesaret* bitti" notunu düşmüştür.

Oyunun bu kadar kısa zamanda bitirilmiş olması ve Brecht'in bu konudaki açıklamaları dikkate alınacak olursa, oyunla ilgili ilk çalışmaların Danimarka'da yapılmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmalar, büyük bir savaşın yaklaşmakta olduğunu haber veren politik durumun değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Brecht, konuk olarak bulunduğu İskandinav ülkelerinin, Alman faşizminin savaş hazırlıklarından yararlanmaya kalkışmalarını kaygıyla izler: 1953 yılında o günleri şu sözlerle anacaktır: "Oyunumu, bildiğim kadarıyla İskandinavya için yazdım [...] O zamanlar İskandinavya'da sınırın öte yanında olup bitenlere katılmak isteyen insanların bulunduğunu hatırlamak, bugün oldukça zor geliyor." Daha 1939 yazında yazdığı *Dansen* (Dansen) ve *Demirin Fiyatı Nedir* (Was kostet das Eisen?) başlıklı tek perdelik oyunlarıyla Brecht, Kuzey Avrupa'nın duyarsız tutumunu eleştirir; daha sonraları da *Mültecilerle Konuşmalar* (Flüchtlingsgesprächen), *Danimarka ya da Mizah* (Bölüm XI: Dänemark oder der Humor) başlıklı yapıtında da ticari çıkarlara dayanan bu duyarsızlığı eleştirmeyi sürdürür. Bu bağlamda, *Cesaret Ana ve Çocukları*'nı özellikle Kuzey Avrupa Devletlerine yönelik bir eleştiri olarak ele alır : "Şeytanla kahvaltıya oturanın kaşığı uzun olmalıdır" (*Cesaret Hiç Ders Almıyor.* Bkz. *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü).

Oyundaki eylem için Otuz Yıl Savaşları'nı seçer (1618-1648), bu savaş İskandinav tarihi için de Alman tarihi için de aynı değeri taşımaktadır. Brecht yazmayı düşündüğü oyunla ilgili olarak 1938/39 yıllarında İskandinav tarihini incelemenin yanı sıra tarih üzerine araştırmalarını da yoğun biçimde sürdürür, bu araştırmalar *Bay Julius Caesar'ın İşleri* adlı roman ve *Galilei'nin Yaşamı* adlı oyunu için de gerekli olmuştur. Bu incelemeler onun tarihsel olaylara İsveç'in gözüyle bakmasını sağlamıştır; İsveç, 1629 yılına kadar Polonya'ya karşı savaşmış, ancak Richelieu'nün ateşkesi sağlamasından sonra Avrupa'daki savaşa, yani Otuz Yıl Savaşları'na girmiştir. Bu nedenle oyunun ilk iki sahnesi İsveç-Polonya Savaşı hakkındadır, diğer bir

deyişle, İsveç tarihinin özel bir bölümüne gönderme yapmaktadır.

Oyun, çeşitli edebiyat eserlerinden yola çıkılarak yazılmıştır. Brecht 1938 yılında kaleme aldığı *Gerçekçi Yazım Biçiminin Genişliği ve Çeşitliliği* (Weite und Vielfalt der realistischen Schreibweise) başlıklı yazısında Grimmelshausen'e gönderme yapar. *Lebensbeschreibung Der Ertzbetrügerin und Landstörtzerin Courasche* (1670) başlıklı eserle oyun arasındaki ilintinin abartılmaması gerekir. Brecht, Otuz Yıl Savaşları'nda yer almış olan bu figürün yalnızca adını almış, bu adın erotik anlamını ise dikkate almamıştır (*Courasche* orada kadınsı utanç anlamına kullanılmaktadır): Courage adını neden kullandığına dair, figürün kendisinden ve oyunun öyküsünden çıkarsadığı iki neden gösterir: Grimmelshausen'de Courasche para canlısıdır, ama yürekli bir kadındır, yanı sıra anlamlı bir biçimde kısırdır, çocuğu olmamaktadır. Zaman zaman savaş bölgesinde ticaret yapmaktadır. Askerlerin fahişesi olan Courasche'ın bazı özelliklerini Yvette Pottier'de buluruz.

Runeberg'in kaleme aldığı, 1808/09 Fin-İsveç Savaşı'nı konu alan bir öykü içine oturttuğu tüccar Lotta Svärd figürü de Brecht tarafından bir halk figürü olarak değerlendirilmiştir; böylesi bir figür, aynı Courasche'ın Almanya'da tanınıyor olması gibi İskandinav ülkelerinde tanınmış bir figürdür. Tüccar kadın figürünü Brecht daha önce *Adam Adamdır* (Mann ist Mann) ve *Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü*'nde (Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny) Leokodja Begbick ile ele almıştır zaten. Bu oyunun öyküsü özgündür.

Oyundaki konuşma gestusu'nu ("Kölelerin Dili") Brecht, Jaroslav Hasek'in *Aslan Asker Şvayk'ın İkinci Dünya Savaşı Sırasındaki Maceraları* (Abendteuer des braven Soldaten Schwejk während des Weltkriegs) adlı eserinde (Osudy debrého vojáka svejka za suëtové valky, 1921-1923, Alm.:1926/27) kullanılan konuşma biçiminden - daha doğrusu "Prag Almancası"ndan esinlenerek oluşturmuştur, bu yapıtı bir Hasek çevirmeni olan Grete Reiner Almancaya çevirmiştir. Brecht daha sonra bu konuşma gestusu'nu *Puntila Ağa ve Uşağı Matti* (Herr Puntila und sein Knecht Matti), *Kafkas Tebeşir Dairesi* (Der kaukasische Kreidekreis) ve *Mültecilerle Konuşmalar* (Flüchtlingsgesprächen) adlı oyunlarında kullanır. Bu konuda düştüğü notta ise şöyle demektedir: "*Puntila*'yı bitirdim. [...] Ton özgün değil, Hasek'in *Schwejk*'ta kullandığı ton, bunu daha önce ben de *Courage*'da kullanmıştım." (*Çalışma Güncesi*, 19 Eylül 1940.)

Oyun bitirildikten sonra İsveç diline çevrilir, ancak Naima Wifstrand'ın başrolde, Helene Weigel'in ise Kattrin rolünde oynayacağı (Dilsiz Kattrin rolü Weigel'in sürgünde sahneye çıkmasını sağlayacak bir başlangıç olacaktı) bir gösteri planlanır, ama gerçekleşemez, çünkü Brecht İsveç'i terk eder. 1940 sonbaharında Finlandiya'ya giderken İsveçli oyuncuya yazdığı mektupta şöyle der: "Seni düşünerek bir halk oyunu, *Courage*'ı yazabildim, bu oyun sana ithaf edilmiştir Naima; öyle sanıyorum ki, bu oyunu başka bir yerde sahneleyebileceğiz, bunu ve başkalarını."

Ağustos 1940 tarihinde Naima Wifstrand'a yazdığı ikinci mektupta da, İsveçli oyuncunun bulduğu ilk fırsatta oyunu sahneleyebileceğini belirtir. Şarkıları ise Hilding Rosenberg'e besteletmesi konusunda da öneride bulunur.

Brecht ise, 1940 yılında Finlandiya'da müzisyen Simon Parmet'ten oyunun müziklerini yapmasını ister. Parmet ikircikli kalır, çünkü Brecht'in istediği müziğin onu Weill'in halefi durumuna düşüreceğinden korkar. Ama sonunda razı olur (*Ç. Güncesi*, 2 Şubat 1941). Parmet'in verdiği bilgilere göre, bugün elimizde olmayan besteler 20 şarkıdan oluşmaktadır. Bestelerin piyano partisyonu, Brecht tarafından Kurt Reiss Tiyatro Yayınlarına gönderilmiştir. Brecht müziklerden memnun olduğu ve Parmet'ten orkestrasyonu yapmasını istediği halde (*Ç. Güncesi*, 2 Şubat 1941) tiyatrolara, "Başka bir müzik kullanın, ama kullandığınız müziğin tarafımdan kabul görmesi gerekir," biçiminde talimat verir. (*Kurt Reiss Tiyatro Yayınları*, 1 Şubat 1941). Bu kısıtlamayı, Hanns Eisler'in beste yapması umudunu taşıdığı için getirmiştir. 19 Nisan 1941 tarihinde Zürich'te yapılan dünya prömiyerinde Parmet'in besteleri kullanılmaz. Yönetmen Leopold Lindtberg bu iş için Paul Burkhard'ı görevlendirmiştir.

Zürich'te yapılan gösteri uzakta olan Brecht tarafından büyük bir saygıyla karşılanır. İskandinav sahnelerinin yapamadığını yapmanın bir yüreklilik olduğunu düşünmektedir (*Ç. Güncesi*, 22 Nisan 1941).

1941 yılında oyun Hoffmann R. Hays tarafından İngilizce'ye çevrilir. Hays, Brecht'in Eisler'e gönderdiği metinden yola çıkarak yapmıştır çevirisini ve oyunun Broadway'de sahnelenebilmesi için boşu boşuna çabalar.

Mayıs 1946'da Leopold Lindtberg, Brecht'i Santa Monica'da ziyaret eder. Zürich Tiyatrosu 1941 yılında gerçekleştirilen sahnelemeyi 1945/46 mevsiminde tekrar repertuvarına almıştır, ayrıca Nisan 1946'da Viyana'ya çok başarılı bir turne yapılmıştır. Brecht, Teo Otto'nun yaptığı sahne tasarımı hakkında bilgi edinir, bu düzenlemeyi

daha sonra kendi rejisinde kullanacaktır. Bu karşılaşma sırasında oyunun sahnelenmesine karşı herhangi bir itirazı olmaz. Bu düşünceleri, hazırlıkları oldukça erken bir tarihte başlamış olan kendi rejisine ilişkindir. Brecht 1945 sonu/1946 başında Peter Suhrkamp'a yazdığı bir mektupta *Mutter Courage und ihre Kinder* adlı oyununun, oyunlarındaki "deneysel karakter"i tartışma düzlemine getirecek en uygun örnek olduğunu belirtir. Paul Dessau 1946 yılında Santa Monica'ya gelince Brecht ondan oyunun müziklerini yapmasını ister, böylece besteci ve oyun yazarının ortak çalışmaları sonucunda Ağustos 1946 tarihinde müzikler ortaya çıkar ve Kurt Reiss Yayınevi ile varılan bir anlaşma sonucunda, bundan sonra gerçekleşecek olan oyunun bütün sahnelemelerinde bu müziklerin kullanılması koşulu getirilir. Dessau eski şarkı formlarından ve marşlardan yola çıkmıştır: Müziklerin bilinen türlerin çeşitlemesi olmasını amaçlamıştır. Orkestra bir piyano, iki flüt, bir trompet, bir akordeon, vurmalı sazlar ve bir gitardan oluşmaktadır.

Dessau'yla yapılan işbirliği, metin üzerinde sürekli bir çalışmanın da başlangıcını oluşturur, bu çalışma öncelikle fabl'ın anlamını öne çıkarmaya yöneliktir. Brecht, Zürich'teki gösterinin, "oyun, anne hayvanın yabansı yaşama gücüne düzülmüş bir övgüdür" biçiminde uyandırdığı yanlış etkiyi silmeyi amaçlamaktadır. (*Ç. Güncesi*, 7 Ocak 1948). Buna karşın Brecht, "Küçük insanların savaştan umacakları bir şey yoktur (güçlülerin tersine). Küçük insanlar zaferlerin ve yenilgilerin bedelini öderler," düşüncesini öne çıkarır, bu düşüncenin altını çizer.

Berlin'e döndükten kısa bir süre sonra, Kasım 1948 tarihinde Brecht, *Cesaret Ana ve Çocukları*'nı sahnelemek için hazırlıklara başlar. Zürich'teki oyunda Eilif rolünü oynamış olan ve o sırada da Deutsches Theater'de Sanat Yönetmeni olan Wolfgang Langhoff, Brecht'in kendi oyununu kendisinin yönetmesi için gerekli koşulları sağlar. Brecht hemen çalışmaya koyulur ve 1928 yılında *Üç Kuruşluk Opera*'yı (Dreigroschenoper) sahnelemiş olan Erich Engel'le birlikte provalara başlar. Bu provalar sırasında metin sayısız değişikliğe uğrar. Brecht, Helene Weigel hariç olmak üzere, başka bir oyunculuk biçimine alışık olan oyunculara epik oyunculun esaslarını öğretmek için büyük çaba harcar. Bu öğrenme sürecinin kazandırdığı deneyimler bir dizi çeşitlemeye yol açar.

Oyun ilk kez 1949 yılında, *Denemeler*'in 9. Sayısı olarak basılır. Brecht, otuzlu yılların başından beri değişik yayınevlerinden çıkmış

olan çalışmalarını yeniden ele almaktadır, (1930-1933 arası: Kiepenheuer Yayınevi; 1949'dan itibaren Suhrkamp Yayınevi, buna paralel olarak 1951'den itibaren Aufbau Yayınevi), *Cesaret Ana ve Çocukları* bu dizi kapsamında yayınlanan ilk oyundur. Oyun, Berlin provaları sürmekte iken, yani metin üzerinde yürütülen çalışmalar henüz tamamlanmamış iken basılır. Başka birçok oyunda olduğu gibi oyunun metni ancak, provalar bittikten sonra son biçimini alır: Brecht, oyunun *Denemeler* kapsamında ilk kez basımından sonra metin üzerinde yapılan değişikliklerin ikinci basımda yer almasına özen göstermiştir.

Metin Yazımları

Oyunun 1939 yılında gerçekleştirilen ilk yazımı bile konsept ve yapı açılarından, elinizdeki kitapta yer alan temel metinle büyük ölçüde örtüşmektedir. Oyunun çok farklı yazımları bulunmamakla birlikte, metin üzerinde yapılmış çalışma aşamaları söz konusudur. Bu anlamda üç aşamadan söz edebiliriz: 1939 yılında oyunun ilk yazımı, 1941 yılında Zürich'teki dünya prömiyerinin metni, ki bu metin aynı zamanda *Denemeler*-Sayı 9'un ikinci basımında da yer almaktadır ve 1949 yılında Berlin'de yapılan sahneleme sonucunda ortaya çıkan metin (elinizdeki kitapta yer alan temel metin).

İlk Yazım 1939	Zürich'teki Dünya Prömiyeri Metni 1941	Berlin'deki İlk Gösteri Metni
1	1	1
2	2	2
3	3	3
4	3a	
5	3b	
5a	4	4
6	5	5
7	6	6
	6a	7
8	7	8
9	8	9
	8a	10
10	9	11
11	9a	12

Oyunun 1939 yılındaki ilk yazımı:

Metin 11 sahneden oluşmaktadır. Bu sahne bölümlemesiyle fabl'ın ağırlık noktaları, daha sonraki yıllarda oluşan metinlerden biraz daha farklı dağılmıştır. Temel metinde üçe bölünmüş olan 3. Sahne her biri kendi içinde bir bütün olan olan üç ayrı sahneye dayanmaktadır (3-5). Bunları Sahne 5a ve 4. Sahne izler. Burada Cesaret Ana, Schweizerkas'ın ölümüne, arabasını "devretmek" amacıyla tepki gösterir. 7. Sahne (Temel metindeki sahne sıralamasına göre) yalnızca 8 satırlık bir şarkıdan oluşur, sahnenin bir adı da olmasına rağmen, başlı başlına bir sahne sayılmaz. Aynı şey 10. Sahne (temel metindeki sahne sıralamasına göre) için de geçerlidir.

Bu ilk yazımda şarkılarda da farklı bir durum söz konusudur: 3. Sahne'de Yvette (burada adı henüz Jessie'dir) *Surabaya-Johnny'nin Şarkısı*'nı (Lied vom Surabaya-Johnny) söyler (bu şarkı Dorothy Lane'in *Happy End* adlı operasından alıntıdır, Almanca çeviri: Elisabeth Hauptmann); Yvette aynı yerde daha sonraki metinlerde *Kaynaştırma Şarkısı*'nı (Lied vom Fraternisieren) söyleyecektir (bu metin daktilo metinde yer almamaktadır). *Büyük Teslimiyetin Şarkısı* (Das Lied der Grossen Kapitulation) adlı şarkının adı burada henüz *Beklentinin Şarkısı*'dır (Das Lied vom Abwarten). 8. Sahne'de Cesaret Ana, Rahip ve Aşçı arasında barış ve savaş üzerine yapılan tartışma için *Su Değirmeninin Şarkısı* (Lied vom Wasserrad) adlı şarkının (*Yuvarlak Kafalılar ve Sivri Kafalılar* adlı oyundan) yer alması düşünülmüştür, ancak bu da daktilo metinde yer almamaktadır. 9. Sahne'deki *Süleyman'ın Şarkısı*'nın (Salomon-Song) Kutsal Martin üzerine olan dörtlüğü burada eksiktir.

1941'de Zürich'teki dünya prömiyeri metni:

Brecht 1940 yılı sonuna kadar metin üzerinde sayısız değişiklikler yapmayı sürdürür. Aralık 1940 tarihinde Helsinki'deki tiyatroda oyunun sahnelenmesi söz konusu olunca, önce sürgündeki oyuncu Hermann Greid'la olmak üzere, tek tek sahnelere bir ad vermeye koyulur (*Ç. Güncesi*, 9 ve 18 Aralık 1940). Temel metindeki başlıklarla büyük ölçüde uyuşan dokuz başlıktan oluşan bir liste daktilo metne eklenir; sahne bölümlemesi değiştirilmiştir (yukarıdaki çizelgeyle karşl.; "a" ve "b" harfleriyle tanımlanan sahnelerin başlıkları yok-

tur).

3. Sahne'deki *Surabaya-Johnny'nin Şarkısı*'nın (Lied vom Surabaya-Johnny) yerini, *Yalancı Henny'in Şarkısı* (Lied vom Pfiefund-Trommel-henny) almıştır.

YALANCI HENNY'in ŞARKISI

Daha çok gençtim, Tanrım, onaltı yaşındaydım
Sen Utrecht'ten gelmiştin
Seninle gelmemi söyledin
Her şeyle başa çıkabilirim ben, dedin.
Ne iş yaparsın diye sorduğumda
Adım gibi eminim
Lale ticaretiyle uğraştığını
Orduyla hiçbir ilgin olmadığını söyledin.
Çok şey söyledin, Henny
Hiçbiri doğru değildi, Henny.
Beni aldattın Henny, hem de ilk andan beri.
Senden nefret ediyorum, Henny
O duruşun, sınıfın yok mu, Henny
Çıkar o sigarayı ağzından, it herif!
Yalancı Henny, neden bu kadar kabasın?
Yalancı Henny, Tanrım, seni ne kadar çok seviyorum.
Yalancı Henny, ben neden mutlu değilim?
Sen kalpsizin tekisin Henny ve ben seni çok seviyorum.

Başlangıçta her şey çok iyiydi,
Sana ayak uydurduğum sürece.
Ama iki hafta sonra
Benden sıkıldın.
Bir keresinde dedin ki, at bakıcısıyım;
Bir keresinde, hayır aşçıyım.
Gündüzleri sana hiç inanmazdım
Ama gece olunca, inanmaya başlardım.
Sen ordudansın, Henny
Bana yalan söyledin, Henny.
Ama ben, Henny, ağzının içine bakıyordum senin.
Benden her şeyi istedin, Henny
Ben sana daha fazlasını verdim, Henny
Çıkar o sigarayı ağzından, it herif!

Yalancı Henny, neden bu kadar kabasın?
Yalancı Henny, Tanrım, seni ne kadar çok seviyorum.
Yalancı Henny, ben neden mutlu değilim?
Sen kalpsizin tekisin Henny ve ben seni çok seviyorum.

Sana neden böyle dediklerini
Hiç düşünmedim.
Ama seni tanımayan yoktu.
Bir sabah, Pickelhaub'ta bir handa
-Ne kadar da salakmışım-
Sokaktan trampet sesleri duydum
Sen kapıdan çıkıp gittin - üzerinde üniformanla.
Sen kalpsizin tekisin, Henny
Sen pisliğin tekisin, Henny
Neden çekip gidiyorsun, Henny, söyle bana.
Seni o kadar çok seviyorum ki, Henny
Aynı ilk günkü gibi Henny
Çıkar o sigarayı ağzından, it herif!
Yalancı Henny, neden bu kadar kabasın?
Yalancı Henny, Tanrım, seni ne kadar çok seviyorum.
Yalancı Henny, ben neden mutlu değilim?
Sen kalpsizin tekisin Henny ve ben seni çok seviyorum.

4. Sahne yer alan *Beklentinin Şarkısı*'nın (Lied vom Abwarten) yerini *Büyük Teslimiyetin Şarkısı* (Lied von der Grossen Kapitulation) almıştır. 6. Sahne'ye *Süvarinin Şarkısı* (Reiterlied) eklenmiştir. *Su Değirmeninin Şarkısı*'nın (Lied vom Wasserrad) yer alması düşünülen bölüm metinden çıkarılmıştır.

Daktilo metnin "Kişiler" bölümüne oyun yerlerinin bir listesiyle kostümlere ilişkin bazı notlar eklenmiştir. Bunların arasında aşağıdaki yönergeler sahneleme sırasında dikkate alınmıştır:

Yan roller az sayıda oyuncu arasında kolaylıkla paylaştırılabilir. Böylece 1. Sahne'de, Çavuş'u oynayan oyuncu, 5. Sahne'de Yaralı Köylü'yü ve 7. Sahne'de Yaşlı'yı oynayabilir. 2. Sahne'de, Komutan'ın oynayan oyuncu 4. Sahne'de Yazıcı'yı ve 9. Sahne'de Yaşlı Köylü'yü oynayabilir, vb.... Bunun dışında maskelerinde bir değişiklik yapılmaksızın 3. Sahne'deki Asker, 4. Sahne'deki Genç Asker ve 9. Sahne'deki Sancaktar aynı oyuncu tarafından oynanabilir. [...]

Oyunun ana aksesuarı Cesaret'in arabasıdır, bu arabadan onun o anda içinde bulunduğu parasal durum ortaya çıkmalıdır. Yolda geçen kısa sahneler olan 6. ve 8. Sahneler, perdenin önünde oy-

nanabilir.

Kostümlerde, tarihsel oyunlardan bildiğimiz tertipli ve düzenli kostümlerden kaçınılmalıdır. Uzun süren savaşın getirdiği sefalet kostümlerde gözükmelidir. (*Brecht'ten kalanlar*)

Brecht, daktilo metne dizeler halinde yazılmış bir de prolog eklemiştir, ama bu prolog daha sonra kullanılmamıştır:

ANLATICI
Sayın seyirciler, bugün
Karanlık bir öykü izleyeceksiniz, sevgili seyirciler
Korkmayın, öykü savaşta geçiyor ve
Bu öyle bir savaş ki, 30 yıl sürüyor.
Ama bu savaşta öyle büyük çarpışmalar ve kahramanlar yok,
Tam tersine, savaşla hiçbir ilgisi olmayan insanlar var.
Bunlar öyle insanlar ki, çarpışmanın gerisinde dururlar
Yalnızca savaş sırasında yaptıkları ticarete bakarlar.

Prologun dışında yapılan bütün değişiklikler daktilo metinde temize çekilip, 1941 yılında teksir metin olarak çoğaltılır ve Kurt Reiss Tiyatro Yayınları tarafından dağıtılır. Bu metin, 19 Nisan 1941 tarihinde Zürich'te gerçekleştirilen dünya prömiyerinin metnidir. Basılmamıştır. Yalnızca 6. Sahne, *Komutan Tilly'nin Cenaze Töreni* (Feldhauptmann Tilly wird begraben) başlığıyla *Internationale Literatur/Deutsche Blätter*, Moskova 1940, Sayı 12, Sayfa 3-8'de yayınlanmıştır.

1949 yılında Berlin'de sahnelenen metin:

Brecht, oyunun Berlin'de yapılacak olan ilk gösterisinin hazırlıkları sırasında 1941 yılına ait sahne metninin iki kopyası üzerine bazı değişiklikleri not almıştır, bu değişiklikler, Suhrkamp Yayınevi tarafından yayınlanan (1947) bir sahne metnine ve Reiss Yayınevi tarafından yayınlanan (1948) yeni bir sahne metnine eklenmiştir. Burada özellikle değinilmesi gereken nokta, 3. Sahne'de *Yalancı Henny'in Şarkısı* yerini *Kaynaşma Şarkısı*'nın almış olmasıdır; bunun dışında 1941 yılına ait sahne metninin 7. Sahne'si değiştirilmiş ve *Süleyman'ın Şarkısı* Kutsal Martin'le ilgili bir dörtlük eklenmiştir (1941 sahne metninin 8. Sahnesi).

1948 yılına ait sahne metnine dayanarak Berlin'deki Deutsches

Theater'de oyun metni çoğaltılmıştır, bu metin de bir dizi değişiklik içermektedir; bu değişiklikler Berlin'deki sahnelemede dikkate alınmıştır. Cesaret Ana'nın 1. Sahne'de söylediği şarkıya yeni bir dörtlük daha eklenmiştir. Brecht'in, *Brecht'in Yazıları Notları* bölümünde değindiği değişikliklerden üçü (satıcı kadının inatçılığını göstermelidir bu değişiklikler) burada yer almaktadır. Söz konusu değişiklikler 1., 5. ve 7. Sahneler'e aittir. En büyük değişiklik 1. Sahne'de yapılmıştır. Reji asistanı Heinz Kuckhahn'ın önerisi üzerine, Cesaret Ana'nın küçük bir alışveriş uğruna (palaska alışverişi) aklı çelinir, Çığırtkan da bu fırsattan yararlanarak Eilif'i kaçırır. Cesaret Ana ancak 5. Sahne'de Kattrin kendisini bir tahta parçasıyla tehdit edince yaralılar için subay gömleklerini yırtmaya razı olur. 7. Sahne'de savaşa övgüler yağdıran belirleyici bölüm yer almaktadır.

Brecht, daha önceki metinle karşılaştırmalar yaparak değişiklikleri belgeler (Karşl. *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümünde *Notlar*). Berlin sahne metninde yeni olan bir bölüm de, Rahip'in giriş konuşmasını yaptığı *Destan*'dır (Horenlied). Şarkı 1946 yılında Paul Dessau tarafından bestelenmiş, ama ancak provalar sırasında metne dahil edilmiştir. Şarkının 2. ve 4. dörtlükleri henüz yoktur, bir sahne yönergesinde şarkının Rahip tarafından perdenin önünde söylenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Berlin'de sahneleme sırasında yapılan değişiklikleri de içeren metin ilk kez *Denemeler*, Sayı 9'da yayınlanır (1949). Bu yayında yeni sahne bölümlemesi de yer almaktadır. Yeni olan 7. Sahne ile 10. Sahne'ye Brecht birer başlık koyar, yalnızca 12. Sahne'nin başlığı yoktur.

Provalar bitmeden önce yapılan basımdan sonra yine bazı değişiklikler yapılır. Brecht, Bu değişiklikleri o sahnelemeye özgü olarak değil, bağlayıcı son değişiklikler olarak tanımlamıştır. Brecht ve çalışma arkadaşı Elisabeth Hauptmann bu son değişikliklerin, ilk basımın bir nüshasında yer almasını sağlamışlar (*Denemeler*, Sayı 9, Batı Berlin ve Frankfurt-Main.: Suhrkamp Yayınevi, S. Fischer, 1949); ve kısa bir süre içinde hazırlanan ikinci basımda da (*Denemeler*, Sayı 9, Batı Berlin: Suhrkamp Yayınevi 1950; *Denemeler*, Sayı 9, 1. Basım, Doğu Berlin, Aufbau Yayınevi 1951, tarafından yayınlanan metinle aynı) yer almasına özen göstermişlerdir.

Brecht oyunun ilk basımına geçici ve bitmemiş gözüyle baktığı ve ancak *Denemeler*'in ikinci basımını (Suhrkamp Yayınevi) bağlayıcı gördüğü için, bu basım (*Denemeler*, Sayı 9, İkinci Basım, Batı Berlin: Suhrkamp Yayınevi 1950) elinizdeki kitap için temel metin oluş-

turmuştur.

Bu Kitapta Yer Alan Metin Üzerine:

Oyun şiveyle yazılmıştır (Hasek'in *Schwejk*'ta kullandığı dil), bu şive bazı ortografik özellikleri zorunlu kılmıştır (şiveye uygun yazım biçimi, kısaltmalar, vb.). Bunun dışında apostrof kullanımından hemen hemen tümüyle vazgeçilmiştir. Temel metnin özellikleri, olduğu gibi korunmuştur. Apostroflarm kullanımı temel metne göre yapılmıştır. "ss"den sonra apostrof kullanılmayan yerler "ş" olarak değiştirilmemiştir.

1. Almanca'da bazı sözcüklerde "ss" yerine "ş" olarak yazılır. Ç.N.

2. Almanca basımda, değişik yazı biçimlerinde olan Almanca sözcük, deyim ve ibarelerin açıklamaları, Türkçe çeviri için bir anlam ifade etmediğinden, Türkçe basıma alınmamıştır. Yay. N.)

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

19 Nisan 1941 tarihinde Zürich'te yapılan dünya prömiyerinden ve sonra oyun, on gösteriden sonra repertuvardan kaldırılmış olmasına rağmen, gerek basında gerekse kamuoyunda başarı elde etmiş, 1945/46 sezonunda tekrar repertuvara alınmıştır. Oyunu Leopold Lindtberg yönetmiştir; Brecht onunla, Piscator aracılığıyla, Berlin'de tanışmıştır. Sahne tasarımını Teo Otto yapmıştır, arka plan projeksiyonları kullanmış, sahne adlarını tahtalara yazmış, Cesaret Ana'nın arabasının, oyunun ana aksesuarı olduğu yolundaki Brecht'in yönergesine sıkı sıkıya sadık kalmıştır. Bazı eleştirmenler, Paul Burkhard'ın bestelediği müziklerin, Weill'ın *Üç Kuruşluk Opera*'da elde ettiği başarıya benzer bir başarıya ulaştığını söylemişlerdir. Başrolü Therese Gieshe oynamıştır; onun dışında Erika Pesch (Kattrin), Wolfgang Langhoff (Eilif), Karl Paryla (Schweizerkas), Sigfrit Steiner (Rahip), Wolfgang Heinz (Aşçı) vd. oyunda rol almışlardır.

Program dergisi, epik tiyatro kuramına ilişkin bazı notları ve dramatik tiyatroyla epik tiyatroyu karşılaştıran ve *Opera Üzerine Notlar "Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü"*nden (Anmerkungen zur Oper "Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny) alıntılanan bir şemayı içermektedir. Eleştirmenler bu oyunu, öğreti oyunlarıyla ilişkilendirerek değerlendirmişlerdir. Jakob Rudolf Welti, "yeni ve ses getiren bir Brecht"ten söz eder; bu Brecht'in oyunu,

"Parti programından ve politik mesaj oyunlarından -sevindirici bir biçimde- oldukça uzaktadır" ve böylece, "epik tiyatronun zayıflığı"nı da yok etmiş olmaktadır (*Neue Zürcher Zeitung*, 21 Nisan 1941). Sosyal demokrat bir yayın olan *Volksrecht*'te yazan eleştirmen Hans Ott (Zürich, 24 Nisan 1941) ise, epik oyunculuğun esaslarını övmekle birlikte (seyircinin katılımı), Cesaret'i; "Alman parti politikasının patentiyle" "kalıcı bir propaganda yapmak isteyen" ve "daha önceleri ele avuca sığmayan bu Alman yazarın", "başyapıtlarının" karşıtı olarak değerlendirmiştir. Werner Wolff, dünya prömiyerinin başarısını teslim etmekte, ancak epik tiyatronun tek yanlılığını eleştirmektedir; epik tiyatroyu, "dramatik bir biçim olarak savunmanın zor" olduğunu, çünkü karşıt türün bulunmadığını ileri sürmektedir (*Basler Nachrichten*, 21 Nisan 1941).

Eleştirmenler oyuna, Grimmelshausen'ın *Courasche*'sinin kaynaklık ettiğini üzerine basa basa söylerler. Ancak bu arada savaş temasının güncelliği göz ardı edilmez. Welti, *Cesaret*'te "yerle bir olmuş Avrupa"yı görmüştür, "Shakespeare'in büyüklüğüne erişmiş bir sahne olayı" ile karşı karşıyadır. Bernhard Kissel (*Tages-Anzeiger*, Zürich, 21 Nisan 1941) "Geçirdiğimiz acı günlerin bütün sefaleti ve acısı"nı bulmuştur oyunda. Werner Wolff, savaşın "geçmiş zamanlara ait tarihsel bir olay olmadığını" ve Cesaret'in yaşamının "bizim bugünkü yaşamımızla örtüştüğünü" yazar. Ancak tam da bu noktada oyunun içeriği yanlış değerlendirilmektedir. Cesaret örnek bir figür olarak stilize edilmektedir: "Sefaletin üstesinden Cesaret Ana kadar yüreklilikle gelebilirsek, yozlaşmış insanlığın karşısına Cesaret Ana kadar akıllıca ve kararlılıkla çıkabilirsek kendi kendimizi kutlamalıyız. Yaşama gücüyle dolu bu kadın sanki bir düşünür". Bernhard Kissel de "Çocuklarını savaşın kapıp götürdüğü bu olağanüstü, arsız ananın" insanlığına övgüler düzer. Elisabeth Thommen için Cesaret "Anaların prototipi"dir: "Bu güçlü kadın figürü için bütün kadınlar Bert Brecht'e teşekkür etmeliler!" (*National-Zeitung*, Basel, 22 Nisan 1941.)

Cesaret Ana figürü eleştirmenler tarafından sürekli olarak Therese Giehse'nin olağanüstü oyunculuğuyla birleştirilerek olumlanmıştır - bu noktada eski seyir alışkanlıklarıyla ilintili olarak bir yanlış anlama söz konusudur. Yirmi yıldır Brecht'in yapıtlarını izleyen ama eleştirel uzaklığını hep koruyan Bernhard Diebold figürün içerdiği ikileme değinir: "Cesaret Ana asla sütten çıkmış ak kaşık değildir. Bütün doğallığıyla sıcakkanlı bir anadır, yavrularını iğrençliklerden korumaya çalışmakta, savaşa hizmet etmelerini önlemek

istemektedir; öte yandan ekmeğini savaştan kazanmakta, kendi oğluyla bile pazarlık yapmaktan çekinmeyen bir 'leş kargası' gibi davranabilmektedir." (*Die Tat*, Zürich 22 Nisan 1941). Ancak bu görüş bir sonuca ulaşmaz, çünkü Diebhold dünyaya bakış açısından oyuna karşıdır. Ona göre Brecht, toplumun baskısı altında olan insandan yola çıkmakta ve "kültüre olan bütün inançların yok edildiği bir nihilizmi" amaçlamaktadır [...]. Bütün karşı çıkışlarına rağmen Therese Giehse'nin oyunculuğu konusunda olumlu eleştirilerde bulunan Diebhold, onun "bütün tarihsel olguların ötesinde, o büyük ana yüreğiyle sonsuzluğa uzandığını" belirtmektedir.

Brecht *Cesaret*'in yanlış anlaşılmasından *Anne Hayvanın Yaşama Gücüne Övgü* (Loblied auf die unerschöpfliche Vitalität des Muttertiers) (*Ç. Güncesi*, 7 Ocak 1948) başlıklı yazısında yakınır; bu durumu "her türlü metni tarihe uygun olmayan bir biçimde algılayan burjuva oyunculuğu"na bağlar. *Cesaret Ana ve Çocukları Üzerine Notlar* (Anmerkung zu Mutter Courage und ihre Kinder) başlıklı yazısında ise, İsviçre'nin bir "Niobe-tragedyasından ve anne hayvanın sarsılmaz yaşama gücünden" söz eden burjuva basınına yöneltir eleştirilerini; bu yanlış anlama yüzünden metinde değişiklikler yaptığını belirtir. Konuşmalarda anaç bir yaşama gücü vardır, ama bir Niobe-tragedyasından hiçbir yerde söz edilmez.(Bkz. *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü)

Berlin-Deutsches Theater'de gerçekleştirilen sahnelemede ise, (Prömiyer tarihi: 11 Ocak 1949) Cesaret'in inatçılığı, metinde yapılan değişikliklerle ve rejiyle daha da belirginleştirilmiştir. Oyunun sahnelenmesiyle şu noktalar gözler önüne serilmelidir: "Savaş sırasında büyük alışverişler küçük insanlar tarafından yapılmamaktadır. Alışverişin başka araçlarla sürdürülmesinden başka bir şey olmayan savaş, insani erdemleri ve bu erdemlerin sahiplerini yok eder. Savaşa karşı yürütülen savaşta verilen hiçbir kurban fazla sayılmamalıdır" (*Couragemodell 1949.*) Brecht ve Engel, Berlin'deki sahneleme sırasında Teo Otto'nun Zürich'te yaptığı sahne tasarımını kullanırlar (Aksesuar: Heinrich Kilger). Bu, özellikle arabanın duruş yerlerini ve aksesuarlarını, döner sahnedeki hareketlerini içerir; aynı zamanda mizansenleri de belirler. Ancak bu kez oyun beyaz ve boş bir gök perdesinin önünde oynanmaktadır, arkada projeksiyon yoktur. Perdenin yerine bir yarım perde kullanılır, sahnenin eşit bir biçimde aydınlatılması da her türlü atmosfer yaratımından kurtarır oyunu. Paul Dessau'un bestelediği parçaları çalan müzisyenler sahnenin yanındaki bir locada oturmakta ve herkes tarafından görülmektedirler.

Reji çalışması, Üçüncü Reich'ın halen hayranlık duyulan tiyatro kültürüne karşıt bir tavır içinde gelişmiştir. Aşılması gereken önemli güçlükler vardır: "Dört ay prova yapmamız gerekti. Yoksa gerçekten epik bir oyunculuk elde etmek olanaksız olurdu. İnsan bu kadar kısa bir sürede oyunculara rahatlamasını öğretemiyor." (*Ç. Güncesi*, 21 Aralık 1948.) Aşçı'yı oynayan Paul Bildt ve Rahip'i oynayan Werner Hinz gibi Üçüncü Reich'ın ünlü oyuncuları da, genç oyuncularla birlikte epik oyunculuğun esaslarını öğreniyorlardı. Başrolü oynayan Helene Weigel'in yanısıra Ernst Kahler (Eilif), Joachim Teege (Schweizerkas), Angelika Hurwicz (Kattrin) gibi oyuncular rol almışlardı.

Bu, illüzyon kırmaya yönelik alışmadık oyunculuğa rağmen gösteri büyük bir başarı elde eder; 9 Ocak 1949 tarihinde sendikalar için gerçekleştirilen ön gösterimde bile başarı grafiği çok yüksektir. 20'li yıllardan itibaren Brecht'in dostu ve destekçisi olan Herbert Jhering gösterinin, Gerhart Hauptmann'ın 20 Ekim 1889 tarihinde yapılan ve natüralist tiyatronun sonu olarak kabul edilen *Güneş Doğmadan Önce* (Vor Sonnenaufgang) adlı oyununun dünya prömiyeriyle eşdeğer bir anlam taşıdığını söyleyecektir daha sonra. (Herbert Jhering, *Bert Brecht hat das dichterische Antlitz Deutschland verändert*/ Bert Brecht, Almanya'nın edebi görünümünü değiştirmiştir, Münih 1980, Sayfa 227). Berlin gösterisi epik tiyatronun zaferiyle sonuçlanmış ve Brecht'e tiyatro çalışmaları için bir alan açmıştır. Gösterinin basındaki yansıması olağanüstü büyük olmuştur. Oyun üzerine Berlin ve dışında 50'nin üzerinde eleştiri yazısı çıkmıştır.

Ancak oyunun elde ettiği bu başarı tartışmalıdır. Sovyet işgali altındaki bölgede eleştirmenler arasında büyük görüş ayrılıkları ortaya çıkar. Paul Rilla yazısında Brecht'in "Din Savaşı" mitosunu yıktığını ve savaşı bütün sefaleti ve pisliğiyle bir "Çıkar Kavgası" olarak gözler önüne serdiğini söyler. Brecht'in kültür politikası açısından bazı beklentilere cevap vermediğini de belirtir. (*Berliner Zeitung*, 13 Ocak 1949.) Max Schröder ise, *Neues Deutschland*'da (Berlin, 13 Ocak 1949) anne olmakla tüccar olmak arasındaki karşıtlığa değinir, öte yandan "Epik tiyatronun bu başyapıtının," "et ve kandan oluşan insanın" trajik yazgısını oluşturduğunu belirtir. Bu durum özellikle başrol oyuncusu için geçerlidir. "Cesaret Ana, dünyaya getirdiklerini dişiyle tırnağıyla savunan ve Niobe'nin soyundan gelen hümanist bir azize, ancak yavrularının savrulup gidişlerini de gözleriyle izlemek zorunda kalıyor." Schröder, *Neues Deutschland*'da yayınlanan (Berlin, 16 Ocak 1949) başka bir makalesinde ise, Brecht'in ve epik tiyatronun

avukatı rolünü üstlenir. Bu yeni oyunculuk aracının taşıdığı sanatsal özelliğe dikkat çeker ve dramanın ortadan kaldırılmasının değil, tersine seyirciye yönelik daha güçlü bir oryantasyonun söz konusu olduğunu belirtir. Epik tiyatronun uyandırdığı büyük etki dikkate alınarak, "Berlin'in sürekli bir 'Brecht Tiyatrosu'na sahip olmasının zamanıdır," der. Aslında, Rilla'nın ve Schröder'in yazıları, prömiyerin başarısı karşısında önceleri dile getirilmeyen, kültür politikasına ilişkin bir görüş ayrılığını da içermektedir. Bu karşıt görüşler *Theater der Zeit* ve *Theaterdienst* (ikisi de Berlin'de yayınlanmaktadır) dergilerinin şef redaktörlüğünü, sürgün yıllarında ise, *Das Wort* ve *Internationale Literatur/Deutsche Blätter* (ikisi de Moskova'da yayınlanmaktadır) dergilerinin redaktörlüğünü yapmış olan ve görüşleri Georg Lukacs'ın görüşlerine yakın olan Fritz Erpenbeck tarafından dile getirilmiştir. Savaş sonrasında Marksist estetiğin en etkili temsilcilerinden biri olan Erpenbeck, aynı Lukacs gibi, epik tiyatroya karşıdır ve geleneksel dramatik biçimlerin savunuculuğunu yapmaktadır. Erpenbeck, *Vorwärts*'de (Berlin 13 Ocak 1949) yayınlanan bir eleştiri yazısında Brecht'i, "büyük Alman şairi" olarak övmekte ve onun bir "dâhi" olduğunu belirtmektedir. Ama hemen ardından 'epik tiyatro'ya olan karşı tavrını dile getirmektedir (bu kavramı her zaman tırnak içinde yazmaktadır); çünkü onun görüşüne göre, "Bertolt Brecht gibi edebi bir potansiyel ürün veremeyeceği gün geldiğinde, 'epik tiyatro' tiyatronun ölümüne" yol açacaktır. Oyunun tartışmasız başarısı Brecht'in kendi kuramına karşı çıkarak, "geleneksel anlamda, gerçek bir dramı yazmasından kaynaklanmaktadır".

Erpenbeck, *Weltbühne*'de (Berlin, 1949, S. 101-103) yayınlanan başka bir makalesinde de buna benzer görüşler dile getirir. Brecht tarafından ortaya konan "dramaturjik prensip karşısında esasa yönelik" bir tavrı geliştirerek katkıda bulunduğunu düşünmektedir. Yaptığı eleştiri tartışmalara yol açmalıdır. Erpenbeck epik tiyatronun yanlış yolda olduğunu düşünmektedir, gerçi bir "dahi" olan Brecht "yanlış yollara" saparak hep ilginç sonuçlara varmıştır, ama bu durum "şiirsel yönden en güçlü Alman dram yazarı"nın, aynı zamanda "güçlü dram yazan bir şair olmasını, yani halkın Alman yazarı" olmasını engellemektedir. *Cesaret Ana ve Çocukları*'nın başarısını, Kattrin'le Cesaret arasındaki gizli bir dramatik çatışmaya bağlamaktadır.

Erpenbeck'in görüşlerine karşı ilk tepki, Kattrin rolünü oynayan Angelika Hurwicz'den gelmiştir: Hurwicz, gene *Weltbühne*'de (Berlin,

1949, S. 180-182) yayınlanan yazısında, bir yandan şarkıların savunusunu yapmış, öte yandan da Erpenbeck tarafından dramatik olarak algılanan trampet sahnesinin epik bir oyunculuk biçimine dayandığını belirtmiştir. Bu tartışma Wolfgang Harich'in de katılmasıyla kızışmıştır; Harich önce *Tägliche Rundschau*'da (Berlin, 12 Mart 1949) anlayış dolu, Brecht'in yapmak istediklerini tam anlamıyla kavradığını gösteren bir eleştiri yazmıştır. Harich, Erpenbeck'in karşı çıkışlarını baltalama olarak nitelendirmektedir (*Weltbühne*, Berlin, 1949, S. 215-219). Erpenbeck'in eleştirisinde kullandığı terminolojinin antika bir estetik anlayışına dayandığını ileri sürmektedir: "Ne demek dramanın ezeli yasaları? Aman Tanrım!". Harich böylece, 50'li yıllarda gündeme gelen biçimsellik tartışmasını da açmış bulunmaktadır: "Hazır biçimsellikten söz açılmışken: Burada biçimsel olan kimdir, Brecht mi yoksa Erpenbeck mi? Biçimselci, içeriği yenilemeden, içeriği dikkate almadan biçimi oturtandır. Biçimi kendi istediği doğrultusunda değiştirene biçimselci denmez." Harich'in makalesi, Brecht'in çalışmalarına kısıtlama getirilmesi endişesini de taşımaktadır: "Brecht'in Berlin'e geri dönüşü, savaşın sona ermesinden bu yana en önemli tiyatro olayının ortaya çıkmasını sağladı. Brecht'in Berlin'de oluşu tiyatroya yeni bir soluk gelmesi demektir, sahnelerimizde sık sık karşılaştığımız taşralılığın ortadan kalkması demektir." Erpenbeck, biraz da kırgın bir biçimde, Harich'in saldırılarına cevap verir, (*Weltbühne, Berlin 1949, S. 325-328*), ama "türlerin birbirine karıştırılmasının (Epik, lirik, drama) bir devrin sanatsal olarak çöküşüyle eşzamanlı geliştiğinin tarihsel olarak her zaman kanıtlanabileceği"ni belirtmekten de geri durmaz.

Erpenbeck ile Harich arasında 27 Nisan 1949 tarihinde düzenlenen basına açık tartışma büyük ilgi görür, ama taraflar arasında görüş birliğine varılamaz. Susanne Altermann, *Tägliche Rundschau*'da (Berlin, 12 Mart 1949) yazdığı yazıda, Harich'in görünürdeki "mutlak zaferi"ni tartışmaya açar. Altermann'a göre epik tiyatro, tarihin bir yazgı olduğuna inanarak, burjuvaya özgü çizgiyi sürdürmektedir: "Dekadans, sanatçının yaratısında insanın kızgınlığının sustuğu ve tarihin yazgı olması karşısında insanın çaresizliğinin kabul edildiği anda başlar." Bu anlamda *Cesaret Ana ve Çocukları*, "en ufak bir çaba göstermeden kendini acımasız tarihsel yazgısının ellerine bırakan bir halkın büyük teslimiyetinin oyunudur."

Gösteri, Batı Berlin basınında yankı uyandırır. Wolfgang Schimming *Rheinische Post*'da (Düsseldorf, 22 Ocak 1949) ve *Süddeutsche Zeitung*'da (Münih, 27 Ocak 1949) "sezonun en önemli oyunu"ndan

söz eder, *Die Zeit*'te (Hamburg, 20 Ocak 1949) "KW" rumuzuyla yayınlanan bir eleştiride, "Brecht'in geri dönüşünün, oldukça değişmiş, yeni bir Brecht'in keşfinin" Alman tiyatrosunun adının duyulması için bir fırsat olduğu belirtilmekte, "Langhoff'un Sanat Yönetmeni olarak göreve başladığı günden bu yana bu ünlü sahnede bu kadar önemli bir olaya tanık olunmadığı" da dile getirilmektedir. Buna benzer görüşlere sahip olan Friedrich Luft ise, *Neue Zeitung*'da (Frankfurt-Main, 15 Ocak 1949) şunları yazar: "Dilimizin en önemli yazarının 15 yıl sürgün hayatı yaşadıktan sonra yine Berlin sahnelerine dönmesi ve salondan taşan alkışların ona uzanması uzun süre belleklerden silinmeyecektir. [...] Bu olayın özellikle, antika 'ilerleme anlayışı'na yıllarca sıkı sıkıya bağlı kalmış bir sahnenin üzerinde gerçekleşmiş olması ayrıca keyif verici oldu". Luft, savaşın yansıtılma biçiminde kötümser, hatta alaycı bir yan olduğunu belirtmekte, bunun da "çağdaş bir yazarın elinden çıkmış olumlu bir tiyatro akşamı"nın yaşanmasını sağladığını söylemektedir, çünkü ona göre Brecht, "sahnelerin en acımasız kuramsal ilkecisi"dir.

Hans Wilfert ise (*Neue Zeit*, Berlin, 13 Ocak 1949), oyunun "bütün canlıların savaşta nasıl acı çektiklerini, savaşın insanları kötü yola sürüklediği (bu Brecht'in söylemi değil!), özellikle de küçük adamları (bu Brecht'e daha yakın bir kavram) kötü yola sürüklediğini" anlattığını belirtmektedir. Ancak özellikle aksesuarlar açısından gösterinin oldukça yoksul olduğu konusunda eleştiri getirir. Wilfert'e göre Brecht, anti-illüzyona dayanan üsluba takılı kalmış, yerinde saymaktadır: "Brecht'le yeniden karşılaştığı bu oyunda ondan Alman tiyatrosu için önemli ve gelişmeye yönelik adımlar bekleyenler düş kırıklığına uğramış olmalılar." Buna karşın H. Zehder oyunu, "Brecht'in o güne kadar yazdığı en şiirsel yapıtı" olarak değerlendirir. (*Die Welt*, Hamburg, 13 Ocak 1949). Zehder özellikle, oyunda kullanılan -öteki eleştirmenler tarafından da altı çizilen- güçlü dile dikkat çekmektedir. Wolfgang Schimming ise yazdığı birçok yazıda temel bir yanlış anlamadan yola çıkarak, Brecht'in Otuz Yıl Savaşları'nı "yalnızca din savaşı olarak algıladığını, bu savaşların politik güç mücadelesi olduğunu göz ardı ettiğini" ileri sürerek Brecht'i suçlamaktadır.

Germanist Paul Fechter ise, *Westdeutsche Allgemeine Zeitung*'da (Bochum, 9 Nisan 1949) Brecht'in oyunu için yararlandığı kaynakları eleştirmektedir: Brecht, Grimmelhausen'in "bu iki kavramın, yani annelik ve cesaretin bağdaşmadığını" düşündüğünü anlayamamıştır. Ancak Fechter Brecht'in oyuna yaklaşımını doğru kavrayarak, bu

gösterilerin iki önemli odak noktasına değinir: Savaşın ticari yüzü ve bunun seyirci tarafından görülmesini sağlamak.

Oyuncuların ve rejinin başarısı ise bütün eleştirmenler tarafından teslim edilmektedir. Aynı Doğu Berlinli eleştirmenler gibi Batı Berlin basını da Helene Weigel'in başarısını alkışlamaktadır. Friedrich Luft, Weigel'in Berlin sahnelerine geri dönüşünün "not edilmesi gereken bir tarih olarak" değerlendirmektedir. Övgü dolu bu satırlar özellikle epik oyunculuğa yöneliktir: "Onun -deyim yerindeyse aklıyla rolünün yanında durarak- kendini figürün içinde yitirmeksizin, savaştan etkilenen kadının yazgısını gözler önüne serişinin, onun çok doğalmış gibi gözüken oyunculuk gücünün derinden derine incelenmesi gerekir." Paul Fechter ise bu konuda şunları söyler. "[...] Helene Weigel'in Berlin'e geri dönmüş olması, tiyatromuzun önemli oranda zenginleşeceğinin ve düzeyinin yükseleceğinin habercisidir."

Oyunun sürekli olarak dolu salona oynaması, başka kentlere sayısız turneler yapması Brecht için çok önemliydi. Bu başarı, kendi tiyatrosunu açması doğrultusundaki planlarını uygulamaya koymasını sağlıyordu. Cesaret Ana rolü ile büyük bir popülarite elde etmiş olan Helene Weigel, 18 Mayıs 1949 tarihinde bir ensemble (topluluk) kurmakla görevlendirildi, "Berliner Ensemble" adını alan bu topluluk 12 Kasım 1949'da *Puntila Ağa ve Uşağı Matti* oyunuyla perdelerini açtı. Öte yandan *Cesaret Ana*, epik tiyatro kuramının uygulanmasında ölçütleri belirleyen oyun olarak kayda geçti. Brecht, *Couragemodell 1949* adıyla bir model kitabı geliştirdi, bu kitap ancak Brecht'in ölümünden sonra 1958 yılında yayınlanabildi. Basılı olmayan, ama oyunu sahnelemek isteyen tiyatrolara ödünç olarak verilen bu model (Ruht Berlau'un çektiği iki fotoğraf albümüyle birlikte) oyunun bütün sahnelemeleri için uyulması koşul olan model olarak korundu.

Bu model, oyunun Batı Almanya'da, Wuppertal'de 1 Ekim 1949 tarihinde (Reji: Willi Rohde) ilk kez sahnelenmesi sırasında da temel alındı; Brecht, Mayıs 1949 tarihinde Dortmund'da hazırlıkları sürdürülen bir sahnelemeye, genel provadan sonra izin vermemişti. Her iki olay da basında büyük tartışmalara yol açtı. *Rheinische Post*'ta (Düsseldorf, 16 Eylül 1949) "H. Sch." rumuzuyla çıkan bir yazıda rejiye yapılan bu baskının diktatörce bir tutum olduğu ("Yazar emreder - biz yaparız!") belirtildi. Prömiyerden sonra aynı gazetede bir yazı yazan Johannes Jacobi, Dortmund'da olduğu gibi oyununun yanlış anlaşılmasını engellemek isteyen Brecht'in davranışının anlayışla karşılanması gerektiğini söyler. Berliner Ensemble'ın Braunschweig ve Köln'e yaptığı turnelerde oyunu görme şansına eren ve Wup-

pertal'de model sahnelemeye dayanarak gerçekleştirilen gösteriyi izleyerek ikisi arasında bir karşılaştırma yapabilen eleştirmenler Jacobi'nin bu görüşüne katılmışlardır.

Bu model, oyunun Münih Oda Tiyatrosu'nda (Prömiyer: 8 Ekim 1950) sahnelemesi sırasında da temel olarak kullanılır. Sahne tasarımı yine Teo Otto yapmıştır, Cesaret'i ise Therese Giehse oynar. Brecht, Giehse'nin hiç güçlük çekmeden yeni oyunculuk biçimine uyum sağlamasını hayretle karşılar, çünkü daha önce Zürich ve Viyana'da epik oyunculuk konusunda güçlük çektiği için rolü bırakmak zorunda kalmıştır (*Ç. Güncesi*, 8 Ekim 1950). Gösteri, yazar ve yönetmen olarak Brecht'in büyük başarısıyla sonuçlanır, oysa Doğu Almanya'dan bir yönetmenin davet edilmiş olması prömiyer öncesinde politik polemiklere yol açmıştır. Eleştirmenler Brecht'i, "en büyük tiyatro yazarlarımızdan birisi" diye nitelerler (Max C. Feiler, *Münchner Merkur*, 10 Ekim 1950); oyun tüm zamanların oyunudur, Brecht, "insanın kötülerin dünyasında nasıl tepki verdiğini" göstermiştir. (Karl Heinrich Ruppel, *Süddeutsche Zeitung*, Münih, 10 Ekim 1950) Berlin modelinin uygulanması, otantik ve estetik olarak tamamlanmış bir sahneleme olduğu için kazanç olarak değerlendirilir. Giehse'nin başarısının yanı sıra topluluğun diğer oyuncuları da alkışlarla karşılanır.

11 Eylül 1951 tarihinde Berlin modeli, Berliner Ensemble tarafından yürütülen yeni bir çalışmayla, Aşçı rolünde Ernst Busch ve Rahip rolünde Erwin Geschonneck olmak üzere, yeniden sahnelenir. Prömiyer aynı zamanda Berlin modelinin yüzüncü oyunudur. Oyun yurtdışına da sayısız turne yapmış (Paris, Viyana, Varşova, Moskova, Leningrad), bu turnelerde büyük başarı elde etmiş, Berliner Ensemble'ın 50'li yılların en önemli Alman tiyatrolarından biri olarak ünlenmesini sağlamıştır.

Oyun, Brecht hayattayken Almanya'da, Avrupa ve Amerika'da elli yerde sahnelenir. Bu sahnelemelerin bazıları Berlin modeline uygun olarak yapılmıştır; ancak Brecht daha sonraki yıllarda Berlin modelinin uygulanma koşulunu kaldırmıştır. Ruth Berlau'un Rotterdam'da gerçekleştirdiği sahneleme (Prömiyer: 23 Aralık 1950) önemlidir; çünkü Berlau, *Couragemodell 1949* üzerinde bazı değişiklikler yapmıştır.

Brecht 1949 yılından itibaren oyunun filme alınmasını düşünmektedir. 1951 yılında Emil Burri'nin işbirliğiyle bir senaryo oluşur; ikinci senaryo ise, 1952 yılında Wolfgang Staudte'nin katkılarıyla ortaya çıkar. Brecht ve Staudte'nin rol dağılımı konusunda görüş ay-

rılığına düşmeleri üzerine 1952 yılında projeden vazgeçilir, ama senaryo üzerindeki çalışmalar sürdürülür. Çekim çalışmaları 1955 Eylül ayında başlar, ancak Brecht ve Staudte'nin bu kez de reji konusunda anlaşamamaları nedeniyle çekim yarım kalır. Erich Engel'in yönetmen olarak çalışmaya başlamasıyla yeniden gündeme gelen proje bu kez de Brecht'in rahatsızlığı nedeniyle durur. Brecht'in ölümünden dört yıl sonra Peter Palitsch ve Manfred Wekwerth, Berliner Ensemble'ın model sahnelemesine uygun olarak çekim çalışmalarını tamamlarlar.

Satır Açıklamaları

DİPNOTLAR

(Dipnotlardan sonra gelen parantez içindeki değerler, Almanca baskısının sayfa ve satır numaralarını göstermektedir.)

1. (7,2) *Tarihçe (Kronik)*] Brecht oyunun türü hakkında şu notu düşmüştür: " 'Kronik' tanımlaması tür olarak aşağı yukarı İngiliz tiyatrosundaki 'History' tanımlamasıyla eşdeğerdir. [...] Önemli olan [...], kroniklerin gerçekleri içermesi, yani gerçekçi olmasıdır." (*Yeni Bir İçerik Taşıyan Tiyatronun Biçim Sorunları.*)

2. (8,4) *İkinci Dünya Savaşı... vermeden önce*] Brecht aynı *Lukullus'un Sorgulanması*'nda (Verhör des Lukullus) olduğu gibi, oyunun oluşum dönemi için, tarihlerle kanıtlanamayacak bir zamana işaret etmektedir. Oyunun 1939 Eylül sonu ile Kasım başı arasında, yani savaş başladıktan sonra, İsveç'te yazılmış olması gerekmektedir, çalışmalar Finlandiya'da sürdürülmüştür.

3. (9,2) *Komutan Oxenstjerna*] Tarihsel olarak Komutan Oxenstjerna 1612 yılından itibaren İsveç Kanzler'i (Kral tarafından atanan, parlamentoya karşı sorumlu olmayan başbakan. Ç.N.) olmuş, 1621 yılında da Polonya'ya karşı savaşan Gustav Adolf'un birliklerine katılmıştır. 1629 yılında Polonya ile ateşkes imzalamış, bu ateşkes Gustav Adolf'un Otuz Yıl Savaşları'na (1618-1648) katılmasına olanak sağlamıştır; Oxenstjerna, Kral'ın ölümünden sonra (1632) Almanya'daki İsveç politikasını yürütmeyi sürdürmüştür.

4. (9,3) *Dalarne*] Dalarne, Kuzey Orta-İsveç'te, Siljan Gölü civarında bir bölge. Oyun için bu bölgenin seçilmesi İsveç tarihinde, ülkenin ulusal kimliğini kazanmasında önemli bir rol oynayan olay-

larla ilintilidir. İsveç 16. yüzyıla kadar Danimarkalı'lar tarafından yönetiliyordu. Bu yönetime karşı diğerlerinin yanısıra İsveçli çiftçiler de Engelbrechtson önderliğinde ayaklanmışlardı (Brecht 1939 yılında bu malzemeyi kullanarak bir oyun yazmayı düşünüyordu). Danimarka Kralı II. Christian, 1520 yılında İsveç'teki ayaklanmayı "Stokholm Kan Banyosu" diye tanımlanan bir olayla bastırmaya kalkışınca, İsveçliler Gustav Wasa önderliğinde Dalarna'da filizlenen bir ayaklanma başlatmışlar ve ülkelerindeki yabancı yönetime son vermişlerdir.

5. (9,3) *Polonya Seferi*] İsveç-Polonya Savaşı (1621-1629) İsveç Kraliyet Sarayı'nda Gustav Wasa'nın ardından gelenler arasındaki anlaşmazlıkların bir bölümünü oluşturur. Wasa'nın oğlu III. Johann, bir Katolik olarak yetiştirilen oğlu Sigismund'u 1587 yılında Polonya Krallığı'na atar (III. Sigismund). III. Johannes'in ölümünden sonra Sigismund aynı zamanda İsveç Kralı da olur. Krallığı içerisinde İsveç'teki Luther yanlısı devlet dinini ve meclisin haklarını garanti altına almak zorundadır. III. Johannes'in erkek kardeşi olan Dük Karl, İsveç'in soylu olmayan kesimini kuzenine karşı örgütler ve 1600 yılında Sigismund'u tahtından indirir, 1604 yılında İsveç Kralı IX. Karl olarak taç giyer. Bu tarihten sonra baş gösteren anlaşmazlıklar Karl'ın 1611 yılında ölümünden sonra yerine geçen oğlu Gustav II. Adolf zamanında da sürer. Gustav Adolf 1620 yılında, III. Sigismund'a kendisinin İsveç Kralı olarak tanınması için görüşme çağrısında bulunur. Sigismund bunu reddeder, bunun üzerine İsveç birlikleri Livland'a doğru yürüyüşe geçerler. 1626 yılında savaş alanı Prusya'ya kayar. 1629 yılında Richelieu'nün arabuluculuk yapmasıyla ateşkes sağlanır; İsveç'e, Livland Bölgesiyle Prusya'nın kıyı bölgeleri kalmıştır. Bu tarihten sonra İsveç Otuz Yıl Savaşları'na katılır.

6. (9,3f) *Satıcı*] Savaş ve manevralar sırasında birliklerin ardında giden ve askerlere gıda ve ihtiyaç maddeleri satan kişi.

7. (9,12) *birlik*] Almanca metinde, *Fähnlein*:(Alm.) Ortaçağda piyade birliği; bir bayrak altında yaklaşık 300 kişi.

8. (11,5) *ayaktakımı*] Almanca metinde: *Bagaj*. Ordunun ağırlık taşıyan bölümü ve burada görevli olanlar. 17. yüzyıldan beri bir küfür olarak, "ayaktakımı" anlamında kullanılmıştır.

9. (11,6) *İkinci Fin Alayı*] Finlandiya 17. yüzyılda İsveç'e bağlı bir prenslikti. Burada söz konusu olan İsveç Ordusuna bağlı birliklerden bir gruptur.

10. (11,12f) *Riga'daki ateş hattı*] Gustav Adolf şiddetli çarpışmalardan sonra 1621 yılında Riga'yı ele geçirmiştir.

11. (11,19) *Dua kitabı*] Kilisede yapılan dini törende kullanılan dua kitabı.

12. (13,12) *Jakob Ochs ve Esau Ochs*] *İncil*'de adı geçen Isaak'ın birbirine düşman ikiz oğullarına gönderme. (I Mose 25, 24-34)

13. 13,30) *Serseri*] Almanca metinde: *Haderlump*. Sefil, serseri, işe yaramaz herif.

14. (14,19) *çöp*] Almanca metinde: *Butzen*, elmanın çekirdeği.

15. (14,35) *Ya yüzünden kaderini okuyabiliyorsam*] Geleceği bilme yetisi. *Schweyk*'ta (3. Sahne) hancı Kopecka da aynı biçimde bir SS'e kahramanca öleceğini söyler.

16. (15,39) *İsveç Ordusunun dindar olduğunu söylüyorlar*] Gustav Adolf'un orduları, din kaynaklı sıkı disiplinleriyle ünlüydüler.

17. (16,7) *Zevkler Vadisi*] Almanca metinde: *Freudental*. Barok döneminde, dünyanın "Acılar Vadisi" (*Jammertal*) diye adlandırılmasına karşılık yapılan örnekseme.

18. (16,13f) *Ah mutsuz ana. Acı çekerek doğurduğun çocuk ölecek ha?*] *Mater dolorosa* (Latince; acı çeken ana) motifi: Özellikle plastik sanatlarda, İsa'nın annesi Meryem'in oğlunun çektiği acılar karşısında duyduğu ıstırabın ele alınışına gönderme.

19. (16,17) *Bok yoluna gidecek*] Alm. metinde: *Weg des Fleisches* =Etin yolu. *Kutsal Kitap*'a atfen (I Musa 6,12-13), kötülüğe ve ölüme giden yol anlamında bir atasözü.

20. (17,9) *dilsizsin*] Kattrin dilsiz doğmamıştır, savaşta gördüğü kötü muamele sonunda konuşma yetisini yitirmiş bir kurbandır.

21. (17,30) *Pey akçesi* (Handgeld)] Sözlü yapılan bir anlaşmada sembolik olarak belli bir paranın ödenmesi biçimindeki hukuki teamül. 18. yüzyıla kadar, paralı asker toplamada da bu usul kullanılmıştır.

22. (19,3f) *Wallhof Kalesi*] Riga'nın güneyinde Wallhofen köyünün kalesi. Gustav Adolf, 7 Ocak 1626'de burada Polanya Prensi Sapieha'yı yenmiştir.

23. (20,24) *din savaşı*] Din savaşı ideolojisi, Otuz Yıl Savaşları için ileri sürülmektedir. Ancak, Polonya Kralı Sigismund ile yeğeni İsveçli Gustav Adolf arasındaki çekişmeler için mezhep karşıtlıkları da gerekçe olarak gösterilmektedir.

24. (21,27) *en sevdiğim Falerner şarabı*] Falerner, Kuzey Campagna'da yapılan ve antikçağdan beri bilinen bir şaraptır (Latincesi: *Falernus ager*).

25. (22,26f) *Fakat Hazreti İsa beş ekmeği beşyüz yaptığında*] İsa'nın 5000 kişiyi doyurmasına gönderme. (*Matta İncili*, 14,15)

26. (22,28) *"Komşunuzu seviniz"*] İncil'den: "Komşunu, kendin gibi sevmelisin."

27. (22,31) *Ferisi*] Dürüstlüğünü ileri sürerek kendini yücelten kişiler için bir atasözü niteliğinde. *Luka İncili*'nde (Luka, 18,10-14), Ferisi ile vergi memuru benzetmesinden alınmıştır. (Ferisiler: Arapça, sözcük anlam: ayrı-ayrılmış. Filistin'de Museviler arasında ortaya çıkan bir din grubu. İÖ. 515- İS.70 yılları arasında etkin oldular. Sözlü geleneğin bağlayıcılığı Ferisilerin Musevi ilahiyatına kattıkları ve günümüzde de geçerli olan temel ilkelerden biridir. Ferisiler, değişen tarihsel koşullar karşısında Museviliğe esneklik kazandırarak bu dinin sonraki yüzyıllara aktarılmasını sağlamışlardır. Yay. N.)

28. (22,33-35) *"Kardeşlerime yapılmış en küçük iyilik, bana yapılmış demektir."*] *İncil*'den alıntı. (*Matta İncili*, 25,40)

29. (23,3) *Genç bir Sezar*] Soğukkanlı ve yürekli anlamında. Bu motifin *Süleyman'ın Şarkısı*'nda (Salamon-Song) ele alınışıyla karşl.

30. (23,4) *kral*] İsveç Kralı Gustav Adolf kastediliyor.

31. (23,24) *Herkül*] Herkül, Zeus'un Alkmene'den olma oğludur; Yunan mitolojisinde olağanüstü fizik gücünün temsilcisidir. Burada bu anlamıyla kullanılmıştır.

32. (23,30-32) *iyi bir ülkede... korkak da olabilir*] Galilei'nin sözleriyle karşl.: "Ne yazık o ülkeye ki, kahramanlara muhtaçtır." *Galilei'nin Yaşamı* (Leben des Galilei), 1938/39 Yazımı, (Bu dizi, Cilt 7, 12. Sahne. S. 85)

33. (23,38-24,40) *Kadın ve Askerin Şarkısı*] Brecht bu şarkıyı bazı küçük değişikliklerde *Ev Vaazları*'nın (Hauspostille) 3. Bölümü'nden alıntılamıştır (*Askerin Baladı*/Die Ballade vom Soldaten). Burada söz konusu olan Rudyard Kipling'in bir şarkısıdır. *Askerin Baladı*, 1928 yılında Hanns Eisler tarafından, Lion Feuchtwanger'in *Kalküta, 4 Mayıs* (Kalkutta, 4. Mai) adlı oyunun Berlin'de yapılan dünya prömiyeri için bestelenmiştir.

34. (28,3) *Flandra*] "Flandralı olmak", "aşkta tutarsız olmak" anlamında kullanılan bir atasözü.

35. (28,11-29,5) *Kaynaştırma Şarkısı*] Bu şarkı, Dessau, *Cesaret*'in müziklerini bestelerden, 1946 yılında *Asker Orospusunun Şarkısı* (Lied von der Soldatenhure) başlığıyla ortaya çıkmıştır. 1941 yılına ait sahne metninde *Yalancı Henny'in Şarkısı*'nın (Pfeif-und-Trommel Henny) yerini almıştır.

36. (29,12f) *Aşk ilahi bir güçtür*] Johann Srtrauss'un *Çingene Baron* (1885) adlı operetinin 2. Perdesindeki bir düetin, sonradan bağımsız bir şarkı olmuş nakaratına gönderme.

37. (31,1) *Atlarla, adamlarla ve arabalarla*] İlk kez 1813 yılında Riga'da, *Kaçışın Şarkısı* başlığıyla sokaklarda dağıtılan bir şarkının başlangıç bölümü, ("Adamlarla, atlarla ve arabalarla/ Böyle indi Tanrının yumruğu..."). Söz yazarı olarak Ferdinand August'un adı verilmektedir. Şarkı, savaş zamanlarında hep zafer şarkısı olarak söylenmiş, İkinci Dünya Savaşının başında da böyle kullanılmıştır.

38. (30,38f) *ama Polonya... saldırdılar*] Tarihsel bir olaya dayanarak, Hitler'in 1939'da Polonya'yı işgal etmesine gönderme.

39. (31,8) *Kralımızın*] Habsburg Hanedanından II. Ferdinand Otuz Yıl Savaşları'nda Orta Avrupa'daki Avusturya hegemonyasına karşı savaşmıştı.

40. (31,14) *Tuza zam yaptı*] Yoksul insanların üzerine baskı yapmak amacıyla konan Tuz Vergisi motifini Brecht, *Yuvarlak Kafalılar ve Sivri Kafalılar* (Die Rundköpfe und die Spitzköpfe) adlı oyunda da kullanmıştır. Almanya'da Tuz Vergisi 1926 yılında kaldırılmış, ancak daha sonra Papen Hükümeti zamanında uygulanan kemer sıkma politikası çerçevesinde, 14 Ocak 1932'de yeniden yürürlüğe konmuştur.

41. (31,33) *Onun ekmeğini yiyorsunuz, unutmayın*] "Yediğim ekmek, söylediğim şarkı" deyimine gönderme.

42. (32,7) *Burada Protestanlık her yerdedir* (Hier gut evangelisch allewege)] Würtemberglilerin 16. yüzyılda: "Burada Würtemberg her yerdedir" şeklindeki seçim sloganlarına gönderme.

43. (32,28f) *Ne mutlu barıştan yana olanlara*] İncil'den alıntı. (*Matta İncili* 5,9).

44. (33,11) *orospu*] Almanca metinde: *Babilli.* Fahişe Babil'e gönderme (*Yuhanna'nın Vahyi* 17, 1-18): "Büyük Babil, dünyanın fahişeliklerinin ve çirkinliklerin anası" (17,5).

45. (33,37) *Onun ışığını kiler altına koymak gerek*] *Matta İncili*'ne atfen bir deyim; ancak, burda alışılagelen kullanımının tersine bir anlamda kullanılmıştır.

46. (34,15) *Ulu Tanrım*] Almanca metinde: *Bosche moye* (Boze moj -Lehçe). Yazıklanma tonunda bir ünlem; lanet anlamında da kullanılır.

47. (34,31f) *Kimin yüreği doluysa, ağzı da taşar*] İncil'den alıntı (Matta İncili 12,34).

48. (34,37-39) *Şimdi Tanrının elindeyiz... yitip gitmiş olanlar*] Brecht, aynı deyişi *Schweyk*'ta da kullanmıştır (Sahne 8).

49. (35,2f) *boynuzlu şeytan*] Almanca metinde: *Antichrist*; Türkçe anlamı: Deccal. İsa'nın şeytan tarafından gönderilmiş hasmı; burada

şeytan tipinin simgesi olarak boynuz ikonagrafisiyle birlikte kullanılmıştır.

50. (35,31f) *yerlerinden kıpırdamamalılar*] Otuz Yıl Savaşlarında paralı askerlerin yükümlülükleri, ücretlerinin ödenmesinde gecikme durumunda sona ererdi. O zaman paralı asker olmak için yeniden başvurulabilirdi.

51. (36,31) *Dalarne'deki taş*] Karş. DN. 4

52. (38,14) *Burada Katoliklik her yerdedir*] Karş. DN. 42.

53. (39,38-41,9) *Destan*] 1946 yılında bestelenen şarkı *Bizi Kutsayan İsa* (Christus, der uns selig macht, 1520) adlı kilise şarkısına dayanmaktadır. Brecht, bu şarkı için Philipp Wackernagel'in *En Eski Zamanlardan XVII. Yüzyıl Başına Kadar Kilise Şarkıları* (Das deutsche Kirchenlied von der ältesten Zeit bis zum Anfang des XVII. Jahrhunderts, 3. Cilt, Leipzig 1870, S. 253) başlıklı derlemesinden yararlanmıştır. Şarkıda eski zamana ilişkin bir yazım biçimi kullanılmıştır.

54. (43,32) *Zeytindağı'ndaki İsa gibi*] İsa'nın ölmeden önceki korkusuna gönderme. Karş. *Matta İncili* 26,31.

55. (43,38) *Rüşvetle satın alınabilir olmak... merhametliliktir*] *Kafkas Tebeşir Dairesi*'nde Yargıç Azdak tipinin işleniş biçimi, mahkeme ve hüküm verme bağlamında bu anlayışa uymaktadır. İlk metinde (1940 tarihli *Augsburg Tebeşir Dairesi* ile bağlantılı olarak) Frankonyalı, rüşvet kabul eden iyi bir yargıca ait ve Azdak tipine daha da açık atıfta bulunan bir pasaj bulunmaktadır.

56. (46,10-12) *Cesaret Ana başını sallar*] İki kez gerçekleşen ve İsa'nın Petrus tarafından üç kez inkâr edilmesine göndermede bulunan inkâr, (Karş. *Matta İncili* 26,34); ayrıca karş. Petrus'un sözleri: "Ben o adamı tanımam" (*Matta İncili* 26,72). *Destan* da (Bkz. Bu kitap, sayfa, 33) İsa'nın acısı bağlamına uymaktadır.

57. (46,13) *gömün hayvan leşleriyle*] Almanca metinde: *Schindanger*. Anlamı: Deri yüzücünün gömmezden önce başka işe yaramayacak ölü hayvanın derisini yüzdüğü yer. Brecht, Cesaret Ana'nın bu onursuz gömülme biçimine razı olması konusunda bir notunda şöyle demiştir:"Ayrıca o, bir Antigone değil".

58. (46,37) *Allah kahretsin*] Almanca metinde: *Bouque la Madonna*. "Zorla öpmek" anlamına gelen *bouquer* fiilinin Fransızcada yalnızca 16. yüzyılda (o da arada sırada) kullanıldığı belgelenmiştir. Tam çevirisi:"Madonna'dan bir öpücük çal!" (Lanetleme deyimi).

59. (46,39) *orospu*] Alm. metinde: *Menscher*. Güney Almanya Almancasında: *Das Mensch*=adam karşılığı; kadınlar için aşağılayıcı

bir ifade. Brecht, bu sözcüğü (bazen de *Mentscher* olarak) fahişeler için *Gecede Trampet Sesleri*'inden (Trommeln in der Nacht) başlayarak kullanmıştır.

60. (47,2) *Değnek* (Stock)] Eski cezalandırma ve işkence aleti; suçlu boynundan, ellerinden ve ayaklarından bağlanır.

61. (48,32) *Oturarak ayaklanmaz insan*] Karş. *Gecede Trampet Sesleri*, 2. Perdede şöyle denir:"İnsanlık biraz daha kıçını yere koyabilseydi, dünya tarihi başka türlü olurdu!"

62. (49,17) *İnsan düşünür: Tanrı yürütür*] Noktalamada farklılık (virgül yerine üst üste iki nokta kullanılması) yüzünden atasözü yepyeni bir anlam kazanmaktadır (Karş. *Süleyman'ın Meselleri* 16,5).

63. (50,32) *Tilly'nin Magdeburg Zaferi*] Tarihsel olarak Dük Tilly 1630 yılından başlayarak imparatorluk birliklerinin en üst rütbeli subayı olmuştu. Magdeburg'un 10 Mayıs 1631'de ele geçirilmesiyle, Gustav Adolf'un Almanya'nın ortalarına doğru ilerlemesi engellenmiş olacaktı. Ancak Tilly, 17 Eylül 1631'de İsveç Kralına bağlı birlikler tarafından öldürülecekti.

64. (51,6) *Yağmaya yalnızca bir saat için izin verdi*] Yağma, Otuz Yıl Savaşları'nın özelliklerinden biriydi. "Savaş, savaştan beslenir" ilkesi, büyük orduların oluşmasını sağlıyor, ama savaş bölgelerinin yerle bir olmasına neden oluyordu.

65. (52,3) *Allahın belası*] Alm. metinde: *Kramper*. Bavyera, Avusturya Almancası: Kazma. Nikolaus'a eşlik eden uşak Ruprecht'in kazması bundan türetilmiştir. Şeytan tipi yerine de kullanılmıştır.

66. (52,6) *Gömleklerim!*] Brecht bu motifi daha önce *Carrar Ananın Silahları* (Die Gewehre der Frau Carrar) oyununda kullanmıştı. Ancak orada Carrar, yaraların sarılması için gömleklerini kendi isteğiyle verir.

67. (52,31) *köpek*] Alm. metinde: *Pschagreff*. Lehçede: köpek. "Lanet olsun!" anlamında yaygın bir küfür.

68. (53,3f) *Tilly'nin Cenaze Töreni*] Tilly, 8 Nisan 1632 tarihinde, Gustav Adolf'un birlikleri tarafından öldürülür.

69. (54,11-22) *Acırım böyle... haklı değil miyim?*] Karş. *Schweyk*'in 1. Sahnesinde ayrıntılarına kadar aynı gerekçe. İlk metinde örtüşmelerin sayısı daha da çoktur.

70. (58,14) *Donschuan*] *Don Juan*'ın fonotik yazımı.

71. (58,34) *Nihai zafer*] Nasyonel Sosyalist propagandasının temel terimi. Versuche'nin ilk basımına kadar "zafer" olarak geçer.

72. (60,20-22) *Kadınların talihi... keyif çatarlar*] Bu karşılaştırma Taocu Chuang-Tzu'dan (Çuang Çu) kaynaklanmaktadır. (Brecht bu

bölümü, Richard Wilhelm'in Dschung-Dsi, *Güneydeki Çiçek Diyarından Gerçekleri Söyleyen Kitap* / Das wahre Buch vom südlichen Blütenland adlı eserinden almıştır , Jena 1912, S. 35) Brecht bunu hemen hemen olduğu gibi, *Sezuan'ın İyi İnsanı* (Der gute Mensch von Sezuan) adlı oyunundan alıntılamıştır. (Sahne 6, *Ara Oyun* ve buna ait DN. 48)

73. (62,2f) *Aynı yıl... Lützen'de vurulur*] Gustav Adolf, Wallenstein'da elde ettiği bir zaferden sonra Lützen'de 16 Kasım 1632 tarihinde ölür. İsveçliler, Oxenstjerna'nın komutasında savaşa devam etmeye karar verirler.

74. (63,1) *Aman yarabbi*] Alm. metinde: *Marondjosef.* "Meryem ve Yusuf" biçimindeki duanın yozlaştırılmış ifadesi.

75. (69,2) *Tanrının değirmenleri yavaş öğütür*] Silezyalı Barok dönemi şairi Friedrich von Logau'nın *Tanrının İntikamı* başlıklı şiirinden alıntı (*Solomons von Golaus Deutsche Sinn-Gedichte Drey Tausend*, Breslau 1654, buradaki numara: "3. Tausend, 2. Hundert, Nr. 24").

Şiir şöyledir:

Tanrının değirmenleri yavaş öğütür, ama un ufak eder;
Ağırdan almayla yitirdiklerini sertlikle telafi eder.

76. (73,12) *Saksonya'da... yol keserken yakalanmışlar*] Böylesi ayrıntılar Brecht tarafından biliniyordu. Ölümünden sonra bulunan belgeler arasında, *Ullstein'ın Dünya Tarihi* (Ullsteins Weltgeschichte) adlı yapıttan çıkarılmış bir özet bulunmuştur. (Cilt 4, Berlin 1907, S. 513-515)

77. (74,25) *üstelik yaşı da geçkin*] Kattrin 30 yaşındadır.

78. (75,2-77,2) *Süleyman'ın Şarkısı*] Brecht, bu şarkıyı *Üç Kuruşluk Opera*'dan (Dreigroschenoper) alıntılamış, ama yeni oyunun gereklerine göre kimi yerlerini değiştirmiştir. *Üç Kuruşluk Opera*'da Süleyman'ın bilgeliğini, Kleopatra'nın güzelliğini ve Sezar'ın yürekliliğini, Brecht'in bilgiye açlığını ve Bay Macheath'ı anlatan beş dörtlük vardır. Burada ise şarkının figürleri, çocukların ve Cesaret'in "özellikleri"ne göre uydurulmuştur. Kutsal Martin üzerine olan dörtlük 1948 yılında tamamlanmıştır. *Üç Kuruşluk Opera*'daki şarkı Kurt Weill tarafından bestelenmiştir. *Cesaret Ana ve Çocukları* için ise Paul Dessau beste yapmıştır. (Paul Dessau, *Cesaret'in Müziği Üzerine* /Zur Courage-Musik. *Tiyatro Çalışması*, Berliner Ensemble'ın 6 Gösterimi/ *Thea-terarbeit*, 6 Aufführungen des Berliner Ensembles, haz.: Berliner Ensemble, Helene Weigel, Dresden 1952, s. 277. Türkçesi: *Tiyatro Çalışması*, MitosBOYUT Yay., Çev. Yılmaz Onay, 1994, S. 148-154).

79. (75,11) *gördü ki, her şey boştu*] Karş. *Süleyman'n Vaazı* (Prediger Salomo) 1,2. "Boşların boşu, her şey boş."

80. (75,29) *Sen de mi oğlum?*] Sezar'ın, kendisini öldürenler arasında Marcus Junius Brutus'u gördüğü anda söylediği sözler, Sueton'un imparator biyografileri içeren *Oniki Sezar* (De vita Caesarum - Alm.: Die zwölf Cäsaren, Berlin 1922) adlı kitabının 82. Bölümünü oluşturan *Sezar Biyografisi*'nde bu biçimde kaydedilmiştir. Ayrıca karş. Brecht'in *Sezar ve Lejyonu* (Cäsar and seine Legionär) adlı öyküsü.

81. (76,4) *Ölüm zehiri*] Antik çağda bitki zehiriyle uygulanan idam yöntemi. Sokrat'ın zehir içerek öldüğü Platon'un *Phaidon* adlı yapıtında anlatılır. Brecht'in Sokrat'a bakış açısı için onun *Yaralı Sokrat* (Der verwundete Sokrates) adlı anlatısına bkz.

82. (76,18) *Paltosunu vermişti sırtından*] Söylenceye göre Kutsal Martin, paltosunu bir dilenciyle paylaşmıştır. Onun bu yüzden donarak öldüğü Brecht'in söylence üzerine bir çeşitlemesidir.

83. (78,10) *1635 yılını*] İsveç orduları 1635 yılı boyunca Orta Almanya'da ilerlemişlerdir.

84. (78,20-34) *Bizi boş bir şarkı eğlendirdi*] İlk metinde başlık olarak *Kalacak Yerin Şarkısı* (Lied von der Bleibe) not edilmiştir. Bunun için bir kaynak bulunamamıştır. Dessau'un bestesi "halk şarkısı" karakterindedir. (Paul Dessau, *Cesaret Ana Müziği Üzerine*/Zur Courage-Musik. *Tiyatro Çalışması* /Theaterarbeit).

85. (79,3) *Taşın dile gelmesi*] Lukas'ın "Eğer bunlar susacak olurlarsa, taşlar dile gelecek" sözlerine gönderme.

86. (79,9) Bir sancaktar/ Ein Fähnrich] 1951'deki çalışmada sancaktar, 4. Sahnenin "mızmızlık eden askeri"dir. "Büyük yenilgi bu insanı bomboş, buz gibi ve acımasız bir subaya dönüştürmüştür" (*Couragemodell 1949*). Brecht, 1941 tarihli sahne metninin gösterimine ait şu notu düşmüştür: "Ayrıca maske değiştirilmeksizin, üçüncü tablodaki asker, dördüncü tablodaki genç asker ve dokuzuncu tablodaki sancaktar, aynı oyuncu tarafından canlandırılabilir."

87. (81.30 *Trampet*] Trampet, Kattrin'in 6. Sahne'de korumak isterken zarar gördüğü mallar arasındadır.

88. (84,31-85,7) *Ninni de ninni*] Alm. metinde: *Eia popeia*. Brecht, *Des Knaben Wunderhorn* adlı antolojide yer alan eski bir halk şarkısına gönderme yapmaktadır (*Des Knaben Wunderhorn. Alte deutsche Lieder*, derleyen: L.A. von Arnim ve Clemens Brentano, Bölüm 3, Heidelberg 1808); burada *Beşik Şarkısı* (Wiegenlied) başlığı kullanılmaktadır.

AÇIKLAMALAR

LUKULLUS'UN SORGULANMASI

LUKULLUS'UN MAHKÛMİYETİ

Türkçesi
Ahmet Cemal

LUKULLUS

Temel Metin

1940 metni: *Lukullus'un Sorgulanışı. Bertolt Brecht'den Bir Radyo Oyunu* (Das Verhör des Lukullus. Ein Radiostück von Bertolt Brecht), *Internationale Literatur*, Moskova 1940, Sayı 3, s.3-19.

1951 metni: *Lukullus'un Sorgulanması*, (Versuche), sayı 11 (Versuche 25/26/35), Batı Berlin: Suhrkamp Yayınevi 1951, s.129-154 (25. *Versuch*.)

Lukullus'un Mahkûmiyeti (Die Verurteilung des Lukullus), Doğu Berlin: Aufbau Yayınevi 1951.

Tarihçe

5-11 Kasım 1939: *Lukullus'un Sorgulanması* adlı "Radyo Oyununun" yazılması.

1940 ılkbaharı: Radyo oyununun Moskova'da, *Internationale Literatur*'da ilk basımı.

12 Mayıs 1940: İsviçre'de, Radio Beromünster eyalet radyosunda ilk yayınlanış.

1949: Metin üzerinde, müziğini Paul Dessau'nun bestelediği bir radyo operası için değişiklikler: *Lukullus'un Sorgulanması. 2x7 Sahnelik Opera*. (Das Verhör des Lukullus. Oper in 2x7 Szenen).

1950: Paul Dessau'nun bestelediği bir opera için metnin yeniden düzenlenişi: *Lukullus'un Sorgulanması. 12 Tabloluk Opera* (Das Verhör des Lukullus. Oper in 12 Bildern).

Ocak 1951: Doğu Berlin'de, Alman Devlet Operası'nda (Deutsche Staatsoper) provaların başlaması.

Mart 1951: *Lukullus'un Sorgulanması. 12 Tabloluk Opera*'nın metin kitabı, Doğu Berlin, Aufbau Yayınevi.

17 Mart 1951: *Lukullus'un Sorgulanması* operasının prova oynanışı.

1951: Metinde değişiklikler ve yeni başlık: *Lukullus'un Mahkûmiyeti* (Die Verurteilung des Lukullus).

12 Ekim 1951: *Lukullus'un Mahkûmiyeti* operasının Doğu Berlin'de,

Alman Operası'nda ilk oynanışı.

1951 *Lukullus'un Sorgulanması*'nın yeni radyo oyunu metninin Batı Berlin'de, Suhrkamp Verlag'da ilk basımı (*Versuche*, Sayı 11; buradaki metin, Doğu Berlin'de, 1952 yılında Aufbau-Verlag'da çıkan *Versuche*, sayı 11'deki metnin aynıdır.)

1951: *Lukullus'un Mahkûmiyeti*'nin Doğu Berlin'de, Aufbau-Verlag'da ilk basımı.

30 Ocak 1952: *Lukullus'un Sorgulanması* operasının Batı Almanya'da ilk gösterimi; Städtische Bühnen, Frankfurt a.M.

Metinlerin Oluşum Öyküleri

1939/40 Tarihli Radyo Oyunu

Brecht, 7 Kasım 1939 tarihinde, İsveç'te sürgünde bulunduğu sırada şu notu düşer : "Buradaki bir müzik sanatçısı (Rosenberg) için alelacele *Lukullus'un Sorgulanması* adlı bir radyo metni hazırladım. Söylenebilecek olanın sınırlarına epey yaklaştım." (*Çalışma Güncesi*, 7 Kasım 1939). Brecht'in adını metinde çalışma arkadaşı olarak verdiği Margarete Steffin, 5-11 Kasım tarihleri arasını çalışma süresi olarak belirtir. Demek ki çalışma, *Cesaret Ana ve Çocukları*'nın bitirilmesinden hemen sonra başlamıştır. Brecht, bu son metinle de, fatihlerin ününü tartışma konusu yaparak İkinci Dünya Savaşı'nın başlangıcı karşısında tepki gösterir. Stockholm radyosu, metni (bugün elde bulunmayan) bir taslağa dayanarak kabul etmiştir, ancak 1939 Kasım'ı için öngörülen ilk yayın, büyük bir olasılıkla politik nedenlerden ötürü gerçekleşemez, böylece Hilding Rosenberg de bir müzik çalışması yapmaz.

Brecht, *Bay Jül Sezar'ın İşleri* (Die Geschäfte des Herrn Julius Caesar) adlı romanı üzerindeki çalışmalarından beri (asıl çalışma evresi: 1938) konuya ve Romalı komutanın kişiliğine yabancı değildir. Önemli kaynaklara gelince, Plutarkhos'un *Karşılaştırmalı Yaşam Öyküleri*'ni ve Guglielmo Ferrero'nun *Roma'nın Çöküşü ve Yıkılışı*'nı (Cilt 1: *Roma'nın Dünya İmparatorluğu Oluşu*) bilmektedir. (Sezar) romanının tamamlanmamış olan 4. Kitabı için "Komutan Lucullus'un, kütüphaneci İskender'in ve ölüm döşeğindeki şair Lucretius'un konuşmaları" öngörülmüştür; bu konuşmalardan "burjuva özgürlüğünün can çekişmesi" yankılanacaktır (Brecht'in ölümünden sonra bulunan belgelerden). 12 Şubat 1939 tarihinde Brecht, *Lukullus'un Zafer Ganimetleri* (Die Trophäen des Lukullus) adlı "uzun öykü"nün

bittiği notunu düşer (*Çalışma Güncesi*, 12 Şubat 1939). Bu eserde komutan ile Romalı şair Lucretius arasında, şairin "*Nesnelerin Doğası Üzerine*" adlı öğretici şiirine ilişkin konuşmada, ölümden sonraki üne olan tutku, ölüm korkusunun bir türü olarak tartışılır, aynı zamanda da kiraz ağacının Avrupa'ya getirilmesi, Avrupa'da "tanınmayan bir fatihin" en güzel ganimeti diye övülür.

1939 Aralık'ında bir Alman işçi tiyatrosu topluluğu, Hermann Greid'ın yönetiminde ve İsveç'teki göçmenlerin kendi aralarında kurdukları yardım örgütünün desteğiyle, Stockholm Yahudi Cemaati Evi'nde radyo oyununu bir gölge oyunu olarak hazırlar.

İlk basımı Moskova'daki *Internationale Literatur* adlı dergi (1940, Sayı 3, s. 3-19) gerçekleştirir: *Lukullus'un Sorgulanması. Bertolt Brecht'den Bir Radyo Oyunu* (Das Verhör des Lukullus. Ein Radiostück von Bertolt Brecht).

Brecht, Basel'li yayıncı Kurt Reiss aracılığıyla radyo oyununu İsviçre radyosuna önerir; İsviçre radyosu, oyunu 12 Mayıs 1940 tarihinde (Paskalya günü) Beromünster Eyalet Radyosundan (Bern Radyosu Stüdyosu) Ernst Bringolf'un rejisiyle (ve *2x7 Sahnelik Bir Radyo Oyunu* altbaşlığıyla) yayınlatır. Yayında müzik kullanılmaz.

1943 yılında New York'da, Hoffmann R. Hays tarafından yapılan *The Trial of Lukullus* başlıklı bir Amerikanca çeviri yayınlanır; bu çeviriyi temel alan Roger Sessions, Arthur Schnitzler'in oğlu Henry Schnitzler'in teşvikiyle, 1947 yılında bir opera yazıp besteler; eser, 18 Nisan 1947 tarihinde Kaliforniya'daki Berkeley Üniversitesi öğrenci tiyatrosu tarafından ilk kez sahnelenir (Reji: Henry Schnitzler, müzik yönetimi: Roger Sessions).

18 Mart 1949 tarihinde Bavyera Radyosu (Münih) Bernhard Eichhorn'un müziğiyle bir radyo oyunu versiyonu yayınlar. Aynı sıralarda Paul Dessau, radyo oyununun Kuzeybatı Alman Radyosunca (Hamburg) planlanan bir "radyo operası"na dönüştürülmesi amacıyla, operanın müziğini hazırlamaktaydı. Brecht, daha Hollywood'ta Dessau'ya bir opera uyarlaması önermişti. Ancak Dessau, bu öneriye yanaşmamıştı : "Oyunu operaya uygun bulmadım." (Paul Dessau, *Konuşmalardan*/Aus Gesprächen, Leipzig 1974, s.78.) Brecht'in teşvikiyle İgor Strayinsky'ye bir beste önermişse de sonuç alamamıştı. Avusturyalı besteci Gottfried von Einem de bir beste çalışmasına razı edilememişti.

1949/50 Tarihli Radyo Operası

Dessau, 1949 başlarında "Radyo Operası" için beste çalışmalarına başlar. Brecht, bu çalışmada Öğreti Oyunları (*Lehrstücke*) döneminde radyo için yaptığı çalışmaların anlamlı bir devamını görür. Dessau, son sahne (*Sap ve Saman*) nedeniyle politik açıdan Brecht'e de ilettiği bazı kaygılara kapılınca, çalışma duraklar. Dessau'nun anlattığına göre Brecht, buna hemen son sahneyi değiştirerek yanıt verir: "Derhal çalışmaya koyuldum. Radyo oyununun içerdiği 14 sahneden 12'sini üç haftada besteledim. Ancak *Mahkeme Karar İçin Çekiliyor* başlıklı son sahneyi o biçimiyle bestelemekte tereddüt ettim. Bu sahne, bizim uyarlamamız için bana pek doyurucu gelmemişti. İkinci Dünya Savaşı'nın suçlularını yargılayan Nürnberg Mahkemesi toplanmıştı. *Lukullus* ve suçuyla bir karşılaştırma, çok açıktı. Hemen Brecht'in o sıralarda bulunduğu Zürih'e yazarak, oyunun sonuna ilişkin kaygılarımı bildirdim. Kısa süre sonra Brecht, "Evet, hiçliğe gönderilmeli o ve onun gibi olan herkes" cümlesini içeren o görkemli son sahneyi gönderdi; bu sahne bana "büyük fatihi' müziğimle lanetleme, yok etme olanağını sağladı" (Paul Dessau, *Brecht'le Ortak Çalışmam Üzerine Birkaç Not* / Einiges über meine Zusammenarbeit mit Brecht, *Lukullus'un Mahkûmiyeti*'ne ait program, Alman Devlet Operası, Doğu Berlin 1960).

12 Tabloluk Opera ve 1951 tarihli *Lukullus'un Mahkûmiyeti*

"Radyo Operası" projesi, Kuzeybatı Alman Radyosunun konuyla gittikçe daha az ilgilenmesi nedeniyle gerçekleşemez. Onun yerine bir sahne temsili planlanır. Dessau, müziği operanın ihtiyaçları doğrultusunda değiştirir. Brecht, 1950 yazında Caspar Neher'e şöyle yazar: "Ve devlet operasındaki *Lukullus*'u da unutma, o işi sen yoluna koydun (ve Legal de senin tavsiyen üzerine Göttingen'li yönetmenle anlaştı)." 1951 Ocağında Alman Devlet Operası'nda *12 Tabloluk Opera*'nın provaları başlar.

Provalar sırasında Halk Eğitimi Bakanlığı, partisyonu ister. Başlamakta olan biçimcilik tartışması bağlamında biçimsel itirazlardan korkan Dessau, temsilin ertelenmesinden yana çıkar. Brecht ise Kore Savaşı ve Batı Almanya'nen yeniden silahlanması nedeniyle eserin güncelliğine güvenmektedir. Ayrıca Brecht'e göre yeni dinleyici kesimlerinin yeni müzik karşısındaki çekincelerine, yoldan şaşmayarak

yanıt vermek gerekmektedir : "Ayrıca eleştiriden asla korkulmamalıdır; eleştiri karşılık bulacaktır ya da değerlendirilecektir, hepsi bu." Sonuç olarak "operanın biçimi, içeriğinin biçimidir" (*Çalışma Güncesi,* 15 Ocak 1951). Opera üzerindeki çalışmalar, Dessau'nun kaygılarına rağmen sürdürülür.

Özellikle müziğe karşı ileri sürülmesinden korkulan itirazlar gerçekten ortaya çıktığından ve temsil tehlikeye girdiğinden, Brecht 12 Mart 1951 tarihinde Walter Ulbricht'e bir mektup yazarak desteğini ister. Bu arada güncel itirazları hafifletmek amacıyla metnin ve müziğin oluşum tarihleri olarak daha eski tarihleri gösterir: "Biçim sorununda umursamazlıktan yana değilim. Özellikle anlaşılırlık için çaba harcamamız gerektiğine inanıyorum. Operanın metni 1937'de yazıldı, müziği ise 1944'de bestelendi, bu durumda eser, bir biçime ilişkin olarak uzun süredir beklenen örneği sergileyen (eser) olması hemen hemen beklenemez. Müziğin kolay anlaşılır olup olmadığını bilmiyorum, ama *opera*, eğilimi ve içeriği rahatlıkla anlaşılabilecek nitelikte ve kanımca yapmamız gereken, güç biçim sorunları çözülene kadar önce *içeriğe* bakmamızdır. Çünkü sonuçta sanatçılar da biçim sorununu ancak içerik açısından çözebilirler."

13 Mart 1951 tarihindeki bir provanın ardından açık bir tartışma ve "Möwe" adlı sanatçılar lokalinde bir görüşme yapılır; bu görüşme sırasında 17 Mart 1951 günü bir prova gösterisine karar verilir. Bu gösteri "tam bir zafer" olur (Hermann Scherchen). Bu başarıya rağmen opera, "özellikle müziği nedeniyle" (Brecht'in ölümünden sonra bulunan belgelerden) geçici olarak programdan çıkarılır. 24 Mart 1951 tarihinde, Cumhurbaşkanı Wilhelm Pieck, Başbakan Otto Grotewohl, Halk Eiğitimi Bakanı Paul Wandel, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Anton Ackermann ve Merkez Komitesi'nde Kültür Bölümü Başkanı Hans Lauter'in de katıldıkları bir tartışmanın ardından Dessau müziği yeniden ele almaya, Brecht de metinde bazı değişiklikler yapmaya hazır olduklarını açıklarlar. Bu değişiklikler özellikle saldırı ve savunma savaşı arasında ayrım yapılmasına ilişkindir; böylece pasifist eğilimler suçlamasına karşılık verilmiş olmaktadır. Başlık da değiştirilir ve *Lukullus'un Mahkûmiyeti* olur. Yapılan değişiklikler *(Lukullus'un Değişiklikleri* / Abänderungen des Lukullus) notunda (karş. Bu kitabın *Brecht'in Yazıları Notları* Bölümü) özetlenmiştir.

Brecht, Dessau ve Cumhurbaşkanı Wilhelm Pieck arasında 5 Mayıs 1951 tarihinde gerçekleşen bir başka görüşmede, *Lukullus*'un devlet operasının repertuarına alınmasına ve böylece eleştiriye açılmasına karar verilir. Müzikte "kapsamlı" değişiklikler istenir; ancak bu, bir koşul olarak ileri sürülmez. Dessau, 1951 yazında yeni bir partisyon hazırlar. Ayrıca sahnelere ilişkin bazı ayrıntılar kararlaş-

tırılır: Halkın arasından seçilen yargıçlar "tabutu andıran yerlerde" oturmayacaklardır, Lukullus ise itici görünmek için sahneye iri bir göbekle çıkacaktır (Brecht'in ölümünden sonra bulunan belgelerden).

Opera, değiştirilmiş biçimiyle 12 Ekim 1951 tarihinde Berlin Devlet Operası'nda temsil edilir. Metin de aynı yıl Aufbau Verlag'da basılır. Ancak *Versuche*'lerin 11. Sayısı (1951) için Brecht, ilk opera metni olan *Lukullus'un Sorgulanması*'na (*2x7 Sahnelik Opera*) döner ve türünü de önsözde "Radyo Oyunu" olarak belirtir.

Lukullus'un Sorgulanması'nın opera uyarlaması *12 Tabloluk Opera*, 30 Ocak 1952 günü Frankfurt'ta, Grosses Haus der Städtischen Bühnen'de, Hermann Scherchen'in müzik yönetmenliğinde sahnelenir.

Metin Yazımları

1939/40 Tarihli Radyo Oyunu

"Radyo Oyunu"nun önce bölümlere ayrılmadan yazılan daktilo metni, daha çalışmanın ilk evresinde 14 bölüme ayrılır ve sahne başlıkları konur (Brecht'in ölümünden sonra bulunan belgelerden). En eski daktilo metnine her sahne için müzik parçalarını (toplam 23 adet) içeren bir liste eklenmiştir. Metin, *Lukullus'un Sorgulanması. Bertolt Brecht'den Bir Radyo Oyunu* (Das Verhör des Lukullus. Ein Radiostück von Bertolt Brecht) başlığıyla, sürgünde çıkarılmakta olan *Internationale Literatur* dergisinde (Moskova 1940, Sayı 3, s. 3-19) yayınlanır.

1949/50 Tarihli Radyo Operası

Brecht, 1949 başında, Paul Dessau ile ortak çalışmaya başlarken "Radyo Oyunu"nun bir kopyasını *"Lukullus'un Sorgulanması. Bertolt Brecht'den 2x7 Sahnelik Opera. Müzik: Paul Dessau"* başlığıyla kullanır ve kısaltmalara, değişikliklere ve tamamlamalara ilişkin ilk önerilerini bu metne not eder (İlk sayfaya, Brecht'in el yazısıyla "Dessau için, önemli" yazılmıştır).

Dessau ile çalışmalar sırasında aynı başlık altında yeni bir metin ortaya çıkar; bu metin, çok geniş ölçüde daha sonra *Lukullus'un Sorgulanması* adıyla basılan (*Versuche*, sayı 11) metinle örtüşmektedir. Anılan metinde "şarkı bölümleri", "müzik ve ses yeteneği olan oyuncular", "konuşma bölümleri" ve korolar ("şarkı koroları, konuşma koroları, çocuk koroları") arasmda ayrım yapan bir kişiler

listesi de bulunmaktadır. *Lukullus* için şu not düşülmüştür : "Julius Liban'a atfen tenorbuffo" (Avusturyalı Julius Liban, yirmili yıllarda Berlin'de ün kazanmış bir Wagner sanatçısıydı).

Tek tek değişiklikler şunlardır: 1. Sahneye bir koro pasajı eklenir (Sayfa 95, SESLER'in diyaloğunun tamamı). 3. Sahnedeki çocuk korosu dört dize genişletilir (Sayfa 98, son dört dize). 5. Sahnede Brecht, Dessau'nun başlangıçtaki itirazına rağmen aşçı Lasus'a ait bir pasaj ekler (Sf. 101, "LUKULLUS:... En azından aşçım" dizesiyle başlayan 9 dize). Besteciye karşı da bu ekleme için şu gerekçeyi gösterir : "Eğer operanda bir arya olmazsa, hiçbir tenor bulamazsın". Dessau, bu öneriden *turandesk* bir arya için yararlanır. (Paul Dessau, *Konuşmalardan*/Aus Gesprächen, Leipzig 1974, s.79.) 7. Sahnede "büyüklerin adları"na ilişkin pasaj yenidir. 9. Sahnede, kraliçenin şarkısına beş dize daha eklenir (Sf. 109, İlk FAHİŞE'nin repliğinden önceki, "tek silahım bir sünger" ile başlayan 5 dize). 11. Sahnede, balık satan kadının anlattıkları, nakarat tarzında üç kez yinelenen yakınma metniyle desteklenir (Sf. 114, Balık Satan Kadın'ın devam eden diyaloğunnda iki kez tekrarlanan "Faber, oğlum Faber/ Karnımda taşıdıyıp büyüttüğüm/Oğlum Faber"). 13. Sahnede, Lukullus'un Amisus kentinin yakılmamasına yönelik sonuçsuz girişimini anlatan pasaj çizilir (karş. Sf. 90, Sayfa başındaki AŞÇI diyaloğunun son 7 dizesi). En önemli değişiklik, son sahnede yapılan ve Dessau'nun önerisinden kaynaklanan yeni düzenlemedir (karş. S. 412). Radyo oyunundaki *Sap ve Saman* sahnesinin (112,20-113,13) yerine *Karar* sahnesi konur.

12 Tabloluk Opera ve 1951 tarihli *Lukullus'un Mahkûmiyeti*

Operanın ilk gösterisinin hazırlıkları sırasında, opera biçiminin müzik ve sahne ihtiyaçlarının gerekli kıldığı yeni bir metin daha oluşturulur. Bu metin 1951 yılında Aufbau-Verlag'da basılır, 17 Mart 1951 tarihindeki prova gösterimi için temel alınır, bu gösteriye katılanlara da dağıtılır, ancak dağıtıma verilmez: *Lukullus'un Sorgulanması. Paul Dessau'dan 12 Tabloluk Opera. Metin: Bertolt Brecht.*

Yapılan değişiklikler, bir karşılaştırmadan da anlaşılabileceği gibi (karş. Sf. 'deki Tablo), her şeyden önce farklı bir sahne bölümlemesine götürür.

Sahne bölümlemesinin dışında, şu değişiklikler yapılır: Sahne 2, özgün metnin dörtte birinden daha aza indirilir (Sf. 99-100i, ikinci diyalog BOĞUK SES başlayıp 4. Bölümün sonuna kadar olan bölüm). Sahne 4, başlangıçta yalnızca çocuk korosu pasajından (Sf. 90, 3. No-

nun tamamı) oluşuyordu: Sahne, konuşanın sesiyle tamamlanır. Sahne 5'teki *Lasus* aryası genişletilir (128). Sahne 7'deki değişiklikler önemlidir. Başlangıç bölümü önemli ölçüde kısaltılır (106 ve 1106 arasındaki dizeler kalkar). Yeni metinde kabartmayı (ölüler yargıcı yerine) Lukullus gösterir (133). İki kölenin sürükleyerek getirdikleri altın tanrı heykelinden söz edilmez (106 kalkar). Bunun ardından ölüler ülkesinin kabartmada betimlenmiş olan kişileri, komutanın itirazına karşın alıntılanır, oysa *Lukullus'un Sorgulanması*'nda (1940 metni ve 1951 tarihli *Versuche* metni) bu kişiler kendileri konuşurlar. Sahne 8'de kraliçenin ve fahişenin kaderleri arasındaki karşılaştırma genişletilir (136). 53 kentin yıkımı, yeni metinde iki bakire ve altın tanrıyı taşıyan köleler tarafından değil, iki çocuk tarafından anlatılır. Değişikliğe göre bu yıkımın kurbanları, köleliğe sürüklenen "iki kere yüzelli bin kent sakini" (karş. 83. ve 110.) değil, fakat 250 000 ölü çocuktur (135) ganimet olarak elde edilen altın tanrı tasvirinden (84, ve 111) söz edilmez. Sahne 11'de aşçının, Lukullus'un onu zafer alayında kralların arkasında yürüttüğü yolundaki ifadesi (karş.90 ve 117) kaldırılmıştır.

Brecht, prova gösterisi üzerine yapılan tartışmalardan sonra bu opera metninin üç yerinde değişiklik yapar. Sahne 4'te çocuk korosunun son dört dizesi (127), öğretmenin yeni eklenen rolüne katılır. Sahne 8'de yeni düzenlemeye göre ölüler ülkesine alınmış olan yenik kral, bir savunma savaşı yapmış olduğu için haklı gösterilir (137-138). Sahne 12'de lejyonerler, "Asya seferlerinin kurbanları"ndan "Asya lejyonlarının şehitleri"ne dönüşürler; bunlar, halkın oğulları olarak kendilerini savunanların saflarına katılacak yerde "haydutun" ve "yakıp yıkan"ın aletleri oldukları için kendi kendilerini suçlarlar (147). Artık adı *Bertolt Brecht'ten Lukullus'un Mahkûmiyeti. Müzik:Paul Dessau* (Die Verurteilung des Lukullus von Bertolt Brecht. Musik von Paul Dessau) olarak değiştirilen opera, 1951 yılında Doğu Berlin'de, Aufbau-Verlag'da basılır. Brecht'in ölümünden sonra belgeleri arasında bulunan ve *Versuche*'ye ilişkin olan bir notta şöyle denilmektedir : "Türü gösteren bir kavram olarak *opera* yerine şöyle denmeli : Bir müzikli oyun". Dessau, daha sonra yine opera terimini kullanır.

Brecht, *Versuche*'nin 11. Sayısındaki (Suhrkamp Yayınevi) basım için *2x7 Sahnelik Opera* metnine döner. Başlık yine *Lukullus'un Sorgulanması*'dır ve önsözde metin "Radyo Oyunu" diye nitelendirilir. Birkaç küçük değişikliğin ve 1.sahnedeki reji talimatının doğal olarak çizilmesinin dışında, büyük bir olasılıkla yanlışlıkla yapılmış bir kısaltma saptanmaktadır: "Radyo Oyunu"ndan bu yana 9.ve 8. Sahnelerde tutarlı bir biçimde korunmuş olan ve fahişeye ilişkin pasaj (karş. 103,14-18 ve 161,20-32) kalkmıştır.

Versuche'deki basımın sonuna, *"Lukullus'un Mahkûmiyeti" Operası Üzerine Notlar* (Anmerkungen über die Oper "Die Verurteilung des Lukullus") eklenmiştir (karş. Bu kitabın *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü).

Lukullus'un Sorgulanması adlı "Radyo Oyunu"nda (1940 metni), yine radyo oyunu olan 1951 tarihli *Lukullus'un Sorgulanması*'nda ve *Lukullus'un Mahkûmiyeti* (1951) adlı operada konu üç ayrı ve bağımsız metinde, anlayış bakımından farklı biçimde işlenmiş olduğundan, bu basımda her üç metne de yer verilmiştir.

Bu basımda metinlerin düzenlenişine ait DİPNOTLAR

Lukullus'un Sorgulanması. Bir Radyo Oyunu (1940 metni):

Buradaki temel metin, gerek Brecht'e, gerekse Margarete Steffin'e önceden düzelti için verilmemiş bir dergi basımıdır. Yazıda, en eski elyazısı metin ile Brecht'in ölümünden sonra belgeler arasında bulunan, temize çekilmiş metnin örtüşmesi temel alınarak düzeltilmiş bir dizi yanlış ve çarpıtma bulunmaktadır.

(Dipnot numaralarından sonra gelen değerler, kitabın Almanca baskısındaki sayfa ve satır numaralarını göstermektedir.)

1. (88,1) *Çalışmaya katılan : Margarete Steffin*] Bu not, *Versuche* basımı temel alınarak eklenmiştir.
2. (88,4-5) *Kişiler*] Kişiler listesi sonradan eklenmiştir.
3. (89,14) *filozofu, önünde*] Bu dizeler temel metinde yanlışlıkla unutulmuş olup, burada yeniden eklenmiştir.
4. (95,31) *rehberlik edilsin*] Temel metinde "rehberlik edilsin", yani Almanca "geleitet" sözcüğünün yerinde, "eşlik edilsin" anlamına gelen "begleitet" sözcüğü bulunmaktadır.
5. (101,8) *Ölüler mahkemesinin*] Temel metinde : "Ölüler yargıcının", aynı 101,32.
6. (104,3) *Eğildi karanlık bakışlarla*] Temel metin : "Eğildi".
7. (111,19) *Bir soru*] Temel metin : "Soru".
8. (111,34) bir komutan] Temel metin : "komutan".

Lukullus'un Sorgulanması (1951 Metni):

9. (116,9-20) *Kişiler*] Kişiler listesi sonradan eklenmiştir.
10. (124,12) *Emrediyorum*] Temel metin : "LUKULLUS : Emrediyorum". Burada konuşanın adının eklenmesi, herhalde yanlışlıkla

olmuştur. Bu düzenleme, Brecht'in ölümünden sonra bulunan bütün daktilo metinlerine aykırı düşmektedir.

11. (139,28) *Beni övmekle kalmayıp*] 1940 metninde ve *Lukullus'un Mahkûmiyeti*'nde bu dizenin ardından : "Kendi de hazırlardı benimle /Tencerenin başında bir şeyler" dizesi gelir. Bu dize, 1940 metninin Dessau ile çalışma amacıyla kopyasının çıkarılması sırasında herhalde yanlışlıkla düşmüştür.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

Radyo oyununun 12 Mayıs 1940 tarihinde, Alman birliklerinin Hollanda ve Belçika'ya girişlerinden iki gün sonra, isviçre'deki Beromünster Radyosunca yayınlanışı, İsviçre basınınca son derece dikkatli bir üslupla ele alınır. Fritz Hug, *Radiowoche. Korrespondenz der Schweizer Arbeiterbildungs-Zentrale*'deki (İsviçre İşçi Eğitim Merkezi'nin yayın organı) bir notunda (17 Mayıs 1940), güncel bağlantının anlaşıldığını ima eder : "Söylenecek pek fazla bir şey yok. Oyunu dinleyen, neden söz edildiğini çok iyi bilmekte." Buna karşılık Jakob Ernst, *Berner Bund*'da (17 Mayıs 1940) bu "mükemmel oyunun" günlük olaylarla her türlü ilişkisini yadsımaya çalışır : "Oyun bizi geçmişin ta derinliklerine, İsa'dan önceki yüzyıla götürüyor, buna ek olarak olay, gerçeklikten uzak olan gölgeler ülkesinde geçiyor." Yazı, sanki burada kiraz ağacının Avrupa'ya getirilmesi üzerine bir söylence söz konusuymuş izlenimini uyandırmaktadır.

İlk opera metninin ilk temsilinin 1951 yılında Doğu Berlin'deki Alman Devlet Operası'nda hazırlanmasında, sanat yönetmeni Ernst Legal'in ısrarlı desteğinin payı da büyük rol oynar. Legal, 1931 yılında Brecht'le birlikte *Adam Adamdır*'ın Staatliche Schauspielhaus am Gendarmenmarkt'daki skandallara yol açan sahnelenişinin sorumluluğunu da üstlenmiş ve şiddetli tartışmaların ardından işten çıkarılmıştır. *Lukullus'un Sorgulanması* için orkestra şefliğine, daha önce yirmili yıllarda da Brecht'le çalışmış olan İsviçreli Hermann Scherchen getirilir. Dekorları ve giysileri Caspar Neher tasarımlar. Rejiyi Wolf Völker yönetir. Provalara Brecht de katılır ve şarkıcıların gestus ağırlıklı oynamaları için çaba harcar.

17 Mart 1951 günü gerçekleştirilen "prova gösterisi", her iki Almanya'da farklı tepkilere yol açar. *Neues Deutschland*'daki eleştiriyi (Doğu Berlin, 22 Mart 1951) Hans Lauter kaleme alır; Lauter, SED Merkez Komitesi'nin (Sanatta ve Edebiyatta Biçimciliğe Karşı ve Daha İlerici Bir Alman Kültürü Uğruna Savaş) kararını da formüle etmiştir.

Bu karar 17 Mart 1951'de, yani "prova gösterisi"nin verildiği gün yürürlüğe girmiştir. Karar, Dessau'nun *Lukullus'un Sorgulanması* için bestelediği müziğe yönelik bir saldırıyı içermektedir. Lauter, *Neues Deutschland*'daki yazısında "Alman Devlet Operası'nda başarısız kalan bir deney"den söz eder. "İlerici amaçları tartışma götürmeyen, son derece yetenekli bir oyun yazarı ile yetenekli bir besteci, ideolojik ve sanatsal nedenlerle başarısızlığa yargılı olan ve başarısızlıkla sonuçlanan bir deneyde yollarını yitirmişler." Eleştiri, aynı zamanda sanat yönetmenliğinin "ideolojik netlikten" yoksunluk nedeniyle repertuvar oluşturmadaki "başarısızlıklarına" yöneliktir: Sanat yönetmenliği, "donup kalmış entellektüellerden oluşma küçük bir azınlığın" yararları doğrultusunda hareket etmektedir. Brecht daha önce, 1940'da da "Alman faşizmine karşı verilen savaşı bir mesel biçiminde yeraltı dünyasına kaydırmakla", metniyle "tarihsel konumun ve bu konumun gelişme eğilimlerinin doruğuna" varabilmiş değildir; bugün ise, bu tutumun gerçekliği karşılamadığı çok açıktır : "800 milyonu aşan mevcuduyla, Sovyetler Birliği'nin liderliğindeki dünya barış kampı, yalnızca bir 'gölgeler mahkemesi' olmamakla kalmamakta, fakat bütün savaş suçlularını bütünüyle bu dünyadan olan bir adalete teslim edebilecek gerçek bir güce sahip bulunmaktadır." Özellikle Paul Dessau'nun müziğine yöneltilen eleştiri çok serttir: Bu eleştiriye göre Dessau'nun müziği, "Avrupa müzik geleneğinin fanatik bir yıkıcısı" ve "biçimci okulun reisi" olan Stravinski'nin kalıntılarıyla çalışmaktadır. Dessau böyle yapmakla, kendini "kitleleri bestesi aracılığıyla yeni bir fetih savaşına karşı kavga vermek için coşturma" olanağından yoksun kılmaktadır.

Batı Alman basını, Lauter'in eleştirisinden alıntılar yapar, bu arada haberlerde "fırtınalı hayranlık gösterileriyle" ve "neredeyse yarım saat devam eden alkışlarla" son bulan "prova gösterisi"nden söz eder; yine Batı Alman basınına göre bu eser, "Batı Berlin'deki Devlet Operası'nen savaşın bitiminden bu yana elde ettiği belki de en büyük başarıdır [...]" (Peter Köhrer, *Neue Zeitung*, Batı Berlin, 22 Mart 1951). Haberlere göre davetliler davetiyelerin bir bölümünü ilgi duyanlara satmışlardır, Cumhurbaşkanı Wilhelm Pieck ve Başbakan Vekili Walter Ulbricht, alkışlar başlar başlamaz şeref locasını terk etmişlerdir. Köhrer, eserin içeriğinin "politik bağlamda son derece güncel" olduğunu belirtir: "Mahkeme, saldırı savaşını mahkûm etmekte, bir saldırganı da lanetlemektedir." Metin, başka organlarca da bu anlamda yorumlanır. Bunun ardından operanın programdan çıkarılması, SED'in ideolojisi ve kültür politikası bakımından bir çelişki olarak değerlendirilir. *Tagesspiegel*'de, "Oe" imzasıyla çıkan bir değerlendirmede (Batı Berlin, 20 Mart 1951) epik betimleme, araya uzaklık koyma diye anlaşılır:

Yalnızca balıkçı kadının yakınmasında, "Brecht'in metafizik nihilizmi lirik bir dolaysızlıkla" dışlaşmaktadır. Eleştirmen, Lauter'in bestecinin "Stravinski'nin kalıntıları olan batı müziği fragmanlarıyla" çalıştığı yolundaki ifadesine katılmakla birlikte, Dessau'nun "Weill'm çalışmalarını sürdüren" müziğini başarılı bulur. Müzik eleştirmeni Heinz Stuckenschmidt, *Neue Zeitung*'da (Batı Berlin, 21 Mart 1951) "edebiyat açısından önemli, dramaturgi bakımından sürükleyici biçimde oluşturulmuş bir metin"den söz eder ve Dessau'nun kendisine, Arthur Honnegger'in Paul Claudel'den (Johanna auf dem Scheiterhaufen / *Odun Yığınının üstündeki Jan Dark*, 1938) bestelediği *Jeanne d'Arc* oratoryosunu anımsattığını söyler.

İkinci opera metninin (*Lukullus'un Mahkûmiyeti*) 12 Ekim 1951 tarihindeki ilk gösteriminde, gösteriye hangi yönelimin egemen olduğu açıklayıcı afişlerle daha da vurgulanır. Brecht'in ölümünden sonra şu metinler bulunmuştur:

(*5 ve 6 arasında bir afiş iner.*)
Şaşırtabilir sizi: Yeraltı dünyası
Farksızdır aslında sizin yaşadığınızdan.
Çünkü kentleri yoktur artık ölmüşlerin
Ama yaşayanların kenti de doludur ölülerle.
(*6 ile 7 arasında yine bir afiş iner.*)
Çünkü sizin kentinizin Pazar yerinde
Geleceğin mahkemesi toplanmıştır. Kağnılar
Geçer yargıç kürsüsünden. Çamaşırcı kadınlar
Rahatsız etmezler bütün yapıp ettiklerini
Dikkatle inceleyen bu hakimleri.

Oyun, Doğu Alman basınında farklı yankılar uyandırır. Wilhelm Girnus, *Neues Deutschland*'da (Doğu Berlin, 19 Ekim 1951) şu saptamaya yer verir : "Yeni metin, eski metindeki bir dizi zayıf yer ayıklanmış olduğundan, ona oranla önemli bir ilerlemeyi sergilemektedir." Lukullus tipiyle, İkinci Dünya Savaşı'nın ve Kore Savaşı'nın sorumluları mahkûm edilmişlerdir. "Fetih savaşına yöneltilen suçlama" çok yararlıdır, ancak Brecht, fatihi ancak sonradan, gölgeler ülkesinde mahkûm ettirmekle "sembolizme tehlikeli ölçüde yaklaşmaktadır". Buna karşılık Dessau, hedeflenmeye değer olan "halka yakın anlatıma" ancak yer yer ulaşabilmiştir.

Böylece, çoğu eleştirilerin yönelimi de gösterilmiş olmaktadır. Eleştirilerde oyunun başarısının nedeni her şeyden önce Brecht'in metninde aranmakta, bu arada saldırı savaşının mahkûm edilmesinin ilk metne oranla toplumsal bağlamda doğru biçimde vurgulanmış olduğunun altı çizilmektedir. Buna karşılık Dessau'nun müziği çoğunlukla anlayışla karşılanmamaktadır. Franz Fühmann, *National-*

Zeitung'da (Doğu Berlin, 8 Kasım 1951) "gerilemenin vurgulandığını", bundan ötürü de müziğin "kaçınılmaz biçimde bir çıkmaz sokağa götürdüğünü" söylemektedir. *National-Zeitung*'a (Doğu Berlin, 15 Ekim 1951) göre partisyon "karakterinin bütünü açısından hâlâ bizde en azından kuramsal bağlamda aşılmış görünen eğilimlere saplanmış gözükmektedir. "Carl Friedrichs ise, *National-Zeitung*'da (Doğu Berlin, 14 Ekim 1951) şu saptamada bulunur : "Bugün yazar Brecht, büyük bir müzik sanatçısının eksikliğini çekiyor." Otto Zander de müziği, "yazarla insanlar arasında bir engel" olarak algılar. Zander'e göre ,"Burada yakınılacak nokta, metin yazarı Brecht'in *Lukullus*'u için uygun besteciyi bulamamış olmasıdır" (*National-Zeitung*), Doğu Berlin, 3 Kasım 1951). Buna karşılık Heino Lüdicke, *Neue Zeit*'da (Doğu Berlin, 14 Ekim 1951) "esere uygun düşen bir beste"den söz eder.

Oyun genellikle övülür, Hermann Scherchen'in müzik yönetmenliği son derece takdir edilir. Şarkıcılar arasında özellikle Lukullus'u canlandıran Alfred Hülgert ve balıkçı kadını canlandıran Carola Goerlich'in adları öne çıkarılır. Genelde eserin çok alkış topladığından ve dikkate değer bir başarı kazandığından söz edilir, buna karşılık Carl Friedrichs, *National-Zeitung*'da (Doğu Berlin, 14 Ekim 1951) eserin soğuk karşılandığını ve yalnızca saygı ürünü bir başarı kazandığını yazar.

Federal Alman basını - tek tek haberlerin dışında -, eserden ilk kez 30 Ocak 1952 tarihinde, Frankfurt Kent Sahneleri'nin Harry Buckwitz'in yönetimindeki Büyük Sahne'sinde gerçekleştirilen ve Batı Almanya'daki ilk gösterimi nedeniyle söz eder. Bu sahnede Hermann Scherchen'in müzik yönetmenliğinde, operanın ilk metni (*Lukullus'un Sorgulanması. 12 Tabloluk Opera*) oynanır; eserin yönetmenliğini Werner Jacob yapar; dekorları tasarımlayan Hainer Hills, birincisi yapım döneminde Colosseo'yu, ikincisi de Picasso'nun *Guernica* tablosundan motifleri sergileyen iki düzlem kullanır. Scherchen, kamuya açık tartışmalarda kararlı bir ifadeyle ilk opera metninden yana çıkmıştır. Bu seçim, basın için "prova gösterisi"ne ilişkin tartışmalar ve yeni opera metninin düzenlenmesi konusunda yeniden polemik yapma nedeni olur. Heinz Joachim, *Die Welt* gazetesinde (Hamburg, 1 Şubat 1952) şöyle yazar : "Bugün böyle bir oyun, çifte anlamlılık ve sinizm suçlamasıyla karşılaşılmaksızın birbirinden farklı, dahası birbirine karşıt iki metinle oynanamaz." Fritz Brust ise, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'da (1 Şubat 1952) şu saptamada bulunur: "Birinci metin, büyük hayranlığımızı kazanan, her türlü güdümden uzak sanat eseridir, ikincisi ise ne yazık ki kötü bir ödündür, sanatın dışında kalan istemlerin göz önünde tutulması niteliğindedir." Peter Tromm,

Tat'da (Zürih, 9 Şubat 1952) tartışmanın böylece politize edilmesini eleştirir: "Sözde onca bağımsız olan Batılı gazetecilerin *Lukullus* üzerine kopardıkları onca patırtı, aslında ölçüsüz hoşgörüsüzlüklerinden kaynaklanmaktadır."

Eleştirmenler, saldırı savaşı ile savunma savaşı arasında yapılan ayrımı anlamlı bulmazlar; metinle müzikte yapılan değişikliklerin kapsamı ve niteliği konusunda ise açık fikirler yoktur. Genelde metin, savaşa yönelik bir suçlama olarak olumlu değerlendirilirken, müzik Batılı eleştirmenlerce de dikkatli karşılanır, ancak bu durum Hermann Scherchen'in müzik yönetmenliğinin takdir edilmesini etkilemez. Hamburg'lu konuk ses sanatçısı Helmut Melchert'in Lukullus yorumu da çok takdirle karşılanır.

Satır Açıklamaları

Lukullus'un Sorgulanması [1940 Metni]

12. (89,6) *Büyük Lukullus*] Lukullus tipini Brecht, *Bay Jül Sezar'ın İşleri* adlı romanı için yaptığı tarihi araştırmalardan bilmektedir. Bu tip için özellikle Plutarkhos'un şu iki basımından yararlanır: *Plutarchs vergleichende Lebensbeschreibungen*, Çev. Joh. Friedr. Sal. Kaltwasser, daha yeni yayın Otto Güthling, 12 cilt, Leipzig: *Reclam*, yılı belirtilmemiş (Lucullus biyografisi 7. Ciltedir) ve Plutarch, *Lebensbeschreibungen*, Kaltwasser'in çevirisi üzerine Hanns Foerke'nin çalışması ve notlarıyla, 6 cilt, Münih/Leipzig: Georg Müller Yayınevi 1913 (Lucullus biyografisi 3.c ilttedir; aşağıda Plutarkhos'a yapılan atıflar, bu basımın bölümlerine göredir). Ayrıca Brecht, Guglielmo Ferrero'nun altı ciltlik *Roma'nın Büyüklüğü ve Çöküşü* (Grösse und Niedergang Roms) adlı eserinin *Roma'nın Dünya İmparatorluğu Oluşu* (Wie Rom Weltreich wurde) başlıklı cildini de kullanır (Stuttgart 1908, bundan sonraki atıflar, Brecht'in yararlandığı bu basımın sayfa numaralarına göredir).

Tarihteki Lucius Licinius Lucullus, Roma'da patrici sınıfına mensup, iyi ve kötü yanlarıyla ün yapmış bir soydan gelmedir. Konsüllük döneminin ardından, İ.Ö. 74 yılında (3. Mithridates Savaşı) Pontus Kralı Mithridates'le savaşmak üzere başkomutanlığı ister; Mithridates, Roma'nın Küçük Asya'daki egemenlik iddialarına birkaç kez karşı çıkmış, Bithinya Krallığı bir miras sözleşmesi sonucu Roma'ya geçince de bu krallığa saldırmıştır. Lucullus, Mithridates'i önce Bithinya'da yenilgiye uğratır, daha sonra savaşı Pontus'ta da

başarıyla sürdürür ve kralı, damadı Tigranes'in egemenliğindeki Ermenistan'a kaçmaya zorlar. Lucullus, Asya'da vali olarak Romalı arazi kiracılarının yararlarına aykırı düşen, liberal bir politika izler ve aynı zamanda da, yeterli yetkileri bulunmaksızın, savaşı sürdürür. İ.Ö. 69 yılında Ermenistan'a saldırır, Tigranes'i yenilgiye uğratır ve başkenti Tigranocerta'yı ele geçirir. Part imparatorluğuna karşı bir sefer daha planlarsa da, birliklerinin direnişi üzerine bunda başarıya ulaşamaz. Kumandanlarından birinin Mithridates karşısında yenilgiye uğraması üzerine geri çağrılır; Asya, Bithinya ve Kilikya eyaletlerinin valiliğine ve orduların komutanlığına Pompeius getirilir (İ.Ö. 66). Seferi Pompeius sürdürür ve Roma'nın Küçük Asya'daki iktidarını güvence altına alır. Lucullus Roma'ya döner, dava edilir ve kendisine bir zafer alayı düzenlenmesini ancak büyük direnişleri yendikten sonra kabul ettirebilir (İ.Ö. 63). Politikadan çekilir, ama gösterişli yaşayışıyla ve verdiği zengin şölenlerle gündemde kalmayı sürdürür. İ.Ö. 57 yılında ölen Lucullus, büyük bir halk kitlesinin katıldığı bir cenaze töreniyle Tusculum yakınlarındaki yurtluğuna gömülür.

13. (89,8) *Yedi kralı tahtından eden*] Plutarkhos (Bölüm 33), Lucullus'un fetihleri olarak yedi krallığı, Kilikya, Asya, Bithinya, Paphlagonya, Galatia, Pontus ve Ermenistan krallıklarıyla, Phasis'e (Güney Kafkaslar'da, sınırı oluşturan nehir) kadar uzanan toprakları sayar: Ancak bunların çoğu, 3. Mithridates Savaşı döneminde (İ.Ö.74-64) artık bağımsız krallıklar değildi.

14. (89,14) *filozofu*] Plutarkhos (Bölüm 42), Lucullus'un Atina Akademisi'nin başı ve Cicero'nun hocası olan filozof Askalon'lu Antiochus'u himaye ettiğinden söz eder.

15. (89,20) *bir zamanlarki zafer alayını*] Lucullus'un büyük direnişlerin ardından sonunda düzenlenmesine izin verilen zafer alayı (İ.Ö. 63), Plutarkhos'a göre, alışılageldiği kadar görkemli olmaktan uzaktı. Bu zafer alayında ele geçirilen silahlar ve hazineler sergilenmişti; bunların arasında altı ayak yüksekliğinde, altın kaplama bir heykel ve Mithridates'in değerli taşlarla süslü kalkanı vardı; ayrıca levhaların üstüne Pompeius'a ve devlet hazinesine teslim edilen paralar yazılmıştı; her askere armağan olarak 950 Drahmi verilmişti. Bu alayda bulunduğu söylenen "yabancı krallar"dan, "yabancı hayvanlar"dan ve "tutsak hanımlar"dan, kaynaklarda söz edilmemektedir.

16. (89,25) *...katılırken artık/ Gölgelere*] Yunan-Roma antikçağına, ortak bir öbür dünya tasarımı yabancıdır. Brecht, son derece heterojen geleneklerden ölenlerin ruhlarının yeraltında sürdürdükleri gölge yaşam düşüncesini almıştır. Bu bağlamda iki alan, birbirinden ayrılır: "Karanlık Hades" (karş DN. 28) korkunun ve cezaların alemidir (Tartarus, Orkus); bunun yanı sıra "cennetin çayırları" (karş.

DN. 29), yani cennet vardır. Benzer tasarımlara başka kaynaklarda, örneğin Vergilius'da da (*Aeneis*, 6. Şarkı, 540-751. dizeler) rastlanmaktadır. Ölenin nereye alınacağına bir ölüler mahkemesi (karş. DN. 30) karar verir.

17. (90,4) *ta Hindistan'a kadar gitti*] Burada Lukullus, İ.Ö. 327 yılında ordularıyla Hindistan'a kadar gitmiş olan Büyük İskender'le karşılaştırılarak aşırı övülmektedir.

18. (90,6) *Ama çoktan tükenmişti*] Lucullus, Roma'ya dönüşünden sonra politikadan çekilmişti.

19. (90,9) *Pompeius'dan da büyüktü!*] Brecht, *Lukullus'un Zafer Ganimetleri* (Die Trophäen des Lukullus) adlı öyküsünde, Romalıların çoğunun Lukullus'u Asya'nen asıl fatihi saydıklarından söz eder. Kaynaklar da Pompeius'a, Lucullus'un askeri başarılarından yararlanan biri gözüyle bakarlar. Burada aynı zamanda Pompeius'un lakabı olan "Pompeius Magnus" ("Büyük Pompeius") kullanılarak bir kelime oyunu yapılmaktadır.

20. (90,36) *Kapadokya*] Doğu Küçük Asya'nın içlerinde, Pontus'un güneyinde bir krallık.

21. (91,20) *Zafer takı*] Kaynaklarda Lucullus için bir zafer takından söz edilmemektedir.

22. (92,5) *Okuma kitaplarında yazanlar*] Oyunun asıl hedefi olan tarihte kahramanların yüceltilmesine ilişkin eleştiri amacıyla kullanılan bir söylem; burada sıradan insanların kahramanları görme biçimi seçilmiş ve Brecht'in *Okuyan Bir İşçinin Soruları* (Fragen eines lesenden Arbeiters) adlı şiirindeki bakış açısı, *Lukullus'un Mahkûmiyeti*'ne (karş. DN. 138) doğrudan alınmıştır.

23. (92,20) *Appia Yolunda*] (Lat. *Via Appia*) Roma'dan Capua'ya uzanan askeri yol; Via Appia'nen iki yanında mezarlar vardır.

24. (92,21) *Küçük bir yapı*] Bu atıf, Lucullus'un ölümünden on yıl önce, uzak akrabası Caecilia Metella için yapıya aittir. Çevreleri yeşillendirilen (şimşirle çevrili) yuvarlak yapılar, bu tür mezarların prototipidir.

25. (94,25) *köpek yarışlarına*] Kaynaklarda Roma'nen imparatorluk döneminde köpek yarışlarından arada sırada söz edilmektedir. *Roma Tarihi* adlı eserinden Brecht'in *Bay Jül Sezar'ın İşleri* için yararlandığı Romalı tarihçi Dio Cassius, Neron zamanında, at arabalarının sürücülerinin çok arsız talepler ileri sürmeleri üzerine köpek yarışlarının düzenlendiğini (Kitap 61,6.2) anlatır (Karş. J.M.C. Toynbee, *Tierwelt in der Antike. Kulturgeschichte der antiken Welt*, Band 17, Mainz 1983, s.100 vd.) *Bay Jül Sezar'ın İşleri*'nde köpek yarışlarındaki bahisler, "küçük adamın başlıca sporu"(4. Kitap, 10.3. tarihli not) ve küçük insanların eğlencesi (2. Kitap, 15.10. tarihli not) sayılır. *Sezar*

romanına ait malzeme arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde düzenenlenen Greyhound köpek yarışlarına ait bir dizi gazete makalesi bulunmaktadır.

26. (95,4f) *gölgeler ülkesinin*] Karş. DN. 16.

27. (95,23) *Jüpiter aşkına*] Roma mitolojisinin en büyük tanrısı olan Jüpiter, Roma devletinin koruyucusu sayılırdı. Brecht, burada "Tanrı adına" söylemine atıfta bulunmaktadır.

28. (96,14) *Hades'in karanlığına*] Yunan-Roma mitolojisinde yeraltının dehşet ülkesi, Tanrı Pluton'un egemenliğindeki ülke (karş. DN. 16).

29. (96,15) *Cennetin çayırlarına*] Yani Elysium'a (cennetliklerin adasına); Yunan-Roma mitolojisinde yeryüzünün ötesindeki ölümsüzler ülkesi (karş. DN. 16).

30. (96,16) *yargıçlara*] Antik mitolojiye göre (Platon, *Apologie* 41 A, *Gorgias*, 524 A) eski krallar Minos, Radamanthys ve Aiakos, aynı zamanda ölüler yargıçlarıdır. Brecht, onların yerine geleceğin avukatları olarak halktan gelme yargıçları koyar. *Lukullus'un Sorgulanması" Operasına Üzerine Notlar*'da "klasiklerin çok sık kullandıkları" ve "izleyicinin güncelliği kendi başına bulmasına, böylece de onu daha bir derinden hissetmesine" hizmet eden bir sanatsal numaradan söz eder.

31. (96,35) *ÜÇLÜ SES*] Brecht, Hıristiyan geleneğine ait bir terimi (Tanrının üçlü yapısını) farklı bir mitolojik bağlamda kullanmaktadır.

32. (97,13f) *devlet adamlarının ve kumandanların geldiği /bir soydanım*] Plutarkhos, Lucius Licinus Lucullus'un İ.Ö. 151 yılında konsüllük yapan büyükbabasından söz eder. Ana tarafından Quintus Caecilius Metellus Numidius adlı bir akraba da İ.Ö. 109 yılında konsüllük yapmış ve Jugurtha'ya karşı açılan savaşta başarılı bir komutan olmuştu. Lucullus'un babası yolsuzluk yüzünden cezaya çarptırılmıştı; annesi ise ahlaksız yaşamı yüzünden kötü bir ün sahibiydi.

33. (98,21) *Makedonyalı Büyük İskender*] Ferrero (S. 217 vd.), Lucullus'un bir "ikinci İskender" olarak İran'a girmek ve Pers İmparatorluğunu fethetmek isrediğini söyler. Kumandana "Büyük İskender'in bir rakibi" gözüyle bakar.

34. (98,37) *İndus Nehrine kadar fetheden/ Bütün Asya'yı*] İskender, İ.Ö.334-325 yılları arasında Pers imparatorluğunu fethetmiş ve Hindistan'a kadar gitmişti. Bitkin düşen orduları, Hyphasis'ten öteye gitmeyi ret etmişlerdi.

35. (100,13) *Tutsak bir kral*] karş. DN. 131.

36. (100,14) *Bakışları yabancı bir kraliçe*] karş. DN. 132.

37. (100,15) *Küçük bir kiraz ağacı*] karş. DN. 55.

38. (100,17) *Altından bir tanrı*] karş. DN. 15.

39. (100,19) *53 kentin*] Plutarkhos (Bölüm 14), Lucullus'un Pontüs kentlerini savaşmadan ele geçirdiğini ve yağmaları önlediğini belirtir. 53 sayısı belgelenmiş değildir.

40. (101,17) *yıldırım düşmüş bir kulübe gibi*] Ferrero (S. 243), Lucullus'un "hızlı seferlerinden" ve "yıldırım gibi saldırılarından" söz eder. Büyük bir olasılıkla burada Nazi propagandasının İkinci Dünya Savaşının başından beri kullandığı "*Blitzkrieg*", yani "yıldırım savaşı" sloganına ilişkin bir imada bulunmaktadır.

41. (102,26) *Taurion'da*] Plutarkhos (Bölüm 31), Lucullus'un İ.Ö. 68 yılında, Tigranes'e karşı düzenlediği seferde, Ermenistan'daki Torosları aştığından söz eder.

42. (104,18) *Köleler*] Lucullus'un Ermenistan'da kazandığı zaferler sonucu köle pazarı yıkılmıştı (Ferrero, S.183).

43. (105,6) *Marsilia*] Doğrusu Massilia olup, yeni Yunan yerleşme merkezi olan Massalia'ya Roma tarafından verilen addır; bugünkü Marsilya kentidir.

44. (106,23) *balık satan kadın*] Balık satan kadınlar Brecht'in eserlerinde sıklıkla halkın alt kesimlerinin sefaletinin temsilcileri olarak yansıtılırlar. Karş. *Bay Jül Sezar'ın İşleri*'nde, 2. kitapta tuzlanmış balık satan kadının ölümünün betimlenişi, ayrıca *Galilei'nin Yaşamı*'nda, Galilei'nin "balık satan kadınların oğullarının bile okula gideceklerinden" söz edilen 1. Sahne.

45. (107,14) *Aç kaldım*] Ferrero, Roma'da sık sık açlık dönemlerinin yaşandığından söz eder. Bunlar arasında İ.Ö. 75 yılında çıkan ve Spartacus ayaklanmasının nedenlerinden biri olan (Ferrero, S. 175 vd.) açlık ile, İ.Ö. 67 yılında çıkan ve Pompeius'a, korsanlara karşı düzenlediği seferin komutası sırasında Lucullus'u devre dışı bırakma fırsatını veren açlık, özellikle kötüydü.

46. (107,27 f) *Her savaştan sonra / Ganimet dağıtırdım...*] Ferrero (S. 217), Lucullus'un Ermenistan başkenti Tigranocerta'yı aldıktan sonra askerlerine para armağanı vererek onları istisnaen ganimete ortak ettiğini yazar. Ayrıca karş. DN. 15.

47. (107,38) *Forum'daki*] *Forum Romanum*, hem Roma'nın siyasi kamuoyunun merkezi, hem de kentin Pazar yerlerinden biriydi.

48. (108,20) *Gelgelelim unutmuşlar oğullar adlarını*] Yunan-Roma inancına göre ölenlerin ruhları, Lethe Nehrinden unutmanın suyunu içerler (örneğin: Vergilius, (*Aeneis*), 6. Şarkı, dize 744 vd.).

49. (108,22f) *Ve analarına rastlamak istemezlermiş*] Brecht, anaların oğullarının savaşta çektikleri acılardaki sorumluluk paylarını daha *Lukullus'un Sorgulanması*'nı kaleme almazdan önce, *Cesaret Ana*

ve Çocukları'nda da sürekli dile getirmiştir. Burada yer alana çok yakın olan bir düşünceye *Ana*'nın 13. Sahnesinde de rastlanmaktadır: "Ama sizler, burada durduğunuza birer katilsiniz! Hiçbir hayvan, yavrusunu sizin verdiğiniz gibi vermez, sizin gibi böyle düşünüp taşınmadan, kötü bir şey için. Rahimlerinizin parçalaması gerek sizin." (Bu dizi, Cilt 4).

50. (109,3) *bozulabilir adaletin terazisi*] Güzel sanatlarda terazi, gözleri bağlı olarak tasvir edilen adalet tanrıçası *Justitia*'nın bir tamamlayıcısıdır.

51. (109,22f) *Batı'da savaşsınlar diye. Galya'ymış ülkenin adı*] Caesar, İ.Ö. 58-51 yılları arasında özgür Galya'yı fetheder.

52. (110,15f) *savaşın ortasında /Bir balık tarifi için de zaman bulduğunu*] Ferrero (S. 181), Asya seferleri sırasında Lukullus'u "ciddi, sade biri, lüksün, paranın düşmanı olan (ayrıca, kültürün dışında, yabancı her şeyin düşman olan)" ve "yoksulluğuyla gurur duyan biri" diye nitelendirir. Zengin şölenlerin büyük heyecan uyandırdığı, lüks bir yaşam, ancak Lucullus'un Roma'ya dönüşünden sonrası için belgelenmiştir (Plutarkhos, Bölüm 39-41).

53. (110,38) *kepek karıştırdım hamura*] Ekmek üretiminde (un yapımı sırasında çıkan bir atık olan) kepek kullanımı, Nazi İmparatorluğunun tasarruf ekonomisinde güncel bir uygulamaydı; Brecht, bu uygulamayı *III.Reich'ın Korku ve Sefaleti* adlı oyununun *İki Fırıncı* Sahnesinde de alaylı bir dille anlatmıştır.

54. (111,7) *Amisus*] Karadeniz kıyısında, bugünkü Samsun'un yakınlarında Miletliler tarafından kurulan ve sonradan Atinalılarca yeniden iskan edilen Amisos kenti, Mithridates zamanında Sinope'nin (Sinop) yanı sıra Pontus Krallığının ikinci merkeziydi. Kentin Lucullus tarafından alınışı (İ.Ö.71), Plutarkhos (Bölüm 19) ve Ferrero [S. 191 vd.) tarafından anlatılmıştır. İkisi de, Lucullus'un yangın karşısında ağlamış olduğunu naklederler. Ferrero, Amisos'u "Atina'nın hayranlık uyandıran kızı" diye nitelendirir.

55. (111,23) *Kiraz ağacı*] Lucullus'un kiraz ağacını İtalya'ya getirdiği, antikçağdan beri anlatılagelen bir söylencedir. Romalı yazar Plinius, *Doğa Bilgisi*'nin (Naturalis historia) 15. Kitabında, Lucullus'un kiraz ağacını İ.Ö. 74 yılında, Mithridates'e karşı kazandığı zaferden sonra Pontus'dan getirmiş olduğunu yazar. Ferrero (S. 262) ise, şöyle der: "Ayrıca daha gösterişsiz, ama gösterişsiz olduğu ölçüde de değerli bir ganimeti, kiraz ağacını getirmişti; kiraz ağacı o günden sonra İtalya'da da yetiştirildi. İlkbaharda, bahçelerde bir kiraz ağacının kar beyazı çiçek denizini gördüğümüzde, bundan iki bin yıl önce karaya vurmuş bir gemiye ait bir enkaz parçasının, Lucullus'un büyük fetihlerinden kalma bir izin önünde olduğumuzu anımsamalıyız."

Ayrıca karş. Brecht'in *Lukullus'un Zafer Ganimetleri* adlı öyküsü.

Lukullus'un Sorgulanması [1951 Metni]

56. (116,3f) *1939'da...çıkışından önce... yazılan*] "Radyo Oyunu"nun metni, İkinci Dünya Savaşı başladıktan sonra kaleme alındı (5-12 Kasım 1939). Burada basılan, 1939/40 tarihli radyo oyununun metni değil, fakat 1951 tarihli, üzerinde değişiklik yapılmış metindir. *Lukullus'un Mahkûmiyeti* operasının metni, 1940 tarihli metni değil, bu metni temel almıştır.

57. (117,5) *büyük Lukullus*] Karş.DN. 12.

58. (117,7) Yedi kralı tahtından eden] Karş. DN. 13.

59. (117,13) filozof hocası] Karş. DN. 14.

60. (117,18) katılırken artık gölgelere] Karş. DN. 16.

61. (117,27) bir zamanlarki zaferlerini] Karş. DN. 15.

62. (117,30) *iki Asya'nın korkusunu*] Burada Asya, kıtayı değil, fakat (Bergama Krallığının "Asia" diye nitelendirilmesinde olduğu gibi) bir bütün olarak Roma İmparatorluğunun Asya'daki topraklarını göstermektedir. Burada büyük bir olasılıkla 3. Mithridates Savaşı sırasında Roma'ya düşman iki Küçük Asya Krallığı olan Pontus ve Ermenistan belirtilmek istenmiştir.

63. (117,31) *Roma'nın*] Augustus'tan beri imparatorlukta, eyalet kültünde "*urbs Roma*"nın (Roma Kenti'nin) "*dea Roma*" (Tanrıça Roma) şeklinde kutsallaştırıldığına rastlanmaktadır; "Roma'nın ve tanrıların sevgilisi" söylemi de, büyük bir olasılıkla, buna bir dokundurma yapmaktadır.

64. (117,35) *develeri*] Plutarkhos (Bölüm 11), Sallustus'un (*Historiae*, fragman 3,42) develeri Romalıların ilk kez Lukullus'un Asya seferi sırasında gördüklerini iddia ettiğini, fakat eski Afrika savaşları düşünüldüğünde bunun olasılık dışı olduğunu belirtir.

65. (117,39) *Korintos*] Antikçağın en bilinen ve en değerli madeni olan tunç, Korintos'tan gelmedir.

66. (118,25) *ta Hindistan'a kadar gitti*] Karş. DN. 17.

67. (118,27) *çoktan tükenmişti*] Karş.DN. 18.

68. (118,30) *Pompeius'tan da büyüktü*] Karş. DN. 19.

69. (119,18) *Kapadokya*] Karş. DN. 20.

70. (120,3) *Zafer takının*] Karş. DN. 21.

71. (120,27) *okuma kitaplarında*] Karş. DN. 22.

72. (120,37) *Pontus*] Mithridates'in krallığı.

73. (120,38) *üç Galya'yı*] Bu söylem, Caesar'in Galya Savaşı'ndan sonraki eyalet düzenine ilişkindir: *Gallia belgica, Gallia aquitania ve*

Gallia lydonesis.

74. (120,40) *Geçeceksin Alpler'den*] Alplerin kuzeyindeki Raetia Eyaleti, İ.Ö. 15 yılında Tiberius ve Drusus tarafından fethedildi. Burada, tıpkı Galya'nın planlanan fethine yapılan atıf gibi, gelecekteki tarihi olaylara atıfta bulunulmaktadır (karş.DN. 49.).

75. (121,5) *Appia Yolunda*] Karş. DN. 23.

76. (121,6) Küçük bir yapı] Karş. DN. 24.

77. (123,4) *köpek yarışlarına*] karş.DN. 25.

78. (123,14f) *gölgeler ülkesinin*] Karş. DN. 26.

79. (123,33) *Jüpiter aşkına*] Karş. DN. 27.

80. (124,33) *Hades'in karanlığına*] Karş.DN. 28.

81. (124,34) *cennetin çayırlarına*] Karş. DN. 29.

82. (124,35) *yargıçlara*] Karş. DN. 30.

83. (125,35f) *devlet adamlarının ve kumandanların*] Karş.DN. 32.

84. (127,18) *İndus nehrine kadar fetheden bütün Asya'yı*] Karş.DN. 34.

85. (129,9) *Tutsak bir kral*] Karş. DN.131.

86. (129,10) *Bakışları yabancı bir kraliçe*] Karş. DN. 132.

87. (129,11) *Küçük bir kiraz ağacı*] Karş. DN. 55.

88. (129,13) *Altından... bir tanrı*] Karş. DN.15.

89. (129,15) *53 kentin*] Karş. DN. 39.

90. (130,13) *yıldırım düşmüş bir kulübe gibi*] Karş. DN. 41.

91. (131,22) *Taurion'da*] Karş. DN. 41.

92. (133,13) *Köleler*] Karş. DN. 42.

93. (133,22) *adları ve dumanları*] Karş. "Ad, bir yansıma ve dumandır" (Goethe, *Faust I*, dize 3457).

94. (134,1) *Marsilia*] Karş. DN. 43.

95. (135,20) *balık satan kadın*] Karş. DN. 44.

96. (136,12) *Aç kaldım*] Karş. DN. 45.

97. (136,25f) *Her savaştan sonra/Ganimet dağıtırdım*] Karş. DN. 46

98. (136,36) *Forum'daki*] Karş. DN. 47.

99. (137,23) unutmuşlar oğullar adlarını] Karş. DN. 48.

100. (137,25f) *analarına rastlamak istemezlermiş*] Karş. DN. 49.

101. (138,7f) *Titreyen ellerinde bozulabilir adaletin terazisi*] Karş.DN. 50.

102. (138,25-27) *Batıda savaşsınlar diye. Galya'ymış ülkenin adı*] Karş. DN. 51 ve DN. 73.

103. (139,21f) *savaşın ortasında... tarifi için de*] Karş. DN. 52.

104. (139,28) *övmekle kalmayıp*] 1940 metninde ve *Lukullus'un Mahkûmiyeti*'nde şu dize gelmektedir : "Kendi de hazırlardı benimle /Tencerenin başında bir şeyler". Bu dizeler, 1940 metninin Dessau ile

çalışma için kopya edilmesi sırasında muhtemelen düşmüştür.

105. (140,6) *kepek karıştırdım hamura*] Karş. DN. 53.

106. (140,25) *Bir kiraz ağacıdır bu*] Karş.DN. 55.

Lukullus'un Mahkûmiyeti

107. (147,5) *büyük Lukullus*] karş. DN. 12.

108. (147,7) *Yedi kralı tahtından eden*] Karş. DN. 13.

109. (147,14) *filozofu*] Karş. DN. 14.

110. (147,20) *katılırken artık gölgelere*] Karş. DN. 16.

111. (147,30) *bir zamanlarki zaferlerini*] Karş. DN. 15.

112. (147,33) *iki Asya'nın korkusunu*] Karş. DN. 62.

113. (147,34) *Roma'nın*] Karş. DN. 63.

114. (148,21) *ta Hindistan'a kadar gitti*] Karş. DN. 17.

115. (148,23) *çoktan tükenmişti*] Karş. DN. 18.

116. (148,26) *Pompeius'dan da büyüktü*] karş. DN. 19.

117. (149,14) *Kapadokya*] Karş. DN. 20.

118. (149,37) *Zafer takı*] Karş. DN. 21.

119. (150,18) *Appia Yolunda*] Karş. DN. 23.

120. (150,19) *Küçük bir yapı*] Karş. DN. 24.

121. (151,17) *köpek yarışlarına*] Karş. DN. 25.

122. (152,2) *Pontus*] Karş. DN. 72.

123. (152,3) *üç Galya'yı*] Karş. DN. 73.

124. (152,5) *Geçeceksin Alpler'den*] Karş.DN. 74.

125. (153,35) *Hades'in karanlığına*] Karş. DN. 28.

126. (153,36) *Cennetin çayırlarına*] Karş. DN. 29.

127. (153,37) *yargıçlara*] Karş.DN. 30.

128. (154,37f) *Nice devlet adamlarının ve kumandanların*] Karş .DN. 32.

129. (156,5) *Makedonyalı Büyük İskender*] Karş. DN. 33.

130. (156,21) *İndus Nehrine kadar fetheden / Bütün Asya'yı*] Karş. DN. 34.

131. (157,33) *Tutsak bir kral*] Pontus Kralı Mithridates'in damadı Tigranes, Ermenistan kralıydı. Lucullus tarafından İ.Ö. 69 yılında yenilgiye uğratıldı, ancak tutsak edilmedi. Yalnız Lucullus'un zafer alayında Tigranes'in ele geçirilen tacı gösterildi (Plutarkhos, Bölüm 36; ayrıca karş. Bölüm 28).

132. (157,34) *Onun yabancı bakışlı kraliçesi*] Plutarkhos (Bölüm 22), Mithridates'in kızı ve Tigranes'in karısı Cleopatra'dan söz eder. Cleopatra da Lucullus tarafından tutsak edilmemiştir.

133. (157,35) *Küçük bir kiraz ağacı*] Karş. DN. 55.

134. (157,38) *53 kentin*] Karş. DN. 39.

135. (159,18) *yıldırım düşmüş bir kulübe gibi*] Karş. DN. 40.

136. (160,26) *Taurion'da*] Karş. DN. 41.

137. (162,36) *Emir aldığım için gittim*] Bu savunma, İkinci Dünya Savaşından sonra, savaş suçlularının yargılanması sırasında günceldi. "Emir almış olmak," davalıların tercih ettikleri savunma stratejilerinden biriydi.

138. (163,3-14) *Kimdir bu Roma ?... seni gönderenler?*] Bu yeni eklenen bölümdeki itiraz, Brecht'in *Okuyan Bir İşçinin Soruları* adlı şiirine uymaktadır. Karş. DN. 22.

139. (164,17) *Marsilia*] Karş. DN. 43.

140. (165,14) *onca köle*] Karş. DN. 42.

141. (165,34) *balık satan kadın*] Karş. DN. 44.

142. (166,22) *Aç kaldım*] Karş. DN. 45.

143. (166,35f) *Her savaştan sonra / Ganimet dağıtırdım*] Karş. DN. 46.

144. (167,8) *Forum'daki*] Karş. DN. 47.

145. (167,32) *unutmuşlar oğullar adlarını*] Karş.DN. 48.

146. (168,14f) *Titreyen ellerinde bozulabilir / Adaletin terazisi*] Karş. DN. 50.

147. (169,7) *savaşın ortasında/Bir balık tarifi için de zaman bulduğunu*] Karş. DN. 52.

148. (170,5) *bir kiraz ağacı*] karş.DN. 55.

BRECHT'in YAZILARI, NOTLARI.

AÇIKLAMALAR

SEZUAN'IN İYİ İNSANI

Türkçesi
Özdemir Nutku

Dokuz Eylül Universitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

SEZUAN'IN İYİ İNSANI

Temel Metin

Sezuan'ın İyi İnsanı, Versuche, Cilt 12 (*Versuche 27/32*), Batı Berlin, Suhrkamp Yayınevi 1953, S. 3-106 (27 Versuche). Ekleri: Taslaklar ("Fanny Kress " ya da *Fahişenin Tek Dostu-Gerçek Aşk* /Der Huren Einziger Freund - Die Ware Liebe) serbest bırakılandan daktilo metin.

Tarihçe

1927/1928: *Fanny Kress veya Fahişenin Tek Dostu* ("Fanny Kress" oder "Der Huren einziger Freund") adlı yapıtın planı.

1930'da: *Gerçek Aşk* (Die Ware Liebe) adlı kısa oyunun öykü taslağı.

Mart 1939: *Sezuan'ın İyi İnsanı* üzerine çalışmasının başlaması.

Eylül 1939: *Cesaret Ana ve Çocukları* (Mutter Courage und ihre Kinder) ile *Lukullus' un Sorgulanması* (Das Verhör der Lukullus) adlı oyunlar yüzünden çalışmaya ara verilmesi.

Mayıs'tan Ağustos 1940'a kadar: Çalışmanın yeniden başlaması.

Ocak 1941: Oyunun tamamlanışı.

Mayıs 1943: 1943 versiyonu; Kurt Weill'ın yardımıyla oyunun müzikli duruma getirilip getirilemeyeceğinin araştırılması.

16 Kasım 1952: Frankfurt/Main'daki Şehir Tiyatrolarında oyunun Almanya prömiyeri.

1953: Batı Berlin'deki Suhrkamp Yayınevi'ndeki ilk baskısı.

Metnin Oluşum Öyküsü

Sezuan'ın İyi İnsanı adlı öğreti oyununun ilk tasarımı ve hazırlıkları yirmili yılların sonlarına kadar gerilere gider. Brecht, 1927/28 döneminde, *Fanny Kress veya Fahişenin Tek Dostu* adını verdiği bir öykü düşünmüş, bu öyküde de kılık değiştiren bir fahişenin erkek kıyafeti ile bir puro tüccarına dönüşmesini işlemeyi kurmuştur. 1930 yılından kısa bir süre önce, bu tasarı, Brecht tarafından iki "kısa oyun" (1 s.15 dak. -1 s. 30 dak.) olarak *Gerçek Aşk* (Die Ware Liebe) adıyla

not edilmiştir. Konu, kapitalist toplum düzeninde, fahişeliğin, bireyin metalaşması ve kendi kendine yabancılaşmasındaki bir uç noktayı ele alır. Bu tema, yazarın ilk oyunları olan *Baal*'den *Kentlerin Vahşi Ormanında*'ya (Dickicht der Städte) kadar motif olarak bulunan, merkezi anlamını *Üç Kuruşluk Opera* (Dreigroschenoper), *Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü* (Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny), *Yuvarlak Kafalar ve Sivri Kafalar*'da (Die Rundköpfe und die Spitzköpfe) bulmuş, daha sonra da Yvette Pottier (*Cesaret Ana ve Çocukları*/ Mutter Courage und ihre Kinder) ve Fulvia (*Bay Jül Sezar'ın İşleri*/ Die Geschäfte des Herrn Julius Caeser) adlı romanından uyarlanan, ama tamamlanmayan figürlerinde yeniden ele alınmıştır.

Gerçek Aşk'ın ön tasarısında, kadın kahramanın ikilemi, öğreti oyununda olduğu gibidir: "Ya kötü ve katı yürekli olacaktır ya da yok olacaktır". Brecht, iki çözüm düşünmüştür: Fahişelik yapan kadın ya sevdiği adamın kurbanı olacak, ya da (puro tüccarı olarak) ekonomik açıdan güçlenip başarılı olacaktır.

Brecht, 1933'te, Kurt Weill'a besteletmek üzere *Küçük Burjuvanın Yedi Ölümcül Günahı* (Die Sieben Todsünde der Kleinbürger) adlı balenin metnini yazarken *Gerçek Aşk*'ı yeniden ele aldı. Ancak burada malzemenin yalnızca bazı anlarını kullandı.

Brecht, 1939 yılının Mart ayında, "eski taslağın" ana çizgileri üzerinde çalışmasını sürdürdü. Bu tarihte oyunun adı artık *Sezuan'ın İyi İnsanı* (Der Gute Mensch von Sezuan) olarak kesinleşmişti. Brecht, *Çalışma Güncesi*'nde şöyle yazmıştır: "Beş sahne var, bunların dördü kullanılabilir." Onun bu taslakları ölümünden sonra bulunamamıştır. Brecht, bu oyunuyla "Epik tekniği geliştirmek ve sonunda standardı yakalamak" istiyordu (*Ç. Güncesi*, 15 Mart 1939). Birkaç hafta önce de şu notları almıştı: "*Galilei'nin Yaşamı* (Leben des Galilei) teknik olarak büyük bir geri adımdır, *Carrar Ananın Silahları*'nın (Frau Carrars Gewehre) fazla oportünist olduğu gibi. Bu oyun oturulup baştan yazılmalı (...) Önce, *Ekmek Dükkânı* (Fatzer ile Brotladen) fragmanları incelenmeli. Her iki fragmanın da teknik açıdan yüksek bir standardı var." (*Ç. Güncesi*, 23 Şubat 1939). O, daha sonraki kayıtlarında ve mektuplarındaki açıklamalarında yüksek estetik isteklerine ve canlandırmanın "estetik" karakterine tekrar tekrar işaret etmiştir. Artık kısa oyundan hiç söz edilmemektedir, daha çok uzam konusunun başka sorunları üzerinde durulmaktadır: "Beş saatlik oyunlar (...), özellikle epik biçimdeyseler, yorucu olmazlar"; kişi bir iş gününün üç saatini buna ayırsa bunun doğru olduğu görülecektir (*Ç. Güncesi*, 15 Temmuz 1939).

Aksiyonun Çin'de geçmesi, Brecht'in Çin felsefesi ile edebiyatının incelemesi ile de ilişkilidir. Oyunda Po-Çü-Yi'den, Cuang-Ci'den ve Me-Ti (Mo-Ti) den alıntılar vardır (bu, açıklamalar da da açık ve seçik görülebilir). Brecht, otuzlu yıllarda *Tuiroman* ile *Özdeyişler Kitabı/ Me-Ti*'nin (Buch Des Wendungen/Me-Ti) oluşması sırasında klasik Çin edebiyatını inceleyip irdelemiştir. Bu çalışmalarından, Hıristiyan burjuvanın "eski etiği" ötesindeki maddeci bir etiğin (yeni bir "tavır öğretisi"nin) sorunlarını anlamış ve bunlar ön plana geçmiştir. Brecht, Me-Ti'nin bütün yazılarından haberdardı. Me-Ti'nin Almanya'daki yayıncısı Alfred Forke, onu bir toplum ahlakçısı (Sozialethiker) olarak tanıtmıştı. (*Toplum ahlakçısı Me-Ti ile öğrencisinin ilk kez tamamı çevrilmiş felsefi yazıları, Prof. Alfred Forte tarafından ayrıntılı açıklamalar, incelemeler ve metin çözümlemeleri*, Berlin 1922. Bu kitap, Brecht'in yararlandığı basımdır, bundan sonra *Me-Ti* olarak anılacaktır). *Me-Ti* için erdem ve ahlaksızlık (doğru ve yanlış davranışlar) bir ölçüt veya yasa sorunu değil, toplumun yaşam koşullarının ortaya çıkardığı ya da zorladığı bir sonuçtur. Etik, devlet öğretisinin bir parçası olup sosyo-politik yoldan var olur.

Oyunun temel sorusu, "hem iyi olup hem nasıl ayakta kalınabileceği" konusundaki ilişkileri ortaya koymaktadır. Brecht, bir taslağında Me-Ti'nin öğretisini şu tümceyle dile getirmiştir:"Özsaygı, hemcinsine saygının bir parçasıdır". Bunun için de Brecht, yer ve giyim açısından Çin'i tarihsel bir temel olarak seçmiştir.

Brecht, oyunun ortaya çıkışı sırasında, İsveç ve Finlandiya'da, Alman aktör Herman Greid ile etik sorunlar üzerinde yoğun konuşmalar yapmıştır. Greid'm Marksist etik üzerine yaptığı irdelemeyi Brecht, aktörün küçük burjuva bakışıyla ele almasından dolayı eleştirmiştir (bkz. *Ç. Güncesi*, 25 Mayıs 1939 ve 15 Ocak 1940). Bu tartışmaları her biri, *Sezuan'ın İyi İnsanı*'nın teması için birer ateşleyici olmuştur.

Ön oyunun aksiyonu için, Brecht, *Kutsal Kitap*'a dönerek Sodom ve Gomorrha'nın yok edilişini anlatan öyküden (I. Tekvin, 18. ve 19. baplar) yararlanmıştır. Tanrı, İbrahim'in karşısına üç adam görüntüsüyle çıkar. İbrahim onlara konukseverlik gösterir. Üç adam, karısı Sara'nın ilerlemiş yaşına rağmen, ona bir oğlan çocuğu doğuracağı müjdesini verirler. Sonra da "Sodom ve Gomorrha'ın büyük feryadı"ndan söz ederler ve bu kentlerin Tanrı'nın buyruğundan çıktıkları için, buraları yerle bir edeceklerini söylerler. İbrahim, bu kentlerde iyi insanların da olduğunu, bunların da kötülerin yanında yok olacaklarını belirterek Tanrı'ya yalvarır. İbrahim, eğer o kentlerde elli iyi adam bulunursa kentleri yok etmeyeceği üzerine Tanrı'dan söz alır.

Sonra da bu sayıyı 45, 40, 30, 20 ve sonunda 10'a indirir. Tanrı da, "eğer 10 iyi adam bile varsa" o kentleri yok etmeyeceğini belirtir. Sodom'a Tanrı'nın iki meleği iner ve bunlar Lût tarafından konuksever bir şekilde karşılanır. Ne ki, Sodomlular kentlerine gelen bu yabancıları ele geçirerek gözleri dönmüş bir biçimde öldürmek isterler. Melekler, Lût'a ailesiyle birlikte kenti terk etmesi için fırsat verdikten sonra tüm kenti ateş ve kükürtle yerle bir ederler.

Brecht, çalışma planında "Sodom" sözcüğünün altını çizmiş ve kentin ateşle yok edilişi motifini oyununun içinde kullanmıştır. Brecht, bu öykünün gelişimini değiştirmiştir: Artık kurtuluş en az sayıda iyilerin olması ile değil, tek bir iyinin bulunmasıyla bile gerçekleşecektir. Kalacak bir yer arayan Tanrıların Sodom motifini, Brecht, 1926'da yazmış olduğu *Dresden'de Matine* (Matinee in Dresden) başlıklı şiirinde kullanmıştı: Bu şiirde üç Tanrı (Brecht, Arnolt Bronnen, Alfred Döblin) yalnızca Sibillus adında bir kişi dışında, kimse tarafından konukseverlikle karşılanmadıkları için Alibe (Elbe) Irmağı kıyısındaki Alibi kentini bir sel felaketiyle yok ederler.

Brecht, bu oyun üzerinde çalışmaya başlamasından kısa bir süre sonra, 1939 yılının Mart'ında, Danimarka'yı terk etmek zorunda kaldı. 23 Nisan 1939'da İsveç'e sığındıktan sonra *Dansen* ve *Demirin fiyatı Nedir* (Was Kostet das Eisen?) adlı tek bölümlük oyunlarını yazdı ve sonra da Margarete Steffin ile birlikte *Sezuan'ın İyi İnsanı*'na ilişkin çalışmasını sürdürdü. Arka arkaya hazırlanan taslaklar, çizimler, çizelgeler birbirini kovaladı ve bunların hiçbiri metni doğrudan düzenlemeye yetmedi. Aksiyonun rasyonel oranlaması "dramatik Taylorizm" ve "Çinlileştirme tehlikesi" zorlukları da beraberinde getiriyordu (*Ç. Güncesi*, Mayıs 1939, Küçük Paskalya). Eylül 1939'da Alman ordularının Polonya'ya girmesi ve II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla bu çalışma da durdu. Brecht, güncel olan savaş temasını işleyen *Cesaret Ana ve Çocukları* ile *Lukullus'un Sorgulanması* adlı oyunları yazmayı yeğledi.

Yazarın, 6 Mayıs 1940 tarihli notundan, Finlandiya'ya kaçtıktan sonra Helsinki'de küçük bir daire kiraladığını öğreniriz: "Nisan'ın son haftasında taşındık ve *Sezuan'ın İyi İnsanı* üzerinde ciddi bir biçimde çalışmaya başladım. Oyunun yazımına Berlin'de başlandı, Danimarka ve İsveç'te tekrar ele alındıktan sonra bir kenara bırakıldı. Artık burada bitireceğimi umuyorum." (*Ç. Güncesi*, 6 Mayıs 1940). 20 Haziran'da metnin "büyük bir bölümü tamamen bitti." İş daha ayrıntılı düzeltmeler yapmaya kalmıştı. Bu oyun, "beni, önceki oyunlarımdan daha fazla yordu. Kendimi bu çalışmadan kolay kolay koparamıyo-

rum. Bu öyle bir oyun ki, her ayrıntısıyla tamamlanmış olmalı, ama bir türlü tamamlanmadı. (...) Sahne olmayınca bir oyunu tamamlamak olanak dışı." (*Ç. Güncesi*, 29 ve 30 Haziran 1940). "Küçük düzeltmeler' bile 'haftalar alıyor, tıpkı sahnelerin yazımının günler aldığı gibi.' (*Ç. Güncesi*, 9 Ağustos 1940). Ağustos ayı içinde çalışmaya yeniden başlandı, ama *Puntila Ağa ve Uşağı Matti*'nin yazımı ile yine ara verildi. Oyun 1941 yılının Ocak ayında tamamlandı. Oyun kişileri kesin adlarına kavuşmuştu ve eksik olan *Duman Şarkısı*, *Sekizinci Filin Şarkısı* ve *Bulutla Gözden Kaybolan Tanrılar Şarkısı* oyuna eklenmişti.

1941 yılının başlarında Brecht, Finli Yayıncı Eric Olsoni'nin teksir makinesinde (yazarın el yazısıyla, ilerde Shen Te rolünü oynaması düşünülen Helene Weigel'a ithaf edilen) oyunun metnini çoğaltti ve İsviçre'deki, Amerika'daki ve İsveç'teki dostlarına gönderdi. Brecht, sonradan metni gönderdiği kimselerin tepki göstermediklerinden acı acı yakınmıştır. (*Ç. Güncesi*, 20 Nisan 1941). Brecht, Amerika Birleşik Devletlerinde Erwin Piscator yoluyla oyunun temsili için çaba harcamışsa da (Ağustos/Eylül 1941 tarihli mektup), sahnelemenin bütün aşamalarında ortak çalışması kabul edilmediği için bundan vazgeçmek zorunda kalmıştır. Shen Te/Shui Ta rolü verilmek istenen Elizabeth Bergner ise, oyunu "ilginç olduğu kadar da sıkıcı" bulmuştur.

Oyunun dünya prömiyeri, Leonard Steckel'in oyun düzeni ile 4 Şubat 1943'te Zürich'te yapılmıştır. Bu gösteride, sonraki gösterilerde kullanılmayan Huldreich Georg Früh'nün müziği yer almıştır.

Brecht, 1943 yılının Mayıs'ında, Hudson Irmağının kıyısındaki New City'deki kır evinde kendisini ziyarete gelen Kurt Weill ile birlikte Broadway'de oynanacak olan *Sezuan'ın İyi İnsanı*'nın müzikleri üzerine çalışmaya başladı. Bu çalışmalardan *1943 Versiyonu* başlıklı, oldukça değişik öyküsü olan bir metin çıktı. Bu çalışmanın kendine özgü öyküsü de yayımlandı (bkz. *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü).

Ocak 1944'te Brecht, Weill ile bir sözleşme imzaladı. Bu sözleşmeye göre, oyun bir "müzikal"di ve düzenlemeleri için besteciye telifi içeriyordu (Brecht oyun için "yarı opera" deyimini kullanmıştır). Weill'ın eşi Lotte Lenya da başrolü oynayacaktı. Ancak bazı anlaşmazlıklar yüzünden bu projenin gerçekleşmesi suya düştü.

1945 başında, Brecht, bu oyunun "Siyahların oturduğu bir semtte (oyun yeri Jamaica olabilirdi?)" oynanması için uğraştı (Yazarın Leo Kerz'e yazdığı, Ocak 1945 tarihli mektup). Wyston Hugh Auden'dan da oyunu çevirmesi istenecekti.

1947 ile 1948 yıllarında Paul Dessau, Kaliforniya'da zaman zaman Brecht ile bir araya gelerek oyuna müzik yazdı. Müzik, şarkıların ve

oyunun lirik geçişlerini içeriyordu. Amerikalı öğrencilerin bir dizi kolej gösteriminden sonra, oyunun Almanya'daki ilk gösterisi 16 Kasım 1952'de, Main Irmağı kıyısındaki Frankfurt'ta, Şehir Tiyatrosu'nda yapıldı. Dört gün Frankfurt'ta kalan Brecht son provalara katıldı (Ç. *Güncesi*, 16 Kasım 1952).

Oyunun ilk basımı 1953'te, *Versuche 12* 'de (Suhrkamp Yayınevi, Batı Berlin) gerçekleştirildi. Bu basımda, Zürich gösterisi temel alınmış, 1941'deki teksir metninden önemsiz bir sapma olmuştur.

Metin Yazımları

Öykü, aksiyonun gelişimi ve sahnelerin bölümlenmesi en geç 1939 yılının başlarında saptanmıştır. Brecht, İsveç'te oyun üzerinde yeniden çalışmaya başladığında, olay dizisini, kişilerin ve figür gruplarının işlevlerini ve bunların sahne üzerindeki hedeflerini olağanüstü bir titizlikle ayrıntılarına kadar not almıştır. Yalnızca ara-oyunların yerleri değişmiş ve *Sondeyiş* düşünülmemiştir. Oyun kişilerinin başlangıçtaki adları değişiktir: Bu adlar ancak son düzeltmede kesinlik kazanmıştır. 1939-1941 yılları arasındaki çalışma evresinde bu adlar aşağıda görüldüğü gibi değişiklik geçirmiştir:

Shen Te/Şui Ta	Li Gung/Lao Go (ara sıra da Chen Te, Schen Te/Schui Ta)
Yang Sun	Yü Shan, Schan
Bayan Yang	Bayan Yü
Wang	Sun
Shu Fu	Kiau
Bayan Mi Tzü	Bayan Mi Tzü (Bayan Schin)
Dul Bayan Shin	Schin (Bayan Si)
Li To	Yi To (Ma Fu)

(*Brecht Belgeliği*).

Aksiyonun çeşitli ayrıntıları önce başka türlü planlanmıştır. Bu, özellikle, oyunda ekonomi sağlama açısından geçerli olmuştur. Çalışmanın başlarında Li Gung'un (Shen Te'nin) tütün dükkânı, Sezuan'da 14 tütün dükkânı olan ve işlerini daha da genişletmek isteyen Tütün Kıralı Feh Pung tehdidi altındadır. Feh Pung karşıdaki halı dükkânını da satın alında ölümcül bir rekabet başlar. Li Gung (Shen Te) Sezuan'daki onbir bağımsız tütün tüccarı ile işbirliği yapar ve ona eğilim duyan berber Kiau (Shu Fu) tarafından desteklenir. Berber, Feh Pung ile başa baş mücadele edebilmek için kendine oniki tütün dük-

kânı alır. Berberin gizli niyetini göz ardı eden Lao Go (Shui Ta), (Li Gung'un işbirliği yaptığı, tehdit altındaki onbir tütün tüccarını toplantıya çağırarak) Tütün Kralı'nın zorlamalarına karşı durmaya karar verir. Ancak geri dönen Li Gung, Schan'a (Sun) olan aşkı yüzünden Berber'in evlenme önerisini reddeder (5. Sahne). Daha sonra, Lao Go, Berber'in parası ile tütün tekelini ele geçirir ve Sezuan'ın Tütün Kralı olur.

Yazarın geride kalan belgeleri arasında bulunan 15 Eylül 1939 tarihli bir öyküde bu olay dizisinin bir varyantına rastlanmıştır (*Gazete Haberi*, bkz. *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü).

Polis karakteri için de bir yan aksiyon tasarlanmıştır: (Tütün tiryakisi olan) Polis elde edilebilecek biridir. Li Gung (ShenTe), Schan'ın (Wang'ın) hileli su ölçeğini görmezlikten gelmesi için, ona purolar armağan eder. Shin bunun farkına varır ve Sucu Schan 'a baskı yapar. Schan onunla evlenir, ama düğünde sarhoş olan Shin onu ihbar eder.

Sucu'nun elinin Berber tarafından kırılmasının nedeni ise, ilk tasarılarda, son ve kesin metindekinden biraz farklıdır: Sucu, Berber'in pilot konusundaki suçlamalarına karşı Li Gung'un namusunu savunduğu için kıskanç Berber'i öfkelendirir.

İlk taslaklarda, bazı şarkıların da metne eklenmesi düşünülmüştür. Bunlar arasında Brecht'in daha önce yazdığı *Sığırcık Sürüsünün Şarkısı*'nın (Lied der Starenschwärme-1932) 6. Sahneye, *Dayanışma Şarkısı*'nın da (Solidaritätslied-1931) 4. Sahneye eklenmesi gündeme gelmiştir. 9. Sahne için de *Sigara İçen Üç Kralın Şarkısı* (Lied der rauchenden drei Könige) tasarlanmıştır.

Daha sonraki bir çalışma evresinde, oyundaki Çin kostümlerinin yaratacağı sonuçlar üzerinde durulmuştur. Brecht, "tüm folklorlardan (...) titizlikle kaçındığını" ve örneklerin, içinde "pilotların ve tanrıların bulunduğu", yarı Avrupalılaşmış Çin'i oynamaları gerektiğini vurgulamıştır. Buna karşı, Shen Te'nin koruması altına aldığı kişilere ekmek ve süt vermesinin doğru olmayacağını hissetmiştir. Süt ve ekmek yerine, pirinç ve çay konulmuştur (*Ç. Güncesi*, 2 Temmuz 1940 tarihli ilk kayıt).

Son düzeltmelerde kişi adları değiştirilmiştir. Aynı zamanda, Brecht üç de yeni şarkı eklemiştir: *Duman Şarkısı, Sekizinci Filin Şarkısı, Bulutla Gözden Kaybolan Tanrıların Şarkısı*. Yazar, bunun nedenini şöyle açıklar:

> Oyun çok uzun olduğundan, bazı manzum geçişler ve şarkılarla, şiirli bir atmosfer yaratmak istiyorum. Oyun kısaltılamayacağına göre, böylece daha hafif ve eğlendirici olabilir. Bu oyun, yeni oyunların çalışma süresinde kısaltma gerektirdiğini kanıtlıyor.

Hatta öğle saatlerinin bile serbest olması gerektiği üzerinde kolayca durulabilir. Klasik Grek oyunları gün boyu sürerdi, Elizabeth dönemi oyunları da öyle; bunun için de onlarda daha fazla zekâ ve yenilik vardı. (Ç. *Güncesi*, 23 Ocak 1941).

1941'deki teksirle çoğaltılıp Helene Weigel'a adanan metin, Brecht'in, başlangıçtaki, oyunun sahneye uygun olmayacağı kuşkusuna rağmen, hemen hemen hiç değiştirilmemiştir. Çoğaltılıp gönderilen bu metinde *Sondeyiş* yoktur; ancak Brecht'in çalışma metninde vardır. Oyunun, 1943'te, Zürich'teki oynanışında bu teksir metin esas alınmıştır.

Yazarın ölümünden sonra, üstünde el yazısıyla *1943 Versiyon* başlığını taşıyan ve "tek nüsha" notu bulunan bir metin ele geçmiştir. Büyük bir olasılıkla bu, Kurt Weill ile A.B.D. için tasarlanan metindir. Bu, 1941'deki teksir metinden ortaya çıkarılmış olan çalışma iple bağlanmış bir paket içinde bulunmuştur (Bu metnin öyküsü için bkz. *Brecht'in Yazıları Notları*'ndaki *Fabel* adlı bölüm).

Ön Oyun değişmemiştir. 1. Sahnede Bayan Mi Tzü ile kira sözleşmesi üzerine yapılan pazarlık bu metinde yoktur. Yine bu metinde, sekiz kişilik aile, ancak 7. Sahnede, tütün çuvallarını Shen Te'nin dükkânına taşırken ortaya çıkar. 2. Sahnede, Shui Ta, tutuklamadan sonra, aileye torbaları almalarına izin verir, ama onlar Polis'in önünde torbaların kendilerine ait olduğunu inkâr ederler. Shui Ta torbalarda ne olduğunu araştırır ve bunlarda afyon bulunduğunu görür ve puro ikram ederek Polis'in dikkatini başka yöne çevirir. Polis, Berber Shu Fu adına Shen Te'ye talip olur. Metinde Halıcı karı kocanın girişi çıkarılmıştır; yaşlı kadın ve kocası tamamen budanmıştır. 3. Sahnede, Sun'un Pekin'deki pilotluk işine kabul edildiği izlenir (ama bu metinde Yang Sun'un annesi Bayan Yang rolü yoktur). Shen Te, Sun'un ihtiyacı olan parayı bulacağını ima eder ve onu dükkâna çağırır. Sahne 3c ve Sahne 4 yoktur, bu yüzden Wang'ın kırılan eli ile halı tüccarlarının Shen Te'ye verdikleri borç para da yer almaz. Perdenin önündeki *Ara Oyun*, yeni 4. Sahne olarak kalmıştır. 5. Sahne, Shin'in, imalı bir biçimde, gece eve dönmediği için mahallelinin Shen Te'yi alkışladıklarını söylemesiyle başlar. Bayan Mi Tzü, tütün tüccarı olarak ortaya çıkar, Sun dükkânı 300 gümüş Dolar'a satar. Berber Shu Fu evlenme önerisini sonuca bağlar. Wang'ın girişi yoktur. Sahnenin sonunda Sun, Shen Te konusunda, Shu Fu'ya üstünlük sağlar. Yeni Sahne 5a'da, Shen Te'nin kente övgüsü (esas metinde 4. Sahne) ile başlar. Shen Te burada, Sun uçabilsin diye, afyon satın almak üzere Çayhane'ye yollanır. Ancak afyonkeşlerin nasıl insan yıkıntılarına dönüştüklerini

görünce dehşet içinde kalır ve afyon satın almaktan vazgeçer. Sahnenin sonu, perde önündeki *Ara Oyun*'dur (esas metinde 5. Sahne). Düğün Sahnesi (6. Sahne) ile *Ara Oyun* (Wang'ın Yattığı Yer) yoktur. Yeni 6. Sahne (Shen Te'nin Dükkânının Arkasındaki Avlu), Shin'in, Shen Te'den aldığı parayla Sun'un en adi meyhanelerde kafa çekip sarhoş olduğunu söylemesiyle açılır. Bu, esas metinde 7. Sahnede yer alır.

Shu Fu'nun çek vermek suretiyle ikinci yardım önerisi, Marangoz'a ve ailesine kalacak yer sağlanması, kalabalık, mutsuz ailenin işlenmemiş tütün çuvallarını dükkâna getirmeleri bu sahnededir. Shen Te'nin gebe olduğunu anlaması, çöp tenekelerinde çocuğun yiyecek bir şeyler araması üzerine yeniden Shui Ta kılığına girmesi bu sahnededir. Esas metindeki 7. Sahnenin sonu bu metinde yoktur. Bundan sonra bir *Ara Oyun* gelir ve Wang, Shen Te'nin sekiz aydır ortalıkta görülmemesine üzüldüğünü belirtir, dükkânda afyon ticareti yapıldığından şikâyet eder ve Shui Ta'nın, Shen Te'nin Berber'le evlenmesi için tezgâh hazırladığını söyler. Bu karanlık işlerden haberdar olduğu için, Sun'un, ticari temsilci olarak görevlendirildiğini bildirir. Geceleri uyuyamadığı için Wang'ın Tanrılarla olan iletişimi kopmuştur. Esas metinde, 7. Sahneden sonra gelen *Ara Oyun* (Wang'ın Yattığı Yer) ile 8. Sahne bu metinde yoktur. Asas metindeki 9. Sahne yerinde bu metinde 7. Sahne bulunmaktadır. Shui Ta, sekiz kişilik ailedeki Kadın'a ve Yeğen'e, dükkâna koydukları ham tütün çuvallarını gösterip hak iddia eder. Shin'e, "Özel yeteneğin gerçek zenginliğin büyüsü" olduğunu söyler. Afyon ticaretinde etkin olduğundan, her gün bir çekimlik sigara dilenen işsizleri çalıştırmaya başlar. Yang Sun, afyon bağımlısı olduğundan, durmadan uyuşturucu için yalvarmaktadır. Shui Ta, afyonkeşliğin yok ediciliğini öne sürerek onu reddeder. Shen Te'nin gebeliği hakkında Sucu Wang ile Sun'a ketum davranılması esas metindeki gibidir. Shui Ta ile fiziksel durumu üzerine tartışıp onun tarafından afyon içmesi yasaklanan Yang Sun, bu yeni durumu, afyona olan zaafını geçerli kılmak için kullanır ve polise teslim olur. Bu sahnenin sonu esas metindeki gibidir. Onu izleyen sahne (*Ara Oyun*: Wang'ın Yattığı Yer) olduğu gibi aynıdır. Teksir metindeki son sahnede, afyon ticareti için dava açılır, ama final aynıdır. *Sondeyiş* yoktur.

Bir çalışma örneği olan *1943 Versiyon*'unda, Shen Te'nin adı, tüm yeni kesimler ile yeni modeller ve düzeltmeler içeren taslaklarda Chen Te (Çen Te) olarak yazılmıştır.

1941'deki teksir metnin, çalışma malzemesi olarak Viyana'daki Georg Marton Yayınevi, Basel'deki Kurt Reiss Yayınevi (1945) ve Frankfurt-Main'deki Suhrkamp Yayınevi (1948) tarafından tıpkı ba-

sımları yapılıp yayımlanmıştır.

Teksir metnin *Versuche*'nin 12. Cildindeki (Suhrkamp Yayınevi, Batı Berlin, 1953) ilk basımı, sonra da yeniden gözden geçirilmiş biçimi (Aufbau Yayınevi, Doğu Berlin 1953) ufak tefek, önemsiz düzeltmelerle basılmıştır. Oyunun basımı sırasında, Elizabeth Hauptmann, Sezuan'ın, metinde belirtildiği gibi bir kent değil, Çin'de bir eyalet olduğu konusunda Brecht'i uyarmıştır. Bunun üzerine metinde bu, birtakım yapısal çelişkiler göz ardı edilerek düzeltilmiştir ("Sezuan Kenti" yerine "Sezuan'ın Başkenti"). Baskıda Wang'ın tüm düş sahneleri *"Ara Oyun"* olarak açıklanmıştır.

1943'te, Brecht, yeni bir *"Sondeyiş"* yazmıştır:

"Seyirciler, bilin ki, Sezuan'ın başkentinde
İyi değil insanların hepsi
Ve göz kamaştırmıyor artık yaşam.
Böyle bir kent yok olmalıydı.
Oysa birbirine benzer çok insan vardı.
Orda iyilik yaptı mı biri, yer onu ötekisi
Alkışlanır orada kötü davranışlar.
Seyirciler, böyle bir kente yaşıyorsunuz siz de
Yeniden yapılanmalısınız, onlar sizi yemeden!
Daha büyük bir mutluluk yok bu dünyada
İyi olmak ve iyi şeyler yapmaktan başka."
(*Brecht Belgeliği*)

DİPNOTLAR

(Dipnot numaralarından sonra gelen parantez içindeki değerler, açıklamaların Almanca baskısındaki sayfa ve satır numaralarını göstermektedir.)

Diğer metinlerle karşılaştırmak üzere, bu baskıda da metne dahil edilen, ilk baskıdaki özellikler:

1. (184,18f) *Sucu*] Burada *"Wasserträger* = su taşıyan": Bu sözcük, büyük bir olasılıkla bir taslaktan öbürüne geçerken ve çoğaltma (teksir) sırasında yanlış yazılmıştır. 1941'deki teksir baskıda *"Wasserverkäufer* = su satıcısı."

2. (200,8) *Saygıyla*] Bir olasılıkla metinden metine temize çekilirken yapılmış olan bir yanlış. 1941'deki teksir baskıda *"feierlich*= saygıyla, resmi bir biçimde," oysa *"friedlich*= dostça," diye yazılmış-

tır.

3. (213,20) *Sabah*] Büyük bir olasılıkla temize çekilirken yapılan bir yanlışlık. 1941'deki teksir baskıda "*morgens*= sabah," oysa, "*Montag*= Pazartesi" diye yazılmıştır.

4. (265,12) *Yol*] Temize çekilirken yapılan bir yanlışlık. 1941'deki teksir baskıda "*Projekt*= proje"; oysa burada, "*Objekt*= konu, nesne, şey" diye yazılmış.

5. (276,2) *Sigara gibi*] Temize çekilirken yapılan bir yanlışlık. 1941'deki teksir baskıda "*Wie Asche*= kül gibi," oysa burada "*Wie Asch*= çanak, saksı gibi" diye yazılmış.

Bu baskıdaki metnin düzenlenmesine ait olanlar:

6. (181,5) *Şaşı gözlü*] "*Schieber*= iten, dürten, iterek yürüten," taslakta, "*Schieler*= şaşı". 1941'deki teksir baskıya göre düzeltilmiştir.

7. (247,9) *Yalnızca*] "*Nur*= yalnızca"; taslakta "*Noch*= daha, henüz". 1941'deki teksir baksıya göre düzeltilmiştir.

8. (252,14) *Kötü bir adam*] "*ein böser Mensch*=kötü bir adam"; taslakta, "*kein böser Mensch*= Kötü bir adam değil", 1941'deki teksir baskıya göre düzeltilmiştir.

9. (253,37) *size anlatmalıyım*] "*muss Ihnen berichten*=size anlatmalıyım"; taslakta, "*muss ihnen berichten*=onlara anlatmalıyım." 1941'deki teksir baskıya göre düzeltilmiştir.

10. (260,6) *Paramız*] "*Geld*=para"; taslakta, "*Gold*=altın". 1941'deki teksir baskıya göre düzeltilmiştir.

11. (275,3) *Çıktılar mı*] "*Sind sie draussen*= Çıktılar mı"; taslakta, "*Sind Sie draussen*?= Çıktınız mı" 1941'deki teksir baskıya göre düzeltilmiştir.

Oyunun Sahnelenişi ve Yankıları

Cesaret Ana ve Çocukları'nın büyük başarısından iki yıl sonra, 4 Şubat 1943 gecesi, Zürich Devlet Tiyatrosu'ndaki *Sezuan'ın İyi İnsanı*'nın ilk gösterimi ile aynı tiyatroda bir Brecht oyununun dünya prömiyeri ikinci kez yapılmış oluyordu. Oyunun sahnelenmesi, daha önce Brecht'in oyununu sahneye koyan aynı yönetmene verilmek istenmişti. Ancak, Leopold Lindtberg o sırada meşgul olduğundan, yirmili yılların sonunda Berlin'de *Üç Kuruşluk Opera*'da, Peachum rolünü oynayan Leonard Steckel oyunun yönetmeni olarak seçildi. Bu sanatçı ertesi tiyatro döneminde de Brecht'in *Galilei'nin Yaşamı*'nı

sahneleyerek başka bir dünya prömiyerine daha imza attı (9 Eylül 1943). Sahne tasarımcısı (daha önce *Cesaret Ana ve Çocukları*'nı, şimdi de *Galilei'nin Yaşamı*'nı yapan) Teo Otto'ydu. Shen Te rolü için genç ve henüz tanınmamış Maria Becker seçildi. Bu genç sanatçının, Therese Giehse ve Ernst Ginsberg gibi çok ünlü sanatçıların yanında oynaması gerekiyordu. Eleştirmen Bernhard Diebold, Teo Otto'nun stilize dekorunda bir "masal havası" bulmuştu (*Tat Zürich*, 6-7 Şubat 1943). Huldreich Georg Früh'nün müziği ise eleştirmenlere, Weill'ın *Üç Kuruşluk Opera*'daki müziğini anımsatmıştı. Steckel'in oyunu sahneleyişi, Brecht'e yakın olan sanatçıların (Langhoff, Paryla, Heinz) sert eleştirisine maruz kalırken, seyirci ve basın tarafından olumlu karşılanmıştı. Eleştiriler, program dergisinde Epik Tiyatro ilkelerine işaret edilişinden hoşnut kalınmadığını sezdiriyordu. *Cesaret Ana* için çıkarılan program dergisinde olduğu gibi, burada da, *Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü Adlı Opera Üzerine Açıklamalar*'dan aktarılan epik tiyatronun, dramatik tiyatronun karşısında yer aldığını gösteren çizelge basılmıştı (bkz. *Brecht'in Yazıları, Notları* Bölümü). Aynı dergide dramaturgi, Brecht'in, *Cesaret Ana*'sındaki "kaderci duygular" ile "öğreti oyunlarının rasyonel öğeleri"nden bir senteze gittiğinin altını çiziyordu (*Program Dergisi*, No. 25, Zürich Devlet Tiyatrosu, 1942/ 1943 dönemi). Jakob Rudolf Welti bu çizelgeyi şöyle eleştirdi: "Bu, gençlik kaygısızlığı içinde, Lessing karşıtı olarak ortaya konulan kuramdan türetilen ve kullanıla kullanıla yıpranmış olan çizelge umarım yalnızca yazımsal bir anı olarak kalır" (*Neue Züricher Zeitung*, 6 Şubat 1943). Oyun, bütün söylenenlere rağmen, "iç olgunluğa doğru zorlu bir yola girilmiş" olmanın ve "Ozanın (...) aktif nihilizmden insanlığı kabule doğru" attığı adımın bir kanıtıdır (*Die Weltwoche*, Zürich, 12 Şubat 1943): "Proleteryanın, heyecanla savunduğu mutluluk, ortak mal mülkle gerçekleşir iddiası burada suya düşüyor: Komünist Brecht kozasından dışarı çıkarak burjuva kapitalizminin savunucusu olarak beliriyor." O, "özverili edilgenliğin tragedyası"nı yazmıştır. "Ozan Brecht" filozofların ve tiyatro adamlarının ağzını kapatacak itiraz edilmeyecek düşünceler getirmiştir. Karl Seelig, Shen Te-Shui Ta ikilem rollerini "psikoanaliz açısından ilginç" bulmuştur (*National-Zeitung*, Basel, 8 Şubat 1943). Brecht, bu arka arkaya gelen yanlış anlama ve yorumları sonradan çok sert bir dille eleştirmiştir: "Bir karşılaştırmada sadece gerçekçi yoldan tarihsel bir durum temsil edilmektedir. Shen Te'nin kişilik parçalanması burjuva toplumunun korkunç bir eylemidir!" (Ağustos 1946'da Eric Bentley'e yazdığı mektup). Sosyal Demokrat *Volksrecht*'in (Zürich, 6 Şubat 1943)

eleştirmeni Hans Otto oyunu, "insanın ve insanlığın ihtiyaçları açısından durumunun iyileştirilmesinin tek başına, bireysel çabalarla olamayacağı"nı gösteren bir yapıt olarak anlamıştır. Öte yanda Jakob Rudolf Welti (*Neue Zürichen Zeitung*) Shui Ta'nın tüm sosyal tabakaları temsil eden bir figür olduğunu belirtmiştir. Bernhard Diebold (*Tat*), "Ahlak konusundaki buyrukları"nı beyhude yere gerçekleştirmeye çalışan "burjuva Tanrılarının acizliğinin" altını çizer. Diebold, oyunun kadın kahramanını başarısızlığa uğrayan, ama içindeki "sonsuz kadınlığı" var olma savaşına yenik düşüren "alegorik bir varlık" olarak anlar. "Ahlak ve iş üzerine tutulan çifte hesap" paketlenerek biçimlendirilmiştir. Brecht, suçlamasının hedefi olan, "malzeme çözümlerinde ise suskun kalmıştır." *Neue Züricher Nachrichten*'de (6 Şubat 1953) Wilhelm Zimmermann, Brecht'in "saldırılarını dinsel kurumlara kadar genişlettiğini" belirterek yazara karşı tavır almıştır. "Kabak tadı verinceye kadar toplumumuzun ahlaki düzenindeki temel taşlarını oynatmaya çalışmakta ve kutsal olana saygısızlık ederek garip bir fanatiklik içinde, en uç noktalarda kuşkulu kanıtlarıyla ortalığı yıkıp geçmektedir."

Oyunun Almanya'daki ilk gösterisi 16 Kasım 1952 gecesi, Main Irmağı kıyısındaki Frankfurt'ta, Şehir Tiyatroları'nda (Städtische Bühnen), Harry Buckwitz'in oyun düzeniyle gerçekleşti. "Bambu sopalarıyla yapılan" dekor ile giysiler yeniden Teo Otto tarafından tasarlandı. Paul Dessau'nun müziği çekince ile karşılandı; nitekim eleştirmenler de rahatsız oldular ve bu müziğin *Lukullus'un Sorgulanması*'ndaki müziği andırdığını söylediler. Başrolü oynayan Solveig Thomas ise, eleştirmenlerin sınırsız övgülerini aldı.

Soğuk savaşın etkisiyle bu temsil daha başlangıçta Brecht üzerine bir tartışma ortamı yarattı, bu da giderek artan bir karşı durmayı getirdi. *Die Frankfurter Rundschau*, Frankfurt Belediye Meclisinin CDU kanadı grup başkanının şiddetli bir saldırısını yayınladı: "Önemli bir sanat kaygısı olmayan bu oyunda, kutsal olan utanmadan gülünç duruma düşürülmekle kalınmamış, aynı zamanda, kendini komünist ilan eden bu şair bozuntusu tarafından, doğrudan komünist bir olay yaratılarak bir propoganda oyunu ortaya çıkarılmıştır." Bunun üzerine Harry Buckwitz, "özgür düşünceler adına" buna karşı çıkmıştır (*Frankfurter Rundschau*, 1 Aralık 1952). Friedrich Luft, bu tartışmaya, Batı Alman basını tarafından kabul edilebilecek belli bir nüans getirmiştir: o, oyunun Batı'daki bu ilk oynanışını anlamlı bulmuştur: "Bu en hayat dolu oyun yazarımız, kuşkucu ve karamsar, ama dürüst ve başarılı oyunlarını Batı Almanya'da oynatabilmelidir. (...) Doğu'da

yasaklanan oyunlarını burada oynatma özgürlüğüne sahiptir" (*Die Neue Zeitung*, Frankfurt-Main, 18 Kasım 1952). Aynı gazetede çıkan imzasız bir yorumda, "bir düşünce akrobatının yardımına koşmanın gereksizliği" üzerinde durulmuş ve onun "iyiliğin zaafa uğradığını kanıtlamaya çalıştığı ve böylece Batı dünyasının temelini oyduğu" vurgulanmıştır. Ulrich Seelman-Eggebert (*Süddeutsche Zeitung*, Münih, 18 Kasım 1952), "önemli bazı şarkıların" (*Tanrıların ve İyilerin Güçsüzlüğünü Anlatan Şarkı, Çıkmaz Ayın Son Çarşambası*) Frankfurt gösterisinde budandığını ve bunun Harry Buckwitz (*Süddeutche Zeitung*, Münih 22 Kasım 1952) tarafından düzeltilmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Aynı gazetede, Johann Lachner, Brecht'i, "Almanya'da bizim sahip olduğumuz en yetenekli oyun yazarı," olarak değerlendirmiştir. O, "çizgisine bağımlı" oyunlar yazan bir "fanatik kaçık" olarak küçümsenmiş olsa da, "bu, ozanın sağlam oyunları"na karşı değil, bizim çoktandır bağışıklık kazandığımız antikalaşmış ihtilalci tavrına karşı söylenmiştir. Sonuçta, biz Almanya'nın özgür bilinçli yarısını temsil ediyoruz, öte yandaki yarısını değil." (20 Kasım 1952). *Rheinischen Merkur* 'da (Köln, 28 Kasım 1952) Heinz Beckman, oyunu, haksızlığa olan protestosundan dolayı istenmeyen titreşimler ortaya çıkaracağı "Sovyet bölgesinde bırakmak istemediği" için ozanının "kapı dışarı ettiği çocuk" olarak görmüştür. Johannes Jacobi, *Zeit*'da (Hamburg, 20 Kasım 1952), oyunun, "Bugün için Doğu'ya da Batı'ya da uygun gerçek bir Brecht" olduğunu belirtmiştir. Ancak bu oyunda, "halk demokrasilerinin kendi yığınlarına aşıladıkları reçetenin çok uzağında kalan" zayıf bir final vardır. Burada, "bir ozanın analitik çözümünün onarılıp yenileştirilen iyimserliği, salt değer tanımazlıkmış gibi görünebilir." "Planlı ve ekonomik verim, toplumsal sorunların aynı zamanda özel girişimcilik yoluyla çözümü olunca" mahkeme de felaketle sonuçlanıyor.

Karl Korn, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*'da (18 Kasım 1952), oyunun değer tanımazlık taşıdığı düşüncesine karşı durmuştur. Oyun, daha çok yazarının "Hıristiyanlık kaynakları"na yakındır. Korn, her şeyden önce diyalektik bir görüş istemektedir: Haksızlığı ve yoksulluğa olan öfke, Brecht'in Hıristiyanlık öğretisindeki "yoksulluğun sonsuz mutluluğa erişme" düşüncesine başkaldırısını temellendirmektedir. Yazar, aynı zamanda insanın "acı çekme bahasına" iyi olabileceğini vurgulamıştır. Birçok eleştirmen, Brecht'in bir ahlakçı olduğunu kabul eder. Thomas Halbe, bu oyunun dindar kişileri şok edebileceğini belirtmiştir - ama "Brecht, yoksulluk için hiçbir formül bilmiyordu; bildiği, buna karşı bir reçetenin olmaması, yal-

nızca düşünmenin yararlı olabileceği idi." Böylece o finali "umutsuz bir durumun retorik yansıması olarak" anladı. (*Frankfurter Neue Presse*, 18 Kasım 1952). Karl Schumann ise, "çağdaş bir ahlakçının olgun ve tamamlanmış bir yaratıcılığı"ndan söz ediyordu. (*Abendzeitung*, Münih, 18 Kasım 1952). Friedrich Luft (*Die Neue Zeitung*), "Brecht, sorunun yalnızca toplumsal açıdan çözülebileceği konusunda hiç belirsiz kalmamıştır," diyerek bir gerçeği işaret ediyordu.

Bu oyunun Wuppertal'daki gösterisi (Yönetmen: Franz Reichert, prömiyeri: 31 Mart 1955) 17 Haziran 1953'te başlayan Federal Alman Cumhuriyeti Brecht boykotunun sonu oldu ve bunun için de basında büyük bir ilgi topladı. Wuppertal, 1953'te, *İngiltere Kralı II. Edward'ın Yaşamı* (Leben Eduards des Zweiten von England) adlı oyunun provaları sırasında politik nedenlerden dolayı yasaklanan ilk sahneydi. *Sezuan*'ın Wuppertal'daki bu çok başarılı prömiyeri yol gösterici özelliğinden dolayı "bir tiyatro olayı" kabul edildi (Werner Tamms, *Westdeutsche Allgemeine Zeitung*, Essen, 2 Nisan 1955) ve ozan Brecht ile komünist Brecht arasındaki ayrım tartışması başladı. Bu tartışmanın düzeyli oluşunda *Westdeutschen Rundschau* yazarı Ernst Paulsen'in (Wuppertal, 1 Nisan 1955) rolü büyüktür : "Orta Almanya ya da Sovyet Rusya ile ticaret yapmamız ile Brecht oynamamız (...) aynı şey midir? Hayır, aynı şey değildir. Ticarete, bir çok insanın iş sahibi olmasını sağlayan ihracat için ihtiyacımız vardır. O bizden de daha büyük olabilir. Meta metadır, doktrin de doktrin. Bizim yeni yılda Rus havyarı yememiz ile Komünist Manifestoyu okul kitaplarımıza almamız da aynı şey değildir." Oyuna gelince, "Batıda durmadan oynanan bu oyun, bugüne değin Doğu'da hiç oynanmadı," diye tekrar tekrar yazıldı. (Gerhard Schön, *Aachener Nachrichten*, 5 Nisan 1955). Özellikle, eleştiriye neden olan *Sekizinci Filin Şarkısı*, aktivist hareketler ve Stachanow-Sistemi açısından güncellik kazandı. (Schulze-Vellinghausen, *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, 7 Nisan 1955). Wuppertal'daki oyun düzeninin en çarpıcı izlenimlerinden biri bu oldu. Brecht, Schleswig'deki Nordmark Landestheater Sanat Yönetmeni Horst Gnekow'a yazdığı 18 Nisan 1955 tarihli mektubunda eleştirilerdeki bu tepkiyi vurgulamıştır. Brecht, çalışma hızının arttırılmasının kötüye kullanılmasına işçinin karşı durduğu gözlemlendiği için bu sahnenin trajik bir etki yaptığını belirtmiştir. Brecht, F. Reichert'in "yürekli -ve duyduğuma göre - güzel oyun düzeni" için özellikle teşekkür etmiştir. (F. Reichert'e yazdığı 14 Mayıs 1955 tarihli mektup).

30 Haziran 1955'te, Hans Schweikart'ın sahnelediği, Caspar Neher'in sahne tasarımını yaptığı ve Erna Wilhelmi'nin başrolü oynadığı

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

gösterinin prömiyeri yapılmıştır. Brecht, burada da, Frankfurt'ta olduğu gibi, sonuna kadar provalara kadar katılmıştır. Yazar, Münih Kammerspiele'yi, Berliner Ensemble'da temsil vermesi için ivedilikle davet etmiş ve [Doğu] Berlin seyircisine, yabancı bir yönetmenin çalışmasıyla oyununu görme fırsatı yaratmıştır (Hans Schweikart'a yazdığı 7 Ağustos 1955 tarihli mektup).

Bu oyunu kendi sahneleyeceği zaman rol dağılımında bazı zorluklar ortaya çıkmıştır: Brecht başrol için Elizabeth Bergner'ı düşünmüş (Elizabeth Bergner'e yazılan 1 Şubat 1955 günlü mektup) ama bu gerçekleşememiştir. Buna karşılık, Rostock'ta, Benno Benson'un sahnelediği ve Käthe Reichel'ın Shen Te'yi oynadığı çalışma gösterime girmiştir (prömiyer: 1 Ocak 1956). Yazar, baştan sona bu çalışmada da bulunmuştur. Bu gösteri, tam uzunlukta bir Brecht oyununun, Berlin dışında, Doğu Almanya'nın başka bir kentinde oynandığı ve İsviçre'de, Batı Almanya'da başarılı bir biçimde oynanan, ama Doğu Almanya'da ilk kez gösterildiğinden tepkilere neden olduğu için büyük ilgi çekmiştir. Bu arada, Batı Alman basını, bir oyunun istenmemesine ya da yasaklanmasına kuşkuyla baktığını yinelemekteydi. Lothar Creutz, *Weltbühne*'de (Doğu Berlin, 25 Ocak 1956) öykünün kapitalist toplum düzeni için geçerli olduğunu yazmıştır: "Ama bu elbette, bizler birkaç yıldan beri sosyalizme yaklaştık diye oyuna arkamızı dönmemizi gerektirmez." Brecht, bu oyununu "yalnızca yabancı ülkeler, Federal Almanya ve Berliner Ensemble için yazmamıştır." *Neuen Deutschland*'ın (Doğu Berlin, 24 Ocak 1956) eleştirmeni Claus Hammel, "bugün zor koşullar ve kuşkular içinde olan dünya, yorgun, kaygılı ve isteksiz Tanrıların dünyası, Sezuan için de geçerli olduğu gibi, sosyalizm ile çözüme kavuşacaktır". "*Sezuan'ın İyi İnsanı* Brecht'in en güçlü yapıtlarından biridir" ve "dünya edebiyatında kalıcı bir yer" edinmiştir.

Bu gösterinin başarısı, Berliner Ensemble'ın, yönetmen Besson'un ve başrol oyuncusu Käthe Reichel'in gücü ile tekrar tekrar oynanmasına neden oldu. Aynı zamanda, epik tiyatroya karşı olduğunu daha önce de belirtmiş olan *Demokrat*'ın (Schwerin, 10 Ocak 1956) eleştirmeni "H.W." şöyle yazmıştır: "Ülkemiz sahnelerinin havası Brecht üslubuna pek uygun değildir." Käthe Reichel'in oyununu beğenen bu eleştirmen, onun "Brecht üslubuna bağlılığına karşın, yine de seyirciyi duygulandırdığını" belirtir ve "kanımıza göre bu tür bir tiyatro sanatının daha da gelişmesi olanaksızdır. Bu yol ne kadar ilginç ve kandırıcı da olsa, bir çıkmaz sokağa yönelmiştir. Tiyatro, eğer yaşamak istiyorsa, başka yollar bulacaktır, bulmak zorundadır," diyerek

düşüncesinin altını çizer. *Ost-See Zeitung*'da (Rostock, 20 Ocak 1956) altında "Yazıcı" imzası bulunan makalenin birinde, epik tiyatroya karşı durularak "her zaman onun tiyatrosu"nun sağlanabileceğini vurgulamıştır. Toplumun gelişmesi konusunda hemfikir olan Brecht, kendi tiyatro geleceği üzerinde de durmuştur. Benno Besson da, okur mektubu olarak yazdığı yazısında, eleştirmen "H.W."nin çıkardığı sonuçlara geri dönerek, Brecht'in oyun yazarı olarak yönelişinin tartışılmasını istemiştir. *Demokrat* gazetesi, Brecht'e cephe almış olan eleştirmenlerin yazılarını bir kez daha yayınlamış (25 Ocak 1956) ve Fritz Erpenbeck'in *Theater der Zeit* (Doğu Berlin) dergisinin Aralık 1954 tarihli sayısındaki *Epik Tiyatro ya da Dramatik* (Episches Theater oder Dramatik) adlı makalesine gönderme yapmıştır. Bu makalede şöyle denmektedir: "Bu dizelerin yazarı gibi, herkes bu [Brecht] yolun esasta yanlış olduğunda hemfikirdir ve içtenlikle şu uyarıyı yapmaktadır: Dikkat, çıkmaz sokak!" Yine *Neuen Zeit*'da (Doğu Berlin, 18 Nisan 1956) "sw" imzalı bir yazıda, "H.W."nin paralelinde tartışmaya giren biri karşısında Besson'u bulmuştur. "Sw"ye göre, Brecht kendi evinde alışılmadık biçimde başarılıdır, ama "yaşadığı çağda Brecht'in Epik Tiyatro'su Berlin dışında kendine yer edinememiştir (...) hatta ne bizim önemli tiyatrolarımızda, ne de Fransa, Sovyet Rusya, İngiltere ya da İtalya gibi önemli tiyatro kültürlerine sahip yerlerde tutunabilmiştir." Avrupa tiyatrosunun "doğrudan olay tiyatrosu" oluşu bir rastlantı değildir. Brecht'in yolu "tiyatronun gelişmesi içinde bir ileri adım" değildir. Buna karşı bir görüşü, Rostock gösterisi (Doğu Berlin, *Sonntag*, 15 Ocak 1956) üzerine konuşma yapan Herbert Jhering getirmiştir. Bu gösterinin hem oyunculuk hem seyirci açısından epik tiyatronun bir zaferi olduğu belirten Jhering, aynı konuşmada (gök perdesi üzerine gazete kupürlerinin ve manşetlerinin konulduğu) dekorun şiirsel metne haksızlık ettiğini söyleyerek eleştirmiştir.

Rostock gösterisi, Bremen Belediye Meclisi CDU temsilcisinin, "Batı Alman halkına Doğu komünizminin propagandası yapılıyor" protestosuna rağmen, Bremen ve Hamburg turnelerinde başarılı olmuştur. (*Weser-Kurier*, Bremen, 6 Şubat 1956).

Bu oyun, Avrupa sahnelerinde, Frankfurt-Main'daki 1952 yılındaki ilk temsilinden başlayarak Benno Besson'un oyun düzeni ve Käthe Reichel Brecht'in başrolüyle, ölümüne dek 20 değişik tiyatroda sahnelenmiştir. Berliner Ensemble'daki ilk temsil, Benno Besson'un rejisi ve Käthe Reichel'in yine başroldeki başarısıyla, prömiyerini 5 Ekim 1957'de yapmıştır.

Satır Açıklamaları

12. (176,1) *Ruth Bearlau*] Metin üzerine teke tek bir ortak çalışma olduğu belirgin değildir.

13. (176,3f) *1938'de Danimarka'da... 1940'ta İsveç'te tamamlanmıştır*] Bu tarihler metnin ortaya çıkması açısından doğru değildir: Brecht, çalışmasına 1939'da Danimarka'da başlamış, Ocak 1941'de Finlandiya'da tamamlamıştır (bkz. *Temel Metinler, Tarihçe* ve *Metnin Oluşum Öyküsü*). Ayrıca, 1941'deki teksir metnin arka yüzündeki rol dağılım listesinin bulunduğu yerde şöyle yazmaktadır: "Bu oyun 1940 güzünde tamamlandı / M. Steffin."

14. (177,7) *sucuyum*] Eski Çin'de su satıcıları vardı.

15. (177,14) *En üst rütbeli tanrıların... yola çıktıkları*] Sodom-Gomorrha motifinin bir çeşitlemesi; Bkz. *Metnin Oluşum Öyküsü* ve DN. 36.

16. (177,15) *Tanrı katı*] Çin felsefesinde (Örn. *Me-Ti*) Tanrı katı, (ya da cennet) deneyüstücü (transzendent) temel üzerine kurulu bir dünya düzeninin ilkesidir.

17. (180,1f) *İkibin yıldır*] Hıristiyanlığa ve kıyamet gününe bir gönderme; *İncil*'deki Yuhanna'nın Tanrı buyruğunu yargılayan mahkemeye doğrudan gönderme de olabilir.

18. (180,17) *Bu fırsat kaçmaz*] Brecht, çalıştığı projelerde, Sun'un (Yani Wang'ın) şu sözlerini işaretlemiştir: "Bir ekşi bira gibi size rica ediyorum."

19. (180,23f) *İyi niyetinizi gösterin yeter*] Yirmili yılların ahlak tartışmaları, iyi niyet ve başarılı olma etik'i (Max Scheler) ile sorumluluk etik'i (Max Weber) arasındaki karşılaştırmalar üzerineydi. İyi niyet etik'i Hıristiyan geleneğinden (özellikle de Aziz Augustinus'tan) gelen bir kavramdı.

20. (181,8) *Bu vurdum duymazlığınızın hesabını torunlarınızın torunları bile verecek*] *Tevrat*'taki lanetleme (Musa'nın İkinci Kitabı, 20. Bölüm, 5. Paragraf): Tanrı, kendinden nefret edenleri "üçüncü ve dördüncü kuşağa kadar" cezalandırır. Bu formül 10. Buyruk'un bildiri içeriğinde bulunur (bkz. DN. 21).

21. (184,9-13) *Çocuk sevgisi ve namus konusunda Tanrı buyruklarını... kandırmak istemiyorum*] Burada söz konusu edilen, insanlar arasındaki ilişkiyi ele alan *Tevrat*'taki (Musa'nın İkinci Kitabı, 20) 10. Buyruk'tur. Bu buyruk Hıristiyanlık etik'inin (Luther'in *Kleinem Katechismus*/ Küçük Dinsel Koşullar, 1529) temelini oluşturur. Shen Te'nin sözleri,

4. Buyruk ("Babana ve anana saygı göstereceksin"), 8. Buyruk ("Komşuna karşı yalancı tanıklık etmeyeceksin"), 9. Buyruk ("Komşunun evine tamah etmeyeceksin"), 6. Buyruk ("Zina etmeyeceksin") ve 10. Buyruk ("Komşunun karısma, ya da kölesine, ya da cariyesine, ya da öküzüne, ya da eşeğine, ya da komşunun hiçbir şeyine tamah etmeyeceksin") ile ilintilidir.

22. (185,15) *Gümüş Dolar*] "Gümüş Dolar" otuzlu yıllara kadar Çin'in resmi para birimiydi.

23. (188,26) *Haraç mezat sattırırım*] "Einsteigern": Sözlüklerde bulunmayan bir sözcük, burada "açık arttırma" anlamında kullanılmıştır.

24. (192,17-1936) *Duman Şarkısı*] Bu şarkı, *Yoksullaşan Ailenin Şarkısı* (Lied der verarmten Familie) başlığıyla son çalışmalarda (Ocak 1941) ortaya çıkmıştır. Brecht, Margarete Steffin ile birlikte çalıştığından söz eder (*Ç. Güncesi,* 29 Ocak 1941). Bu şarkı sonradan ele alınarak yeniden yazılmış ve Brecht'in *Afyon Keşhanesinin Şarkısı* (Der Gesang aus der Opiumhöhle, 1920) adlı şiirinin nakarat bölümüne eklenmiştir:

O zaman boşver dedim
Kara dumanı dumanla
Gidiyor buz gibi gökyüzüne doğru
Oraya gideceksin sen de.

Afyon Keşhanesinin Şarkısı'da üç ses için düzenlenmiştir, bu şarkıyı sırayla, bir genç kız, bir erkek ve bir yaşlı adam söyler. İnsanı "buz gibi gökyüzüne doğru" çeken afyonlanmanın görüntüsü, Friedrich Nietzsche'nin *Özgür Ruh* (Der Freigeist, 1884) adlı şiirinden esinlenilmiştir (karş. *Afyon Keşhanesinin Şarkısı* ile buna ilişkin dize açıklamaları). Nakaratın son dizesi, "Oraya gideceksin sen de", Brecht'in *Ev Vaazları* (Hauspostille) parodisini *Üfürük Töreni* (Liturgie von Hauch) yaptığı, Goethe'nin *Gezginin Gece Şarkısı*'ndaki (Wanderers Nachtlied) "Huzura kavuşursun sen de" dizesini anımsatır.

25. (194,29f) *Ey sen güçsüz insan! / İyi niyetli, ama güçsüz insan!*] *İncil*'deki Matta'nın 26. Bölümü'nün 41. Paragrafındaki "Gerçi ruh isteklidir, ama beden zayıftır" sözlerine bir göndermedir.

26. (196,33-8) *Onbirinci yüzyılda biri... kentin tüm varoşlarını*] Shui Ta, Çin klasiklerinden Po Çü-Yi'nin bir şiirinden alıntı yapar. Brecht bu şiiri oldukça serbest bir biçimde *Örtü* (Die Decke) adıyla, Arthur Waley'in *A Hundred and Seventy Chinese Poems* (Yüzyetmiş Çin Şiiri, Londra 1918 ve New York 1919; Brecht, 1938 New York baskısını kullanmıştır) adlı İngilizce kitabından çevirmiştir. Brecht'in bu şiiri,

1938'de, farklı bir biçimde *Das Wort* adlı dergide yayınlanmış, birkaç kez düzeltilen bu şiir *Çin Şiirleri* (Chinesische Gedichte) adlı seçkiye alınmıştır.

27. (200,15) *metelik etmeyen oda köşelerinde / fünfkäschkämmerchen*] *"Käsch"*, Çin'de değersiz bir madenden yapılmış meteliktir. Brecht, bunu Alfred Döblin'in *Wang Iun'un Üç Sıçrayışı* (Die Drei Sprünge des Wang Iun, 1915) adlı romanı üzerine yapılan bir konuşmadan öğrenmiştir.

28. (208,24) *Para / Käsch*] Bkz. Dipnot. 27.

29. (209,3-6) *İki gündür... canım çekse de sevişemem seninle*] Brecht, bu oyunun projelerinin birinde, "Yoksulluk iktidarsızlıktır" diye not almıştır.

30. (209,10-210,2) *Sucu'nun Yağmur Altındaki Şarkısı*] Bu şarkı, daha önceki bir şarkı grubuna aittir. 1940'ta yazılmıştır.

31. (212,21f) *Önce Tanrı kelamı... sonra da ruhunu temizlemeli*] "Kelam" ile "Ruh" sözcüklerinin bu şekildeki ayrımına, *İncil*'deki Paulus'un Korintoslulara 2. Mektup'unun 3. Bölüm, 6. Paragrafında rastlarız.

32. (212,34f) *Yedi iyi kral*] Me-Ti, etik hakkındaki buyruklarını "Eski çağların akıllı kralları "kutsal krallar" ya da "Üç eski hanedanın akıllı yöneticileri" üzerine temellendirmiştir. Bu efsanevi yöneticiler eski zamanların iyi düzenlerini temsil ederler ve onların yönetimdeki deneyimleri daha sonraki dönemler için yeniden gözden geçirilmelidir (bkz. *Me-Ti*).

33. (214,31f) *Ozanların dediği gibi*] Brecht'in *Başlangıçtaki Tutku* (O Lust des Beginnens) adlı şiirini, düşüncesindeki benzerlikler açısından karşılaştırın.

34. (214,36) *Şal*] Brecht burada, İngilizce karşılığı olan *"Shawl"*ı kullanmıştır.

35. (217,17) *Bunağın teki o*] Burada Brecht'in kullanmış olduğu *"gaga"* sözcüğü, Fransızca "çocukça, budala, bunak" anlamına gelmektedir.

36. (217,33-37) *Haksızlık varsa bir yerde... / Yansın bitsin*] Sodom ve Gomorrha'nın yangın ve kükürtle yok olmasına gönderme yapılmıştır (Tekvin, 19. Böl., 24. Par.; bkz. s. 434 f.). Brecht, burada, *Kutsal Kitap*'taki bir parçayı toplumsal bir eleştiriye döndürmüştür: Bu göndermeyle devrimin gerekliliği vurgulanmıştır. Oyunun finalinde "mutlu son" sözleriyle bunu ima etmiştir:

"Mahkemede, birdenbire, madem ki artık Tanrılara kulak verilmiyor, o zaman devrim gelecek dedi. Zenginlerin tiyatro yapması

buna bir işarettir. Tanrılara saygı göstermek için sen her şeye kadirsin diye binbir türlü hareket yaparlar ve çoğu da, iyilere tilki gibi sırıtırlar. Gerçeği söylemekten korkmayan yalnızca iyilerdir. (*Brecht'ten kalan bir belgeden*).

37. (220,7-221,5) *Tanrıların ve İyilerin Güçsüzlüğünü Anlatan Şarkı*] Bu şarkı, daha önceki bir şarkı grubuna aittir. 1940'ta yazılmıştır.

38. (220,37f) *Yiyebilmek için öğle yemeği /...zenginler gibi*] Brecht bu düşüncelerini farklı biçimde, birçok yerde vurgulamıştır; özellikle bkz. *Doğru Düşünmek* (Richtiges Denken) adlı yazısı.

39. (221,20f) *Ama sadece bir tek yaşlı karısı var*] Eski Çin yasalarına göre, erkek birçok kadınla evlenebiliyordu.

40. (226,4) *Ağzının payını aldın herhalde*] Bunun Almancası, "Piponu doldur ve içmene bak!" anlamındadır (Biz bunu, Türkçe kullanımına göre transpoze ettik. Ç.N). Bu formül tümcede, bir İngiliz atmosferi vardır. Brecht bunu, daha önce *Mahagonny Kentinin Yükselişi ve Düşüşü* (Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny) adlı oyununda kullanmıştır: "Piponu doldur, içmene bak!" (*Put that in your pipe and smoke it.*)

41. (227,21) *Neden dörtyüz kişinin karnını doyurmasın?*] İsa'nın 500 kişiyi doyurmasına gönderme (bkz. *İncil*, Matta, 14. Böl. 13.-21. Paragraflar).

42. (232,22-25) *Tanrıların... / Mutlu et herkesi /... kendini de unutma iyi olan budur işte*] Brecht, proje taslaklarında *Me-Ti*'den bir tümceyi not etmiştir: "Başkalarına yardım etmek kendini unutmak değildir." (*Me-Ti*, S. 510) Buna ilişkin olarak *Me-Ti*'den bir başka tümce de not edilmiştir: "İnsanları sevmek, kendini buna kapamak değildir, çünkü bu sevgi kendine olan sevginin derecesine sıkı sıkıya bağlıdır; kendini seven, başkalarını da sever." (*Me-Ti*, S. 507; Brecht'in kendi nüshasında bunun üstü çizilmiştir.) Bu insan sevgisi anlayışı, Hıristiyanlıktaki kendini unutarak komşusunu sevme formülüne ters düşer.

43. (233,6) *rahip*] Burada Budist rahibi belirlemek için *Priester* sözcüğü yerine *Bonze* sözcüğü kullanılmıştır.

44. (234,20) *küçük bir sınav*] Evlilik yaşamına başlarken kadının bu biçimde sınanması Brecht'in *Puntila Ağa ve Uşağı Matti* (Herr Puntila und sein Knecht Matti) adlı oyununda merkezi sahnelerden biridir.

45. (235,16f) *cehennem zebanileri*] Üç şeytan (kemikkıran, sis ve gaz şeytanları) pilot Sun'un mesleği açısından kötü olan konuların

kişileştirilişidir.

46. (240,1-36) *Çıkmaz Ayın Son Çarşambası*] Bu şarkı, daha önceki bir şarkı grubuna aittir. 1940'ta yazılmıştır. Hıristiyanlık anlayışı içindeki yargı gününe parodistik bir gönderme.

47. (241,16) *ceviz*] Özgün metinde geçen ve kurtyemez ağacı da denilen "*katalpa*" bir Uzakdoğu ağaç türüdür. (Çeviride "ceviz" ağacı demeyi yeğledik. Ç.N.)

48. (241,10-25) *bir kitap... işe yaramamanın acı yazgısıdır*] Wang burada, Tao'cu Çuang-Çu'nun bir betimlemesini aktarır. Brecht, bu parçayı kelimesi kelimesine Richard Wilhelm'in *Güneydeki Çiçek Diyarından Gerçekleri Söyleyen Kitap* (Dschung-Dsi, Das wahre Buch vom südlichen Blütenland, Jena 1912, S. 35) çevirisinden almıştır. Brecht bu betimlemeyi *Cesaret Ana ve Çocukları* (Mutter Courage und ihre Kinder) adlı oyununda kullanmıştır (Brecht, 1939'da Danimarka'da yazmaya başladığı *Sezuan'ın İyi İnsanı*'na bu oyun yüzünden bir süre ara vermiştir). 6. Sahnede Cesaret Ana, askerler tarafından dövülen kızı Kattrin'i teselli etmek için şunları söyler: "Kadınların talihi ağaçlarınkine benzer. Düzgünlerini kereste yaparlar. Biçimsizleriyse oldukları yerde keyif çatarlar." (Elinizdeki Cilt, *Cesaret Ana* oyunu, S. 50)

49. (241,33) *"Komşunu seveceksin" buyruğu*] Buradaki Tanrıların buyruğu Hıristiyan öğretisine göredir. Yokluk dünyasında komşuyu sevme sorumluluğu, Me-Ti'nin düşüncesindeki "kendini de seveceksin" ilkesiyle ortaya çıkan kendini gerçekleştirme hakkına sahip olma anlayışına ters düşer (Bkz. DN. 42).

50. (242,13) *İnsan acı çekerek anılır!*] Bu Hıristiyan etik'inin temel düşüncesidir.

51. (242,24) *Biz sadece seyirciler*] Karş. DN. 65.

52. (245,1-34) *Oğlunu seyircilere takdim eder... kırdı kirişi*] Doğmamış çocukla bu pantomim oyun, Sergey Tretyakov'un bir canlandırmasını anımsatır. Bu yazarın *Bir Çocuk Sahibi Olmak İstiyorum* (Ich will ein Kind haben) adlı oyununu, Brecht 1930'da görmüş ve daha sonra aynı oyunun çevirisinde (ikinci düzenleme) çalışmıştı. Bu oyunda benzer bir sahne vardır (*Baba Gerekli Değil*/Den Vater braucht man nicht).

53. (247,6) *Yorucu değil mi insanın insanı ezmesi?*] Brecht, aynı düşünceleri 1942'de Hollywood'da yazdığı *Kötülerin Maskesi* (Maske des Bösen) adlı şiirinde de belirtmiştir:

Duvarımda bir Japon tahta işi asılı
Kötü bir iblis maskesi bu, yaldızla boyalı.

Duyumsuyorum
Onun şiş, belirgin alın damarlarını
Kim bilir,
Kötü olmak ne denli yorar insanı.

54. (248,39-249,1) *Hiç acıma duygusu yok mu siz de / Korku yok mu bedeninizden bir meyveye*] "Bedenin meyvesi" söylemi İsa'nın Meryem Ana'nın oğlu oluşunu simgeleyen *İncil*'e ilişkin bir söylemdir.

55. (254,37) *Şimdi doğru yola girdin işte*] *İncil* üslubunda bir anlatım türü, bkz. İlahi 14, 3.

56. (257,22-254,24) *Sekizinci Filin Şarkısı*] Bu şarkı daha sonraki bir şarkı grubuna aittir. 1941 yılının Ocak ayında yazılmıştır. Brecht, Kipling üzerine yaptığı bir konuşma sırasında esinlenmiştir. Kipling'in *Orman Kitabı* (The Jungle Book, 1894) adlı yapıtında, *Kala* adlı fil, bir sürü işçi file hükmeden ve diş darbesiyle tüm filleri çalıştıran Fillerin Şahı Toomai'den söz eder. Brecht'in *Savaş Elkitabı* (Kriegsfibel) adlı yapıtında (No. 55'te) benzer bir motif buluruz: "Ne kadar acımasız bir fil için / Kardeşinin dişli olması yalnızca". Brecht, 18 Nisan 1955 tarihli mektubunda, Schleswig'teki Nordmark Eyalet Tiyatrosu Sanat Yönetmeni Horst Gnekow'a şunları yazmıştır: "Bu şarkı, tütün işçileri tarafından gözcüleri için söylenen bir taşlama türküsüdür. Ama bu sahnenin anlamı, gözcünün kurnazca davranıp tütün işçilerini sürekli olarak daha çabuk çalışmaları için kırbaçlamasıdır. Böylece, şarkının tartımını arttıracaktır: Bu da şarkı söyleyenleri tık nefes yapacaktır. Ama öte yanda, gözcü yerinde rahat rahat oturup kahkahalar atacaktır. Bu sahnenin gücü başkaldırmadaki zaafı göstermesidir ve sonuçta etkisi trajik olmalıdır."

57. (258,37f) *"Soylu kişiler çana benzerler, vurursan ses getirirsin, vurmazsan ses alamazsın"*] Brecht, bu sözleri kelimesi kelimesine *Me-Ti*'den almıştır. Bu sözler, Konfüçyüs yasalarının birinde (Li Gi, *Töre Kitabı*/Das Buch der Sitte) yer alan bir betimlemedir. Richard Wilhelm'in çevirisiyle (Jena 1930, S. 140) bu sözler şöyledir: "Kendine soru sorulmasını bekleyen bir öğretmen, çalınmasını bekleyen bir çan gibidir: Az sorarsan az ses verir, çok sorarsan çok ses verir." Me-Ti bu betimlemeyi, yurttaşları edilgenliğe iten Konfüçyüs anlayışına karşı bir eleştiri olarak kullanır. Kendilerine sorulduğunda, hiç çekinmeden, kamu çıkarlarıyla örtüşen önceki örneklerin niteliklerine tepki gösterirler. Bu açıdan, bu alıntı Sun üzerine yapılan bir eleştiri olarak anlaşılmalıdır.

58. (260,1) *hepsi çocuk için*] Brecht, burada *Üç Kuruşluk Ro-*

man'daki (Dreigroschenroman) bir ara başlığı (2. Bölüm) ironik bir gestus'a dönüştürmüştür.

59. (260,32) *melon şapka*] Bu şapka (Bowler), halk arasında katı, yuvarlak bir erkek şapkası olarak ironik bir çağrışım sağlar; çünkü yirmili ve otuzlu yıllarda işadamlarının giydiği bir şapkaydı.

60. (269,8) *Çünkü dünya çok sevimsiz*] Dünyanın yaşanılmayacak bir yer olduğunu gösteren sevimsizlik ve soğukluk motifi Brecht'in ilk dönemlerinden beri yapıtlarında yer almıştır. Özellikle, *Mezbahaların Kutsal Johanna'sı* (Heiligen Johanna der Schlachthöfe) adlı oyununda bu motif baştan sona sürüp gider.

61. (269,13) *Bir tane de olsa yeter*] Bkz. DN. 15 ve *"Metnin Oluşum Öyküsü"*.

62. (271,28) *daha az övenler*] Brecht, çalıştığı taslaklar üzerinde iyi ve kötü eylemleri sıralamıştır:

Li Gung'un iyi eylemleri:
(1) Bir aileye barınak sağlaması
(3) Bir umutsuz insanı kurtarması
(4) Zarar gören biri yararına yalancı tanıklık
(5) Âşıklara güven
(6) Güven duyduğu şeyde düş kırıklığı yaratmaması
(7) İlerlemek isteyenlere kefil olması
(8) Her şey çocuk için

Lao Go'nun kötü eylemleri:
(2) Bir aileyi hapse attırması
(4) Zarara uğrayanı gözden düşürmesi
(5) Sorumluluğu almaması
(5) "Akılcı" bir evliliği planlaması
(7) Ucuz bir lokali hileyle ele geçirmesi
(8) Çocukları istismarı
(9) Sevgilileri istismarı (Tütün Kraliçesi)

(Buradaki sayılar sahne numaralarını göstermektedir.)

63. (275,14) *İşte yıldırım gibi o böldü beni ikiye*] Gönülde iki ruh taşıyan Faust motifine bir gönderme (Brecht'in *Mezbahaların Kutsal Johanna*'sında belirgin bir biçimde kullandığı Goethe'nin, *Faust I*, 1112. dizesinden).

64. (275,15f) *Başkalarına iyilik derken / Kötülük ediyorum kendime*] DN. 42.

65. (276,38) *Bu küçücük dünya*] Daha önce Tanrıların, "Biz sa-

dece seyircileriz" (DN. 51) demeleriyle ortaya çıkan dünya tiyatrosu motifine bir gönderme: Gerçekliğin tümü, rollerle oynanan bir oyun sayılmaktadır; Tanrılar kendilerini, oyuna katılmayan seyirciler olarak görmektedirler.

66. (277,36-278,12) *Bulutla Gözden Kaybolan Tanrılar*] Bu şiir sonraki şarkı grubuna aittir. Ocak 1941'de yazılmıştır.

67. (278,25) *altın masal*] Latince. *Legenda aurea* (1262-1273): Genova Başpiskoposu Jacobus a Voraigne tarafından yazılmış, ortaçağın en önemli masal koleksiyonudur. Hıristiyan azizlerinin ve martirlerinin (din uğruna ölen kişi) yaşamlarını anlatır. "Altın masal" onların acılarıyla bugünün açıklamalarına ışık tutan bir göndermedir.



BRECHT'in
YAZILARI, NOTLARI

Cesaret Ana ve Çocukları
Lukullus
Sezuan'ın İyi İnsanı

Türkçesi:

Ayşe Selen	(*Cesaret Ana ve Çocukları*)
Ahmet Cemal	(*Lukullus*)
Özdemir Nutku	(*Sezuan'ın İyi İnsanı*)

CESARET ANA VE ÇOCUKLAR

FİNLİ[1] NİOBE[2]

Cesaret Ana'nın koruması gereken üç kişi vardır: soğukkanlı, akıllı oğlu; söz dinleyen, aptal oğlu; dilsiz Karin[3]. Soğukkanlı, akıllı oğlu soğukkanlılığı ve aklı yüzünden ölür, söz dinleyen, aptal oğlu söz dinlediği için ve aptallığından ölür, dilsiz Karin (Kattrin) trampet çaldığı için ölür.

Bir keresinde barış ilan edilir, çanlar çalınır ve Cesaret Ana iflas eder. Keyifle çadırı çözer, çünkü soğukkanlı, akıllı oğlu kurtarılmıştır. Bu sırada onu elleri bağlı olarak getirirler. Her zaman yaptığı şeyi yine yapmıştır - yani savaşta yaptığı şeyi, insan öldürmüştür. Bir keresinde bunun karşılığında ödüllendirilmiştir. (I)

Der Tarok *Ekmek ve Şarap*'tandır.

Cesaret Ana, kendi kendisini tehlikeye attığı için oğlunu tokatlar.

Generallerin yenilgisi, Cesaret Ana'nın zaferidir.

I

"ÇAVUŞ (*C. Ana'nın arkasından bakarak*)
Yaşamını ölümden kazanmak istiyorsa
Bunun bedelini ölümle ödemeli. "

DRAMATURJİK VİRAJ[4]

1) Sahnenin açılış karakterlerinin vurgulanması. Cesaret'in[5] profesyonel ticari bakışı, yeni savaşı yeni bir para kapısı olarak görüşü. Gerekli olan: Yaratıcı güç, hevesli olmak, yeni bir sayfa açılıyor, yeni alışverişler gözüküyor ufukta, aynı zamanda yeni tehlikeler. Cesaret hem savaştan umutlu, hem de savaştan korkuyor. Savaşa katılmak istiyor, ama barışçı bir biçimde alışveriş yaparak, savaşçı bir biçimde değil. Savaş yoluyla ve savaşta ailesini ayakta tutmak istiyor. Hem orduya hizmet etmek, hem de kendi kendisini ordudan kurtarmak istiyor.

Çocuklarına gelince: İlk oğlunun soğukkanlılığından korkuyor, ama aklına güveniyor. İkinci oğlunun aptallığından korkuyor, ama dürüstlüğüne güveniyor. Kızının merhametli oluşundan korkuyor, ama dilsizliğine güveniyor. Ama yalnızca korkularında haklı çıkacak.

Para kazanacağı alışverişler yapmayı umuyor.

Oyun savaşın içindeki insanların sahneye girişleriyle (daha doğrusu bekleyişleriyle) başlıyor. Savaşın getirdiği büyük düzensizlik, düzenlilikle başlıyor.

Barış içinde bir bölge ve adamlar. Cesaret dört kişi olarak gelir, üç kişi olarak gider.

2) Ticari bir idil olarak savaş. Cesaret, köylülere kötü bir horoz satarak onları aldatırken, büyük oğlu köylülerin öküzlerini çalar. Oğlan bu sayede ün kazanır, Cesaret bundan kazanç sağlar. Orduya da biraz haraca kesmektedir. Oğlunun etrafından dolaşan tehlike daha elle tutulur bir duruma gelir.

3) Cesaret Ana'nın tutuklanması, ticari olarak ona bir yarar sağlamaz. Görünen o ki, ikinci oğlunun mutemet olarak orduya girmesine bir itirazı yoktur. İkinci oğlunun yapması gereken tek şey dürüst olmaktır. Bu da onun ölümüne yol açar. Eğer orduyla bir ilgisi olmasaydı, ölmezdi. Cesaret Ana'nın arabası konusunda inatlaşması, oğlunun ölümüne neden olur. Kızının fahişe olması endişesini taşır, oysa fahişelik Pottier'e mutluluk getirecektir. Zaten o bir Antigone[6] de değildir.

4) Cesaret Ana ticari nedenlerle bütün insani tepkilerini bastırır (her türlü heyecan, eleştiri). Teslimiyetten söz eder.

5) Ancak bu aralarda insani tepkiler, ticari prensiplerin yine de üstüne çıkmaktadır. Komutanın yengisi para kaybına neden olur.

6) Kızına (barış zamanında) çeyiz parası sağlayacak olan alışveriş, onun savaş zamanında yüzüne bakılmayacak duruma gelmesine neden olur. Savaşın sürmesi parasal olarak iyidir, ama kızının evlenememesi anlamına da gelir. Sonunda ilk kez olarak savaşa lanet eder, oysa ticari olarak savaşa ihtiyacı vardır.

7) Barış -her ne kadar iflas etmek demek olsa da- güzeldir. Barış

olunca oğlu geri gelmez, tam tersine onu tümüyle yitirir. Kızı için ise barış çok geç gelir. Oğlu savaş prensiplerini barış zamanında uyguladığı için ölür. Fahişe Yvette Pottier savaş yoluyla kariyer yapmış ve albay karısı olmuştur. Savaş yeniden başlar, peki ya ticaret de yeniden başlayacak mıdır?

8) İşler baş aşağı gitmektedir. Savaş fazla uzun sürmüştür. Her yerde düzensizlik hakimdir. Cesaret bir şarkıda (dilenci olarak)[7] bütün erdemleri -yalnızca kullanılamaz değil, aynı zamanda da zararlı oldukları için- lanetler. Kızı yüzünden, ona başını sokacak bir ev vaat eden Aşçı'dan vazgeçmek zorundadır. Böylece savaşın dışına çıkamaz. Kızına duyduğu merhamet onu savaşın içinde tutar.

9) Kızı, tanımadığı çocuklara duyduğu merhamet yüzünden ölür. Cesaret, boşalmış arabasını çekmeyi sürdürür, yalnız başına, ordunun arkasından.

NOTLAR[8]

Başrolünü Therese Giehse'nin oynadığı ve Hitler savaşı sırasında Zürich'te dünya prömiyeri[9] yapılan *Cesaret Ana ve Çocukları*, çoğunluğunu Almanya'dan kaçan oyuncuların[10] oluşturduğu kadronun antifaşist tavrına rağmen, basında bir Niobe tragedyasından[11] ve ana hayvanın sarsıcı yaşama gücünden söz edilmesine neden olmuştur. Bunu bir uyarı olarak kabul eden oyunun yazarı, Berlin gösterisi[12] için bazı değişiklikler yapmıştır. Metin aşağıdaki biçimde değiştirilmiştir:

SAHNE 1

CESARET ANA ... Artık hepiniz kaderinizi öğrendiğinize göre ayağınızı denk almanız şart. Eh yolcu yolunda gerek.

ÇAVUŞ Kendimi iyi hissetmiyorum.

ÇIĞIRTKAN Miğferi çıkarınca rüzgârda kafanı üşütmüşsündür. *(Çavuş, miğferi çeker alır.)*

CESARET ANA Sen de benim kâğıtlarımı ver bakalım. Birileri daha görmek isterse, ne yaparım sonra ben.
(Kâğıtlarını kutuya yerleştirir.)

ÇIĞIRTKAN: *(Eilif'e)* Hiç olmazsa çizmelere şöyle bir bakabilirsin.

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi

Sonra erkek erkeğe kafayı çekeriz. Yanımda mangır var. Gel benimle.

(Arabanın arkasına geçerler.)

ÇAVUŞ Anlayamadım gitti. Hep geride dururum. Komutanlıktan daha emin bir yer yoktur. Başkalarını gönderirim, öne atılıp ün kazansınlar diye. Öf be, berbat oldu günüm. Tek lokma geçmeyecek boğazımdan.

CESARET ANA *(Ona doğru yaklaşarak)* Bir şeyler yiyemediğinden üzme tatlı canını Çavuş, ye yiyeceğini. Yine geride dur. Çek bakalım bir yudum şurdan. *(Arabadan ona içki verir)*

ÇIĞIRTKAN *(Eilif'in koluna girer, onu gerilere doğru götürür)* Öyle ya da böyle, nasıl olsa öleceksin. Siyah çarpıyı çekmedin mi? On Gulden sayacağım eline. Sen cesur birisin. Kral için dövüşeceksin, kadınlar paylaşamayacak seni. Canını sıkmıştım az önce, istersen kır çenemi.

(Dilsiz Kattrin anlamsız sesler çıkarır, çünkü kardeşinin kaçırıldığını anlamıştır.)

CESARET ANA Geliyorum Kattrin, geliyorum. Çavuş fenalaştı da, batıl inançları olduğunu nereden bilebilirdim ki? Artık gidebiliriz. Eilif nerede?

SCHWEİZERKAS Çığırtkan'la gitmiş olmalı. Deminden beri onunla konuşup duruyordu.

SAHNE 5

CESARET ANA *(Ötekine)* Ne? Ödemiyor musun? Para yoksa, içki de yok. Zafer marşını çalmasını biliyorlar, ama maaşlara gelince ödemiyorlar.

ASKER *(Tehdit ederek)* İçkimi isterim. Yağmaya geç kaldım, çünkü komutan ancak bir saat yağma izni verdi. "Ben canavar değilim" filan dedi. Anlaşılan ahali gördü onu el altından.

RAHİP *(Tökezleyerek gelir)* Avluda yatanlar var. Bir köylü ailesi. Yardım edin biriniz. Sargı bezi lazım.

(İkinci Asker, Rahip'le birlikte uzaklaşır.)

CESARET ANA Yok sargı bezi. Hepsini Alay'da satmıştım. Onlar için subay gömleklerini mi parçalayacağım?

RAHİP *(Sesi duyulur)* Sargı bezi lazım dedim.

CESARET ANA Hiçbir şeyim yok. Para ödemiyorlar. Neden? Hiçbir şeyleri yok da ondan.

RAHİP *(Getirdiği bir kadına)* Niye kaçmadınız top atışlarından?

KADIN *(Bitkin)* Ev bark...

CESARET ANA Mal delisi bunlar. Canım gömleklerim, yarın subaylardan biri gelse, ona verecek gömleğim yok işte. *(Aşağı bir gömlek atar, Kattrin gömleği Köylü Kadın'a götürür.)* Nasıl kıyarım ben gömleklerime? Savaşı ben başlatmadım ki.

BİRİNCİ ASKER Bunlar Protestan. Neden Protestan olmak zorundalar?

CESARET ANA Dinleri imanları mal.

İKİNCİ ASKER Protestan değil ki bunlar, Katolik.

BİRİNCİ ASKER Bombardımanda cımbızla adam mı ayıklayalım?

BİR KÖYLÜ *(Rapip'le birlikte gelmiştir)* Kolum koptu.

(Evden acı dolu bir çocuk sesi yükselir)

RAHİP *(Kadın'a)* Sen kıpırdama.

CESARET ANA Çocuğu dışarı çıkarın.

(Kattrin içeri koşar)

CESARET ANA *(Bir yandan gömlekleri yırtarken)* Tanesi yarım Gulden iflas ettim. Yarasını sararken kıpırdatmayın, belki sorun sırtındadır. *(Yıkıntıdan bir bebek çıkarıp kucağında sallayan Kattrin'e)* Yine mi buldun bir tane kucağında gezdirecek? Ver onu anasına hemen. Yoksa onu elinden alıncaya kadar canım çıkacak yine, duyuyor musun beni? *(Kattrin ilgilenmez.)* Sizin zaferiniz bizim zararımıza oluyor. Tamam, bu kadarı yeter, Rahip Efendi, gömleklerimi israf etmeden kullanın lütfen, hassaten rica edeceğim.

RAHİP Daha fazlasına ihtiyacım var, kanama durmuyor.

CESARET ANA Şuna bakın. Bu felaketler arasında neşeli mi neşeli. Bebeği çabuk geri ver, annesi kendine geliyor. *(Kattrin sonunda istemeyerek de olsa bebeği annesine verirken, Cesaret yeni bir gömlek daha yırtar.)* Bir şeycikler verememe. Kendimi düşünmek zorundayım. *(İkinci Asker'e)* Salak salak bakma. Git söyle de kessinler şu tıngırtıyı. Zafer kazandılar, anladık. Bir kadeh şarap iç Rahip Efendi, itiraz etme, kafam yeterince bozuk zaten. *(Sarhoş olan Birinci Asker'in elinden kızını kurtarmak için arabadan aşağı inmek zorunda kalır.)* Ulan hayvan. Zaferler yetmedi mi? Uçlan mangını. *(Köylü'ye)* Çocuğunun bir şeyi yok. Şunu *(Kadın'ı göstererek)* biraz aşağı it. *(İkinci Asker'e)* O zaman paltonu ver bakalım. Kim bilir kimden çaldın zaten?

(Birinci Asker sallanarak uzaklaşır. Cesaret Ana gömlek yırtmaya devam eder.)

RAHİP Aşağıda biri daha yatıyor.
CESARET Sakin ol, hepsini yırtıyorum işte.

SAHNE 7

Yol. Rahip, Cesaret Ana ve Kattrin arabayı çekmekteler. Araba pistir, ama yeni mallarla donatılmıştır.

CESARET ANA *(Şarkı söyler)*
Bazısı vurur vurgunu
Bazıları hava alır:
Bazısı girer bir deliğe
Mezara girer aslında
Bazıları gider dört nala
Koşarak doğru ölüme -
Bir kere mezara girdi mi,
Sorar telaş neden diye.
("Geldi Bahar" nakaratını ağız armonikasında çalar.)

SAHNE 12

KÖYLÜ Gitmelisin hatun. Topu topu bir alay asker var geride. Yalnız gidemezsiniz.
CESARET ANA Hâlâ soluk alıyor. Belki uyuyordur.

Alman tarihinde en talihsiz olay olan köylü savaşlarında reformasyonun azı dişi kökünden sökülüp çıkartılmıştır. Cesaret -buna, oyunculuğa yardımcı olabilmek için değinilmektedir- arkadaşları ve müşterileriyle ve hatta herkesle birlikte savaşın ticari yönüyle tanışır: bu, tam da onun benimsediği bir şeydir. Savaşa sonuna kadar inanır. İnsanın eline büyük bir makas alıp savaşı orta yerinden kesmesi gerektiğini düşünmez bile. İzleyiciler haksız olarak, felaketler sonucunda ilgililerin bundan bir ders çıkarmalarına beklerler. Kitle, politikanın objesi olarak kaldığı sürece, başına gelen her şeyi bir deneyim olarak değil, yazgı olarak algılayacaktır; felaketlerden, bir deney tavşanının biyoloji öğrendiği kadar bir şeyler öğrenir. Oyunun yazarı, Cesaret'in oyunun sonunda gözlerinin açılmasından yana değildir -oyunun ortalarında, 6. Sahne'nin sonunda[13], bir kez gözü açılır, bunun sonucunda da zararlı çıkar, kaybeder-, önemli olan izleyicinin gözünün açılmasıdır.

[CESARET'İN ALIŞVERİŞLERİ][14]

Baskı ve sömürüye dayanmayan, barışçıl ve yeni bir toplum düzeni kurulduğu için savaşların önlenebildiği bir dönemde oyun yazarı, "küçük" insanların önlenemez bir savaşta bir şeyler kazanabileceklerini göstermektedir. Bunu neden yapmaktadır? Bu durum küçük insanın yazgısıdır da ondan, bunu neden onun elinden alıyoruz? Gerçi -oyun yazarı özür dileyerek teslim etmektedir ki- küçük insan başka alışverişler de yapabilirdi, en azından daha az kazanç sağlayan, ama buna karşılık daha az tehlikeli işler. Ama bu, oyun yazarının vereceği cevap değildir.

BERLİN MODELİ'NİN MÜNİH'TE UYGULANMASI SIRASINDA YAPILAN SAPTAMALAR (EYLÜL 1950)[15]

I. Resim . "Uzun bir yol" gidildiği, oğlanların ön oyunda yalınayak, gömlek ve pantolonlarla arabayı çekmeleriyle de gösterilebilir, buna karşın ilk sahnede üstlerine ceketler giyebilir, ayaklarına paçavralar sarabilirler: Orduyla karşılaşıncaya dek sonbahar gelmiştir bile.

I. Resim. Cesaret'in, Eilif'in kaçırıldığını fark ettikten sonra, palaskaları arabanın içine öfkeyle fırlatması, Weigel tarafından uygulanan olağanüstü bir buluş olarak kullanılmalıdır. Cesaret yaptığı küçük alışveriş nedeniyle oğlunu kaybettiğini anlamazsa, sessiz tepkinin hiçbir etkisi olmaz. Bu tepki oyunculuğa da yansımıştır: Cesaret'in öfkesi palaskaya yönelir!

I. Resim. Eilif'i oynayan oyuncunun "orduya katılma isteği"ni oynaması şu yolla güçleştirilmiştir: Çığırtkan onu kenara çekip konuşabilmek için, önce tartışma çıkarır. Böylece oğlan kendisine meydan okuyanın ardından gider; bu da sahneyi daha neşeli kılar.

I. Resim. Cesaret'in, Eilif'in elinden kaçtığını hissettiği anlar önemlidir (Örneğin, "Gel beraber balığa gidelim" cümlesini öyle bir söyler ki, sanki küçük ailenin, bu arada Eilif'in de, ortak bir deneyiminden söz ediyordur!) Çavuş'a askerlerin zamanından önce öldüklerini anlatırken, mutlaka sık sık Eilif'e bakması gerekir. Bunu yalnızca savaşa meraklı oğlunu korumak amacıyla yapar.

I. Resim . Cesaret subayları oğullarından uzak tutmak için onlara bir palaska gösterir (anlaşılan Çığırtkan'ın Eilif'le ilgilendiğini fark etmiştir). Çavuş ona ciddi bir biçimde: "Benim başka bir şeye ihtiyacım var", der, böylece Cesaret'i olduğu yerde bırakarak, oğlanları incelemek üzere arabaya yönelir. Sonra Cesaret'in yanına geri döner ve "Ordu hizmetinden neden kaçıyor?" diye sorar. Bu durum, Cesaret'in Çığırtkan'ın dikkatini dağıtmak için gösterdiği çabanın başarısızlığa uğradığını gösterir.

II. Resim. Askerlerin, damda trampet çalan kızı hemen aşağı indirip indirmeyecekleri sorusu sorulabilir. (İçlerinden biri miğferini kıza fırlatabilirdi.) Karar: Askerlerin kendilerini fazla yormadıklarını, yalnızca emirlere göre hareket ettiklerini göstermek daha iyi. Sancaktar ne derse onu yapmaktadırlar. Silahların doldurulması, nişan alınması ve ateş edilmesini gösterebilmek iyi olurdu (o zaman teknik olarak mümkün olmamıştı). Böyle bir şey sahnenin iç temposunu yükseltir.

4. Resim Model'in uygulanmasında ortaya çıkan karakteristik bir yanlış: Weigel, "Vazgeçtim. Şikâyetçi değilim," cümlesini söylerken yerinden kalkmaz. Sonra kalkar, Yazıcı'nın önünden geçerek çıkar gider. Bu gidiş yenilgiyi göstermektedir. Giehse ise cümleyi söylerken ayağa kalkmakta ve askeri bir tavırla konuşmaktadır. Ancak bir süre düşündükten sonra bu durumda sahnenin bu cümlelerle son bulması gerektiği ve yürüyüşün Model'in mekanik bir uygulamasından başka bir şey olmadığı sonucuna vardık.

I. Resim. Giehse, üç çocuğuna karşı olan duygularının azaltılmasından yanaydı. Cesaret, çocuklarının arasında en az Schweiserkas'ı seviyordu: O, saflığı nedeniyle söz dinleyen biriydi. Monk [16], Eilif kaçırılınca Cesaret'in Schweiserkas'a "Ah akılsız," dedikten sonra Kattrin'e de öfkeyle, "Konuşamıyorsun biliyorum, senin suçun yok," demesini önerdi.

5. Resim. Rahip'in "Gömlekler nerede?" demesinden sonra uzun bir sessizlik olur, herkes Cesaret'e bakar, o ise hiç kıpırdamadan arabaya girişi engellemek için basamaklarda oturmaktadır. Berlau [17], Cesaret'in gömlekleri vermek istemeyişinin anlaşılmasından sonra bu sessizliğin verilmesinin daha doğru olup olmadığını düşünmemizi

istedi. Bu durumda Cesaret'in değil de Kattrin'in öyküsünün anlatılmış olacağı sonucuna vardık. Berlau'un buna itirazı yoktu.

Kattrin

Kattrin'in söylemeye çalıştığı cümlelerin hangileri olduğunun saptanması gereklidir. Ancak o zaman oyuncu başarıya ulaşır.

TAŞIN DİLE GELMESİ[18,19]

(Kattrin: Hurwicz, Sancaktar: Schaefer, Köylü: Gnass, Köylü Kadın: Braunbock, Köylü Çocuk: Schubert, 1. Asker: Schwabe, 2. Asker: Franz)

Dilsiz Kattrin kenttekileri uyandırmak için damda trampet çalmaya başladığında, onda çoktan büyük bir değişim olmuş demektir. Cesaret'in arabasında savaşın içinde ilerleyen sevimli gencin yerini öfkeli bir yaratık almıştır. Kattrin'in dış görünüşü de değişmiştir, çocuksu çizgileri yok olmuştur, bedeni ise biçimsizleşmiş, şişmanlamıştır. Köylülerle birlikte sahne önüne diz çöker, Köylü Kadın, kentteki küçük çocukların da tehlikede olduklarını söylediğinde onun biraz gerisindedir. Yüzünden hiçbir şey anlaşılmaz, zaten uzun zamandır yüzü duygularını dışa vurma yeteneğini yitirmiş, ifadesizleşmiştir. Daha sonra dua edenlerden uzaklaşıncaya kadar geri geri sürünür, hiç ses çıkarmadan arabaya koşar, satışa sunulmak üzere arabada asılı olan trampeti alır. Bu trampet annesinin yıllar önce bulduğu, kendisinin de vermemek için direnirken gözünün yaralanmasına yol açan trampettir. Dilsiz trampeti asılı olduğu yerden çözer, sırtına asar, samanlığa doğru sürünür, uzun eteklerini beline sokuşturur ve dama tırmanır. İnsanlar suskundurlar, taş konuşmaya karar vermiştir.

(Oyuncu kurtarıcının telaşının yanısıra her şeyi yapılması gereken bir iş olarak yaptığını da gösterir. Bir çokları merdivenin başında eteklerini kaldırdığını izleyiciden gizlemeye kalkışırdı. Oysa etekler yalnızca oyuncuyu değil, Dilsiz'i de tırmanırken engelleyecekti.)

Damda uyumakta olan kentin aşağı yukarı nerede olduğunu kestirmeye çalışır ve hiç tereddüt etmeden trampeti çalmaya başlar. Vuruş ritmi 'şiddet' sözcüğünün taşıdığı vurgunun tonlamasını ve ritmini taşımaktadır. Köylüler dua etmeye bırakırlar, Köylü Adam koşar, ama romatizmaları onu engellemektedir, Dilsiz kurnaz bir bi-

çimde merdiveni yukarı çeker ve trampet çalmaya devam eder.

(Bu andan itibaren oyuncu dikkatini, ancak çok uzun bir zaman sonra uyanan kentle onu avluda onu tehdit eden insanlar arasında paylaştırır.)

Köylü Adam, trampet çalan kıza atmak için yerde bir taş arar; Köylü Kadın kıza lanet eder ve trampet çalmayı kesmesini ister ("Acımıyor musun bize? Kalpsiz.") Trampet çalan kız, aşağıdaki korkaklara soğuk soğuk bakar ve sonra bakışlarını yine hâlâ uyanmamış olan kente çevirir.

Sancaktar köylüleri tehdit eder. Köylüler yine diz çökmüşlerdir, aynı biraz önce Tanrıları'nın önünde yaptıkları gibi. Askerler, kıza iki seçenek sunarlar. Eğer kentte bulunan annesi iiin endişelendiği için gürültü yapıyorsa, annesini koruyacaklarına söz verirler. Trampet çalan kız ya anlamamakta ya da onlara inanmamaktadır. Sancaktar öne çıkar. Kıza subay sözü verir. Dilsiz minicik bir duraksamadan sonra çubukları daha da yukarı kaldırır, bunu söylenenleri duyduğunu göstermek için yapmıştır. Eskisinden daha da şiddetli bir biçimde trampet çalmayı sürdürür. (Oyuncu bu küçük sessizliği Dilsiz'in bir gösterisi olarak oynar: Kasapların verdikleri sözlere inanmamaktadır.)

Sancaktar çok kızmıştır. Askerlerin önünde küçük düşmektedir. Arkasından sırıttıklarını bilmektedir. Ama bu sırada Köylü Adam kendiliğinden fırlar, eline bir balta geçirir, trampetin çıkardığı sesi "barışçıl bir sesle bastırmak için öküz arabasının tahtalarına indirmeye başlar. Dilsiz omuzunun üzerinden aşağı bakar. Gürültü yarışını bir süre için kabul eder. Sonra Sancaktar öfkeyle elini sallar. Bütün bunların hiç bir yararı yoktur. Dilsiz'i bir biftek gibi kızartmak için köylülerin evini ateşe vermeye kalkışır. Köylü Kadın mekanik bir sesle etmekte olduğu duayı keser ve kendini kapının önüne atar: "Yararı yok Komutanım. Şehirden ateşi görürlerse her şeyi öğrenirler." Bu sırada olağanüstü bir şey olur. Damdaki Dilsiz Köylü Kadın'ın söylediklerini duymuş, öne doğru eğilmiş gülmektedir.

(Bundan iki sahne önce oyuncu, Kattrin'i yine güldürmüştür. Kaçmaya kalkışmadan önce, annesinin eteğiyle Aşçı'nın donunu yanyana asmış, bunlara bakmış, elini ağzının önüne tutmuş, gizli gizli gülmüştü. Ama şu andaki gülüşü başka hiçbir gülüşe benzememektedir.)

Sancaktar çıldırmak üzeredir. Askerlerden biri mermi kutusunu getirmesi için yollar. Köylü Kadın'ın aklına bir fikir gelmiştir. "Buldum Komutanım, diye bağırır, Cesaret'in arabasını göstererek "Araba

onların. Dümdüz etmenize razı olmaz herhalde. Başka hiçbir şeyleri yok çünkü." Askerlerden biri Genç Köylü'yü tekmeleyerek, baltayla arabayı parçalamasını ister. Dilsiz umarsız bakışlarla aşağı bakar, şimdi garip sesler çıkarmaktadır. Ama trampet çalmayı kesmez.

Trampet çalan kız yorulmaya başlamıştır, çünkü trampet çalmak da başlı başına bir iştir; kollarını kaldıracak gücü kalmadığını görürüz. Vuruş ritmi bozulmaya başlamıştır. Kente korkulu bakışlarla bakmaktadır, öne doğru eğilmiştir, ağzı açıktır, bu ona aptal bir ifade vermiştir. Kenttekilerin onu duyup duymadıkları konusunda tereddüt etmektedir. (Oyuncu, o ana kadarki bütün hareketlerine bir beceriksizlik katmıştı. Çünkü görülmesi gereken şudur: En çaresiz olan, yardım etmeye en hazır olandır. Ama şimdi tümüyle şaşkın bir durumdadır.) Umarsız durumda olan kız vazgeçmeyi düşünmeye başlamıştır. Genç Köylü birdenbire elindeki baltayı atıp bağırmaya başlar: "Vur! Yoksa mahvolacak hepsi, vur! Vurmaya devam et!" Bunun üzerine Asker ona süngüsüyle vurur. Genç Köylü ölmüştür. Dilsiz'in boğazından kuru bir hıçkırık yükselir, trampeti çalmaya devam etmeden önce sopalarla garip hareketler yapar. Asker mermi kutusuyla gelmiştir. Mermiyi tüfeğe sürer, dama nişan alır. Dilsiz öne doğru eğilir, namlunun içine bakar. Bembeyaz kesilmiş yüzünde bir ifade daha belirir: Korku. Sonra görkemli, ama aynı zamanda da bitkin bir hareketle kollarını kaldırır, hıçkırarak trampeti çalmayı sürdürür. Asker tüfeği ateşler, kurşun tam da kollarını kaldırdığı bir anda Dilsiz'e isabet eder. Öne doğru yığılır. Bir vuruş daha, bir ikinci, sonuncu vuruş kolu aşağı düştüğü için gerçekleşir. Bir an sessizlik olur, Sancaktar: "Şamata bitti," der. Sonra kentten top atışları[20] duyulmaya başlar, ama Dilsiz bu sesleri duyamamaktadır. Kent onu duymuştur. (Oyuncu, korkuyu yenen yürekliliği özel bir tavırla göstermişti.)

GENÇ BİR İZLEYİCİYLE KONUŞMA[21]

İ.: Kimi insanlar, satıcı kadın başına gelen felaketlerden ders almadığı için oyunun sonunun doğru olmadığını görüşündeler.

Y.: Çevrene bir bak, savaşın felaket getirdiği bir sürü insan göreceksin. Bunlardan kaç tanesi ders almış ki? Demek istediğim şu: Herhangi bir yardım almaksızın, kendiliğinden ders almış?

İ.: Yani yalnızca gerçeği göstermek istediğini mi söylemek istiyorsun?

Y.: Evet, Otuz Yıl Savaşları, kapitalizmin Avrupa'ya yaydığı en

büyük savaşlardan biridir. Kapitalist bir düzende, savaşa ihtiyacı olmayanların durumu çok zordur, çünkü savaş kapitalizm için gereklidir. Bu ekonomik sistem herkesin herkesle savaşmasını gerektirir[22], büyükler büyüklere karşı, büyükler küçüklere karşı, küçükler küçüklere karşı.

CESARET HİÇ DERS ALMIYOR[23]

Cesaret Ana ve Çocukları adlı oyunu Danimarka'da sürgündeyken yazdım. Yeşil Fünen'in üzerine büyük bir gölge düşmüştü. Uzaklardan gök gürültüleri işitiliyordu. Radyodan, Almanya'da büyük bir haydutluk için gerekli hazırlıkların tamamlanma aşamasında olduğu söyleniyordu. Bavulların arasında bir oyun daha[24] yazdım.

İnsan sürgündeyken garip bir biçimde yazıyor. Sanki sesiniz rüzgâra karışıp gidiyormuş gibi oluyor. Ama belli bir yöne doğru bağırıyorsunuz. İnsan hiç bir tarafa ait değilken, herkesle konuşamıyor. Ama aslında insan artık hiçbir şey duyamayan evdeki insanlara sesleniyor. Sürgünde olmak demek, umut beslemek demek.

Oyunumu, bildiğim kadarıyla İskandinavya için yazdım, bu nedenle de şimdi İskandinavya ile ilgili olarak bu kısa yazıyı yazıyorum.

O zamanlar İskandinavya'da sınırın öte yanında olup bitenlere katılmak isteyen insanların bulunduğunu hatırlamak, bugün oldukça zor geliyor. Bundan kimse söz etmeyecektir. Bir haydutluk söz konusu olduğu için değil, bu haydutluk başarısızlıkla sonuçlandığı için. Hatta Almanya'da bile, o dönemde yapılan haydutluğu yadsıyan bir sürü haydut var.

Diğer bir çok Avrupa ülkesinin aksine İskandinavya'da tiyatro önemli bir rol oynuyordu. Bazı büyük kentlerdeki tiyatrolarda yazarın yazarak yaptığı uyarının dikkate alınacağını düşünmüştüm, "şeytanla kahvaltıya oturanın kaşığı uzun olmalıdır," biçimindeki uyarısının. Demek ki çok safmışım, ama saf olmaktan utanmıyorum.

Bu tiyatrolarda böylesi gösteriler hiç yapılmadı. Yazarlar, hükümetlerin savaş çıkarma hızlarında yazamıyorlar; çünkü yazma eylemi düşünmeyi gerektiriyor. Tiyatrolar çok kısa bir sürede büyük haydutların eline geçti.

Yani, *Cesaret Ana ve Çocukları* çok geç kaldı.

Cesaret'in arabası 1949 yılında Alman sahnelerinde ilerlemeye başladığında oyun, Hitler Savaşı'nın yol açtığı büyük yıkımları anla-

tıyordu. Sahnedeki paramparça giysiler, izleyici tarafındaki paramparça giysilere benziyordu.

Reinhardt döneminden kalma yaşlı, bilge sahne teknisyeni[25] beni kral gibi karşıladı, ama bu oyunun çıplak gerçeğin gözler önüne serilmesine hizmet etmesi herkes için zor bir süreç oldu. Terzihanelerde çalışan terziler kostümlerin oyunun başında, oyunun sonunda olduğundan daha zengin görünmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Sahne teknisyenleri arabanın oyunun başında beyaz ve temiz olması, giderek kirlenmesi ve parçalanması, sonra bir ara yine temizlenmesi, ama asla eski beyazlığına kavuşmaması gerektiğini biliyorlardı.

Weigel, Cesaret'i sert ve öfkeli oynuyordu: Yani onun Cesareti değildi öfkeli olan, kendisi, yani oyuncuydu. Çocuklarını savaşta yitiren, ama savaştan kazanı sağlamak isteyen tüccar kadını güçlü ve etkileyici bir biçimde oynuyordu.

Cesaret'in içinde bulunduğu sefaletten hiç ders almadığı, oyunun sonunda bile hiçbir şeyin farkında olmadığı üzerine çok konuşuluyordu. Çok az insan özellikle bu durumun oyunun en acı öğretisi olduğunun farkındaydı.

Oyunun başarısı, yani oyunun uyandırdığı etki, hiç tartışma yoktu ki büyüktü. İnsanlar yolda Weigel'i gösteriyorlar[26] ve "İşte Cesaret!" diyorlardı. Ama o zaman da şimdi de Berlin'in -ya da oyunu izleyen öteki kentlerin- oyunu anladıklarını hiç sanmıyorum. Herkes savaştan ders aldığına emindi; Cesaret'in savaştan alacak bir dersi olmadığını anlamıyorlardı. Oyun yazarının ne demek istediğini anlamıyorlardı: İnsanlar savaştan ders almazlar.

Felaket, kötü bir öğretmendir. Öğrencileri açlık ve susuzluğun ne olduğunu öğrenirler ama gerçeğe ve bilgiye duyulan açlığın ne olduğunu öğrenmezler. Tanıkların, ne yakından ne de uzaktan bakmaları onları uzmanlaştırmaz.

1949 yılında ve daha sonraki yıllarda oyunu izleyenler Cesaret'in suçlarını, savaşa katılımını, savaştan çıkar sağlama isteğini hiç görmemişlerdir; onlar yalnızca onun başarısızlığını, çektiği acıları görmüşlerdir. Böylece de kendilerinin katıldığı Hitler savaşını izlemiş olmuşlardır: Bu, kötü bir savaştır ve insanlar şimdi de bu savaşın bedelini ödemektedirler. Kısacası, durum oyun yazarının onlara göstermek istediği gibidir. Savaş onlara yalnızca acı getirmez, onların felaketlerden ders almama yeteneğini de geliştirir.

Cesaret Ana ve Çocukları altıncı sezonda[27] oynuyor. Görkemli bir gösterim olduğuna hiç kuşku yok, oyunda büyük sanatçılar rol alıyorlar. Bir şeylerin değiştiğine hiç kuşku yok. Oyun bugün artık geç

kalmış bir oyun değil, yani bir savaştan sonra gösterilen bir oyun değil. Ne korkunçtur ki yeni bir savaşın tehdidi altındayız. Kimse bundan söz etmiyor, ama herkes bunu biliyor.

Oyunun yazarı, *Cesaret Ana ve Çocukları* oyununu izleyenlerden kaç kişinin oyunun bugün için yaptığı uyarıyı anladığını kendi kendine soruyor.

[KOPENHAG GÖSTERİSİNİN PROGRAM DERGİSİ İÇİN][28]

Cesaret Ana ve Çocukları Hitler Almanya'sının çöküşünden üç yıl sonra yerle bir olmuş Berlin'de sahneye çıktığında bir çok insan, insanların ve kentlerin korkunç bir biçimde yok edilişini oyunun nasıl olduğu gibi öngörmüş olduğuna çok şaşırdı. Doğrusu söylemek gerekirse bunun için özel bir düş gücü filan gerekmiyordu, tam tersine bunu görmemek için aptal olmak gerekiyordu. Özellikle de insanlarda uyanan bu şaşkınlık oyunun yazarına, bu kentte yaşayan insanların yaptıklarının ya da yapmadıklarının nelere yol açabileceğini öngörmekten ne denli uzak olduklarını gösterdi.

Ne korkunçtur ki oyunun yaptığı uyarının üzerine bugün kimse geçememiştir, çünkü oyunun bir zamanlar uyarısını yaptığı o savaş bitmiştir, ama yenileri kapımızdadır.

Oyun İkinci Dünya Savaşı başlamadan önce Fünen'de yazılmıştır. Tarafıma gösterilen konukseverliğe karşı küçük bir armağan olarak kabul edilirse, çok sevinirim.

[1956'DA GÖTTİNGEN'DE YAPILAN GÖSTERİ İÇİN][29]

Alman ekonomi mucizesinin[30], 'güç politikası'[31] ile böylesi tehditkâr bir biçimde kol kola ilerlediği günümüzde, savaştan yarar sağlamak isteyen *Cesaret*'i oynamak önem kazanmaktadır. Ticareti annelikle bir tutar Cesaret, ama bu durum çocuklarının arka arkaya felaketlerine neden olur.

Brecht'in Yazıları Notları'na ait:

Kaynaklar:

1939: *Finli Niobe, Dramaturjik Viraj* (Oyunun ilk tamamlanmış yazımından önce).

1949: *Notlar, Cesaret'in Alışverişleri* (Berlin'deki gösteriden sonra).

Sonbahar 1950: *Berlin Modeli'nin Münih'te Uygulanması Sırasında Yapılan Saptamalar* (Eylül 1950) (Oyunun Brecht tarafından Münih'te sahnelenmesi sırasında).

1949/50: *Cesaret Modeli 1949*

Sonbahar 1951: *Taşın Dile Gelmesi* (*Tiyatro Çalışması* için).

Aşağı yukarı 1952'de: *Genç Bir İzleyiciyle Konuşma.*

Eylül 1953: *Cesaret Hiç Ders Almıyor,* Kopenhag Gösteriminin Program Dergisi için.

30 Temmuz 1956: *1956'da Göttingen'de Yapılan Gösteri İçin.*

DİPNOTLAR

1. (258,4) *Finli Niobe*] Daktilo metin, 1939.

Tahminen 1939 yılında ortaya çıkan bu metnin içinde Brecht'in oyunla ilgili ilk düşünceleri ve fabl'ın ilk bölümü yer almaktadır.

2. (258,4) *Niobe*] Yunan mitolojisinde Tebai Kralı Amphion'un karısı Tantalos'un kızı; 14 çocuğu Leto tarafından öldürüldüğü için taşa dönüşmüştür.

3. (258,7) *Dilsiz Karin*] Oyunda bu figürün adı Kattrin'dir.

4. (258,28) *Dramaturjik Viraj*] Daktilo metin (el yazısıyla düzeltilmiş ve tamamlanmış). 1939.

Bu fabl büyük bir olasılıkla oyunun ilk tamamlanmış yazımından önce ortaya çıkmıştır (Sonbahar 1939).

5. (258,31) *Cesaret*] Kaynak alınan metinde her zaman "C." olarak geçer.

6. (259,28) *Antigone*] Yunan mitolojisinde Iokaste ile Oidipus'un kızları; Kral Kreon'un koyduğu yasağa rağmen ölen erkek kardeşi Polyneikes'i gömer; bunun üzerine Kreon onu canlı canlı mezara gömerek cezalandırır. Brecht burada bu örneği, Cesaret'in egemen duruma karşı durmadığını, tersine egemen duruma uyum sağladığını belirtmek için kullanmıştır.

7. (260,15) *bir şarkıda (dilenci olarak)*] Burada kastedilen *Süleyman'ın Şarkısı'dır* (Salamon-Song, 9. Sahne), bu şarkı 1928 yılında *Üç Kuruşluk Opera* (Die Dreigroschenoper) için yazılmış, bu oyun için yeni dörtlükler eklenmiştir.

8. (260,26) *Notlar*] İlk basım. 1949. *Denemeler*, Sayı 9 (*Denemeler* 20-21), Batı Berlin ve Frankfurt (Main), Suhrkamp Yayınevi, S. Fischer 1949, S. 79-82 (*20. Deneme*'nin bir bölümü).

9. (260,28f) *Zürich'te dünya prömiyeri*] Oyun 19 Nisan 1941 tarihinde Zürich'te dünya prömiyeri yapmıştır (Yönetmen: Leopold Lindtbeard, Sahne Tasarımı: Teo Otto: Cesaret rolünde Therese Giehse).

10. (260,32) *Almanya'dan kaçan oyuncular*] Zürich Tiyatrosu 1933 ile 1945 yılları arasında birçok sığınmacı Alman ve Avusturyalı tiyatro insanının çalıştığı yer olmuş, giderek antifaşist tiyatro sanatının odak noktası haline gelmiştir; özellikle Therese Giehse, Wolfgang Heinz, Wolfgang Langhoff, Karl Paryla, Leonard Steckel gibi oyuncular bu bağlamda etkili olmuşlardır.

11. (260,33f) *Niobe tragedyası*] "Niobe tragedyası" kavramı, Zürich'teki gösteriden sonra çıkan hiçbir eleştiride yer almamıştır. Eleştirmen Bernhard Kissel, Zürich'te yayınlanan *Tages-Anzeiger*'de yazdığı yazıda, Brecht'in *Cesaret Ana ve Çocukları* oyunuyla, "Adsız anaların abidesi" diktiğini belirtmiştir (21 Nisan 1941). Elisabeth Thommen, Basel'de yayınlanan *National-Zeitung*'da Cesaret'i "annelerin protipi" olarak betimlemiştir (22 Nisan 1941).

12. (260,35f) *Berlin gösterisi*] Berlin'de Deutsches Theater'deki sahneleme (Prömiyer: 11 Ocak 1949; Yönetmen: Bertolt Brecht / Erich Engel; Sahne Tasarımı: Teo Otto'nun önerileri doğrultusunda Heinrich Kilger; Cesaret rolünde Helene Weigel).

13. (264,32) *6. Sahne'nin sonunda*] Cesaret Ana: "Yerin dibine batsın savaş."

14. (265,1) *Cesaret'in Alışverişleri*] Daktilo metni, 1949.

15. (265,17f) *Berlin Modelinin Münih'te Sahnelenmesi Sırasında Yapılan Saptamalar (Eylül 1950)*] Daktilo metin (el yazısıyla düzeltilmiş). Sonbahar 1950. Elinizdeki kitap.

Brecht 1950 sonbaharında Berlin'deki Deutsches Theater'de yapılan sahnelemeden yola çıkarak *Cesaret Ana ve Çocuklarını* Münih Oda Tiyatrosu'nda sahnelemiştir (Prömiyer: 8 Ekim 1950; başrolde Therese Giehse). *Berlin Modeli*'ne sadık kalınarak yapılan sahneleme için şu notu düşmüştür: "Modelin uygulaması başarıyla sonuçlandı. Giehse, Domin, Blech, Wilhelmi, Lühr, Berlin'dekinden çok farklı ve

çok iyi bir oyun çıkardılar." (*Çalışma Güncesi*, 8 Ekim 1950) Münih'te edinilen deneyimler *Couragemodell 1949*'da dikkate alınmıştır.

16. (267,2) *Monk*] O dönemde Berliner Ensemble'de reji asistanı olan Egon Monk kastedilmekte. (*Ç. Güncesi*, 3 Ekim 1950)

17. (267,6) *Berlau*] Ruth Berlau, Brecht'le birlikte Münih'e gitmiş ve provalara katılmıştır.

18. (267,17) *Taşın Dile Gelmesi*] İlk basım. Sonbahar 1951. *Tiyatro Çalışması* (Theaterarbeit) , S. 272. (Türkçe basım, *Tiyatro Çalışması*, Ç. Yılmaz Onay, MitosBOYUT Yay.,1994, S. 144)

Brecht bu metni, oyunu Berliner Ensemble'da sahneledikten sonra (Prömiyer: 11 Eylül 1951) *Tiyatro Çalışması* için yazmış, böylece -1929 yılında *Oyunculuk Sanatı Üzerine Konuşmalar*'la (Dialog über Schaupielkunst) başladığı- büyük oyunculuk yetenekleri ve önemli oyuncularla ilgili tanımlamalarını sürdürmüştür.

Metnin bir çeşitlemesinde bu çalışmanın başlığı *Cesaret Ana ve Çocukları'nın Onbirinci Sahnesi'nde Hurwicz*'dir (Hurwicz in der elften Szene von "Mutter Courage und ihre Kinder")

19. (267,17) *Taşın Dile Gelmesi*] Lukas'a gönderme: "Eğer bunlar susacak olurlarsa, taşlar dile gelecek."

20. (270,28) *top atışları*] Oyundaki sözcük "top" değil, "çanlar"dır.

21. (270,35) *Genç Bir İzleyiciyle Konuşma*] Daktilo metin. Aşağı yukarı 1952.

Burada söz konusu olan bir izleyici, yapılan düşsel bir konuşmadır, izleyici (İ) ile, oyun yazarı (Y) ile belirtilmiştir.

22. (271,11) *Herkesin herkesle savaşması gerekir*] Lat.: b*ellum omnium contra omnes*. Thomas Hobbe'nin, burjuva yaşamının dışındaki insanın durumu için geliştirdiği formül.

23. (271,18) *Cesaret Hiç Ders Almıyor*] Daktilo metin (el yazısıyla düzeltilmiş). İmza: "Bertolt Brecht" Eylül 1953. Danimarka dilinde *Mutter Courage Laerer intet of krigen* (Mutter Courage lernt nichts aus dem Krieg (Cesaret Ana Savaştan Hiç Ders Almıyor) başlığıyla yayınlanmış, *Politiken*, Kopenhagen, 7 Ekim 1953.

Kopenhagen, Kongelige Teater, 7 Ekim 1953 tarihinde *Cesaret Ana ve Çocukları*'nı Torsten Anton'un rejisiyle sahneler. Sahnelemenin hazırlık aşamasında Brecht, o sıralarda tiyatroya destek olmak için Kopenhagen'de bulunan Ruth Berlau'a *Cesaret Hiç Ders Almıyor* başlıklı metni gönderir. Metne ek olarak da: " *Cesaret*'le ilgili birkaç sayfa kronik yazdım [...] belki Danimarka'da basılır," diye yazar (Ruth Berlau'a mektup, Eylül 1953); daha sonra gönderdiği bir mektupta ise,

Dokuz Eylül Üniversitesi
Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

"Bu küçük kronik program dergisi için düşünülmedi aslında, *Politiken*'de yayınlanması daha iyi olurdu (Ruth Berlau'a mektup, Eylül 1953). Çalışma arkadaşı Berlau, bu metnin sol eğilimli bir gazete yayınlanmasını sağlar.

Daha sonraki bir tarihli ve yarım kalmış bir notta ise şöyle denmektedir: "Oyunun zamanlaması hem çok geç, hem çok erken. Eğer savaşa karşı bir uyarı yine savaş yoluyla yapılacaksa, bir sonraki savaşa kadar zamanımız var demektir. Çünkü savaşlar tehdit etmeyi hep sürdürecekler."

Brecht tarafından daha önce yazılmış olan bazı metinlerden derlenen bir metin Danimarka'da yayınlandı. Bu metinde seçilmiş şu pasajlar arka arkaya sıralanmıştı: *Tiyatro İçin Küçük Organon* (47-49. Bölümler) ve *Yabancılaştırma Efekti Yaratan Oyunculuk Sanatının Tekniğine İlişkin Kısa Bir Tanımlama*, ikinci paragraf, Ek 3 de dahil olmak üzere. Bu pasajları Brecht'in kendisinin seçmiş ve sıralamış olması hemen hemen olanaksızdır. Büyük bir olasılıkla bu işi Ruth Berlau tarafından ya da onun gözetiminde yapılmıştır. *Politiken*'de yayınlanan metni Klaus Bohnen, *Neue Züriche Zeitung*'da *Cesaret Ana - Savaştan Hiç Ders Almıyor* (Mutter Courage - lernt nichts aus dem Krieg" başlığıyla 15/15 Ağustos 1981'de yayınlanan yazısında çevirmiştir.

24. (271,21-27) *bir oyun daha*] Brecht, 1933 yılı sonundan bu yana ailesiyle birlikte yaşamakta olduğu Svenborg'tan (Fünen Adasında) 23 Nisan 1939 tarihinde ayrılır ve İsveç'e geçer. Margarete Steffin'in belirttiğine göre *Cesaret Ana ve Çocukları*'nı İsveç'teyken Eylül/Ekim 1939 aylarında yazar.

25. (272,27) *Reinhardt döneminden kalma ... sahne teknisyeni*] Burada kastedilen, daha sonra Berlin-Deutsches Theater'in Teknik Müdürü olan, Karl Ruppert'tir.

26. (273,6f) *İnsanlar yolda Weigel'i gösteriyorlar*] *Çağdaş Tiyatro* (Das Theater des neuen Zeitalters) ve *Çalışma Güncesi*, 1 Mayıs 1950 ile karşl.

27. (273,29f) *altıncı yılda*] Oyun altıncı sezonda, sonbahar 1953'te sahnelenmiştir (Berlin, Deutsches Theater'deki prömiyer: 11 Ocak 1949).

28. *Kopenhag Gösterisinin Program Dergisi İçin*] Daktilo metin. İmza: "Bertolt Brecht". Eylül 1953. Danimarkaca: Program dergisi *Mutter Courage og hendes Born*, Konglige Teater, Kopenhagen 1953.

Brecht bu metni, Ruth Berlau'un isteği üzerine yazmıştır.

29. (274,26) *1956'da Göttingen'de Yapılan Gösteri İçin*] Daktilo

metin (el yazısıyla tamamlanmış). "30.7.56" (daktilo metne göre).

Göttingen'de Deutsches Theater'deki gösterinin prömiyer tarihi, Brecht'in ölümünden sonradır, 22 Eylül 1956 (Yönetmen: Eberhard Müller-Elmau: Sahne Tasarımı: Wilhelm Pretorius: Başrol: Grete Wurm).

30. (274,28) *Alman ekonomi mucizesi*] Federal Almanya endüstrisinin hızla yeniden yapılanmasını anlatan kalıp sözcükler. Bu gelişme özellikle Batı'da 1948 yılında uygulanan ekonomik reformlarla hızlanmıştır. (Avrupa'yı yeniden yapılandırma programı; "Marshall-Planı").

31. (274,28f) *'Güç politikası'*] 50'li yılların başından itibaren ortaya atılan ve Batılı güçlerin, sosyalist ülkeler üstünde sürekli askeri üstünlüğünü garanti altına alan doktrinin tanımlaması.

LUKULLUS'UN SORGULANMASI
LUKULLUS'UN MAHKÛMİYETİ

BRECHT'in YAZILARI, NOTLARI

Türkçesi
Ahmet Cemal

"LUKULLUS'UN SORGULANMASI" ve "LUKULLUS'UN MAHKUMİYETİ" ÜZERİNE

"LUKULLUS"DAKİ DEĞİŞİKLİKLER[1]

1

Başlık değişikliği. *"Lukullus'un Sorgulanması"* yerine bundan böyle, *"Lukullus'un Mahkumiyeti, Bir Müzikli Oyun*[2]".

2

Lukullus'un görkemli cenaze töreni sırasında izleyicilerin Lukullus'un eylemlerini farklı değerlendirdikleri duyulur. Sıradan insanlar onu suçlarlar. Müzik, bu konuşmaları bastırmayacak biçimde olabilir.

3

Sahne 4 [okuldaki çocuklar]. "Sextus gidip Pontus'u alacak" dizesini öğretmen seslendirir, çocuklar da öğrendiklerini belli edercesine "Pontus'u alacak" diye yinelerler. Bundan sonraki dizelerde de böyledir, yani çocuklara fetihler öğretilir. Onlardan hemen sonra, Lukullus'un fetihlerinin sonraki kuşaklarca mahkûm edilişi gelir. Lukullus'un bir kahramanlık örneği olarak betimlenmesine izin verilmez.

4

Sahne 8 [Kral ve Kraliçenin sorgulanması]. Lukullus'un "Şu kendini size acındıran kral da matah değildi yukardayken" sonra, tutsak kralın aryasını içeren yeni bir sahne gelir; aryada kral, saldırıya uğrayan ülkenin korkusuzca savunulmasına ilişkin çağrısını dile getirir. Savunanların onurlandırılmaları için-[3]

DESSAU'NUN *"LUKULLUS"* MÜZİĞİ[4]

1

Müzik, örneğin Richard Strauss'un müziğiyle karşılaştırılamayacak kadar yalındır. Önyargısız bir izleyici, özellikle de tat almak için gelmiş olan bir izleyici bu müziğin tadına varabilir.

2

Müziğin biçimcilikle hiçbir ilintisi yok. Müzik, örnek düzeyde içeriğe hizmet ediyor, ezgilerden yana zengin, pürüzsüz ve taze. Her yerde biçimciliği görürsek, hayalet görmeye başlarız.

3

Dessau, bestecilerimizin incelemeleri gereken bütünüyle yeni anlatım biçimleri buldu. Şimdiye kadar yalnızca resitatifler veren bir metinden aryalar çıkarmayı biliyor. Dessau'nun müziği, insanların duygularını dile getirebiliyor.

"LUKULLUS'UN MAHKUMİYETİ" ÜZERİNE TARTIŞMA

Biçimciliğe karşı kampanya[6] açıldığında, opera kabul edilmiş bulunuyordu. Halk Eğitimi Bakanlığından[7] itirazlar yükseldi[8]. Yazarlara operayı geri çekmeleri tavsiye edildi. Ancak yazarlar operayı biçimci bulmadıklarından, geri almaya değil, yalnızca sözleşmeden vazgeçmeye hazırdılar. İleri sürülen nedenler yazarlara inandırıcı gelmedi ve asıl müzisyenlerce[9] ileri sürülen düşünceleri biçimci buldular. İçeriğin önemini, yani yağma amacıyla yapılan savaşın mahkûm edilişini vurguladılar. Ve sorumlu bir izleyici çevresi ile sanatçıların kendi kendilerini anlamaları için bir halka kapalı davetiyeli gösteri[10] gerçekleştirilene kadar operanın başlamış olan çalışmalarının sürdürülmesini önerdiler. Öneri kabul edildi ve bu kendi kendini anlamayı gerçekleştirmek için çok büyük olanaklar sağlandı[11]. Gösteri sırasında içerik, özellikle Alman Demokratik Cumhuriyeti'nin barışçı, yağma amaçlı savaşı lanetleyen politikasına uygun düştüğü için, izleyicileri derinden etkiledi. Buna karşın güçlü itirazlar da oldu ve Cumhurbaşkanının başkanlığında, hükümetin ileri gelen üyeleriyle yazarlar arasında gerçekleşen üç saatlik bir tartışmada[12], eserin bulunduğu konumuyla henüz başlamış olan kampanyayı bir

kargaşaya sürükleyebileceği ortaya çıktı; sözü edilen kampanya, sanatlar ile bu sanatların yeni izleyicileri arasındaki varlığı tartışma götürmez uçurumu ortadan kaldırmayı öngördüğünden, büyük önem taşıyordu. Metnin mecaz karakteri anlaşılmasını güçleştiriyordu ve müzik, geniş izleyici kitlesinin müzik eğitiminin o andaki konumunu yeterince göz önünde tutmuyor, klasik çizgiden uzaklaşıyordu. Ayrıca müzik açısından saldırganın betimlenişinin kasvetli ve şiddetli bir müzikle yansıtıldığı bölümler ağır basıyordu. Brecht ve Dessau, tartışmanın ruhuna uygun ekler yapmaya ve eseri yeniden sunmaya hazır olduklarını bildirdiler. Aynı çerçevedeki ikinci bir tartışmada yeni metinler ortaya konulduğunda ve besteci de bazı değişik olasılıklarından söz ettiğinde, eserin temsil edilmesine ve kamuoyunun eleştirisine açılmasına karar verildi.

["LUKULLUS'UN MAHKUMİYETİ"NE AİT NOT][15]

"*Lukullus'un Mahkûmiyeti*" operası, bir radyo oyununa[16] dayanmaktadır. Operalar bu eseri kabul ettikleri takdirde, modern radyonun kitlesel çalışmalarına ilişkin deneyimler ilk kez operalara da girmiş olacaktır.

"LUKULLUS'UN MAHKUM EDİLİŞİ" OPERASI ÜZERİNE NOTLAR[17]

"*Lukullus'un Mahkûmiyeti*" operası, "*Lukullus'un Sorgulanması*" adlı radyo oyununu[18] temel almıştır. İlk eser,

"Mahkeme
Karar için çekiliyor."

Dizeleriyle son bulur.

Opera, "*Karar*"(14) alt başlığını[19] son metinden almıştır. Ama daha iyi ayrılabilmesi için kendi başlığını korumuştur.

Kabartmanın üstündeki taştan figürlerin ifadelerinin alınması, operada yoktur. Onların yerine tanık olarak, kabartmada betimlenmiş olanların gölgeleri çağrılır.

Yeni sahne, şöyledir:

(Kabartmanın getirilmesi)

KABARTMAYI GETİREN KÖLELER
Karşı çıkmadan sürüklüyoruz
Yükümüzü yaşamdan ölüme.
Zaten çoktandır bize ait değildi zamanımız
Yolumuzun hedefi de bilinmezdeydi.
O halde dinleyelim yeni sesi de
Eskileri gibi. Sormanın anlamı ne?
Ne bıraktığımız var geride, ne de beklentimiz.
LUKULLUS
Ey yargıçlar, bakın şimdi şu kabartmaya.
Tutsak bir kral, Pontus'lu Tigranes[20]
Onun yabancı bakışlı kraliçesi[21]. Güzel kalçalarına bakın.
Küçük bir kiraz ağacı[22] ve kiraz yiyen bir adam
İki bakirenin ellerinde bir yazıt, üstünde 53 kentin adı kazılı
Can çekişen bir lejyoner, selamlarken kumandanını
Elinde bir balıkla benim aşçım!
KORO
Bakın, anıt dikiyorlar kendilerine
Yitirilen kurbanların taşlaşan gölgeleriyle
Yukarda konuşup yukarda sussunlar diye
Aciz tanıklar, yenik düşenleri
Solukları kesilenleri, susturulanları, unutulanları
Galibin buyruğuyla ışıkta temsil etmekle görevli
Dahası hazırlar susmaya da konuşmaya da.
ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ
Ey gölge, yargıçlar kabul ediyorlar
Zaferlerini anlatan kabartmayı.
Zaferlerin üzerine daha da fazlasını
Öğrenmek için sabırsızlanıyorlar.
Onun için, kabartmanda tasvir ettiklerini
Çağırmayı öneriyorlar.
ÖLÜLER YARGICI
Onlar çağrılmalı.
Çünkü hep
Yenen yazdı yenilenin tarihini.
Öldürüleni hep yanlış anlatır
Öldüren. Dünyadan
Zayıf olan gider, kalan ise
Yalandır sadece. Biz aşağıdakilerin
İhtiyacı yok senin taşlarına. Çünkü

Seninle karşılaşanların, ey komutan
Pek çoğu şimdi burada.- Şimdi
Tasvirlerin yerine tasvir edilenleri
Çağırıyoruz. Yeğliyoruz
Taşlara gölgeleri.

LUKULLUS

İtirazım var.
Görmek istemiyorum onları.

ÜÇ KADIN HABERCİNİN SESLERİ

Komutan Lakalles'in
Asya seferlerinin kurbanları!
(Arkadan, zafer kabartmasında tasvir edilen gölgeler çıkıp kabartmanın karşısına dizilirler.)

(Sorgulama)

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Eğil ey gölge.
Senin tanıkların bunlar.

LUKULLUS

İtiraz ediyorum.

ÖLÜLER MAHKEMESİNİN SÖZCÜSÜ

Senin tanıkların bunlar.

LUKULLUS

Ama düşman hepsi de!
Burada yendiğim birini görmektesiniz.
Birkaç günde.

Halk Eğitimi Bakanlığının[23] Berlin Devlet Operasında düzenlediği prova gösterisinin ardından, kapsamlı tartışmalar[24] temel alınarak iki ekleme yapıldı. Birinci eklemede, oyunda artık yalnızca kabartmadaki bir figür olarak değil, fakat gölge olarak da ortaya çıkan kralın, Lukullus'un haklı çıkmayacağı sorgulamada neden haklı çıktığı anlatılmaktadır.
Sorgulama'ya eklenen sahne, şudur (sayfa 109):

LUKULLUS

Evet. Farkındayım yenik düşenlerin
Tatlı sesle konuştuklarının. Ama
Eskiden farklıydı bu ses. Şu kendini
Size acındıran kral da matah değildi

Yukardayken. Faiz ve vergi toplamakta benden geri kalmazdı.

ÖĞRETMEN *(Krala)*

O zaman neden
Burada, bizimlesin, ey Kral?

KRAL

Kentler kurduğum için.
Onları savunduğum için, Siz
Romalılar bizden istediğinizde.

ÖĞRETMEN

Biz istemedik. Oydu isteyen.

KRAL

Ülkeyi savunmak amacıyla çağırdığım için :
Erkekler ve kadınlar
İster çitlerde, ister su başında olsun,
Balta, çatal ve sabanla
Gündüz ya da gece
İster suskun, ister konuşarak
Özgür ya da tutsak
Düşmanla yüzyüze
Ölümle yüzyüze.

ÖĞRETMEN

Ben, bu tanığın karşısında
Ve övmek için
Kentlerini savunanları
Ayağa kalkmamızı öneriyorum.
(Yargıçlar ayağa kalkarlar)

LUKULLUS

Nasıl Romalılarsınız sizler?
Alkış tutuyorsunuz düşmanınıza!
Ben kendim için değil
Emir aldığım için gittim.
Beni yollayan
Roma'ydı.

ÖĞRETMEN

Roma! Roma! Roma!
Kimdir bu Roma?
Roma'yı kuran duvarcılar mıydı seni yollayanlar?
Yoksa kenti besleyen fırıncılar, balıkçılar,
Çiftçiler, hayvan yetiştiricileri
ve bahçıvanlar mıydı?

Kenti giydiren terziler, kürkçüler,
Dokumacılar ve koyun kırpıcılar mıydı?
Ya da kenti süsleyen kumaş boyacıları mıydı?
Yoksa kenti talan eden vergi toplayıcıları,
Gümüş ve köle tüccarları
Ve Forum'daki bankalar mıydı seni gönderenler?
(Sessizlik)

LUKULLUS

Her kimse gönderen:
Elli üç kenti
Tabi kıldım Roma'ya.

ÖĞRETMEN

Peki nerede onlar?
Yargıçlar, soralım kentlere.

YAZIT TAŞIYAN İKİ BAKİRE

Yollar, insanlar ve evlerle...

İkinci ek ise sonda (14) Asya seferlerinin şehit düşen lejyonerlerinin Lukullus'un lanetlenmesine katıldıkları yerde bulunmaktadır.

Evet, hiçliğe gönderin onu! Hangi eyalet
Tutabilir yerini o yaşanamamış
Ama onca vaatlerle dolu yıllarımızın? (Sayfa 120, Lejyonerler diyaloğu)
yerine şu konulmuştur:

LEJYONERLER

Üstümüzde haydutların giysileriyle
Bir soyguncular alayında
Ölüp gittik hepimiz.
Yani halkın evlatları.
Evet, hiçliğe gönderin onu!
Tıpkı sürüye dalan
Kurdun öldürülmesi gibi
Öldürüldük.
Evet, hiçliğe gönderin onu!
Ayrılabilseydik
Saldırganın hizmetinden!
Keşke kendilerini
Savunanlara katılabilseydik!
Hiçliğe gönderin onu!

Üç yeni aryanın[25] (*"Savunmaya Çağrı" / "Kimdir Bu Roma" / "Şehit Düşen Lejyonerlerin Şarkısı*) besteciye, mahkemenin müzikal açıdan davalı kadar kendini ifade edememesi gibi bir sakıncayı düzeltme fırsatını vermektedir.

["LUKULLUS'UN SORGULANIŞI" ÜZERİNE][26]

Oynadığımız eser, Paul Dessau'nun *"Lukullus'un Sorgulanması"* operası. Opera, Bertolt Brecht tarafından 19.. yılında[27], yani İkinci Dünya Savaşında doruğuna ve sonuna varan yağma ve fetih amaçlı savaşların başladığı bir dönemde kaleme alman bir radyo oyununu temel alıyor. Eserde İ.Ö. son yüzyılda lejyonlarıyla Asya'ya saldıran ve çeşitli büyük imparatorlukları Roma İmparatorluğunun egemenliği altına sokan Romalı komutan Lukullus'u yargılayan bir mahkeme anlatılıyor.

Brecht'in Yazıları, Notları'na ait:

Kaynaklar:

"LUKULLUS'UN SORGULANMASI" ve
"LUKULLUS'UN MAHKÛMİYETİ" ÜZERİNE

Mart/Nisan 1951: *"Lukullus"daki Değişiklikler, Dessau'nun "Lukullus" Müziği* (17 Mart 1951'deki ilk oyundan ve operanın programdan kaldırılmasından sonra).

İlkbahar/Yaz 1951: *"Lukullus'un Mahkumiyeti" Üzerine Tartışma*. Not. "Lukullus'un Mahkûmiyeti" Operası Üzerine Notlar (*Lukullus'un Sorgulanması* adlı radyo oyununun *Versuche*, Sayı 11'de basılışı nedeniyle). *"Lukullus'un Sorgulanışı" Üzerine.*

DİPNOTLAR

1. (275,5) *"Lukullus"daki Değişiklikler*] Daktilo metni. Mart 1951 sonu.

17 Mart 1951 tarihinde *Lukullus'un Sorgulanması* operası Berlin'de, Alman Devlet Operası'nda davetlilerin huzurunda ilk kez oy-

nanır; bu gösteri, daha sonra "ön gösteri" ya da "prova gösterisi" diye adlandırılan gösteridir. 24 Mart 1951 tarihinde Alman Demokratik Cumhuriyeti hükümetinin ve partinin ileri gelen üyeleri ile, Brecht, Paul Dessau, orkestra şefi Hermann Scherchen ve rejisör Wolf Völker, oyun ve Paul Dessau'nun müziği üzerine tartışırlar. Brecht, metni bu görüşmeden sonra kaleme alır ve metinde librettodaki değişiklikleri saptar. (Karş. *Çalışma Güncesi*, 25 Mart 1951.)

2. (275,9f) *Bir Müzikli Oyun*] Brecht, "opera" kavramını korur.

3. (275,32f) *onurlandırılmaları için-*] Metin sayfa sonunda yarım kalmaktadır (sonraki sayfa eksiktir).

Brecht'in ölümünden sonra belgeleri arasında, yazarı saptanamayan ve aynı konuya ilişkin bir metin bulunmuştur:

"Lukullus" Metnindeki Değişiklikler

Lukullus metnindeki aşağıdaki değişiklikler, Brecht tarafından 24 Mart tarihli görüşmede ortaya atılan sorular temel alınarak yapılmıştır.

a. Soru: Mozoledeki çocuklar sahnesi, burada bizler sanki kahramanlara saygı duyulmasına karşıymışız gibi yanlış anlaşılabilir mi?

Değişiklik: Burada, sonradan gelecek kuşakların mahkemesinde bir savaş suçlusu olduğu için mahkum edilen bir kahramanın yüceltildiği bağlamdan anlaşılmakla birlikte, öğretmenin çocuklara fetih çağrısını yöneltmesi, çocukların da yalnızca yinelemekle yetinmeleriyle (Öğretmen: Sextus, Pontusu alır. - Öğrenciler: Pontusu alır vb.) dolaysız bir yanlış anlama önlenebilir.

b. Soru: Savunma savaşının değil, fakat yalnızca saldırı amaçlı savaşın mahkûm edildiği, nereden anlaşılır?

Değişiklik: Kralın ve kraliçenin sorgulanmasına yeni bir sahne eklenir. Halkın arasından seçilen yargıçlar, krala gelecek kuşakların sınavından geçmeyi nasıl başardığını sorarlar. Kral, vatanın korkusuzca savunulması çağrısını yineler. (Bu çağrı, olumlu ve yüreklendirici tondadır) yargıçlar, vatanlarını savunanlara saygı gösterisi olarak sandalyelerinden kalkarlar.

c. Soru: Savaşlara yol açanların birinci planda komutanlar olmadığı nasıl anlaşılabilir?

Değişiklik: Lukullus, Roma'nın emri üzerine Asya'yı fethe gittiğini iddia eder. Bir yargıç araştırır: Kimdir Roma? Lukullus'u Asya'ya duvarcıların, fırıncıların, dokumacıların, çiftçilerin değil, fakat gümüş firmalarının, köle tüccarlarının ve bankaların gönderdiğini

saptar.

d. Soru: Mahkûm etmenin dışında, saldırı savaşına karşı ne yapılabileceği konusunda da bir şeyler söylenebilir mi?

Değişiklik: Sona doğru, Lukullus'un Asya'da şehit düşen lejyonerleri tarafından söylenen bir şarkı eklenir; askerler, kötüye kullanılmalarına izin verdikleri için kendi kendilerini suçlarlar ve Lukullus'a hizmet etmeyi ret edip, saldırıya uğrayanlara ülkelerini kurtarmalarında yardımcı olmadıklarına yakınırlar.

e. Başlık *"Lukullus'un Sorgulanması"* yerine *"Lukullus'un Mahkûmiyeti"* olmalı, türü gösteren kavram olarak da opera yerine "Bir Müzikli Oyun"[3] kullanılmalıdır.

4. (276,1) *Dessau'nun "Lukullus" Müziği*] Daktilo metni. Mart/Nisan 1951.

Bu metni Brecht, opera üzerine yapılan tartışmalar sırasında yazar. Biçimcilik tartışması çerçevesinde (Karş.DN. 6) *Lukullus'un Sorgulanması*'na yöneltilen saldırılar, birinci planda Paul Dessau'nun müziğine yöneliktir.

5. (276,20) *"Lukullus'un Mahkûmiyeti" Üzerine Tartışma*] Daktilo metni. İlkbahar/Yaz 1951.

Brecht, *Lukullus'un Sorgulanması* operasma ilişkin tartışmanın akışını bir kez daha özetler. Metnin kaleme alındığı tarihte opera artık işlenmiş ve adı değiştirilmiştir.

6. (276,22f) *Biçimciliğe karşı kampanya*] Brecht burada, parti Merkez Komitesinin 5. Kongresi (15-17 Mart 1951) ve bu kongrede alınan *sanat ve edebiyatta biçimciliğe karşı ve ilerici bir Alman kültürü uğruna kavga* kararıyla "biçimci sanat"a karşı açılan kampanyadan söz etmektedir (Karş. *Biçimcilik Tartışması Üzerine*/Zur Formalismusdebatte ve *Biçimcilik Tartışmasına İlişkin Notlar*/Notizen über die Formalismusdiskussion, *B. Brecht Werke*, Suhrkamp, Cilt 23).

7. (276,23f) *Halk Eğitimi Bakanlığı / Ministerium für Volksbildung*] 1949-1951 yılları arasında Halk Eğitimi Bakanlığı, aynı zamanda bilim ve kültür için de yetkilidir. 1951 yılında Merkez Komitesi'nin teşvikiyle Sanat Sorunları Devlet Komisyonu kurulur ve bu alan, Halk Eğitimi Bakanlığından ayrılır.

8. (276,24) *itirazlar yükseldi*] Bu konuda Brecht, *Çalışma Günce*si'nde şöyle yazar (15 Ocak 1951): "... ama şimdi Halk Eğitimi Bakanlığı partisyonu bir kez daha istiyor, Dessau ise temsilin sonbahara ertelenmesini yeğliyor".

9. (276,28) *müzisyenlerce*] Operanın müzikal yapısını özellikle müzikbilimci ve besteci Ernst Hermann Meyer eleştirir : "Paul Dessau,

genelde hep olumsuzlama araçlarıyla, halk şarkısının, klasik mirasın olumsuzlanmasıyla çalıştığından, doğru yolu izlemiyor. Çok sayıda fasıla, kısa anlardan oluşma yoğunlaştırmalar, keskin üflemeli çalgı akorları, geniş ölçüde çirkinin karakteristiğini, aşırı sayıda vurmalı çalgı kullanıyor, ezgi uzun süreler boyunca yükselmiyor. Dessau, ezgi yerine resitatifler getiriyor, bu devamlı olunca monoton bir etki yaratıyor, mizah ve alay araçları çok fazla kullanılmış." (*Lukullus*'un 13 Mart 1951 tarihindeki halka açık provasına ilişkin tartışma protokolü; Brecht'in belgeleri arasında bulunmuştur.)

10. (276,33) *davetiyeli gösteri*] 17 Mart 1951 tarihindeki ilk oyun için (karş. DN. 1) belli kişilere davetiyeler dağıtılmış, ancak bu kişiler davetiyelerini kısmen başka ilgilenenlere vermişlerdi. İzleyiciler operayı alışılmadık kadar uzun alkışlamışlar, sanatçılar lehine de büyük tezahürat yapmışlardı.

11. (276,35) *çok büyük olanaklar sağlandı*] Bunun için karş. Brecht'in Halk Eğitimi Bakanına teşekkürü: "Bizim Devlet Operamızın tahsisi ve dünyaca ünlü bir orkestra şefiyle anlaşma yapılması gibi cömertçe sağlanan olanaklar, sanatçıların gözünde (kolay olmayan, ancak heyecan verici) görevlerinin netlik kazanmasına çok katkıda bulunacaktır." (Paul Wandel'e yazılan mektup, 19 Mart 1951.)

12. (277,1-3) Cumhurbaşkanının başkanlığında... üç saatlik bir tartışmada..] 24 Mart 1951'de, Wilhelm Pieck'in başkanlığında yapılan görüşmeden söz edilmektedir; karş. DN. 1.

13. (277,9) *müzik eğitiminin... konumunu*] Karş. *Çalışma Güncesi*, 25 Mart 1951.

14. (277,15) *ikinci bir tartışmada*] Brecht, 6 Nisan 1951 günü operanın değişik metnini Wilhelm Pieck'e yollar. 5 Mayıs 1951'de Brecht, Dessau ve Cumhurbaşkanı Wilhelm Pieck arasında yapılan görüşmede, değiştirilen operanın Alman Devlet Operasının programına alınmasına karar verilir.

15. (277,22) *"Lukullus'un Mahkûmiyeti" Üzerine Not*] Daktilo metni. İlkbahar/Yaz 1951. İmzalayanlar: "Dessau. Brecht."

16. (277,25) radyo oyunu] *Lukullus'un Sorgulanması* adlı radyo oyunu 1939'da, Brecht'in İsveç sürgününde yazılır (Karş. *Çalışma Güncesi*, 7 ve 12 Kasım 1939).

17. (277,30f) *"Lukullus'un Mahkûmiyeti" Operası Üzerine Notlar*] Metin: İlk basım. Yazılış: İlkbahar/Yaz 1951. Basım: *Versuche*, Sayı 11 (*Versuche* 25/26/35) Batı Berlin ve Frankfurt, Suhrkamp Yayınevi 1951, S. 155-159. İmza: "Brecht.Dessau."

Brecht, metni *Lukullus'un Sorgulanması* operası işlenip *Lukul-*

lus'un Mahkûmiyeti adını aldıktan sonra yazar. (*Versuche*'nin 11. Sayısında 1951 tarihli operanın metnini değil, fakat 1949/50 tarihli radyo operasının metnini bastırır ve metni "Radyo Oyunu" diye nitelendirir.)

Temel metne, radyo oyununun *Versuche*'deki basımına ait sayfa atıfları eklenmiştir.

18. (277,33) *radyo oyunu*] Burada sözü edilen, *Internationale Literatur*'da (Sayı 3, 1940, s. 3-19) basılan ilk metindir. Bu metinden önce radyo operası, ardından da aynı başlığı taşıyan ve 17 Mart 1951 tarihli ilk temsilde oynanan 12 tabloluk opera oluşturulur.

19. (277,38) *Opera, "Karar"(4) alt başlığın...*] 14. Sahneye ilk kez *Lukullus'un Sorgulanması* adlı radyo operasında yer verilmiştir. *Lukullus'un Mahkûmiyeti*'nin ön aşaması, 1939 tarihli radyo oyunu değil, fakat bu metindir.

20. (278,17) *Tutsak bir kral, Pontuslu Tigranes*] Pontus Kralı Mithridates'in damadı, Ermenistan kralı. Lucullus tarafından İ.Ö. 69 yılında yenilgiye uğratılmış, ancak tutsak düşmemiştir.

21. (278,18) *Onun yabancı bakışlı kraliçesi*] Mithridates'in kızı ve Ermenistan Kralı Tigranes'in karısı Cleopatra.

22. (278,19) *Küçük bir kiraz ağacı*] Lucullus'un kiraz ağacını İtalya'ya getirdiği, antikçağdan beri var olan bir söylencedir.

23. (279,38f) Halk Eğitimi Bakanlığı] Karş. DN. 7.

24. (279,39-280,1) kapsamlı tartışmalar] Karş. DN. 1 ve DN. 14.

25. (282,19) *üç yeni aryanın*] Karş. *Lukullus'un Mahkûmiyeti* metnindeki 4., 8. ve 12. Sahneler.

26. (282,26) *"Lukullus'un Sorgulanması" Üzerine*] Daktilo metni. 1951.

Metin, muhtemelen Batı Almanya'da, Frankfurt'daki ilk gösteri (30 Ocak 1952) için yazılmıştır.

27. (282,30) *19.. yılında*] Metinde tarih boşluğu bulunmaktadır: Radyo oyunu 1939'da yazılmıştır.

SEZUAN'IN İYİ İNSANI

BRECHT'in YAZILARI, NOTLARI

Türkçesi
Özdemir Nutku

"SEZUAN'IN İYİ İNSANI" ÜZERİNE

[TANRILARIN GELİŞİ][1]

Yoksulluk ve karmaşa her an biraz daha büyüyüp tüm yaratıkların bir çığlığı durumunu aldığından, Tanrılar arasında da bir huzursuzluk başlamıştı. Tanrıların bir çoğu, yoksulluğun bu kadar büyüdüğü yerde Tanrı korkusunun da olamayacağını söylüyorlardı. 'Bu dünyayı öyle bir gayretle değiştirdik ki, bundan büyük bir düzensizlik ortaya çıktı', diyorlar ve ekliyorlardı: "Bu karmaşa içinde güvenilir birini, bu sefalette bile emirlerimizi uygulayabilen bir insan bulabilirsek, o zaman dünya olduğu gibi kalsın ve düzensizlik olmasın".

Bu Tanrıların en kıdemlilerinden üçü aralarında konuşup anlaştılar: Tanrı korkusu olan, Tanrı emirlerine uyan ve bu yoksulluğa karşı koyabilen bir insan aramaya çıkacaklardı.

Ve Sezuan kasabasına geldiler, orada hâlâ Tanrı korkusu olan bir Sucu'ya rastladılar. Sucu onlara geceyi geçirebilecekleri bir yer aramaya başladı ve sabahtan akşama dek oradan oraya koşup onlara bir yer bulmaya çalıştı, ama nafile.

Sucu, "Tanrıların en kıdemlileri olan bu yüce kişilere geceyi geçirmeleri için bir yer bulmanın kolay olacağını sanmıştım. Ama yanılmışım, şu koca Sezuan'da evini açacak bir kişi bile kalmamış", diye söylendi.

Sonra geri geldi ve Tanrıları umutlandırarak tekrar gözden kayboldu. Döndüğünde, yanında, tanıdığı olduğunu söylediği ve onlara kalacak yer verecek olan Mi-Lung adlı bir kız vardı.

Ve Tanrılar bir de ne görsünler, Sucu'nun su ölçtüğü maşrapası iki dipli değil miydi.

"SEZUAN'IN İYİ İNSANI" GAZETE HABERİ[2]

Sezuan kasabasında geçen çok ilginç bir öykü anlatılır. Başkentteki bir tütün fabrikatörü, Bay Lao Go, Li Gung adındaki kuzinini öldürdüğü için yargı önüne çıkarılmıştır. Görgü tanıklarının ifadelerine göre, genç bayan Li Gung, kasabanın kenar semtlerinin yoksul insanları tarafından "iyi insan" olarak bilinmesinden kıvanç duyuyormuş. Hatta ona, "Varoşların Meleği" diye ad takmışlar. Aslında, bir

sokak kadını olan bu genç kız, Tanrıların onu ödüllendirmesiyle küçük bir sermayeye sahip olmuş. Genç kız küçük bir tütün dükkânı satın almış, ama kendisini düşünmeden işlerini yürüttüğü için birkaç gün içinde sermayeyi kediye yüklemiş. Sayısız yoksulu beslemeye koyulmuş ve bu yoksul semtin insanlarının yardımına koşmuş, hatta hiç tanımadığı dokuz kişilik bir aileyi dükkânın arka odasında barındırarak onları yedirip içirmiş. Sefalet kapıyı çaldığı sırada, kendisini Li Gung'un kuzeni olarak tanıtan, binbir dalaverası olan genç bir asalak, sıkı ve acımasız bir yönetimle dükkânın ticaretini tekrar yoluna koymuş. Onun bu başarısı bir rastlantıya dayanıyormuş. Dokuz kişilik aile, küçük çocuklarını, komşunun kapısı önüne konulmuş şişe sütlerini çalmak üzere göndermişler. Kuzen buna ses çıkarmamış, ama sokaktaki polisi çağırıp çocuk çaldığı sütlerle dönünceye dek onunla ahbaplık etmiş. Aile topluca karakola götürülmüş, Li Gung ise ortalarda görünmüyormuş. Acımasız Kuzen'in dükkânda olduğu sıralar genç kız kayboluyormuş.

Li Gung geri döndüğünde, Kuzen Lao Go ortadan kaybolmuş. Genç kız işini yine aynı yumuşaklıkla yürütmeye başlamış. Üstüne üstlük, bir de Yü Schan adlı, işsiz bir posta pilotuyla ilişki kurmuş. Adam bir de kendini öldürmek istediğini genç kızın kulağına fısıldamaz mı! Olanlar olmuş; genç kız, onu, posta pilotu olarak Pekin'deki işe göndermek istediğini, ama küçük dükkânının da, yoksul insanların sandığı gibi, bir altın madeni olmadığını söylemiş. Öte yanda, "Sezuan'ın Tütün Kralı" Bay Feh Pung da, pek de insancıl sayılmayacak kendine özgü yöntemlerle kızın dükkânını ele geçirmek istiyormuş. Bay Feh Pung tütün dükkânları zincirine bir yenisini ekleyerek genç kızınkinin yakınına yeni bir dükkân açarak tütünü yarı fiyatına satmaya başlayınca, Li Gung da işleri düzeltmesi için işbilir Kuzen'ini yeniden yardıma çağırmış. Gerçekten biliyordu[3]...

Kuzen zaten ilk ziyaretinden, Feh Pung'un daha ilk günden beri bir tehdit oluşturduğunu biliyormuş; buna karşılık, o, kızın tütüncüler birliği ile karşılıklı bir koruma anlaşması yapmış. Bir yandan onlardan tütün satın alırken, başkalarının hesabına dükkânı ucuza satmak için Tütün kıralı Feh Pung ile pazarlığa oturmuş. Ancak Kuzen, Li Gung'un isteğini yerine getirmek için, dükkânın satışından aldığı para ile kızın sevgilisi Yü Şan'a çalışacağı bir yer ayarlamış. O Yü Schan denilen adam ise açıktan açığa Li Gung'un parasının üzerine oturmuş. Yü Schan'ın bu davranışına karşılık, akıllı Kuzen, Li Gung'un bir mantık evliliği yapması için varlıklı Berber Bay Kau ile anlaşmış. Doğal olarak Yü Schan'ın Li Gung üzerindeki etkisi Kuzen Lao Go'ya

sökmemiş. Ancak Li Gung'un tam güvenini kazanmış olan Yü Schan, sonunda onunla aşk evliliği yapması için kızı ikna etmiş. Onların bu evlilik haberi kenar mahalle sakinlerinin ağzına çiklet olmuş; ama evlenmeleri gerçekleşmemiş. Li Gung'un kendini düşünmeden bol keseden dağıttığı tütün dükkânı, bay Lao Go'nun planı ile, tütün kralına devrolmuş. Yani haydan gelen huya gitmiş. İşte bu noktada kız, sevgilisinin onun üzerindeki etkisine karşı koymuş. Öte yanda, kızı 'mantıklı olmaya' ikna etmek için düğüne davet edilen Kuzen Lao Go ise sökün etmemiş. Düğünde, Yu Schan'ın çıkıntılıklarına yürekten kırılan Li Gung, hiçbir şey saklamadan, Kuzen'inin, onu drahoma avcısı, kötü bir adam olarak gördüğünü yüzüne karşı söylemiş; düğün de suya düşmüş. Mahalleli onu 'Varoşların Meleği" diye kabul etmeseymiş, o anda ve belki de daha önceden kimsenin ummadığı bir biçimde elinden bir kaza çıkabilirmiş. Aslında Bay Lao Go, genç Bayan Li Gung'dan başkası değilmiş. İşbilir 'Kuzen' kolay kolay düşünülmeyecek, herkesi hayran ettiği manevralarla ayakta kalmayı başarmış. Bu olay Sezuan'da uzun süre gizli kalmamış. Tütün tüccarları artık Li Gung'un fedakârlığından yararlanamamışlar. Li Gung, evlilik girişiminden kısa bir süre sonra, onların dürüstlüğünden kuşku duymaya başlamış. Tütün tüccarları, onun dükkânını birbirlerine "köpeğin son lokması" deyişiyle sunup duruyorlarmış. Öte yanda, Li Gung'un bunlara karşı eski bir dostu, sucu Sun, varmış; Sun, onun gebe olduğuna tanıklık edebilirmiş. Tehlike büyükmüş. Kızın dükkânı artık kesin mahvolmak üzereymiş. İşte o sırada, üçüncü ve son kez işbilir Kuzen yeniden ortaya çıkmış. Görevi, kuzininin canından çok sevdiği, doğacak bebek için dükkânı kurtarmakmış. İşbilir Kuzen vakit kaybetmeden işe koyulmuş. Berber'in kuzenine olan zaafını ve mahallelinin, sermayesini kediye yükleyen 'Varoşların Meleği'ne olan sevgisini kullanarak en sefilinden bir[4] tütün kırma yeri açarak korunmaya muhtaç yoksulları ve açları orada karın tokluğuna çalıştırmaya başlamış. Bebeğin babası Yu Schan'ı da bu işin başına koymuş. Li Gung, üçüncü kez ortadan yok olduğu sırada, Lao Go, Yü Schan'ın annesine, oğlunun 'namuslu bir işte çalışarak doğru yola girmesini' sağlamak üzere onu işe almaya söz vermiş. Lao Go'nun acımasız yönetiminde, Yü Schan tütün atölyesinde işçibaşı olmuş. İşçibaşı olarak Yü Schan, patronu Lao Go'nun yanından ayrılmaz olmuş. Bu durum sonunda bay Lao Go'yu olacağına götürmüş. Yü Schan, Bay Lao Go'nun kuzinini dükkânının arkasında hapsettiği kuşkusuyla küçük ve özel armağanlar getirmeye başlamış. Yü Schan, tütün tüccarının hiç hoşuna gitmeyen bir şekilde baskısını ve araştırmalarını giderek arttırmış.

Sonunda, umut kırıklığına uğrayınca polise gitmiş. Polis dükkânın arkasındaki odada, kalbi kırılmış olarak ortadan kaybolan Li Gung'a ait giyecek eşyalar bulmuş. Kuzinini öldürmekle suçlanan bay Lao Go'nun tek kurtuluş yolu, kendisinin aynı zamanda Li Gung olduğunu açıklaması olduğundan, mahkemede, yargıçların şaşkın bakışları önünde değişerek kenar mahalle patronu Lao Go ile varoşların meleğinin aynı kişi olduğunu kanıtlamış. Kötülük, iyiliği ters yanıymış ve iyi şeyler ancak kötü eylemlerle gerçekleşebiliyormuş -- bu dünyanın yoz durumu için çok sarsıcı bir belge.

Sezuan'da çok alay edilen, rastlantıya dayalı şiirsel bir yan var. Bir su satıcısının uydurmasına göre, Li Gung'a sermayeyi. gerçekten, Sezuan'da iyi insan arayan üç Tanrı vermiş. Hatta bu Tanrılar birçok kez Sucu'nun düşüne girmişler ve ondan Sezuan'ın iyi insanın yaptıkları hakkında bilgi almışlar. Bu Tanrılar güya gizin açıklandığı mahkeme sahnesinden ve yargıçlardan da haberdarmışlar.

Her zaman orada oldukları söylenen bu Tanrıların, eğer gerçekten orada idiyseler, Sezuan'da iyi bir insanın var olduğuna şaşırmış olduklarını varsayabiliriz.

"SEZUAN'IN İYİ İNSANI"

Öndeyiş (Prolog)

Üç Tanrı Sezuan kasabasına gelirler. İyi bir insan aramaktadırlar. Onlara kadar ulaşan bir söylentiye göre, bu dünya iyi olmak için giderek daha zorlaşmaya başlamıştır. Yardımsever bir Sucu aracılığıyla Shen Te adlı iyi insanla tanışırlar. Ancak o, her şeyin giderek kötüye gittiğini, bunun için de Tanrıların tüm emirlerini yerine getirmenin olanaksız olduğunu söyleyerek şikâyette bulunur. Tanrılar ona bir şans tanımak için armağan olarak para verirler ve iyi dileklerle ayrılırlar.

1

Shen Te, Tanrıların ona armağan ettiği sermaye ile küçük bir tütün dükkânı açar. Aynı zamanda, Tanrı emirlerini yerine getirmek için çaba gösterir; kendi çıkarlarını bir yana bırakarak komşularına yardım etmeye koşar. Bu gereğinden çok koşuşturmasıyla bile insanları her zaman memnun edemez. Dükkân daha açıldığı günün akşamı yok olmanın eşiğine gelir. Sekiz kişilik bir aile ona sığınır. 'Konuklar' ona

küstahça başka yoksulları da alması için öğütte bulunurlar. Bunun üzerine o da, dükkânın asıl sahibi, sert bir adam olan bir kuzen yaratır. Yatma zamanı geldiğinde Shen Te'ye yatacak yer kalmadığından dükkândan çıkar gider.

2

Ertesi gün, 'konukların'ın şaşkın bakışları arasında, dükkânın kapısını sert görünüşlü genç bir adam açar ve dükkâna girer. Genç adam kendini Shen Te'nin kuzeni olarak tanıtır. Kuzininin işini yürütebilmesi için nazik, ama kesin bir tavırla aileden dükkânı boşaltmalarını ister. Gitmemekte diretmeleri üzerine, genç adam, ailenin bazı kişilerini daha önceden ufak tefek suçlardan hapse atan polisi çağırır. Seyirciye kendini bağışlatmak için de, bunların kötü insanlar olduğunu söyleyerek ailenin almayı unuttuğu afyon torbasını gösterir! – Kuzen'in polis memuru ile kurduğu dostluk hemen meyvesini verir. Suçluların yakalanmasına yardım ettiği için kendini Kuzen'e karşı borçlu hisseden polis, karşı dükkândaki, varlıklı berber Shu Fu'nun güzel kuzininde gözü olduğunu fısıldar. Berber'in parkta buluşmak için randevu istediğini haber verir. Kuzen bu haberle ilgilenir: Görüldüğü gibi, Shen Te çok deneyimsizdir, korunmadan bu dükkân işini yürütemeyecektir, kendisinin de bir dana dönmemek üzere gitmesi gerekmektedir.

3

Shen Te'yi zengin Berber Shu Fu ile buluşmak üzere parkta görürüz. Birden bir ağacın altında, kendini asmaya çalışan, yıkılmış genç bir adam görerek sarsılır. Onun işsiz bir posta pilotu olduğunu öğrenir. Genç adam, Pekin'deki pilotluk işini alabilmek için gerekli olan 500 Dolar'ı bulamamaktadır. Yağmur bastırınca, Shen Te de ağacın altına onun yanına gider. Aralarında duygusal bir konuşma başlar. Shen Te yaşamında ilk kez, erkek ve kadın arasında maddi bir ilişki olmayan bu konuşmadan mutluluk duyar. Eve dönmeden önce, Shen Te, genç pilota Pekin'deki işi alması için ona yardımcı olacağına söz verir. Kuzeninin belki de gerekli olan 500 Dolar'ı bulabileceğini söyler. Mutluluktan uçan Shen Te, yolda rastladığı, güvendiği, yakın dostu Sucu Wang'a çaresiz birine yardım etmede ona yardımcı olmasını rica eder.

Ara Oyun

Seyircinin gözü önünde Shen Te, kuzen Shui Ta kılığına girer. İnsanın iyi şeyleri ancak güç ve şiddet kullanmadan yapamadığı üzerine bir şarkı söylerken kötü Shui Ta'nın giysilerini giyer ve maskesini takar.

4

Shen Te, arkadaş olduğu pilot Sun'a tütün dükkânına gelmesini söylemiştir, ama Sun dükkâna gittiğinde karşısında Shui Ta'yı bulur. Kuzen, Sun ve Shen Te için sürekli bir gelir kaynağı olacak iş için 500 Dolar'ı bulabileceğini söyler. Tütün toptancısı Bayan Mi Tzü'ye gelmesi için haber yollar; Mi Tzü dükkâna hemen 300 Dolar verebileceğini söyler. Alışveriş çabucak sona erer ve Sun, gözleri parlayarak, büyük pişkinlikle 300 Dolar'ı cebine indirir. Geri kalan 200 Dolar'ın bulunması ise bayağı sorun olur. Kuzen, pek fazla düşünmeden, bu sorunu da çözer; sekiz kişilik ailenin unuttukları bir torba afyonu, onların dükkânda kalış ücretine sayarak paraya çevirmeye karar verir. Raslantı olarak Kuzen'in aklına gelen, ama pilotun hiç düşünmediği, Sun'un Shen Te'yi de Pekin'e götürmesi sorunu şaşırtıcı, hatta tiksindirici bir sonuca ulaşır. Sun'un, Shen Te'yi Pekin'e götürmekte isteksiz davranması üzerine, Kuzen de doğal olarak bu işi daha fazla ileri götürmeden kabaca bitirir. Pilot ise kolay pes etmez; 300 Dolar'ın üstüne yatmakla kalmaz, geri kalan 200 Dolar'ı, kendisine körkütük âşık olan Shen Te'den kolayca alabileceğini söylemek küstahlığında bulunur. Sanki kapının önünde Shen Te'yi bekleyecekmiş gibi, Sun, zafer kazanmış bir komutan tavrıyla dükkânı terk eder. Bu duruma çok öfkelenen ve çaresizlik içinde kalan Shui Ta, Berber Shu Fu'ya haber gönderir. Ona, kuzininin herkese kendini düşünmeden iyilik yaptığı için dükkânı batırdığını, bunun için de güçlü bir koruyucuya ihtiyacı olduğunu söyler. Shen Te'ye vurgun olan Berber, "basit bir akşam yemeği" karşılığında genç bayanın sorunlarını çözmeye hazır olduğunu belirtir. Shui Ta'nın "kuzinini ikna etmek için" dükkândan ayrılmasından az sonra Pilot Sun kızgın bir şekilde dükkâna gelir. Shen Te, Berber ile buluşmak üzere dükkânın arka tarafından çıktığında Sun onun yolunu keser. Sun, aşklarını tazeler, parktaki yağmurlu gecede nasıl tanıştıklarını anımsatır. Zavallı Shen Te, Shui Ta'nın çok iyi bildiği Pilot'un utanmaz bencilliği kaybolur gider, yerini, seven Shen Te'nin duyguları alır. Shen Te, akıllı Kuzen'inin onun için ayarladığı Berber ile değil, sevdiği insanla çıkar gider.

5

Bir aşk gecesinin şafağında, Shen Te, mutlu bir şekilde kenar semtin bir çayhanesine gelir. Sevgilisi pilotun uçmasını sağlayacak miktarın geri kalan 200 Dolar'ını çıkarabilmek için bir torba afyonu çayhanede satmayı düşünüyordur. Müzik eşliğinde bir sözsüz oyunla, afyon çekenlerin dumanlı bir geceden sonra çayhaneden ayrılışlarını izleriz; kimi sallanarak, kimi titreyerek, kimi de bitkin geçer giderler. Bu yıkılmış insanları görünce, Shen Te'nin aklı başına gelir. Kendi mutluluğunu bir zehirle satın almaması gerektiğini anlar. Sun da bunu anlayacaktır. Ona eli boş döndüğünde, onu kovalamayacaktır. Bunu umut ederek telaşla gider.

6

Shen Te'nin umudu boş çıkar. Sun onu terk eder; dükkânın satışından elde edilmiş olan parayı da ucuz meyhanelerde içkiye yatırır. Shen Te'yi bu kez, geri kalan birkaç eşyasını bir arabaya yüklerken görürüz. Tanrıların armağanı olan küçük dükkânını yitirmiştir. Çamaşırlarını toplarken birden başı döner, bir komşusu onun bu durumu fark eder; kızın işbitirici sevgilisi ona bir bebek yüklemiştir. Shen Te bunu öğrenince çok mutlu olur. Pilot'un doğacak çocuğunu geleceğin pilotu olarak selamlar. Birden, komşu mahalleden küçük bir çocuğunun, yemek artıkları için çöp tenekelerini karıştırdığını görür – çocuk açtır. Bu manzara onu birden değiştirir. Seyirciye dönerek söylediği şarkıda verdiği kararı bildirir: Kucağındaki çocuğu yırtıcı bir kaplana dönüştürecektir; çünkü çocuğu ancak bu şekilde sefaleti yenebilecektir. Ve buna bir tek Kuzen yardımcı olabilir.

Ara Oyun

Sucu, Shen Te'yi görüp görmediğini seyirciye sorar. Beş aydır ortadan kaybolmuştur. Kuzen ise zengin olmuştur ve herkesçe tütün kıralı olarak bilinmektedir. Ama Kuzen'in bu durumunu karanlık işler çevirerek elde ettiği konusunda birtakım dedikodular vardır. Sucu, bunun afyon tüccarlığı ile bağlantısı olduğu kanısındadır.

7

Tütün Kralı Shui Ta, yalnız başına, şimdi şık bir görünümü olan Şen Te'nin eski dükkânında oturmaktadır. Şişmanlamıştır. Bunun

nedenini yalnızca ona hizmet eden kadın bilir. Güz yağmuru onu melankolik bir atmosfer içine sokmuştur. Hizmetli, onunla şakalaşır. Parktaki o yağmurlu akşamı mı düşünmektedir? Yoksa kayıplara karışan pilotu mu beklemektedir? Kapı açılır, içeri bir adam girer. Bu Sun'dur. Shui Ta, gizlemeye çalıştığı bir kızgınlıkla, onun için yapabileceği bir şey olup olmadığını sorar. Uçurumun kenarına gelmiş olan pilot yalnızca bir tek şey istemektedir: afyon. Shui Ta, karanlık işinin bir kurbanı olan unutamadığı sevgilisine bakar ve bu, insanı yıkıma götüren alışkanlığı bırakmasını ister. O sırada Sucu Wang içeri girer, Shen Te'nin ortadan kayboluşundan bu yana kaç ay geçtiğini sorar. Buna neden olanın Shui Ta olduğunu söyler ve Shen Te'nin ona gebe olduğunu kendi ağzıyla söylediğini belirtir. Herkesin ona ihtiyacı olduğu sırada onun ortadan kayboluşunu da anlamadığını sözlerine ekler. Bu sözler Shui Ta'yı sarsar. Hiçbir şey söylemeden dükkânın arkasına geçer. Shen Te'nin bebek beklediğine kulak misafiri olan Sun, Shui Ta'yı sıkıştırma olanağı yakaladığını anlar. O sırada dükkânın arkasından hafif bir ağlama sesi duyar. Bu, kuşkusuz Shen Te'nin sesidir. Shui Ta geri döndüğünde, Sun afyon isteğini yineler, Shui Ta ona tokat atar, Sun bundan kendini korumak için uzaklaşır. Shui Ta'nın gizi ortaya çıkarılmalıdır. Shui Ta buralardan kaçmalıdır. Sun, polisle birlikte geldiğinde, buraları, dükkânı ve Sezuan'ı terk etmeyi düşünmektedir. Dükkânda yapılan aramada Shen Te'nin giysileri bulunur. Ve Tütün Kralı cinayet sanığı olarak tutuklanır.

8

Sucu düş görür. Düşünde üç Tanrı görünür ve ona Shen Te'yi sorarlar. O da, Shen Te'nin kuzeni tarafından öldürüldüğünü söylemek zorunda kalır. Tanrılar dehşet içinde kalırlar. Eyalet boyunca yaptıkları araştırmada ikinci bir "iyi insan" bulamamışlardır. Hemen geri geleceklerini söylerler.

9

Bütün kasabayı ayağa kaldıran, Tütün Kralı Shui Ta aleyhine açılan davada üç Tanrı yargıç olarak görünürler. Duruşmada, genel olarak, Shen Te'nin iyilikleri ve Shui Ta'nın acımasızlığı üzerinde durulur. Shui Ta, dünyayı tanımayan kuzini Shen Te'ye yardım etmek için sert ve acımasız davrandığı özrünü orta sürer. Kendini, Shen Te'nin tek gerçek ve özverili dostu olduğunu belirterek savunur. Shen Te'nin o anda nerde bulunduğu sorulduğunda kimse bunu yanıtla-

yamaz. Başı sıkışan Shui Ta, salon boşaltıldığı takdirde bir itirafta bulunacağını söyler. Salon boşaltılınca, yargıçların önünde giysilerini ve maskesini çıkartır: Altından Shen Te çıkar. Tanrılar şaşkınlıktan donup kalırlar. Buldukları tek iyi insan, kasabanın nefret ettiği kişidir! Bu gerçek olamaz. Bu durum karşısında ne diyeceklerini şaşıran Tanrılar, bir 'pembe bulut' çağırıp onunla göğe yükselmeye karar verirler. Shen Te, onların önünde diz çöküp yardımlarını ve öğütlerini diler. - "Kuzenim olmadan, nasıl yok olmadan iyi olabilirim, efendilerim?" diye sorar. - "Her ne bahasına olursa olsun, dene!" der Tanrılar. - "Ama ben kuzenim olmadan ayakta kalamam, efendilerim!" - "Gelsin, ama sık olmasın!" - "Hiç olmazsa her hafta gelsin!" - Aydan aya gelmesi yeterli." Shen Te el sallayarak ve gülümseyerek göğe yükselip kaybolan Tanrıların arkasından öylece bakakalır.

Duruşma salonunun kapıları açılıp da kalabalık "Sezuan'ın İyi İnsanı"nın geri geldiğini görünce sevinçten uçarlar.

Brecht'in Yazıları, Notları'na ait:

Kaynaklar:

1939: Tanrıların Gelişi (oyunun tasarlanmasında)

15 Eylül 1939: *Sezuan'ın İyi İnsanı.* Gazete Haberi (oyun üzerinde çalışırken)

1943 başları: *Sezuan'ın İyi İnsanı* (Bestesini yapacak Kurt Weill için)

DİPNOTLAR

1. (283,A) *Tanrıların Gelişi*] Metin: daktilo metni. Ortaya Çıkışı: 1939 (tarih kesin değil)

Adam Adamdır'da olduğu gibi, Luther biçeminde (üslubunda) çevrilmiş *İncil*'deki öykü ayrıntısı.

Metnin kesin olarak tarihlenmesi olanaksızdır; Oyun başkişisi için kullanılmış olan Mi-Lung adı, bunun çok önceden tasarlanmış olduğuna bir ipucu olabilir. Brecht, oyun üzerinde çalışırken bu adı değiştirmiş, önce Li Gung, sonra da ShenTe yapmıştır.

2. (283,32f) *"Sezuan'ın İyi İnsanı ". Gazete haberi*] Metin : daktilo metin (el yazasıyla düzeltmeler yapılmış). Ortaya Çıkışı : 15.09.1939 (düzeltilmiş daktilo metin).

Brecht, bu gazete haberini, *Baal'in Yaşam Öyküsü* ve *Adam Adamdır* sırasında bir öykü durumuna getirdi. Metin, oyunun önceki

Güzel Sanatlar Fakültesi
KÜTÜPHANESİ

taslaklarına göre, değişik kişi adlarıyla ortaya çıktı.

3. (284,39) *gerçekti·n biliyordu*] Cümle yarım kalmış (son sayfa kayıp).

4. (286,16) *en sefilinden bir*] Asal metinde: "en sefilinden".

5. (287,16) *"Sezuan'ın İyi İnsanı "*] Metin: daktilo metin (el yazısıyla düzeltilmiş). Ortaya Çıkışı : 1943 başları.

Bu metin, Amerika'da sahnelenmesi düşünülen oyunun bestelerini yapması için Kurt Weill için 1943'te yazılmıştır. Brecht, New York'tayken şunları not etmiş: "*Sezuan* oyununun yapımım Weill üstlenecek [...] " (*Ç. Güncesi,* Mart, Nisan, Mayıs 1943). Bu oyunu Broadway'de oynatmak için, bu öykünün "*1953 Versiyonu*"nu yazmıştır (*Afyon Versiyonu* olarak bilinir. Bkz. *Açıklamalar* Bölümü). Bu metinde adlar, aynı şekilde (İngilizleştirilerek) değiştirilmiştir. Shen Te (Chen Te) ve Shui (Chui Ta) adlarının değişik şekilde yazılışları sonunda kesinlik kazanmıştır.

ALMAN – SUHRKAMP YAYINEVİ'NİN NOTU

Bertolt Brecht'in eserlerinin açıklamalı Büyük Berlin ve Frankfurt Basımı, Berlin ve Weimar'daki Aufbau Yayınevi ile Frankfurt a.M. Main'daki Suhrkamp Yayınevi'nin ortak yayınlarıdır; basım, her iki yayınevinde eşzamanlı yayınlanmaktadır. Basım, Brecht yaşarken yayınlanan metinler ile, DDR (Alman Demokratik Cumhuriyeti) Sanatlar Akademisi Bertolt Brecht Arşivi'nde bulunan belgeleri temel almıştır.

Türlere göre gruplaştırmalar içersinde eserler, yazılış tarihlerine göre düzenlenmiştir. Oyunlarda ve romanlarda ise fragmanlar ayrıca ele alınmıştır; şiirlerde ve düzyazılarda toplu metinler ile tek tek metinler arasında ayrım yapılmıştır; yazılarda, oyunlara ve tiyatro modellerine ait metinler ayrı bir ciltte toplanmıştır.

Bu basım ilke olarak özgün ilkbaskıları ya da – yazarın ölümünden sonra yayınlanan eserlerde – yazardan kalan belgeler arasında bulunan metinleri temel almıştır. Tarihsel-eleştirel bir basımın tüm normlarına bağlı kalma kaygısı güdülmeksizin, varyasyonlar ve çeşitli metinlerin basımı aracılığıyla bir eserin oluşumunun başlıca aşamaları yansıtılmıştır. Bunlar, her defasında ilk tarihli metne ek olarak verilmiştir.

Bütün metinler, basılı metinlerle ve yazarın ölümünden sonra belgeleri arasında bulunan metinlerle karşılaştırılmıştır. Ortografi, yazım biçimleri korunarak güncelleştirilmiştir. Noktalama işaretleri de, Brecht'in bazı karakteristik özelliklerinin korunması koşuluyla günümüze uydurulmuştur. Basımı yayına hazırlayanların – örneğin başlıklara – yaptıkları bütün ekler köşeli ayraçlar içersine alınmıştır.

Açıklamalarda temel metin kaynakları, oluşum öyküleri, metinlerin tarihçesi ve Brecht'in ölümüne kadarki yankılar yer almaktadır. Satır açıklamaları, belli konuların açıklanmasıyla sınırlı tutulmuştur. Adı geçen kişilere ait genel veriler, açıklamalı genel indekste bulunmaktadır.

Bu cildin danışmanlığı, Tübingen Üniversitesi Öğretim Üyesi Klaus-Detlef Müller tarafından yapılmıştır.

MitosBOYUT YAYINEVİ'NİN NOTU

Almanya'daki Suhrkamp Yayınevi ile yaptığımız yayın sözleşmesi doğrultusunda, Bertolt Brecht'in bütün oyunları, 9 ciltlik Almanya baskısı olan *"Yorumlu Büyük Berlin-Frankfurt Basımı"*ndan (Grosse kommentierte Berliner und Frankfurter Ausgabe) 13 cilt olarak dilimize çevrilmiştir.

Oyun metinlerinin yanısıra, Almanca basımda oyunlara ilişkin olarak verilen bütün ekler-açıklamalar da Türkçe basımda yer almaktadır. Oyunların yorum ve sahnelemeleri bakımından büyük önem taşıyan bu ek ve açıklamaların, oyunlarla birlikte bir bütün olarak düşünülmesinin, gerek oyunları sahneleyecekler, gerek okuyucular açısından çok yararlı olacağına inanıyoruz.

Türkçe basıma, aynı yayınevine ait Brecht'in tüm düzyazılarını biraraya getiren *Yazılar* (Schriften) adlı ciltlerden, Brecht'in tiyatro üzerine yazılarını içeren 4. Ciltteki yazıları da eklenmiştir. Böylece yayınladığımız dizide, Brecht'in oyunları üzerinde tam bir bütünlük sağlanmış olmaktadır.

Yayın sözleşmesi gereğince, Almanca basımdaki oyun sıralamaları Türkçe basımda da aynen korunmuştur. Çeviriler tamamlandıkça, cilt sırası gözetilmeden ciltler yayımlanacağından, çıkacak ciltlerin numaralarının birbirini izlememesi okurları şaşırtmamalıdır.

Ayrıca, yayın sözleşmesine göre, Türkçe oyun çevirilerinin, Suhrkamp Yayınevi'nin yukarda adı geçen son baskılarına uygun yapılması zorunluluğu bulunmaktadır. Bu nedenle, eski Brecht çevirileri kullanılmamış, oyunların çevirileri yeniden yapılmıştır. Ancak, 1995 Ka sım'ında kaybettiğimiz Aziz Çalışlar'ın yayınevimize ve Türk tiyatrosuna yaptığı hizmetlere gönül borcu olarak, onun *Mahagonny Kenti* ile *Jeanne D'Arc Davası* çevirileri yeniden yapılmamış, bu çevirilerin yeni Almanca basımlara uygunluğunu sağlamak üzere, çeviriler Yılmaz Onay tarafından gözden geçirilmiştir. Böylece, oyunların hem yeni basımlara uygunluğu, hem de bu toplu çevirilerle dil, yorum ve terminoloji birlikteliği sağlanmıştır.

Bu eserlerin yayın dönemi içine (1997-99), Brecht'in "100. Doğum Yıldönümü" rastlamaktadır (1998). Yayınımızı, onun saygın kişiliğine ve Türk tiyatrosuna bir armağan olarak sunuyoruz.

Yayınımızın, gerek kuram, gerekse uygulama bağlamında Türk tiyatrosever ve tiyatrocularına yararlı olması en içten dileğimizdir.

MitosBOYUT Yayınları
T. Yılmaz Öğüt, Yayın Yönetmeni